

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

**Инклюзия жағдайында жаратылыстану-математикалық
және гуманитарлық білім берудің жеке бағдарламаларын құрастыру
бойынша әдістемелік ұсынымдар**

Нұр-Сұлтан
2019

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2019 жылғы 26 қарашадағы № 8 хаттама)

Инклюзия жағдайында жаратылыстану-математикалық және гуманитарлық білім берудің жеке бағдарламаларын құрастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар. Әдістемелік ұсынымдар – Нұр-Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019. – 321 б.

Әдістемелік құралда жалпы білім беретін мектептерді психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің педагогтері мен мамандарына жаратылыстану-математикалық және қоғамдық-гуманитарлық білім беру пәндері бойынша ЕБҚ бар білім алушыларға арналған жеке бағдарламаларды әзірлеу бойынша әдістемелік ұсынымдар ұсынылады.

Оқу құралы мектеп ортасында «Барлығына арналған білім» принципін жүзеге асыруда білім беру ұйымының әкімшілігі мен педагогикалық ұжымына практикалық көмек көрсетуі тиіс. Әдістемелік ұсынымдар жалпы білім беретін мектеп басшыларына, мұғалімдерге, әдіскерлерге, білім басқармалары мен бөлімдерінің мамандарына арналған.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2019

Кіріспе

Инклюзивті білім беруді дамыту процесі елімізде жүйелі түрде жүзеге асуда. Әлемдік теориялық және практикалық тәжірибелер, еліміздің арнайы мектептерінің тәжірибелері негізінде жалпы білім беретін мектептерде ЕБҚ бар балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау қызметтері құрылуда. Инклюзивті білім беру шеңберінде әдіснамалық қамтамасыз ету, бағалау, аттестациялау секілді маңызды мәселелер де инклюзивті білім беруді одан әрі дамыту мақсатында зерттеліп, қайта қарастырылуда.

Маңызды аспектілердің бірі – білім беру ортасына оның сапасын жақсартуды қамтамасыз ету үшін барлық қатысушыларды, оның ішінде ЕБҚ бар балаларды қоса отырып, жүзеге асырылуы қажет өзгерістерді анықтау. Инклюзивті құндылықтарды қабылдау педагогикалық процестің барлық қатысушылары арасында ЕБҚ бар балаларға толерантты қарым-қатынасты қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта арнайы білім беру ұйымдарында білім беру процесін ұйымдастыруға қатысты айтарлықтай ғылыми-әдіснамалық әлеует қалыптасқан. Сонымен қатар мамандандырылған мектептерде де өнімді тәжірибе байқалады. Балалардың құқығын қорғау бойынша үкіметтік емес ұйымдар да ЕБҚ бар балаларды сапалы білім беру қызметтерімен қамтамасыз ету мәселелерін шешуге белсенді араласуда.

Арнайы мектептерге арналған қолданыстағы оқу бағдарламалары инклюзивті білім беруді дамыту мәселелері және білім беру процесінің барлық қатысушыларын инклюзивті ортаны, яғни инклюзивті мәдениет, саясат және тәжірибені дамытуға дайындығын іске асыру бойынша өте құнды болып табылады. Аталмыш бағыттардағы сан жылдық тәжірибе жалпы білім беретін мектептердің мұғалімдеріне жалпы білім беретін мектептерде инклюзивті ортаны ұйымдастыруға кірісуге мүмкіндік береді.

Сондай-ақ жалпы білім беретін мектептің оқу процесінде мұғалімдердің ЕБҚ бар білім алушыларға «инклюзивті» білім беру ортасын құру жүйесін мақсатты құрастыруға мүмкіндік беретін жеке оқу бағдарламаларын әзірлеуге дайын болмау мәселесі өзекті болып отыр.

Инклюзивті практика жеке ерекшеліктеріне, оқу жетістіктеріне, ана тіліне, мәдениетіне, психикалық және физикалық мүмкіндіктеріне қарамастан, балалардың барлығының білім алуын қамтамасыз етуді және білімге бейімделуіне қол жеткізу үшін қажетті шарттарды құруды іске асырады.

«Білім беру туралы» заңның 8-бабында: «Мемлекет инклюзивті білім берудің мақсатын іске асыра отырып, білім берудің барлық деңгейінде даму мүмкіндіктері шектеулі азаматтарға олардың білім алуына, дамуындағы ауытқуды түзетуіне және әлеуметтік бейімделуіне арнайы жағдайлар жасауды қамтамасыз етеді» деп көрсетілген. Білім беру жүйесі міндеттерінің бірі «ерекше білім берілуіне қажеттіліктері бар тұлғалардың (балалардың) білім

алуы үшін білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, арнайы жағдайлар жасау болып табылады» [1].

«Білім беру туралы» заңның 47-бабына сәйкес, «білім алушылар мен тәрбиеленушілердің *білім беру ұйымы кеңесінің шешімі бойынша* жалпыға міндетті мемлекеттік білім беру стандарттары шеңберінде *жеке оқу жоспарлары, қысқартылған білім беру бағдарламалары бойынша оқуға*» құқығы бар [1].

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығында: «инклюзивті білім беру жағдайларында білім алатын білім алуға ерекше қажеттілігі бар балалар психологиялық-медициналық-педагогикалық консультацияның қорытындысы және ұсынымдары бойынша *үлгілік оқу немесе жеке оқу бағдарламасы бойынша* оқиды» деп көрсетіледі [2].

Қазіргі таңда елімізде білім беру жүйесінің әртүрлі деңгейінде инклюзивті білім берудің медициналық моделінен әлеуметтік моделіне ойысу процесі жүруде. Үздіксіз білім беру білім алушының болашақтағы барлық жетістіктері тәуелді болатын негізгі қадам ретінде қызмет етуі тиіс. Ол ұлттық мәдениетті сақтап қалудың іргетасы, баланың тұлға ретінде қалыптасуының, әлеуметтік бейімделуінің маңызды шарты болып табылады.

Бір модельден екінші модельге ойысу процесінің негізгі шарты – мектептердің өзгерістерге дайын болуы. Инклюзивті білім беру практикасын дамыту жүйелі өзгерістерді қажет етеді, оларды өз алдына қысқа мерзімде жүзеге асыру мүмкін емес. Мұндайда қиынға соғатыны – адамдардың санасы мен кәсіби ойлауын өзгерту, оны мұғалімнің психологиясынан бастау, тұтастай жүйенің қызмет етуінің әлеуметтік-экономикалық қағидаларымен аяқтау. Тәжірибе көрсеткендей, инклюзивті білім беруді енгізу ұйымдастырушылық, оның ішінде «кедергісіз ортаны» ұйымдастыру мәселелерімен қақтығысып қоймайды, бірінші кезекте әлеуметтік сипаттағы мәселелермен түйіседі. Оларға кеңінен таралған таптаурындар мен ескішілдік, мұғалімдердің, балалардың және олардың ата-аналарының білім берудің жаңа қағидаларын қабылдауға дайын болуы немесе бас тартуы, еліміздің білім беру ұйымдарында инклюзивтік практика тәжірибесіне қатысты жүйелі, кешенді, психологиялық-педагогикалық білімдер мен технологиялардың және арнайы мониторингтік зерттеулердің жеткіліксіздігі жатады [3, 7 б.].

Инклюзивті білім беру білім берудің әртүрлі кезеңдерінде әртүрлі бастапқы мүмкіндіктерге ие балаларды оқыту мен тәрбиелеуді жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Аталмыш процестер білім беру процесіне қатысушылардың арасындағы қарым-қатынасты айтарлықтай деңгейде өзгерту арқылы қазіргі білім беру ұйымдарының білім беру процесінің дамуына ықпал етеді. ЕБҚ бар балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі мен технологиясын ұйымдастыру білім беру процесіне қатысушылардың барлығының құқықтары мен ерекшеліктерін құрметтеу негізінде қарым-қатынас құруға мүмкіндік

береді. Аталған процестердің жиынтығы білім беруді одан әрі ізгілендіруді және жаңа типті кәсіби педагогикалық қоғамдастықты құруды қамтамасыз етуі тиіс.

Аталған маңызды міндеттерді іске асыру үшін ғылыми-әдіснамалық қолдау және бағдарламалық-дидактикалық материалдар мен әдістемелік құралдарды әзірлеу қажеттілігі өзектілене түседі [3].

Мектепте инклюзивті білім берудің басты өзегі мен негізі – балалардың ерекше қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерін анықтай алатын психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің қатысушылары мен мұғалімдер, кеңес алуға қайда жүгінуге болатынын білетін ата-аналар, білім алушылардың ерекше қажеттіліктеріне бейімделген қолжетімді және түсінікті оқу материалдары мен тапсырмалары, икемді оқу жоспары мен оқу бағдарламалары.

Инклюзивті білім беруді құру мемлекетке, мұның барлық балалардың жалпы білім алуын жақсарту үшін маңызды екендігін түсіне келе, дарынды балалардан бастап мүмкіндігі шектеулі балаларға дейінгі барлық балаларды қолдауына мүмкіндік береді. Аталмыш тәсілдеме белгілі бір санаттағы балалардың қиындықтарына акцент түсірмей, барлық білім алушылардың әлеуетін дамытады.

Жаңартылған мазмұндағы білім беру бағдарламаларын енгізу әрбір баланың жеке қажеттіліктерін тануға және сол қажеттіліктерді қанағаттандыру жолдарын анықтауға ықпал етуі тиіс. Мұндайда оны белгілі бер шеңберде тұйықтамауы тиіс.

Дегенмен инклюзивті білім беруді дамытуды қарастыру қазіргі кезеңде жалпы білім беретін мектептердегі педагогтердің және қолдау қызметі мамандарының инклюзивті тәсілдерді іске асыруда кәсіби дайындығының жеткіліксіздігін көрсетеді. Олар арнайы педагогика, педагогикалық психология салаларында ЕБҚ бар балаларды жеке оқыту тәсілдерін түсінуде және іске асыруда кешенді әдістемелік көмекті қажет етеді. Ең маңыздысы, жалпы білім беретін мектептерде педагогтер әртүрлі балалармен жұмыс жасауды және оны әрбір білім алушыға білім беруде ескеруді үйренуі тиіс.

Практиктердің ең басты – «қалай?» сұрағына әзірге барлық жағдайға қатысты білікті жауап берілмеуде. Дегенмен педагогикалық ізденіс, жаңашыл батылдық, серіктестік арқылы информатор мұғалімнен заманауи кәсіби құзыреттерге ие ұйымдастырушы мұғалімге, әзірлеуші мұғалімге ауысу мүмкін болатыны сөзсіз.

Балалардың білім алуға психологиялық дайындығына арналған зерттеулер көп және сан түрлі, десек те білім беру ұйымдары оқу-әдістемелік қамтамасыз етуде *балалардың білім алу құзыреттіктерін бағдарлама талаптарына сәйкес бағалау* технологияларына қатысты сұрақтарды тереңірек зерттеуді қажет етеді. Бұл аспект өте маңызды, себебі жалпы білім беретін мектептегі ЕБҚ бар білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың жеке бағдарламасының

міндеттері мен мазмұнын анықтау, білім беру маршрутын дұрыс таңдау осыған байланысты.

Қазақстанда ЕБҚ бар балалардың жалпы білім беретін мектепте білім алуына дайындығы психологиялық-медициналық-педагогикалық консультацияларда анықталып белгіленеді, консультация мамандары баланы кешенді тексерудің заманауи әдістерін іріктеп пайдаланады. Мектептердегі психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің мамандары мен педагогтері бақылаулар жүргізеді, баланы мерзімде тестіден өткізеді, мұндайда олардың күшті жақтарына сүйенеді, өзара талқылаулар жүргізеді, шешімдер шығарады. Бақылаулар мен тестілер нәтижелері бойынша мамандар жеке дамыту бағдарламасын құрады, ал мұғалім қажет болған жағдайда өз пәні бойынша жеке оқу бағдарламасын әзірлейді.

Жалпы білім беру процесінде ЕБҚ бар білім алушыларды қолдау жұмыстың топтық стилін, әртүрлі мамандардың (психолог, логопед, арнайы педагог, әлеуметтік педагог), мектеп әкімшілігінің, мұғалімдер мен ата-аналардың өзара тығыз әрекеттестігін талап етеді.

Білім берудің барлық деңгейінде ЕБҚ бар балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау белгілі бір міндеттерді шешу жолымен жүзеге асады:

бастауыш мектепте – ерекше қажеттіліктері мен әлеуетті мүмкіндіктерін ескере келе әрбір баланың мектепке оқуға дайындығын анықтау, мектепке бейімделуін қамтамасыз ету, оқу қызметіне қызығушылығын арттыру, танымдық және оқу мотивациясын дамыту, дербестігі мен өз-өзін реттеуін дамыту, оқи білуі мен оқуға ынтасын қалыптастыруды қолдау, шығармашылық қабілеттерін дамыту;

негізгі мектепте – білім алушының негізгі мектепке ауысуына қолдау көрсету, білім берудегі жаңа шарттарға бейімделу, тұлғалық және құндылықты-мазмұнды өзін-өзі анықтау мен өзін-өзі дамыту міндеттерін шешуде қолдау, тұлғалық проблемалар мен әлеуметтену мәселелерінде шешім шығаруға көмектесу, өмірлік дағдыларды қалыптастыру, ата-аналармен және қатарластарымен құрылымдық қарым-қатынас құруға жәрдемдесу;

жоғары мектепте – оқушыға кәсіптік бағдар беру мен кәсіптік өзін-өзі анықтауда көмектесу, экзистенциалдық мәселелерді (өзін-өзі тану, өмір мәнін іздеу, тұлғалық барабарлыққа қолжеткізу) шешуде қолдау көрсету, уақытша болашақты, мақсатты тұжырымдау қабілетін дамыту, психоәлеуметтік құзыреттілігін дамыту.

Әрбір баланың сапалы білім алу құқығын қамтамасыз ету мақсатында психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі жалпы білім беретін мектептің толыққанды құрылымдық бөлімшесіне айналуы тиіс. Ол үшін мектеп басшысы қолдау қызметін құру жөнінде бұйрық шығарады және оның қызметі жөнінде ережені бекітеді. Психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің құрамына логопед мұғалім/логопед, педагог-психолог, арнайы педагог, әлеуметтік

педагог, сонымен қатар қажеттілігіне қарай өзге де мамандар мен педагогтер кіреді [4].

Мамандарға білім алушының қызығушылықтары, оның білім алу және шешім шығару стилі туралы көбірек білу қажет, білім алушының күтілетін нәтижелерге үлгерімін білу қажет, ол оқытуда мүмкін болар өзгерістерді жоспарлау үшін, қажет болған жағдайда қосымша қолдауды көрсету үшін жасалынады. Бағалау нәтижесінен алынған ақпарат білім алушының нені игеруі керек екендігін, сонымен қатар пайдаланылуы тиіс әдістер мен тәсілдерді анықтауда негіз болады.

ЕБҚ бар білім алушыны психологиялық-педагогикалық қолдаудың, яғни білім алушыны білім беру процесіне қосудың жүйелі түрде құрылған қызметінің өлшемдері мен көрсеткіштері:

- оқушының мектепке, мұғалімдерге, сыныптастарына оң қатынасы;
- жалпы білім беру, қысқартылған немесе жеке бағдарлама шеңберіндегі академиялық табыстылығы;
- оқушының әлеуметтік бейімделуі.

Психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің командалық жұмысын құрудың негізгі принциптері ретінде төмендегілерді атауға болады:

- кешенді пәнаралық байланыс;
- серіктестік, құрмет, сенім;
- жауапкершілікті бөлісу;
- бірыңғай құндылықтарға бейілділік (білім алушы тұлғасына құрметпен қарау және кез келген балаға көмек көрсетуге жоғары мотивация);
- білім алушылардың қажеттіліктерін динамикалық тексеру және тұрақты негізде қанағаттандыру.

Мектептің әрбір педагогі инклюзияны жалпы білім беретін мектептегі ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар баланың физикалық жағына ғана қатысты қарастырудың қате екендігін түсіну қажет. Бұл, бірінші кезекте, мектептің өзін, мектеп мәдениетін және білім беру процесіне қатысушылардың қарым-қатынас жүйесін өзгерту, педагогтер мен мамандардың тығыз ынтымақтастығы, ата-аналарды баламен жұмыс істеуге тарту.

Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларды оқыту процесінде педагогтер мен ата-аналар арасындағы өзара қарым-қатынас маңызды рөл атқарады. Ата-аналар өз баласын жақсы біледі, сондықтан педагог бірқатар мәселелерді шешуде олардан құнды кеңес ала алады. Мұғалімдер мен ата-аналардың ынтымақтастығы жағдаятты түрлі қырынан қарастыруға көмектеседі, демек, ересектерге баланың жеке ерекшеліктерін түсінуге, оның қабілетін анықтауға және дұрыс өмірлік бағдар қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Бүгінгі мектептің негізгі міндеті – баланың даралығын айқындау, оның өзін-өзі тануына, дамуына, тұлға ретінде қалыптасуына көмектесу, әлеуметтік әсерлерді талғап, төтер бере білуге көмектесу. Мұндай білім берудің мақсаты – психологиялық-педагогикалық жағдайдағы жүйені құру. Ол өз

алдына бірыңғай сынып ұжымында білімі орта оқушыға ғана бейімделмей, әрбір оқушының жеке танымдық мүмкіндіктерін, қажеттіліктері мен қызығушылықтарын ескерумен жеке жұмыс жасауға бағытталған.

«2019-2020 оқу жылында Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» әдістемелік нұсқау хатта Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА және Түзету педагогикасының Ұлттық ғылыми-практикалық орталығының әдістемелік ұсынымдарына сілтемелермен оқушының қажеттілігін бағалау (ПМПК ұсынымы бар) және оның психологиялық-педагогикалық қолдауын қамтамасыз ету алгоритмі берілген.

Білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау ерекше білім беру қажеттілігін бағалау негізінде жүзеге асырылады. Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау – бұл анықталған оқыту қиындықтары мен олардың пайда болу себептері негізінде оқу процесінде оқушының қолдау түрлерін, формалары мен көлемін анықтау.

Қажеттіліктерді бағалау білім алушыларды қолдау секілді деңгейлік сипатқа ие. Бір деңгейді қолдаудан қолдаудың қарқындылығын арттыру жағына да, қолдауды азайту жағына да басқа деңгейді қолдауға көшу мүмкіндігі бар [4].

Оқушының қажеттіліктері мен қолдауын бағалаудың бірінші деңгейі.

Бағалау мен қолдауды тікелей мұғалім жүзеге асырады. Мұғалім бірінші болып формативті бағалау барысында оқытудың қиындықтарын анықтайды. Оның міндеті – қиындықтар сипатын, олардың пайда болу себептерін өзіндік анықтау, оқушының қалыптасатын білімдеріндегі олқылықтарды анықтау. Алынған ақпарат негізінде мұғалім сыныпта оқушыны сабақта жеке тәсілдемені қолдауды ұйымдастыруы керек.

Мұғалім тарапынан оқушыны қолдау тәсілдері келесі іс-шаралар болуы мүмкін:

1) оқытудың вариативті, арнайы әдістерін қолдану: «шағын кадамдар» әдісін қолдану, пәндік іс-әрекетке және көрнекілік құралдарына сүйену, пәндік және ақыл-ой әрекеттерін сөйлету, «ілгері озу», үздіксіз қайталауды үйрену, оқылатын ұғымдарды салыстыру және қарсы қою тәсілдерін қолдану және т.б.;

2) сабақта жеке оқу материалдарын қолдану: көрнекі құралдарды, жаднамаларды, алгоритмдік нұсқамаларды, жеңілдетілген оқу тапсырмаларын, оқу және жазу үшін мәтінді қысқарту, тапсырмаларды орындау үшін қысқа және кезең-кезеңмен нұсқаулықтар беру, жатқа білу қажет ақпарат санын азайту және т.б.;

3) оқыту нәтижелерін бағалау тәсілдерінің (процедураларының) өзгеруі: қысқа, баяу, қайталаумен мұғалімнің ауызша нұсқауы (жазбаша нұсқаудың орнына); жұмысты орындау үшін қосымша уақыт беру; тапсырмаларды тек ауызша/жазбаша орындауға мүмкіндік беру; планшетті, ноутбукты пайдалана отырып, жазбаша бақылау тапсырмасын орындау мүмкіндігі;

4) бақылау материалдарын өзгерту: нұсқаулық тұжырымдарын бейімдеу – тапсырманы орындау кезеңдеріне сәйкес оны бірнеше бөліктерге бөлу; бақылау тапсырмаларының санын азайту; барлық сынып үшін бақылау тапсырмаларынан ерекшеленетін жеке бақылау тапсырмалары (жеке оқу мақсаттарына сәйкес); бақылау тапсырмасын орындауды жеңілдететін иллюстрациялық және басқа да тірек материалдарын (кестелерді, сызбаларды, үлгілерді, анықтамалық материалдарды) пайдалану және т.б.;

5) сыныптағы оқу орнын анықтау және бейімдеу (бірінші партада, беделді оқушының жанында, соңғы партада, партада жалғыз, оқу тапсырмаларының бір бөлігін конторкада тұрып орындайды және т.б.);

Егер баланың күш-жігеріне және мұғалімнің жеке көмегіне қарамастан, бір және одан да көп негізгі пәндер бойынша оқу бағдарламасын меңгеруде қиындықтар бір тоқсан ішінде сақталса, онда мұғалім мектептің психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі (психолог, логопед, арнайы педагог, әлеуметтік педагог) көмегіне жүгінеді.

Оқушының қажеттіліктері мен қолдаудың бағалаудың екінші деңгейі

Қажеттіліктерді бағалау мен қолдауды тек мұғалім ғана емес, сонымен қатар психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі мамандарының командасы (психолог, логопед, арнайы педагог, әлеуметтік педагог) жүзеге асырады. Оқушының мамандардың көмегіне қажеттілігін бағалауды жүргізу үшін оқушының ата-анасының жазбаша келісімін алу қажет. Әрбір маман қажетті әдістер мен әдістемелерді қолдана отырып, оқушыларды оқытудың қиындықтарын тудыратын себептерді анықтау мақсатында психологиялық, логопедтік, арнайы педагогикалық тексеру жүргізеді. Тексеру барысында маман оқушы дамуының әлсіз жақтарын ғана емес, сондай-ақ оқуда табысты болуы үшін қажет оқушыда бар ресурстарды да анықтайды. Тексеру нәтижелері бойынша мамандар келесілерді анықтайды:

- оқушының оқу бағдарламасын қысқарту қажеттілігі;
- оқушыға оқу қиындықтарын жеңуге жәрдемдесетін мамандар (психолог, логопед, арнайы педагог) көмегінің қажеттілігі;
- оқытудың неғұрлым тиімді әдістері мен тәсілдері;
- оқушыны оқу орнына бейімдеу қажеттілігі.

Психолог, логопед, мұғалім-дефектолог, әлеуметтік педагог анықтаған білім берудегі қиындықтар себептерінің негізінде оқушыны психологиялық-педагогикалық қолдаудың жеке бағдарламасының мазмұнын қолдау мамандары мен мұғалім анықтайды. Мамандардың көмек бағыттары мұғалімнің сабақтағы жеке тәсілдемесі мазмұнымен, ата-аналар тарапынан оқушыға көмек мазмұнымен келісіледі. Мамандардың көмегі жеке немесе топтық сабақтарда көрсетіледі.

Мұғалім мен мамандардың көмегі қысқартылған оқу бағдарламасын (1-3 оқу тоқсан бойы) табысты меңгеруіне әкелмеген жағдайда, қолдау қызметі (ППҚК) ата-аналардың келісімімен ұсынымдар алу үшін

психологиялық-медициналық-педагогикалық консультацияға жіберу туралы шешім қабылдауы мүмкін.

Оқушының қажеттіліктері мен қолдауын бағалаудың үшінші деңгейі.

Оқушының қажеттілігін бағалау психологиялық-медициналық-педагогикалық консультацияның мамандарымен анықталады. ПМПК қажеттілігін бағалау нәтижелері бойынша оқушыға дефектолог мұғалімнің, мұғалім ассистентінің көмегі ұсынылуы мүмкін, білім алу нұсқалары ұсынылуы мүмкін: тұрғылықты жері бойынша жалпы білім беру сыныбында, арнайы сыныпта, арнайы мектепте.

ПМПК білім алушыға жеке бағдарлама бойынша немесе жеке тәсілдемелермен жалпы білім беру бағдарламасы бойынша оқытуды ұсынған жағдайда, мектептегі психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі бақылау нәтижесінде бағдарламаны өзгерту қажеттілігін растаса, ұсынымдарға сүйене отырып жеке оқу бағдарламасы жасалады.

Мұндай жағдайларда ЕБҚ бар білім алушы үшін пәндік бағдарламалардың мазмұнына оқушының «күшті» және «әлсіз» жақтарына байланысты қысқартулар немесе өзгерістер енгізуге болады. Білім алушылардың ерекше қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерін ескере отырып әзірленген жеке оқу бағдарламалары мектептің педагогикалық кеңесінде бекітіледі. Жеке оқу бағдарламасын жүзеге асыру кезінде мұғалім келесі іс-әрекеттерді жоспарлау үшін әрбір сабақты талдай отырып, рефлексия іс-әрекеттерін үнемі жүргізуі қажет [4].

Тоқсан соңында пән мұғалімдеріне ЕБҚ бар білім алушының оқу жетістіктерінің нәтижелері бойынша қорытынды жасау және қажет болған жағдайда жеке оқу бағдарламасына түзетулер енгізу ұсынылады.

Оқу жетістіктерін бағалау ЕБҚ бар білім алушының ерекше білім беру қажеттіліктерін, жеке мүмкіндіктерін және жетістіктерімен салыстырғандағы прогрессті ескере отырып жүргізіледі.

«Білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы» бұйрықтың 14-8-тармағында: «ерекше оқу қажеттіліктері бар білім алушыларды бағалау кезінде педагог сараланған және/немесе жеке тапсырмаларды қолданып, сондай-ақ оқушының ерекшелігін есепке ала отырып, бағалау критерийлеріне өзгерістер енгізеді» деп көрсетіледі [4].

Осы әдістемелік құралдың мақсаты – жалпы білім беретін мектептердің мұғалімдеріне ЕБҚ бар білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың жеке бағдарламасын әзірлеу шеңберінде жаратылыстану-математикалық және гуманитарлық білім беру пәндері бойынша жеке бағдарламалар жасауға әдістемелік ұсынымдар ұсыну.

Ұсыным мектепте «барлығына арналған білім» қағидатын іске асыруда білім беру ұйымының әкімшілігі мен педагогикалық ұжымына пәрменді практикалық көмек көрсетуге бағытталған.

1 ИНКЛЮЗИЯ АСПЕКТІСІНДЕ ЖАРАТЫЛЫСТАНУ-МАТЕМАТИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ГУМАНИТАРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ОҚУ ЖОСПАРЛАРЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Инклюзивтік білім беруді дамыту процесінде оның жалпы тұжырымдамасын анықтау ғана емес, сонымен бірге нақты жұмыс жоспарын құру қажет, атап айтқанда:

- инклюзивтік білім беру құндылық, сенім, табыс қағидалары мен көрсеткіштер жүйесімен нығайтылуға міндетті. Бұл жүйе инклюзивтік білім беруді жүзеге асыру процесінде дамиды және қалыптасады, оны алдын ала «кемеліне келтірудің» қажеті жоқ;

- егер инклюзивтік білім беру тек өлі құрылым ғана болса, онда ол табысты болмайды. Бұл динамикалық процесс, оны «жандандыру» үшін барлық қатысушыларды әрекеттерді сынап талдау мен бағалауға тартумен тұрақты бірлескен мониторинг қажет болады.

Инклюзивтік білім берудің негізгі қағидасына білім берудің икемділігі мен оның алдын ала болжай алмайтын үздіксіз өзгерістерге жауап беру қабілеті жатады. Мұның барлығы жергілікті мәдени ортада және қолда бар жағдайларда дамуға және бейімделуге қабілеті бар күшті, динамикалық және тірі организмді құрайды.

Инклюзивтік білім берудің әлеуметтік екі субъектінің өзара жақындасуын, бір-біріне қарай қимылын білдіретін екі жақты процесс екенін атап айту маңызды:

- дені сау құрдастарымен бірге оқу процесіне қосылуға ұмтылатын ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалар мен олардың ата-аналары;

- ЕБҚ бар балалардың қосылуы үшін ұйымдық-функционалдық, адамгершілік-психологиялық және басқа да жағдайларды қалыптастыруға міндетті жалпы білім беру.

Қазақстан Республикасында инклюзивтік білім беру негізін дамытуда негізге алынатын қағидалар мен құндылықтар:

- әрбір балаланың жалпы білім беру ұйымдарында оқуға және сапалы білім алу мүмкіндігінің болуына тең құқығы;

- әрбір балаланың оқуға қабілетін тану және қоғамның ол үшін сәйкес жағдайды қалыптастыру қажеттілігі;

- балалардың отбасында дамуы құқығын және барлық мәдени, білім беру, денсаулық сақтау, қоғамның басқа да жетістіктеріне қолжетімділігін қамтамасыз ету;

- ата-аналарды балаларын оқыту процесіне тең құқылы серіктестер және балаларының алғашқы мұғалімдері ретінде тарту;

- жеке басқа бағдарланған, жеке-дара тәсілмен оқу бағдарламаларын бейімдеу. Бағдарлама ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушылардың оқу дағдыларын өмір бойы дамытуға көмектеседі және оларға қоғам өміріне толыққанды қатысу мүмкіндігін беруге бағытталуға міндетті;

- инклюзивтік оқыту балалардың білім алуудағы ерекше қажеттіліктерін қамтамасыз ету үшін қажетті арнайы білім беру талаптарын құратынын тану;

- оқытудың инклюзивтік үлгісін жүзеге асыру кезінде заманауи зерттеулер мен практиканың нәтижелерін пайдалану;

- ЕБҚ бар балаларды оқыту мен тәрбиелеуге педагогтарды, ата-аналарды, логопедтерді, психологтарды, дефектолог мұғалімдерді және басқа да мамандарды тартуды қарастыратын пәнаралық және командалық тәсілдеме.

Инклюзивтік білім берудің вариативтік формаларын әзірлей және оларды практикаға ендіре отырып, шешілуге тиісті *міндеттер*:

- мұқтаж балаларды оларға қажетті арнайы педагогикалық көмекпен қамтамасыз етуді кеңейту;

- ЕБҚ бар балалардың қалыпты дамыған құрдастарының ортасына кірігу мүмкіндігін қамтамасыз ету;

- ата-аналарды қажетті кеңестік көмек алу мүмкіндігімен қамтамасыз ету;

- ЕБҚ балалармен жұмыс істейтін педагогтарды тұрақты және мамандандырылған көмекпен және қолдаумен қамтамасыз ету.

Демек, білім беру жүйесі әрбір оқушының өзінің құқығын біліп, оқуы және дамуы үшін қажеттіліктерін қанағаттандыруға міндетті. Жалпы білім беру жүйесінен шығып қалған балалар тобына дәйекті білім беру саясатына кепілдік беру – мемлекеттің, үкіметтің міндеті.

Сондай-ақ инклюзивтік білім беруді жүзеге асырудың қажетті элементіне білім берудің сапасы жатады және білім алуға құқық қолжетімділікпен қамтамасыз ету тұрғысынан ғана емес, сондай-ақ сапалы білім беру және әр адамды ерте жастан бастап ересек өміріне дейін оқуда жетістікке жеткізу тұрғысынан қарастырылады [5].

Жоғары айтылғандарды ескере отырып, инклюзивтік білім беру негізінде әрбір баланың барлық жеке ерекшеліктерін: қабілетін, даму ерекшеліктерін, темпераментін, жынысын, отбасылық мәдениетін, т.б. және сәйкесінше жағдайларды есепке ала отырып, әрбір балаға жеке-дара тәсілді қолдану жататын оқытудың жеке басқа бағытталған әдістерін қарастырады деп тұжырымдауға болады.

Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушылардың білім беру ұйымдарында бейімделуіне арналған жағымды медициналық-психологиялық-педагогикалық ортаны құру мақсатында басшылыққа алынатын жалпы әдістемелік қағидалар:

- мұғалімнің басшылық рөлі кезіндегі саналылық, белсенділік, дербестілік қағидалары;

- жүйелілік және дәйектілік қағидасы;

- көрнекілік қағидасы;

- қолжетімділік пен күшіне сәйкестік қағидасы;

- оқушылардың жасы мен типологиялық ерекшеліктерін есепке алу қағидасы.

Мұғалімнің басшылық рөлі кезіндегі саналылық, белсенділік, дербестілік қағидалары. А.Н. Леонтьев осы қағиданы сипаттағанда: «... нағыз орталық, нағыз жетекші қағида: саналылық қағидасы» деп нақтылаған [6].

Саналылық қағидасы – бұл мағыналық түсінуді қамтамасыз етуге, білімді тәжірибеде өздігінен пайдалануға икемдеуге көмектесетін қағида. Инклюзивтік білім беруді жүзеге асырғандағы саналылық, белсенділік және дербестілік қағидасын практикада жүзеге асыру төмендегілерді:

- балаларда позитивтік, әлеуметтік-бағытталған оқу мотивациясын қалыптастыруды;

- сабақтарды, сабақтан тыс және сыныптан тыс шараларды балалардың әрекетінің интербелсенді формасын пайдалану арқылы ұйымдастыруды;

- әрбір баланың шығармашылық мүмкіндігін ашуға; оның өзінің ойын білдіруге; сынып, мектеп өміріне қатысу қажеттілігін жүзеге асыруға бағытталған сыныптан тыс жұмысты ұйымдастыруды қарастырады.

Жүйелілік және дәйектілік қағидасы. Жүйелілік қағидасы материалды шоғырландыра меңгеруді білдіреді. Жүйелілік материалды беруді ұйымдастыруда және оны беру дәйектілігінен («жеңілден күрделіге қарай») байқалады және оқудың қолжетімділігін және күшіне сәйкес болуын қамтамасыз етеді.

Көрнекілік қағидасы. Көрнекілік жеке заттар мен құбылыстар туралы көріністерді құруға көмектеседі. Көрнекі құралдар түсініктің пайда болуына көмектеседі, ал ойлау бұл көріністерді түсінікке айналдырады. «Алтын ереженің» терең мағынасы: көзбен көруге болатын нәрсені – көрсету, естуге болатын нәрсені – есіту, дәмін сезуге болатын нәрсені – сездіру, ұстап көруге болатын нәрсені – ұстауға беруге негізделеді. Мұндайда бес сезім мүшелерінің ішінде ақпараттылығы басымы, адамға барлық ақпараттың 80%-ын жеткізетін көру қабілеті екенін есте сақтау қажет. Бұған «мың рет естігенше, бір рет көрген артық» деген мақал да дәлел бола алады.

Көрнекіліктің көмегімен оқушылардың сөйлеу белсенділігін дамытатын, шынайы өмірлік жағдайлардағы практикалық әрекеттерге дайындауға көмектесетін оқу жағдайлары құрылады. Көрнекілік қағидасы лингвистикалық (мәнмәтін, таныс сөздері бар тілдегі жаңа сөздерді түсіндіру, синонимдер мен антонимдерді таңдау, мұғалімнің сөйлеу тілі және т.б.) және экстралингвистикалық құралдардың (бейнелеу құралдары, ым, ишарат, қимылдар, заттарды көрсету, қоршаған шынайылық құбылыстарын бақылау және т.б.) көмегімен жүзеге асырылады. Оқу жұмысын ұйымдастырған кезде көру көрнекілігін ғана емес, сонымен бірге есту және басқа да (сондай-ақ қимылдық) сезім мүшелерін пайдаланған дұрыс.

Сабақта көрнекі құралдарды пайдаланған кезде төмендегілерді орындау қажет:

- оқу міндетін шешу үшін көрнекіліктің қандай да бір түрін пайдаланудың болатынын ескеру;

- берілген құралдардың оқушылар үшін түсінікті болатынын ескеру;

- берілген оқу процесіндегі көрнекі құралдардың атқарымын ескеру: көрнекі құралдарды оқушыда оқытылатын зат, құбылыс немесе оқиға туралы нақты түсінік туғызу үшін пайдалануға болады ма; көрнекі құралдарды олармен қандай да бір әрекет жасау үшін пайдалануға болады ма; көрнекі құралдарды дерексіз түсініктердің көрнекі тірегі ретінде пайдалануға болады ма;

- оқушылардың жасы мен жеке ерекшеліктерін білу: көрнекі материал ашық түсті және қызықты болуға тиісті, алайда көрнекілік көп болмауы керек, себебі «ерекше балалардың» қабылдауы мен зейінінің төмен деңгейі әрбір көрнекілікті мұқият зерттеуге мүмкіндік бермейді;

- танылатын нысан туралы оқушылардың білім деңгейін ескеру: көрнекі құралдардың балаларға түсініктілерін және тақырып оқылатын көлемде ғана пайдалану керек;

- көрнекі құрал суреттерді немесе заттарды енжар қарауға емес, оларды тануына көмектесуге міндетті [7].

Қолжетімділік пен күйіне сәйкестілік қағидасы: оқушылардың мүмкіндіктеріне барабар және білім алу қажеттіліктеріне сәйкес педагогикалық технологияларды, әдістерді, тәсілдерді, оқу жұмысын ұйымдастыру формасын қолдану; оқушылардың оқудағы жетістіктерін, оқу және оқудан тыс әрекеттерінің өнімдерін бағалауда олардың мүмкіндіктеріне барабар тәсілдерді пайдалану.

Оқушылардың жас және типологиялық ерекшеліктерін ескеру қағидасы оқытуды дараландыруды, яғни оқытудың әдістерін, тәсілдерін, қарқынын таңдағанда оқушылардың айырмашылықтарын, олардың оқуға деген қабілетінің даму деңгейін есепке алуды білдіреді. Берілген процесті жүзеге асыру төмендегілерді талап етеді:

- ЕБҚ бар баланың меңгеруіне берілетін оқу материалының мазмұнын бейімдеу және түрлендіру;

- қажетті оқу және дидактикалық материалдардың және т.б. барын бейімдеу немесе жаңадан әзірлеу [5].

Қазақстандық білім беру мен ғылым жүйесін жаңғыртудың заманауи кезеңі әрбір адамның сапалы мектепке дейінгі тәрбие мен мектептегі білімге қолжетімділігін, колледж бен университетте жаңа кәсіби дағдыларды иелену, зерттеу және шығармашылық құзыреттерін дамыту, өмір бойы білім алу мүмкіндіктерін көздейді.

Балаларды инклюзивті ортада оқытуды ұйымдастыру процесінде жалпы білім беруді дамытудағы бүгінгі күнге қалыптасқан екі аспектіні ұстану керек.

Бірінші аспект, ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларға (ақыл-ой кемістігі бар балалардан басқасына) білімін жалғастыруға және мамандық алуға тең құқықтарын қамтамасыз ететін, ҚР мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартының (бұдан әрі – МЖМБС) талаптарына сәйкес мектеп білімін беруде базалық білім беру талаптарының бірлігін сақтауға байланысты [8].

Екінші аспект, аталған санаттағы балалардың әлеуетті мүмкіндіктерін дамыту үшін ерекше білім беруге жағдай жасау қажеттігін, олардың

жеке-типологиялық ерекшеліктерін ескеру қажеттігін, сонымен қатар оқыту мен тәрбиелеудің сапасына әсер ететін әлеуметтік-мәдени факторларды ескеру керектігін білдіреді.

Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды оқытудағы жалпы білім берумен қатар түпкілікті мақсат – әлеуметтендіру және өзін-өзі іске асыруы, тез өзгертін әлемде өмір сүруге үйрету, өмір бойы оқу [9].

«Жалпыға арналған» білім беру парадигмасының құрамдас бөлігі болып табылатын инклюзивті білім беру барлық балалардың жалпы білім беретін мектепке бару және зияткерлік немесе физикалық қабілеттеріне, мәдени, әлеуметтік, этникалық, нәсілдік, діни тиесілігіне қарамастан, қатарластарымен бірлесіп оқу мүмкіндіктерінің теңдігін көздейтін тәсілді білдіреді [10].

Орта білім беру мазмұнын жаңарту тұғырлары, МЖМБС мазмұны мен құрылымы, жалпы білім беретін мектептерге арналған оқу бағдарламалары, сондай-ақ критериалды бағалау жүйесін енгізу – осының барлығы қоғам үшін маңызды концептуалдық міндеттердің шешімдерін іздестіру болып табылады. МЖМБС тармақтарының бірінде білім беру мазмұнына қойылатын талаптарда: «білім беру білім берудің барлық деңгейлеріне ортақ болып табылатын және білім алушы тұлғасының мінез-құлқы мен қызметін ынталандыратын өмірлік тұрақты бағдарлары болуға арналған білім алушылардың бойында ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды дарытуға бағытталған» деп атап көрсетіледі [11].

Бұл мұғалімдерге заманауи әлемнің жетістіктері мен шақыртуларына объективті түрде қарау керектігін және шын мәнінде жаңа білім парадигмасын құру қажеттілігін түсінуге көмектеседі. Сонымен қатар тағы бір тармақта негізгі құндылықтар: қазақстандық патриотизм мен азаматтық жауапкершілік, құрмет, ынтымақтастық, еңбек пен шығармашылық, ашықтық көрсетіледі.

Қазіргі балаларды оқыту кезінде ерте жастан бастап өмір бойы білім алу үшін қажетті жаһандық дағдылар мен ынталарды қалыптастыру өте маңызды. Осыған байланысты білім берудің мақсаты білім алушылардың үйлесімді қалыптасуы мен дамуына қолайлы, кең ауқымдағы дағдыларға ие білім беру кеңістігін құру болып табылады [12].

Жаңартылған оқу бағдарламаларының мазмұндық ерекшеліктері:

- пән мазмұнын жобалау кезіндегі «шиыршық» принципі, яғни білім мен біліктерді тігінен, сондай-ақ көлденеңінен біртіндеп кеңейту (дағдыларды тақырыптар және сыныптар бойынша күрделендіру);

- пәндік операциялардың ең маңызды түрлері бойынша жіктелетін және таным заңдылығына негізделген оқу мақсаттарының Блум таксономиясы бойынша иерархиясы;

- білім беру деңгейлері бойынша және бүкіл оқыту курсы бойында педагогикалық мақсаттарды тұжырымдау, бұл пәнішілік байланыстарды барынша ескеруге мүмкіндік береді;

- білім саласы ішіндегі пәндердің арасындағы байланыстарды, сондай-ақ пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру үшін ортақ тақырыптардың болуы;

- бөлімдер мен ұсынылған тақырыптар мазмұнының уақыт талабына сәйкес болуы, әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға баса назар аудару;
- оқу процесін ұзақ мерзімді, орта мерзімді, қысқа мерзімді жоспарлар түрінде технологияландырылуы болып табылады.

Жаңартылған оқу бағдарламаларының икемділігі мен жан-жақтылығы оның маңызды сипаттамасы болып табылады. Тиісті тоқсанның аясында тараулар мен тақырыптарды игеруге бөлінетін сағат санын анықтау мұғалімдердің еркіне қалдырылған. Жаңартылған білім мазмұнын жүзеге асыру аясында сабақты жоспарлауда оқытудың жаңа тәсілдерін қолдану ұсынылады. Яғни, озық тәжірибелерді, оқыту мен оқудағы, бағалау жүйесіндегі жаңа технологиялар мен әдістерді енгізу, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізудің тиімді жолдарын күшейту, оқытудағы әртүрлі сандық білім беру ресурстарын, мектепаралық желілік өзара іс-қимылды, мектепаралық оқу жоспарлары мен бағдарламаларын, «мұғалімдермен алмасуды», мектептегі пәндер бойынша оқытуда жаңа технологияларды қолданудың шеберлік сабақтарын пайдалануды кеңейту қажет.

Жаңа оқу бағдарламаларының тағы бір ерекшелігі – олардың пәндік білім мен дағдыларды ғана емес, сондай-ақ кең ауқымды дағдыларды қалыптастыруға бағытталуы. Оқу мақсаттарының жүйесі келесі кең ауқымды дағдыларды дамытудың негізі болып табылады: функционалдық және шығармашылық түрінде білімдерін қолдану, сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану, қарым-қатынастың әртүрлерін қолдану, жеке және топта жұмыс істей алу, мәселелерді шешу және шешімдер қабылдау [13].

Бұл дағдылар жалпыадамзаттық және этномәдени құндылықтарға негізделі отырып, оқушыларға оқудағы, сондай-ақ өмірдегі проблемаларды шешуіне мүмкіндік береді. Жаңартылған білім мазмұны жағдайындағы мектептің ерекшелігі – оқудағы жетістіктер нәтижелі сипатқа ие, ал оқу процесі оқушылардың әрбір сабақта білімді «табудағы» белсенді қызметімен сипатталады.

Бұл жағдайларда оқушы – таным субъектісі, ал мұғалім оқушылардың танымдық әрекетінің ұйымдастырушысы қызметін атқарады. Әрбір оқушыны жасына да, мүмкіндігіне де қарамастан тұлға ретінде қабылдауға қол жеткізуге ұмтылу қажет. Оқыту мақсаты оқушы және мұғалім үшін ортақ болады, міне, білім мазмұнын жаңартудың педагогикалық аспектісінің мәні осында болып отыр. Бұған қол жеткізуде әрбір мұғалім өзінен бастайды, ол жаңарту процесінің әлеуметтік аспектілерін көрсетеді. Мұғалім педагогикалық ойлау немқұрайлығын жеңуі тиіс және оқушымен бірге өзі де оқуы тиіс [14, 31 б.].

Білім мазмұнын жаңарту шеңберінде мектепте: энциклопедиялық сипаттағы фактологиялық материалды беруге бағытталған оқытудан нақты ақпарат алу тәсілдемелерін үйретуге ауыстыру; ынтымақтастыққа және дербестікке қабілетті тұлғаны әлеуметтендіру; ақпаратты өздігінен алу, талдау және тиімді қолдану дағдысын қалыптастыру; оқу бағдарламаларында

көрсетілген білім мазмұны анықталатын және білім салалары бойынша әрі қызмет аспектілерін көрсететін күтілетін нәтижелерге көңіл аударатын оқу процесін дәстүрлі ұйымдастырудан бас тарту көзделеді, яғни оқушылар «біледі», «түсінеді», «қолданады», «талдайды», «жинақтайды», «бағалайды» [14, 31 б.].

Оқытудың күтілетін нәтижелері оқытудың ұзақ мерзімді және орта мерзімді мақсаттары жүйесін құра отырып, әрбір бөлім бойынша нақты оқу пәнін оқыту мақсатында нақтыланады. Оқу бағдарламаларына қоса берілетін пәндер бойынша оқу жоспарлары ұсынымдық сипатта болады, демек, мұғалімнің алдында сыныптағы барлық білім алушылардың қажеттіліктерін ескере отырып, оқу мақсаттарын іске асыру үшін барлық мүмкіндіктер ашық екендігін көрсетеді.

Ұзақ мерзімді, орта мерзімді және қысқа мерзімді жоспарлар арасында өте тығыз өзара байланыс бар, өйткені жоспарлаудың жалпы мақсаттары келесіден тұрады [15, 12 б.]:

- жұмыс кезеңдерінің дәйекті, тізбектеліп ұйымдастырылуы;
- оқыту тәжірибесіне жеті модульді ықпалдастыру;
- әрбір сабақ үшін оқу мақсаттарын белгілеу;
- оқу нәтижелерін өлшеу әдістемесін анықтау;
- осы нәтижелерге қол жеткізу мақсатында жоспарланған оқыту мен оқу жаттығуларын көрсету;
- оқудың әрбір кезеңінің басынан бастап соңына дейін алға ілгерілеудің болуын қамтамасыз ету;
- барлық оқушыларды қамтуға бағытталған стратегиялық жоспарлау.

Білім беру мазмұнын жаңарту педагогтан сыныптағы іс-әрекетті ұйымдастыруды талап етеді, ол іс-әрекет технологияларын енгізу, балаларға адамгершілік принципін жүзеге асыру арқылы әрбір оқушының өміріне жеке қабілеттері мен шығармашылық қарым-қатынасын дамытуды қамтамасыз етеді.

Жаңартылған білім беру мазмұнының бағдарламаларының тағы бір артықшылығы «Оқу процесін ұйымдастырудың педагогикалық тәсілдемелері» бөлімін қосу болып табылады, онда мұғалімге оқу мақсаттарына табысты қол жеткізу үшін түрлі әдістерді, технологиялар мен стратегияларды пайдалану бойынша ұсыныстар ұсынылады. Олардың негізгілеріне тоқталайық:

1) стратегиялар: өзін-өзі басқару, эксперименттік, сыни, коммуникативтік, контекстік;

2) технологиялар: шағын топтарда (командада) жұмыс істеу, кейс-стади (нақты жағдайларды талдау), рөлдік және іскерлік ойындар, модульдік оқыту;

3) әдістер: проблемалық оқыту, жеке оқыту, пәнаралық оқыту, тәжірибе негізінде оқыту, жобалық әдіс.

Педагогқа оқытуда педагогикалық міндеттерді шешуге, жетілдіруге, өзіндік, тұлғалық, кәсіби қасиеттеріне және ұмтылуға қажетті стереотиптерді жеңу болып табылады.

Мектепте оқыту процесінің тиімділігінің қажетті шарты, кез келген саналы және мақсатты іс-әрекет секілді, егер ол күрделі және ұзақ болса, онда оны жоспарлау қажет болып табылады. Ол белгіленген мерзімде орындалатын алдағы тапсырмалардың тізбесін, осы тапсырмаларды орындаушылардың іске асыру әдістері мен құралдарын, алынған нәтижелерді бақылау және бағалау тәсілдерін көздейтін іс-әрекет жобасы негізінде процес пен қызметтің нәтижесінің негіздемесінен тұрады.

Жоспарлау – бұл нақты және шынайы мақсаттарды қою және мүмкіндіктерді (жеке, ол тәуелді адамдарға) және объективті жағдайларды ескере отырып, оны жүзеге асыру қадамдарын анықтау. Объективті жағдайлар немесе мүмкіндіктер өзгерген кезде жоспарды түзету жүргізіледі [16, 5 б.].

Оқу процесін саралауды орта мерзімді жоспарлаудан бастау ұсынылады, онда мұғалімдер тобы немесе оқу бағдарламасын сабақтардың дәйекті сериясына құрылымдайтын мұғалім жеке жүзеге асыра алады.

Орта мерзімді жоспарлау ұзақ мерзімді жоспарда айқындалған бағдарларды нақтылайды және неғұрлым қысқа кезеңде жүзеге асырылады. Орта мерзімді жоспарларда белгіленген кезеңге арналған негізгі міндеттерді тұжырымдайды, әр тоқсан немесе бөлімге арналған оқу тақырыбын көрсетеді. Әрбір мұғалім өз қалауы бойынша сынып жетістіктерінің жалпы деңгейіне, сондай-ақ жекелеген білім алушылардың жеке мүмкіндіктері мен ерекше қажеттіліктеріне сүйене отырып, бөлімдердің ішінде сағаттардың бөлінуін өзгерте алады.

Сонымен қатар орта мерзімді жоспарларда оқытудың мақсаттары мен тәсілдемелерін тірек ете отырып, мұғалімдер үшін тақырыптар мен бөлімдер бойынша сабақтар өткізу, сабақтарда оқушыларды ұйымдастыру бойынша ұсыныстар, сондай-ақ білім алушылардың ерекше қажеттіліктерін ескере отырып толықтыруға болатын ресурстар (интернет, мәтіндер, жаттығулар, бейне және аудиоматериалдар және т.б.) беріледі.

Қысқа мерзімді жоспарлау орта мерзімді жоспарларда айқындалған мақсаттарға қол жеткізу үшін қажетті ресурстарды пайдаланудың нақты тәсілдерін қамтиды. Инклюзивті ортада қысқа мерзімді жоспарды немесе сабақ жоспарын мұғалім сынып оқушыларының ерекше білім алу қажеттіліктерін және олардың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, мектепті психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің ұсынымдары негізінде жасайды.

Білім парадигмасынан құзыреттілік парадигмасына көшу мазмұннан мақсатты тұжырымдауға акцент түсіреді. Осыған байланысты күтілетін оқу нәтижелері іске асырылған мақсаттар болып табылады. Жаңартылған оқу бағдарламаларында күтілетін нәтижелер оқытудың қысқа мерзімді мақсаттарының көп деңгейлі жүйесін құрайды [12].

Білім беру мазмұнын жаңарту аясында оқу процесі оқушылардың белсенді қызметімен сипатталады. Бұл жағдайда мұғалім білім алушылардың танымдық қызметін ұйымдастырушы болып табылады. Жаңа стандарттар құзыреттілік тәсілге негізделгендіктен, тиісінше, оқу бағдарламалары міндетті меңгеруге

жататын материалдың белгілі бір көлемінен емес, күтілетін нәтижеден құрылған. Өз кезегінде бұл оқушының қабылдауының өзгеруіне, оқытудағы авторитарлықтан ынтымақтастыққа көшуге мүмкіндік береді. Бұл өз алдына ЕБҚ бар балалар үшін өте маңызды.

Педагогтың маңызды құзыреттіліктерінің бірі – инклюзивті тәжірибені білуі, білім беру процесін, оқу пәндерінің мазмұнын балалардың мүмкіндіктеріне қарамастан тең дәрежеде жобалай және бейімдеу білуі. Бұл бағдарламалық материалдың сапасын және оны игеру қолжетімділігін қамтамасыз етеді.

Инклюзивті практиканы дамыту жолына түскен білім беру ұйымының негізгі мақсаты – ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар оқушылар мен олардың қатарластарының дамуы мен әлеуметтік бейімделуі үшін арнайы жағдайлар жасау. Бұл ретте инклюзивті практиканы іске асыратын мұғалім қызметінің мақсаты әрбір баланың оң потенциалын дамыту үшін оңтайлы жағдай жасау болып табылады.

Осыған байланысты мектеп жұмысының маңызды бағыты барлық балаларды әртүрлі деңгейдегі оқыту міндеттерін шешу үшін оқу бағдарламаларын бейімдеу және оларды іске асыру үшін жағдай жасау болып табылады [12].

Білім және кәсіби даярлау басқармасы директорының міндетін атқарушы және Білім беру саясаты бойынша ЭЫДҰ Бас хатшысының арнайы кеңесшісі Адреса Шлейхердің сөзі бойынша «... жаһандану мен жаңғыруға байланысты әлем жылдам өзгеруде, мұның адамдар мен қоғам үшін орасан зор проблемалары бар. Мектептер оқушыларды бейбіт өмірде өмір сүруге және жұмыс істей білуге дайындаулары керек, осыған байланысты көптеген адамдарға әртүрлі мәдени санаттағы адамдармен ынтымақтастық жасауы, әлемдегі түрлі идеяларды, перспективаларды және құндылықтарды назарға алып қабылдауы қажет, себебі әртүрліліктің болуына қарамастан адамдарға қалай сену және ынтымақтастық жасау керек екендігін шешуі тиіс, осыған байланысты ұлттық шекаралардың шегінен шығатын сұрақтарға қатысты олардың өмір сүруі байланысты болатын әлемде, технологиялардың көмегімен кеңістіктерді және уақытты жеңуі тиіс. ХХІ ғасырдың мектептері оқушыларға ұлттық және жаһандық плюрализмнің шынайылығын түсіне отырып, дербестілік пен өзіндік ерекшелікті дамытуға көмектеседі, оларды басқа өмірге қосыла алуға, жұмыс істей білуге және азаматтық көзқарасының болуына дайындайды» [17].

Бұл Қазақстанда білім беру бағдарламаларын өзгерту қажеттілігін атап көрсетеді және жинақтайды. Технология, коммуникация және ғылым секілді салалардағы айрықша өзгерістер, әлемдік экономикаға барынша терең ықпал етеді, сәйкесінше ХХІ ғасырда табысты болу үшін азаматтар меңгерулері тиіс білімдер мен дағдыларға да әсер етеді. Қарқынды жаһандану ұлттық идеяларға әсер етті және қазіргі уақытта экономикалық өсімді қамтамасыз ету бойынша халықаралық бәсекелестік өсті. Жаһандану тек жұмыс орындарының санына

ғана ықпалын тигізіп отырған жоқ, қолжетімді жұмысқа да әсер етті, тиісінше, жұмысқа алу үшін қажетті білім мен дағдыға деген сұраныс та күшейді. Білім беру жүйесін жаңғыртуға арналған осы экономикалық аргументтерді толықтыру үшін жиырма бірінші ғасырдағы білім беру реформаларына арналған басқа да негіздер бар, атап айтқанда:

- коммуникабельділіктің артуы;
- әлеуметтік өзгерістер;
- климаттың өзгеруіне байланысты проблемалар;

- барлық әлемде халықтың қарқынды өсуі және бүгінгі күні заманауи әлеммен және шынайы жағдайда ертеңгі әлеммен табысты өзара іс-әрекет жасай алатын мектептегі өскелең ұрпаққа бұрынғы емес, басқа дағдылар талап етілетін шектеулі ресурстарға деген сұраныстың өсуі.

Білім беру еліміздің бәсекелестікке табысты қатысуын және жаһандық өзгерістерді қабылдауын қамтамасыз ететін жалғыз ұзақмерзімді стратегия болып табылады.

Барлық әлемде өздерінің өскелең ұрпақтарына қандай білімді ұсыну керек екені тұрғысынан білім беру жүйесі қайта қарастырылды немесе қазіргі уақытта қарастырылу үстінде. Осыған байланысты «XXI ғасырда табысты болу үшін балаларды шынымен неге оқытуымыз керек, қандай білім беруіміз керек?» және «оқытудағы анағұрлым тиімді әдістер қандай?» деген заңды негізгі сұрақтар туындайды. Бұл сұрақтар оқу бағдарламаларымен және оқу бағдарламаларын іске асыру кезінде пайдаланылатын әдістермен тығыз байланысты.

Қазақстанда ұлттық контекст үшін түрлендіруге болатын жоғарыда баяндалған жаһандық өзгерістерге жауап беретін тиісті жұмыстар атқарылды. Оқу бағдарламаларының ұлттық стандарттармен, бағалаумен, оқулықтар және педагогикамен байланысты негізгі білім беру құндылықтары мен мақсаттары мектеп оқушыларының жалпы деңгейі жетістіктерін арттыруды, сондай-ақ инновациялар мен алдыңғы қатарлы тәжірибелер үшін қажетті дағдыларды дамытуды, мектеп бағдарламасы арқылы ұлттық сәйкестікті растауды және іске асыруды және барынша кең халықаралық тәжірибелердің өзара іс-қимылын көрсетеді. Жаңартылған білім беру бағдарламаларын және критериалды бағалауды енгізу аталған мәселелерді шешу үшін қабылданатын әрекеттердің бірі болып табылады.

Білім беру жүйесін жаңғырту шеңберінде мемлекет бірқатар бағдарламалық мақсаттарды белгіледі, оның ішінде – білім беру процесінің барлық қатысушыларының үздік білім беру ресурстары мен технологияларына тең қол жеткізуін қамтамасыз ету.

Алға қойған мақсаттарға жету үшін міндеттер анықталған, атап айтқанда:

- білім беру жүйесін жоғары білікті кадрлармен қамтамасыз ету;
- мектепте инклюзивті білім беру жүйесін жетілдіру;
- баршаға арналған білім, өмір бойына білім алу үшін жағдайлар жасау.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаев Қазақстан – 2050 стратегиясында «Біріншіден, барлық дамыған елдерде өздерінің бірегей жоғары сапалы білім беру жүйесі бар. Біз ұлттық білім беру жүйеміздің сапасын жақсарту жолында көп жұмыстар атқардық. Біздің болжауымызша, 2020 жылға қарай Қазақстанда 3-6 жастағы барлық балалар мектепке дейінгі білім берумен қамтамасыз етілетін болады. Тиісінше, бұл балаларды заманауи білім беру әдістемелерімен және жоғары білікті кадрлармен қамтамасыз ету маңызды. Негізгі мектеп үшін барлық мектептерді Назарбаев Зияткерлік мектептерінің деңгейіне жеткізу үшін оқытудың стандарттарын жақсарту керек. Жоғары сынып оқушылары қазақ, орыс және ағылшын тілдерін меңгерулері тиіс. Оқыту нәтижелері сын тұрғысынан ойлау дағдыларын, өз бетінше зерттеу және ақпаратты терең талдауды меңгерулері тиіс» деп атап көрсетті [18].

Осыған орай, жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламаларының ерекшеліктері:

- құндылыққа бағдарланған оқыту;
- оқу мақсаттары арқылы күтілетін нәтижеге бағдарлану;
- спиральді принцип бойынша оқу мақсаттарын құру;
- практикаға бағытталуы және өмірмен байланыс;
- пәнаралық және пәнішілік интеграция;
- үш тілде білім беру;
- критериалды бағалау жүйесі;
- белсенді оқытудың әдістері мен тәсілдерін қолдану.

Қазіргі заманғы мектептің мақсаты білім алушылардың бойында білім жүйесі мен әлемді тұтас тануды, өмір бойына білім алуға дайын болуды, өзін-өзі дамыту мен өзін-өзі тәрбиелеуді, жеке және шығармашылық қабілеттерін дамытуды, әлеуметтену мен рухани-адамгершілік тәрбиені, Отанға деген сүйспеншілікті қалыптастыру болып табылады.

Мақсатқа сәйкес орта білім берудің барлық деңгейлерінің міндеттері кеңейтілген (кесте 1).

Кесте 1 – Орта білім беру деңгейлерінің міндеттері

Бастауыш мектеп	<ul style="list-style-type: none"> - пәндік салалар бойынша бастапқы білім; - зерттеу қызметінің бастапқы дағдылары; - қоршаған әлемді тұтас ғылыми тануды қалыптастыруға арналған алғышарттар; 	Сыни және	Үш тілді	Әлеуметтік
-----------------	--	-----------	----------	------------

1 – Кестенің жалғасы

Негізгі мектеп	- оқу дербестігі; - қарым-қатынас дағдылары және ынтымақтастық; - базалық білімді аяқтау; - әлемді ғылыми тану негіздерін қалыптастыру; - бейіналды оқыту;	шығармашылық ойлауды қалыптастыру	меңгеру	дағдыларды меңгеру
Жоғары мектеп	- бейіндік оқыту; - ЖОО-да оқуға дайындау; - одан арғы өмірлік жолдарын айқындау			

Инклюзивті жағдайда іске асыру бойынша жаңартылған мазмұнның оқу бағдарламаларының ресурстық мүмкіндіктері

Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларды оқытуға арналған жаңартылған білім беру бағдарламаларын іске асыруда олардың мынадай ерекшеліктері үлкен тірек болады:

1. Пән мазмұнын жоспарлау кезіндегі спиральді принцип. ЕБҚ бар балаларды оқыту үшін бұл принцип өте өзекті, өйткені ол арнайы білім берудің негізіне салынған (шоғырландырып оқыту принципі: шоғырландыру – бағдарламаның бір тарауын әртүрлі оқу кезеңдерінде оқуды жобалайды, бірақ әртүрлі көлемде, әртүрлі тереңдету мен күрделілік дәрежесінде). Тақырыптар оқу жылы ішінде қайта қаралады, олардың күрделілік деңгейі біртіндеп артады, бұл материалды тереңірек зерттеуге мүмкіндік береді;

2. Таным заңдылықтарына негізделген және пәндік операциялардың ең маңызды түрлері бойынша жіктелетін Блум таксономиясы бойынша оқу мақсаттарының иерархиясы. Мұғалім оқушының мүмкіндігін біле отырып, таксономия бойынша оның деңгейін анықтайды және келесі кезеңге жеткізуге ұмтылады. Мысалы, психикалық даму бөгелісі бар оқушыларға арналған жоғары деңгей – бұл талдау элементі, жеңіл ақыл-ой кемтарлығы бар оқушылар үшін – түсіну және қолдану деңгейінде;

3. Бір білім беру саласы ішіндегі пәндер арасындағы, сонымен қатар пәнаралық байланыстарды іске асыру кезіндегі «ортақ тақырыптардың» болуы. ЕБҚ бар оқушылар үшін бұл кезең өте өзекті, өйткені оқушылар бір тақырыпқа шоғырланады және егер бір сабақта бір нәрсені түсінбей қалса, онда оны келесі сабақта орындауға болады. Бірте-бірте сөздік қор бекітіледі және жандандырылады. Әртүрлі нұсқаларды көп рет қайталау принципі жұмыс істейді;

4. Ұзақмерзімді, ортамерзімді және қысқамерзімді жоспарларды пайдалану арқылы оқу процесін ұйымдастыру. ЕБҚ бар оқушылар үшін мұғалімге оның

психофизикалық мүмкіндіктерін үш рет қайта қарауға, жоспардағы жеке маршрутты іске асыруға мүмкіндік береді;

5. Оқытудың тәрбиелік әлеуетін арттыру, білім алушылардың адамгершілік-рухани қасиеттерін қалыптастыру. ЕБҚ бар оқушы үшін тәрбие мен даму үздіксіз болып табылады;

6. Білім деңгейлері бойынша және барлық оқу курсы бойынша педагогикалық мақсатты тұжырымдау, бұл барынша пәнішілік байланысты есепке алуға мүмкіндік береді. ЕБҚ бар оқушы үшін баланың ілгерлеу динамикасын қадағалауға мүмкіндік береді;

7. Уақыт талабына қарай мазмұнның және ұсынылған тақырыптардың сәйкестігі, әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға мән беру. ЕБҚ бар оқушы үшін әлеуметтену олардың оқуы мен дамуы үшін негізгі жағдай болып табылады;

8. Оқытудағы жүйелі-әрекеттік тәсіл (оқушыны таным процесіне белсенді қосу). Бұл ЕБҚ бар баланы барынша топтық жұмысқа қосуды көздейді, бірлескен әрекеттің барысында өзінің жас ерекшелігі тобының деңгейінде ол құрдасынан оған түсінікті тілмен қажетті нұсқауларды ала алады;

9. Коммуникативті құзыреттілікке бағыттылық (тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым). Оқу мақсаттары бойынша бағдарлама құрастыру – бұл тыңдалым, айтылым (бұрын болмаған және ерекше білім берілуіне қажеттіліктері бар балалар үшін өте өзекті), оқылым мен жазылым, негізгі тілдік дағдыларды қамтиды, дәйекті және тиімді түрде негізгі мақсаттарға қол жеткізуге алып келеді: белсенді оқыту стратегияларын дұрыс пайдалану арқылы мектеп оқушыларын коммуникативтік құзыреттілікке алып келеді, яғни әртүрлі мақсаттар, түрлі контекст және әртүрлі аудитория үшін тілді пайдалану, сөздік қорға және басқа да шектеулерге қарамастан коммуникацияны пайдалана білу;

10. Саралап оқыту процесінде барлық балаларды оқытуға мүмкіндік береді. Әрбір білім алушы үшін оқу мақсаттарына жетудің мүмкіндіктері бар. Үлгерімі төмен оқушылар болмайды, қиындықтар оқытудың спиральді үлгісі негізінде шешілетін болады, осыған сәйкес көп нарсе сөзсіз мұғалімнің құзыреттілігіне байланысты болады. Жаңа бағдарламалардың негізіндегі саралау мен пәнаралық байланыс инклюзивті білім берудің өзекті мәселелерін шешуге мүмкіндік береді.

Қазіргі заманғы психологиялық-педагогикалық тенденцияларға сәйкес саралап оқыту білім процесінің гуманистік бағдарлану принципіне негізделген тұлғалық-бағдарлану тәсілінің идеяларын көрсететін өнімді педагогикалық технологиялардың бірі болып табылады.

Осылайша, ҚР орта білім беру мазмұнын жаңарту аясындағы барлық енгізілген өзгерістер арнайы әрі инклюзивті білім беру аясында оқыту мен тәрбиелеуде ерекше қажеттіліктері бар балаларда коммуникативтік және әлеуметтік құзыреттіліктерді қалыптастыруға ықпал етеді. Яғни тұғырнама дайын, енді тек арнайы мектептер мен инклюзивті практика педагогтарының

кәсіби құзыреттілігі, балаларды түзеу мен дамыту бойынша әзірленген арнайы әдістемені оқу процесіне енгізу үшін жаңартудың тиімділігін дәлелдеу қажет.

*ЕБҚ бар білім алушылардың жеке білім беру бағдарламаларын
әзірлеу және жүзеге асыру үшін ҚР орта білім беру мазмұнын
жаңарту мүмкіндіктері*

Жеке бағдарламаларды жоспарлаудың маңызды шарты білім мазмұнын жаңарту принципі тұрғысындағы тәсіл болып табылады. Осыған сәйкес, білім көлемі емес, оқу мақсаттары ретіндегі оқу дағдылары маңызды болып табылатын білім беру парадигмасының өзгеруін түсіну қажет. Дағдыларды дамыту ЕБҚ бар балаларға арналған жеке оқу бағдарламасының негізі болып табылады. Атап айтқанда, ЕБҚ бар балаларға сенімділікке, еркінділікке, танымдылық белсенділігіне ие болуға мүмкіндік беретін жетістіктер деңгейін анықтайтын білім көлемі емес, ең бастысы, қоғамға бейімделу дағдылары маңызды. Оқушының назарын пәннің мазмұнынан тану процесі мен жаңаны түсінуге көшіре отырып, мұғалім осылайша баланың өзін-өзі дамытуын жандандырады.

Аталған тәсіл тек ЕБҚ бар балалар үшін ғана емес, барлық балалар үшін әділетті тәсіл. Ұйымдастыру қызметінің негізінде «оқуға үйрену» басты проблемасы шешілуде. Ең бастысы, оқыту процесінде балалар мына сұрақтар бойынша ойлануы керек: «Мен әлемді қалай танымын?», «Қалай жақсы оқу керек?», «Мен әлем туралы өз түсінігімді қалай жеткіземін» [19].

Жеке бағдарламаны құрастыруды бастағанға дейін күтілетін нәтижелерді нақты анықтау қажет. Балалардың білім беру қажеттіліктерін түсіне отырып, әрбір пән бойынша оқыту процесінің нәтижесін анықтау үшін (күтілетін нәтижелер) қандай дағдылардың маңызды екенін атап көрсету қажет.

Білім алушылардың жеке тәсілі өз оқуларына белгіленген талаптарға сәйкес келетін болады және білім алушыларды өзінің білім алуы үшін жауапты болуға үйретеді. Күтілетін нәтижелерді дағдылардың бірнеше топтарына бөлуге болады және әрбір білім алушының білім беру қажеттіліктеріне байланысты болады. Инклюзивті мәдениет денсаулықтың бұзушылықтарына назарды шоғырландырудан емес, баланың қажеттілігінен басталатынын түсіну қажет. Білім беру бағдарламаларының мазмұнын қарастыра отырып, мұғалім осы күтілетін нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік беретін, оқушының дағдыларын дамытуға ықпал ететін стратегияларды қолдануы қажет. Апта сайынғы сынып сағаттарында оқушыларды жеке дамыту рефлексиясы үшін белгілі бір уақыт бөлінуі тиіс. Осыған сәйкес, балаға өзінің оқу процесін талдауға көмек бере алатын рефлексияға арналған мынадай сұрақтарды қою маңызды.

Мысалы, оқушыларға мынадай сұрақтар қою керек: Сенің жұмысында қандай сәттер жақсы әсер қалдырды? Саған жұмысыңды жақсы орындау үшін не көмектесті? Сенің жұмысыңда тағы нені пысықтау талап етіледі? Неге? Өз жұмысыңды қалай жақсартуға болады? Саған көмек керек пе?

Ал «Бүгін саған сабақта не ұнады?» сұрағы оқушыны толық көлемде оқу дағдыларына бағыттамайды. Қателіктер жіберетінінен қорықпай талдау жасап (рефлексиялау) үйрену маңызды және өз жұмысының сапасын жақсарту туралы ойлауы қажет.

Төменде оқу дағдыларын бағалауды диагностика үшін пайдалануға болатын кесте-2 берілген. Мұғалім ЕБҚ бар балалардың қажеттіліктері бойынша дамытуы қажет дағдыларды атап көрсетіп, кестенің мазмұнын өзгертуі мүмкін.

Белгіленген кезең аяқталған соң немесе оқу тоқсанының соңында әрбір оқу пәнінің бөлінісінде оқу дағдылары бойынша аталған ақпарат ЕБҚ бар балалардың жеке бағдарламаларына түзетулер енгізуге көмектеседі. Кестенің сол жақ бөлігінде жалпы оқу дағдылары, кестенің ортасында дағдыларды бағалау критерийлері жазылған, оң жағында АБВГ жетістіктерінің деңгейлері ұсынылған, осының көмегімен білім алушыларды диагностикалауға немесе бағалауға болады.

Кесте 2 – Жетістік дағдыларының деңгейін диагностикалау

Жалпы оқу дағдылары	Бағалау критерийлері		Жетістік деңгейлері			
			А	Б	В	Г
	1	Жұмыс үшін материалдарды дайындау				
	2	Өз жұмысын ұйымдастыру				
	3	Уақытты бөлу				
	4	Оқыту процесіне қатысу				
	5	Тапсырмаларды орындау				
	6	Өз жұмысын таныстыру				
	8	Өз жұмысының таныстырылымы				
	Бірлескен жұмыс	1	Басқаларды қабылдау			
2		Басқаларға көмектесу				
3		Қиындықтарды жеңу				
4		Топтағы жұмыс				
Қарым-қатынас	1	Оқу				
	2	Бірлескен оқыту				
	3	Ақпараттық құралдарды пайдалану				
	4	Ақпараттарды алу				
	5	Басқаларды хабардар ету				
Ақпаратты пайдалану	1	Ақпаратқа қол жеткізу				
	2	Ақпаратты іріктеу және жүйелеу				
	3	Адалдық				

2 – Кестенің жалғасы

Рефлексия	1	Мәселелер бойынша өзін-өзі талдау				
	2	Идеялар мен жұмысты жетілдіру				
Ойлау дағдыларын дамыту	1	Бар білімді қолдану				
	2	Идеяларды дамыту				
	3	Идеяларды ұйымдастыру				
	4	Зерттеу				
	5	Проблемаларды қою				
Идеялар байланысы	1	Байланыстарды өткізу				
	2	Идеяларды біріктіру және бөлу				
	3	Мәдениетті бағалай білу				

Жетістік дағдылары деңгейлерін түсіндіру

А	Оқушы жаңа дағдыларды тез және жүйелі түрде меңгереді және оны таныс әрі таныс емес жағдаяттарда табысты қолдана алады.
Б	Оқушы жаңа дағдыларды меңгереді. Оларды таныс жағдаяттарда табысты қолданады, кейде таныс емес жағдайларда қиналады.
В	Оқушы жаңа дағдыны қалыптастырады, бірақ оны өз бетінше қолдану кезінде қиындықтарға тап болады.
Г	Оқушы оқытуда табысқа жетуге арналған дағдыларды қалыптастыруда әлі күнге дейін үлкен қиындықтарға тап болып отыр.

Көптеген педагогтар пәндер бойынша білімге қарағанда оқу дағдылары маңызды дегенмен келіседі, бірақ әрбір мұғалімде іске асырылуы тиіс пәндік міндеттер бар.

ЕБҚ бар балаларды критериалды бағалау

«Критерий» – грек тілінен аударғанда «пайымдауға арналған құрал» дегенді білдірсе, ағылшын сөздігінде «стандарттар немесе принциптер» ретінде анықталған. Осыған сәйкес ағылшын тіліндегі «критериалды бағалау» тіркесі барынша айқын көрініс береді. Басқа сөзбен айтқанда, егер бағалау болса, онда критерий міндетті және ол белгіленген принциптер мен стандарттарға негізделген.

Бағалау екі жақты сипатқа ие, атап айтқанда ішкі және сыртқы байланыстар. Сыртқы байланыстарға адамды дамытуға тікелей әсер ететін салалар, ғылыми негіздемелер, сондай-ақ біздің баға мен бағалауды қалай түсінетініміз жатады.

Мысалы:

1. Егер біз ойлау дағдыларын дамытатын болсақ, ойлау процесінде ұйымдастырылған білім мен менталді ерекшеліктерді есепке алуды кіріктіру

мен сәйкестік принциптері орын алатын оқыту фокусында когнитивті процестер болады;

2. Егер біз іздеу және өз бетінше шешімдер қабылдау дағдыларын дамытатын болсақ, онда біздің оқыту фокусында оқу процесі кезінде қатысушылардың өздері нені оқытындарына және одан әрі дамыту бойынша шешімдер қабылдауға мүмкіндіктерді қарастыратын адамға орталықтандырылған тәсіл болады;

3. Егер біз коммуникативтік, ынтымақтастық және қарым-қатынасты орнату дағдыларын дамытатын болсақ, онда оқыту фокусында ұжымдық қызмет принциптерін сақтауды және социумның барлық мүшелері арасында диалогты орнатуды қарастыратын әлеуметтік тәсіл болады;

4. Егер біз одан әрі әрбір оқушыда болуы керек қабілеттер мен біліктерді дамытатын болсақ, онда әртүрлілік принципін, әрі мүмкіндіктерін, оқу процесіне қатысушылардың стилін, не оқытындарына қол жеткізу принциптерін қарастыратын жеке тәсілге жүгінетін боламыз.

Бағалау мынадай *принциптерге* негізделуі тиіс:

- оқыту процесінің ажырамас бөлігі болып табылады;
- әртүрлі әдістерді пайдалану арқылы бағалайды;
- оқыту сапасы туралы ақпаратты құрайды;
- оқушыда өзін-өзі дұрыс бағалау қабілеті және оқу нәтижелерін үнемі жақсартып отыру құлшынысы қалыптасуы тиіс;
- оқытудың түпкі нәтижесіне бағытталған;
- әрбір оқушының кемшіліктерін емес, мүмкіндіктерін анықтайды;
- оқыту процесіне қатысушыларды оқуды, әрі оқытуды қалай өзгертуге болатыны жөнінде хабардар етеді;
- сындарлы кері байланыс арқылы мұғалімдер мен оқушылар арасындағы ынтымақтастыққа ықпал етеді;
- оқытудың мәнін айқындайды;
- оқу процесінің жетістіктері мен оңтайлануы туралы растайды.

Осылайша, критериялды бағалау – тиісті мақсаттар мен білім мазмұнына сәйкес келетін нақты белгіленген, ұжымдық негізде әзірленген оқушылардың оқу жетістіктеріне қатысты негізделген және оқушыларға, ата-аналар мен педагогтар үшін түсінікті болатын процесс.

Критериялды бағалаудың екі түрі бар: қалыптастырушы және жиынтық. Жиынтық бағалау тарау / ортақ тақырыптар, тоқсан, білім беру деңгейі (оқу жылы) бойынша жиынтық бағалау болып бөлінеді.

Қалыптастырушы бағалау – үздіксіз өткізілетін, оқушы мен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз ететін бағалаудың түрі, балл және баға қоймау арқылы дер кезінде оқу процесіне түзетулер енгізуге мүмкіндік береді.

Қалыптастырушы бағалау – үздіксіз өткізілетін, оқушы мен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз ететін бағалаудың түрі, балл

және баға қоймау арқылы дер кезінде оқу процесіне түзетулер енгізуге мүмкіндік береді.

Қалыптастырушы бағалау принциптері:

- оқыту және оқу бөлімі («оқуға арналған бағалау»);
- барлық оқу мақсаттарын қамту (әрбір пән және сынып бойынша оқу бағдарламасы мен оқу жоспарындағы оқу мақсаттары нақтыланған);
- бағасыз бағалау;
- бағалау критерийлеріне сәйкес жүзеге асырылады;
- әрбір оқушының ілгерлеуі туралы кері байланысты ұсыну;
- оқыту мен оқу сапасын, оқу бағдарламасын жақсартуға арналған нәтижелерді пайдалану.

Қалыптастырушы бағалауды мұғалім тоқсан бойына өткізеді және мынадай сипаттамалары болады:

Хабардар етеді:

- оқушылар материалды оқу кезеңінде тапсырмаларды қаншалықты дұрыс орындайды;
- мұғалімдер оқу процесін түзету үшін оқушының ілгерлеуі туралы.

Оқушының рөлі – бұл:

- оқуға белсенді қатысу;
- бағалау критерийлері мен дескрипторларын түсіну;
- өзін-өзі бағалау / өзара бағалау.

Мұғалімнің рөлі – бұл:

- оқу мақсаттарына сәйкес бағалау критерийлерін нақты қалыптастыру;
- оқу мақсаттарына және бағалау критерийлеріне сәйкес тапсырмаларды құрастыру;
- тапсырмаларға дескрипторлар әзірлеу;
- оқушыларды тиімді кері байланыспен қамтамасыз ету;
- оқыту және бағалау процесін түзету.

Өткізу формалары: топтық, жеке, жұпта, ауысым құрамындағы.

Қалыптастырушы бағалау – бұл мұғалімдерді, білім алушыларды және педагогикалық процеске басқа да қатысушыларды оқытуды жетілдіруге арналған қажетті ақпаратпен қамтамасыз ететін оқуды ағымдағы бағалау. Қалыптастырушы бағалау сыныпта күнделікті жұмыс процесінде жүзеге асырылады және оқу процесін заманауи түзетуге мүмкіндіктер береді, білім алушының ағымдағы үлгерімінің көрсеткіші болып табылады, оқушы мен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз етеді және оқу процесін дер кезінде түзеуге мүмкіндік береді.

Басқа сөзбен айтқанда, атап айтсақ, қалыптастырушы бағалау оқу үшін бағалау болып табылады және нақты нәтижеген бағдарланады.

Оқыту үдерісінде өз іс-әрекетінің нәтижесінде оқушы рефлексия арқылы білім алуға өзгеретін тәжірибеге ие болады. Бұл білімдер өзі алған ақпараттан оқушының ақпараттың мағынасын түсінетін, оған белгілі бір қарым-қатынасты қалыптастыратын, осы ақпаратқа қатысты өзін-өзі анықтайтын ақпараттармен

ерекшеленеді. Оқушы өзінің бастапқы білім деңгейін және түсінігін түсінеді, оны соңғы деңгеймен салыстырады, оның өзгерісінің не екенін және қаншалықты (сапалық және сандық) болғанын анықтайды.

Рефлексия қойылған мақсаттарға жету тәсілдерін түсіндіруімен, яғни мақсатты тұжырымдауымен байланысты. Сондықтан да, ол оқушыға қатысты тәрбиелеу функциясын орындайды.

Егер мұғалім оқушының рефлексиясын сабақ мақсатында және күтілетін нәтижелермен байланыстырса, онда кері байланыс педагогикалық жұмыстың көптеген мәселелерін түсіндіреді. Ал, дәлірек айтқанда, оқушы оқу материалын түсінеді ме және мұғалімнің жоспарлауы баланың білім алуына көмектесті ме? Мұғалім өз сыныбындағы жұмыстың тиімді әдістерін қаншалықты пайдаланды?

Сонымен қатар, мұғалімнің рефлексиясы зор маңызға ие және ол сабақта оқыту әдістерін іздестіру, таңдау, қолдану мен нәтижелілігін анықтайды.

Рефлексивті үдерістер педагогикалық міндеттерді шешудің әр кезеңінде өздерін әртүрлі көрсетеді. «Ақпарат беру бойынша сарапшы» рефлексиялық позициясында мұғалім өзінің жоспарланған іс-әрекеттерін талдау пәні ретінде жасайды, яғни оның санасының рефлексиялық процестері алдағы сабақтың мазмұнына қарайды және құрастырушы сипатқа ие болады. Мұғалім өзінің жобалық іс-әрекеттерін рефлексивті бағалауды оқушылардың нақты жеке ерекшеліктеріне, олардың даму мүмкіндіктеріне сәйкес жасайды [4].

Инклюзия аспектісінде жаратылыстану-математикалық білім берудің оқу бағдарламаларының ерекшеліктері

Білім берудің жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламалары баланы жеке тұлға ретінде қалыптастыруға, оның жеке қабілеттерін, оқу ісіндегі оң мотивациясы мен іскерлігін: негізгі мектептің білім беру бағдарламаларын кейіннен меңгеру үшін оқудың, жазудың, есептеудің, тілдік қатынастың, шығармашылық тұрғыдан өзін-өзі көрсетудің, мінез-құлық мәдениетінің берік дағдыларын дамытуға бағытталған.

МЖМБС-да жаратылыстану-математикалық білім беру бастауыш мектепте «Математика», «Жаратылыстану», «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» оқу пәндері негізінде жүзеге асады.

«Математика, «Информатика» оқу пәндерінің мазмұны білім алушыларда қоршаған болмыстың алуан түрлі объектілері мен құбылыстарын сипаттау үшін бастапқы математикалық білімді қалыптастыруға; ауызша және жазбаша есептеу алгоритмдерін игеруге; есептер шығарудың жалпы амалдарын, өлшем және есептеу дағдылары негізінде логикалық пайымдаулар түзе білу машықтарын дамытуға; ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қарапайым құралдарын қолдану дағдыларын, ақпаратты іздеу, таңдау, жеткізу, объектілер мен процестерді жобалау, кестелермен, схемалармен, графикалармен және диаграммалармен жұмыс істеуде ең қарапайым әдістерді қолдану, интерпретациялау және деректерді беру машықтарын қалыптастыруға бағытталған.

«Жаратылыстану» пәнінің мазмұны «Адам-Табиғат» жүйесі шеңберіндегі ғылыми білімнің қарапайым деңгейін қамтамасыз етуі тиіс. Бұл оқу пәні білім алушылардың табиғатты тануға деген қызығушылығын, зерттеу дағдыларын дамытуға, қоршаған ортаны ғылыми тұрғыдан түсініп, көре білуді қалыптастыруға бағытталған. Пәннің мазмұны «қарапайымнан күрделіге қарай, таныстан таныс емеске қарай» принципі бойынша құрастырылған. Жанды және жансыз табиғаттың құбылыстары мен процестерінің өзара байланыстарының себебін ұғыну және түсіну, қоршаған ортаның көптүрлілігі мен күрделілігін саналы аңғару білім алушылардың ой-өрісін кеңейтеді. «Жаратылыстану» оқу пәні – білім берудің кейінгі деңгейлерінде дербес пән ретінде оқылатын «Биология», «Физика», «География», «Химия» оқу пәндерін оқып-меңгеруге жол бастайтын, сондай-ақ білімнің барлық салаларында маңызды орын алатын зерттеу дағдыларының іргетасын қалайды.

Жаратылыстану-математикалық білім беру саласының мазмұны негізгі мектепте «Математика», «Алгебра», «Геометрия», «Информатика», «Жаратылыстану», «Биология», «Физика», «География», «Химия» оқу пәндерінде іске асырылады.

«Математика және информатика» білім беру саласының мазмұны математика мен информатиканың әлемдегі рөлін айқындау және түсіну қабілетін қалыптастыруды; математиканы ғылымның әмбебап тілі, құбылыстар мен процестерді модельдеудің құралы ретінде түсінуді; математика мен информатиканы оқыту кезінде орта білім беру деңгейлеріндегі сабақтастықты, пәнаралық және пәнішілік байланыстарды; жалпы орта білім беру деңгейінде оқуды жалғастыруға және сабақтас пәндерді оқуға, оларды күнделікті өмірде пайдалануға қажетті базалық математикалық білім мен біліктерді меңгеруді; бағдарламалау технологиясының және ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың теориялық негіздері бойынша базалық білім жүйесін, информатиканы және басқа да пәндерді оқу кезінде ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды пайдалана отырып шынайы объектілер мен процестердің модельдерін қолдану және түрлендіру біліктерін меңгеруді; функционалдық сауаттылықты, логикалық, алгоритмдік және операциялық ойлауды, кеңістікті елестетуді, математика мен информатиканың түрлі тілдерін (сөздік, символдық, талдамалық, графикалық) пайдалану қабілеттерін, әртүрлі нысанда берілген ақпаратты қабылдау және сын тұрғысынан талдауды дамытуды қамтамасыз етеді.

«Жаратылыстану» білім беру саласының мазмұны функционалдық білім мен біліктерді, жоспарлау, талдау және өңдеу, түсіндіру, жүйелеу, алгоритм бойынша жұмыс, зерттеу, практикалық-эксперименттік дағдыларды жетілдіру, қорытындыларды бағалау және тұжырымдау дағдыларын қалыптастыруды; әлемнің қазіргі жаратылыстану көрінісінің негізінде жатқан іргелі ұғымдарды, заңдылықтарды, теориялар мен қағидаттарды, табиғатты ғылыми тану әдістерін, табиғатты, экономиканы және қоғамды кешенді зерттеу негізінде адамзаттың ғаламдық және жергілікті проблемаларын түсінуді тереңдетуді;

экологиялық мәдениетті, ғылыми, жобалық және кеңістіктік ойлауды дамытуды; патриоттық сезімдерді, қоршаған ортаға деген жауапкершілікті және ұқыпты қарауды тәрбиелеуді; білім алушыларды жаратылыстану ғылымдары бағытында кәсіби бағдарлауды іске асыруды қамтамасыз етеді [10].

МЖМБС-да гуманитарлық білім беру бастауыш мектепте «Сауат ашу», «Қазақ тілі» қазақ тілінде оқытатын сыныптарда, «Русский язык» орыс тілінде оқытатын сыныптарда, оқыту қазақ тілінде жүргізілмейтін сыныптарда «Қазақ тілі», оқыту орыс тілінде жүргізілмейтін сыныптарда «Русский язык», «Әдебиеттік оқу», «Шетел тілі» оқу пәндері негізінде жүзеге асады.

«Тіл және әдебиет» білім беру саласының мазмұны оқу пәндерінің аясында жүзеге асырылады: «Сауат ашу», «Қазақ тілі» қазақ тілінде оқытатын сыныптарда, «Русский язык» орыс тілінде оқытатын сыныптарда, оқыту қазақ тілінде жүргізілмейтін сыныптарда «Қазақ тілі», оқыту орыс тілінде жүргізілмейтін сыныптарда «Русский язык», «Әдебиеттік оқу», «Шетел тілі».

«Тіл және әдебиет» білім беру саласындағы пәндердің мазмұнында сөйлеу әрекетінің төрт түрі бойынша дағдыларды дамытуға бағытталған коммуникативтік тәсілді қолдану көзделеді. Тілдік пәндердің мазмұны ойын және танымдық іс-әрекеттер арқылы білім алушылардың бойында тілдерді үйренуге деген қызығушылығы мен оң қатынасын дамытуға, сондай-ақ ақпарат алмасу, тілдік материал ретінде мәтінмен жұмыс істей білу, фразалар мен сөз орамдарының мәнін түсіну және оларды нақты жағдайлар кезінде қолдану үшін бастапқы коммуникативтік дағдыларды қалыптастыруға бағытталған.

«Адам және қоғам» білім беру саласының мазмұны «Дүниетану», «Өзін-өзі тану» оқу пәндерінде іске асырылады.

«Адам және қоғам» білім беру саласы пәндерінің мазмұны «Адам-Қоғам» жүйесі шеңберінде кіріспе білімді қамтамасыз етуге бағытталған. Пәндердің мазмұны қоғамдық қатынастардың өткені мен бүгінін, олардың өзара байланысын, адамдардың отбасындағы, қоғамдағы өзара қарым-қатынастарын танып-білуге; өз Отаны үшін мақтаныш сезімін қалыптастыруға, отбасындағы, жергілікті, өңірлік, ұлттық және жаһандық қауымдастықтағы өз орнын ұғуға; қазақстандық қоғамның құндылықтары мен жалпыадамзаттық құндылықтарды түсінуге; әр білім алушының өзінің табиғи қабілеттері мен шығармашылық әлеуетінің көзін ашуына; өз халқының және басқа да халықтардың мәдениетіне деген құрмет сезімін дамытуға, өз қылығы үшін жеке басы жауапкершілігін ұғынуына, басқа адамдардың сезімдерін түсінуге және бірге бөлісуге, адам мен қоршаған ортаға деген ізгілік қатынасын тәрбиелеуге бағытталған.

Гуманитарлық білім беру саласының мазмұны негізгі мектепте оқыту қазақ тілінде жүргізілетін сыныптар үшін «Қазақ тілі», «Қазақ әдебиеті» және оқыту орыс тілінде жүргізілетін сыныптар үшін «Орыс тілі», «Орыс әдебиеті»; оқыту қазақ тілінде жүргізілмейтін сыныптар үшін «Қазақ тілі мен әдебиеті» және оқыту орыс тілінде жүргізілмейтін сыныптар үшін «Орыс тілі мен әдебиеті»; «Шет тілі»; «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы», «Құқық негіздері», «Өзін-өзі тану» оқу пәндерінде іске асырылады.

«Тіл және әдебиет» білім беру саласының мазмұны оқу пәндерінің аясында жүзеге асырылады: «Орыс тілі», «Орыс әдебиеті»; оқыту қазақ тілінде жүргізілмейтін сыныптар үшін «Қазақ тілі мен әдебиеті» және оқыту орыс тілінде жүргізілмейтін сыныптар үшін «Орыс тілі мен әдебиеті», «Шет тілі».

«Тіл және әдебиет» білім беру саласының мазмұны басқа тілдік және тілдік емес оқу пәндерімен пәнаралық байланысты пайдалануды; білім алушылардың ойдағыдай әлеуметтенуін; білім алушылардың жас ерекшеліктеріне, қажеттіліктері мен қызығушылықтарына сәйкес тілдік дағдыларын дамытуды; қазіргі әлемде тілдерді оқытудың маңыздылығын түсінуді; рухани-адамгершілік құндылықтардың дамуын; көптілді және көпмәдениетті әлемнің тұтастығын түсінуді; қарым-қатынас процесінде тұлғаарлық және мәдениетаралық байланыстарды орнатуды; өзге елдердің мәдениетімен танысу арқылы әртүрлі көзқарастарды сыйлай білуге тәрбиелеуді; оқыту тілінде түрлі ақпарат көздерімен, оның ішінде интернет ресурстарымен өз бетінше жұмыс істей білуді; шығармашылық және сын тұрғысынан ойлауды дамыту және пайдалануды қамтамасыз етеді.

«Адам және қоғам» білім беру саласының оқу пәндерінің мазмұны «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы», «Құқық негіздері», «Өзін-өзі тану» оқу пәндерінде іске асырылады.

«Адам және қоғам» білім беру саласының мазмұны білім алушыларда «Адам-Қоғам» жүйесі шеңберінде қоғамдық-гуманитарлық ғылымдар бойынша білім негіздерін қалыптастыруға бағытталуы тиіс. Оқу пәндерінің мазмұны білім алушыларда тарихи ойлау, өткен және қазіргі жағдайды, олардың өзара байланысын түсіну мен ұғыну, тарихи, құқықтық, экономикалық, саяси, әлеуметтік ақпарат көздері материалдары бойынша талдау мен негізделген қорытындылар жасау және соның негізінде ешкімге тәуелсіз тұжырым жасау, өзіндік сараланған шешімдер қабылдау дағдыларын қалыптастыруға; патриотизм сезімін тәрбиелеуге, құқықтық сауаттылықты, демократиялық құқықтық қоғам идеалдары мен құндылықтарын түсінуді, әлеуметтік-мәдени байланыс жағдайында тиімді өзара қарым-қатынасты іске асыру және коммуникативтік құралдарды таңдау үшін белсенді азаматтық ұстанымды қалыптастыруға; жалпыадамзаттық, этномәдени құндылықтар жүйесіне, әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайларға жеке қатынасын айқындай білуін дамытуға, адамгершілік таңдауды жүзеге асыру үшін қажетті әлеуметтік құбылыстар мен оқиғаларды бақылау мен бағалауға бағытталады [10].

Интегративті негізде оқытудың негізгі мақсаты – қоршаған орта туралы тұтас түсінік беру – оқушылардың ақыл-ой және басқа да белсенді түрлерін арттырумен байланысты. Интегралдау міндетін бірнеше оқу пәндерінің органикалық нақты байланысы арқылы қарастыру қажет, бұл білім алушыларға бізді қоршаған әлемнің бірлігі туралы түсінік беруге мүмкіндік береді.

«Функционалдық сауаттылық» ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60-шы жылдарының соңында ЮНЕСКО құжаттарында пайда болып, кейіннен зерттеушілердің басын қосты. Функционалдық сауаттылық неғұрлым кең

анықтаудағы адамның көп жоспарлы қызметімен ортақ білім беру байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарының тәсілі ретінде көрінеді.

«Функционалдық сауаттылық» ұғымына оқытудың нәтижелерін бағалауға құзыреттілік тәсілдеменің келесі мағынасы алынады:

1) оқырман сауаттылығы – жазбаша мәтіндерді түсіну және ұғыну, олардың мазмұнын өз мақсаттарына қол жеткізу, білім мен мүмкіндіктерді дамыту, қоғам өміріне белсенді қатысу үшін пайдалану қабілеті;

2) математикалық сауаттылық – адамның өзі тұратын әлемдегі математиканың рөлін анықтау және түсіну, жақсы негізделген математикалық пайымдауларды айту және математиканы қазіргі және болашақта жасампаз, мүдделі және ойлы азаматқа тән қажеттілікті қанағаттандыру үшін пайдалану қабілеті;

3) жаратылыстану-ғылыми сауаттылық – ғылыми әдістердің көмегімен зерттелуі және шешілуі мүмкін проблемаларды нақты өмірлік жағдайларда іріктеу үшін, қоршаған ортаны түсіну және оған адамның қызметін енгізетін өзгерістер үшін, сондай-ақ тиісті шешімдер қабылдау үшін қажетті бақылаулар мен эксперименттерге негізделген қорытындылар алу үшін, ғылыми әдістердің көмегімен зерттелуі және шешілуі мүмкін проблемаларды іріктеу үшін жаратылыстану-ғылыми білімді пайдалану қабілеті [20].

Математикалық сауаттылық деп «оқушының мектепте оқу кезінде алған математикалық білімді пәнаралық және практикалық-бағдарлы мазмұнның әртүрлі міндеттерін шешу үшін, әрі қарай оқыту және қоғамда табысты әлеуметтендіру үшін пайдалану қабілеті» түсініледі [21].

ЕБҚ бар білім алушыларды жаратылыстану-математикалық бағыттағы пәндерді оқыту кезінде функционалдық аспектіге баса назар аудару қажет. Бұл қазіргі әлемдегі сауатты мінез-құлық пен бағдарлауға, практикалық өмірге қажетті прагматикалық табиғат материалын (есептеуге, геометриялық ұғымдарға, формулаларға, функцияларға, графиктерге, диаграммаларға, кестелерге қатысты қажетті білімді) меңгеруді білдіреді. Бұл негізгі ұғымдар қоршаған ортаны, сондай-ақ экономикалық және қоғамдық мәселелерді түсіну үшін қажет. Мектепте математиканы оқытудың тағы бір мақсаты математиканың рөлі үздіксіз өсіп келе жатқан ғылыми және техникалық пәндерді келесі зерттеуге дайындық болып табылады, яғни оқушы келесі кезеңдерде оқуды сенімді жалғастыру үшін қажетті мәліметтермен «қарулануы» тиіс. Осы мақсаттан басқа, тәрбиелік және мәдени деп атауға болады: ақыл-ойдың дамуы, мінез-құлықтың және жалпы мәдениеттің қалыптасуы, адамның алдына қойылған міндеттердің мағынасын түсіну қабілетіне тәрбиелеу. Ақыл-ой кемістігі бар балалар үшін математиканың үлкен қолданбалы маңызы ғана емес, сонымен қатар айтарлықтай түзету әлеуеті бар. Өзінің күрделілігіне қарамастан, математика ЕБҚ бар білім алушыларды логикалық операциялардың жалпылама тәсілдерімен және әртүрлі реттеу түрлерімен таныстырады.

Математика – өз алдына бөлек мәдени құндылық. Ол – өнер туындыларында көрініс тапқан формальды сұлулық идеалы. Бұл идеал математикалық термин болып табылатын өлшем, қатынас, тәртіп, пропорция деген сөздер арқылы көрінеді. Математиканың көрнекті мәдени құндылығымен оның нақты әлемге әсер ету құралы ретіндегі құндылығы ғана салыстырылуы мүмкін. Кез келген адам жоғары математикалық мәдениетке қол жеткізе алмауы мүмкін, бірақ кез келген адам практикалық математикаға мұқтаж. Жаратылыстану ғылымдарынан кейін гуманитарлық ғылымдар «математикаланады». Математикалық тілді білу экономикалық өмір сүру шарты және қауіпсіздік элементі болып табылады [22].

ЕБҚ бар балаларды математикаға оқыту практикалық сипатқа ие болуына және еңбекке баулу, сызу, сурет салу, жаратылыстану, география, тарих, дене шынықтыру және басқа да пәндер сабақтарымен өзара байланысты болғандығына қарамастан, ақыл-есі бұзушылықтары бар оқушылар қолжетімді теориялық ұғымдар кешенін меңгеруі тиіс.

Сауаттылықтың бір түрі – оқырман сауаттылығы. Оқырман сауаттылығы өмірге дайындықтың ең маңызды параметрлерінің бірі ретінде қарастырылады. Оқырман сауаттылығы – бұл оқушының жазбаша мәтіндерді және олардың рефлексиясын ұғынуға, олардың мазмұнын өз мақсаттарына жету, білім мен мүмкіндіктерді дамыту, қоғам өміріне белсенді қатысу үшін пайдалану қабілеті.

Кітап оқу дағдысы балаларда ерте жастан қалыптасады. Мұғалімдер оқи білуді, оқырман сауаттылығын одан әрі дамытуды, оқуға деген сүйіспеншілікті қалыптастырады. Оқырман сауаттылығының негізі мәтіндермен толық жұмыс істеу үшін қажетті оқырман біліктерінің қалыптасуы болып табылады. Бұл – оқушының қажетті ақпаратты табу және ойнату, мәтіннің белгілі бір бөлігі бойынша қорытынды жасау, негізгі кейіпкерлердің әрекеттерін түсіндіру, мәтіннен мысалдармен растау және мәтін құрылымын бастапқы талдау.

Осылайша, сауаттылық – бұл оқушылардың оқуды өз жоспарларын: білім алуды жалғастыру, еңбек қызметіне дайындық, еңбекке қатысу және қоғам өміріне қатысуды жүзеге асыру құралы ретінде меңгерудегі табыстылық екенін анықтауға болады [23].

Гуманитарлық пәндер орта білімнің маңызды бөлігі болып табылатын оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру үшін келесі мүмкіндіктерді ұсынады:

1) тұлғаның білім беру дайындығы мен мәдени дамуының өзара байланысын қамтамасыз ету;

2) өзінің болашақ мамандығы үшін гуманитарлық пәндердің қолданбалы мәнін түсінуді және мақсаттарға қол жеткізуді қамтамасыз ету;

3) оқушылардың кәсіби біліктері қалыптасатын жалпылама (танымдық, жалпылама, ұйымдастырушылық біліктер) біліктерінің ең жоғары дәрежеде қалыптасуын қамтамасыз ету;

4) «өмір бойы білім беру» тұжырымдамасын іске асыруға ықпал ететін құзыреттілікті дамытуға бағдарлауды қамтамасыз ету.

Оқушылардың әлеуметтік-тұлғалық құзыреттілігін қалыптастырудағы қоғамдық-гуманитарлық цикл пәндерінің мүмкіндіктерін талдау келесі ұстанымдарға жеткізуге болады:

- өзара әрекеттестікке, ынтымақтастыққа, қарым-қатынасқа ұмтылуды ынталандыратын маңызды жеке іс жүргізу сипаттамаларына ие болу (білім мен біліктіліктің жан-жақты болуы, дербестік, шығармашылық әлеует, бірегейлілік);

- мектептің білім беру процесі аясында гуманитарлық пәндерді оқыту осы процесс үшін ерекше қағидаттар негізінде жүзеге асырылатын стратегия ретінде ұсынылуы мүмкін.

Қазіргі түсінікте функционалды сапаттылық білім берудің көп жоспарлы адами қызметпен байланысын (бірінші кезекте жалпы) біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарының тәсілі ретінде әрекет етеді. Функционалды сапаттылықтың бұл ерекшелігі оның анықтауында тез өзгертін қоғамда барлығына қажетті қолданбалы білім негізінде түрлі қызмет салаларында өмірлік міндеттерді шеше білу ретінде анық көрінеді.

Жалпы білім беретін мектептің инклюзивтік ортасы жағдайында ол әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметке дайындықтың, сондай-ақ өмір бойы өз бетінше білім алуға негіз болады, оқушылардың қоршаған ортаға табысты бейімделуінің міндетті шарты болып табылады. Қазіргі жағдайда ол адамның өмір сүруінің кепілі және үздіксіз білім берудің атрибуты болып табылады. Функционалды сапаттылық деңгейінде жастардың қолданбалы білім мен отбасының материалдық жағдайына, оның әлеуметтік мәртебесіне тәуелділігін сипаттайтын әлеуметтік аспектілер көрінеді [24].

Ауызекі тілді ерекше білім берілуіне қажеттіліктері бар мектеп оқушыларына саралап оқыту (оның қабылдауы мен еске түсіру) қолданыстағы оқу жүйесінің ережелеріне негізделген жаңа педагогикалық технология болып табылады. Бастапқы кезеңде ауызекі тілді қабылдау мен еске түсіруді қалыптастыру мектепте оқуды бастағанда сөйлеуді дамытудың әртүрлі деңгейі, есту функциясы, бірлей дағдылары бар оқушылардың типтік тобы үшін әзірленген әртүрлі деңгейдегі бағдарламалардың негізінде жүзеге асырылады.

Саралап оқыту процесінде оқушыларға маңызды педагогикалық принцип ретінде, әлеуметтік педагогикада дәстүрлі пайдаланатын және әрбір оқушының жеке психофизикалық, тұлғалық ерекшеліктерін, белгіленген дағдылардың қалыптасу деңгейін есепке алуды ұсынатын жеке тәсіл іске асырылады.

Дамыту мен оқыту процесінде оқушылардың ауызша қарым-қатынасын жандандыру, арт-педагогикалық технологияларды (музыкалық-ритмикалық және театрлық-ойын қызметі), жаңа білім беру құралдарын пайдалану жөніндегі арнайы жұмыстарға маңызды мән беріледі. Оқушылардың аталған бағдарламада белгіленген білік пен дағдыларды меңгеруі мектепте оқу басталғаннан бастап олардың сөйлесуін дамыту деңгейіне, әрбір оқушының психофизикалық ерекшеліктеріне байланысты әртүрлі қарқында өтеді.

Оқушының күрделілік деңгейі неғұрлым жоғары деңгейдегі бағдарлама бойынша оқуға көшуі жаңа оқу жылының басталуымен байланысты міндетті болып табылмайды, ол кез келген уақытта баланы арнайы тексерудің нәтижесі негізінде жүзеге асырылуы мүмкін. Сөйлеуінің дамуында айрықша кешеуілдеуі бар кейбір оқушыларға әртүрлі деңгейдегі бағдарламаларда көзделген ауызша тілдің дағдыларын меңгеруге барынша ұзақ мерзім талап етіледі. Бұл мерзімдерді әкімшілік пен мұғалім-дефектолог бақылайды. Арнайы әдістеме бойынша ауызша сөйлеуді қабылдау және есте сақтаудың дағдыларын ағымдық және кезеңдік есепті, зерттеу нәтижелерін жалпы білім беретін сабақтарды, музыкалық-ритмикалық сабақтарды жүргізген мұғалімдермен, тәрбиешілермен, сондай-ақ мектептің психологы және дәрігерімен талқылау міндетті болып табылады, бұл оқу қарқынын негізсіз бәсеңдету мен жылдамдатуды тоқтатады, білім беру-түзеу процесін оңтайландыруға түрткі болады, әртүрлі ұйымдастыру формаларында (жалпы білім беру сабақтарында, жеке және музыкалық-ритмикалық сабақтарда, сыныптан тыс уақыттарда) ауызша сөйлеумен жұмыс істеу сабақтастығына ықпал етеді.

2 ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕ ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРІЛУІНЕ ҚАЖЕТТІЛІГІ БАР БАЛАЛАР ҮШІН ЖАРАТЫЛЫСТАНУ-МАТЕМАТИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖЕКЕ БАҒДАРЛАМАЛАРЫН ӨЗІРЛЕУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫСТАР

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы пәндер барлық техникалық және жаратылыстану пәндері үшін қолданбалы ғылымдар болып табылады. Математикалық сауаттылықты қалыптастыру барысында білім беру процесінің тұтастығы мен жүйелілігі жүзеге асырылады. Сонымен қатар жаратылыстану пәндері бойынша қолданбалы математикалық есептерді орындау кезінде білім алушыларда арифметикалық және алгебралық түрлендірулер жақсы деңгейде жасалады.

Қазіргі заманда математика рөлінің артуы қоғамда бейімделу үшін және оған белсенді қатысу үшін математикалық сауатты адам болу қажеттілігіне алып келді. Бүгінгі тез өзгеретін әлемде математикалық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметке белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы оқуға ықпал ететін негізгі факторлардың бірі болып табылады.

Осылайша, балаларды білім беруде вариативтілікті, даралануды, интеграциялықты іске асыру жолдарын іздеуге бағытталған қазіргі заманғы білім беру жүйесі қойылған мақсаттарға қол жеткізудің пәрменді тәсілдерін өткір қажет етеді [21].

Математикамен дамытылатын интеллектуалдық қасиеттер арасында, әдетте, логикалық ойлауға жататын: дедуктивтік ойлау, абстракциялау, қорыту қабілеті, талдау, сын айту қабілеті жиі айтылады. Математикалық жаттығулар ойлаудың рационалды сапасын және оны білдіретін: тәртіп, дәлдік, айқындылық, ықшамдылық қасиеттерін иеленуге алып келеді. Олар қиял мен түйсікті талап етеді, объективтілік, интеллектуалдық адалдық, зерттей білу қабілеттерін дамытады. Математиканы оқыту үнемі назар аударуды, табандылықты, көңіл бөлу қабілетін талап етеді, яғни интеллектті дамытуда да, мінезді қалыптастыруда да маңызды рөл атқарады [22].

Жаратылыстану-математикалық цикл пәндерін оқу білім берудің әмбебаптығына кепілдік бере отырып, білім алушыларға болашақ техникалық, жаратылыстану-ғылыми немесе гуманитарлық бағыттағы мамандықты таңдауға, кәсіби өзін-өзі анықтауға және қазіргі қоғамда табысты бейімделуге мүмкіндік береді.

Білім беруді дамытудың заманауи жағдайларына байланысты жаратылыстану-математикалық бағыттағы мұғалімдердің жұмысы білім моделінен құзыреттілікке көшуге бағытталған. Білім беру нәтижесі әмбебап білім, білік және дағдылардың біртұтас жүйесін, сондай-ақ білім алушылардың өзіндік іс-әрекеті мен жеке жауапкершілігінің тәжірибесін қамтитын құзыреттер болып табылады.

Оқушыларды жаратылыстану-математикалық цикл пәндері бойынша оқыту оқушылардың білімін пәнаралық біріктіруге және іс-әрекет тәсілдеріне бағытталған, бұл оқу пәндерінің өзара байланысын және өзара толықтыруын, оқушылардың бойында әлемнің тұтас бейнесін қалыптастыруды көздейді.

Жаратылыстану-математикалық білім беру пәндері маңызды әдістемелік функцияларды орындайды, олардың арасында келесілерді белгілеуге болады:

- қазіргі экологиялық дағдарыстың мәні мен себептерін түсіну, «табиғат» және «мораль» ұғымдарының өзара байланысы мен арақатынасы негізінде тәрбие мақсаттарына қол жеткізуге ықпал ететін мәдени шығармашылық функция, адамның жалпы мәдениетінің қажетті компоненті ретінде экологиялық мәдениетті сезіну;

- нақты шындықтағы қызметтің бағыты мен сипатын анықтайтын көзқарастар, идеалдар және нанымдар жүйесі ретінде оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастырумен байланысты дүниетанымдық функция;

- табиғи-ғылыми және гуманитарлық, биологиялық және экологиялық білімнің синтезі мен интеграциясын күшейтуде көрінетін интегративтік функция.

Жаратылыстану-математикалық білім беру пәндерінің пропедевтикалық маңызы алынған білім оқушылардың әлем туралы алғашқы, тұтас түсінігін қалыптастыру міндеттерін шешу болып табылады. Ұсынылған қызмет түрлері оқушылардың зерттеу дағдыларын, танымдық қызығушылықтарын және шығармашылық қабілеттерін дамытады.

БІ. Алтынсарин атындағы ҰБА және Түзету педагогикасының Ұлттық ғылыми-практикалық орталығымен әзірленген «Жалпы білім беретін мектепте ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау» әдістемелік ұсынымдарында жалпы білім беретін мектепте психологиялық-педагогикалық қолдау қызметін ұйымдастыру бойынша, ЕБҚ бар білім алушылардың қажеттіліктерін бағалау бойынша, оқушының ерекше білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыру және бағалау кезеңдерінде мұғалімдердің, психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі мамандарының, ата-аналардың өзара әрекеттестігі бойынша ұсыныстар берілді.

Оқу жоспары мен оқу бағдарламасын өзгерту. Оқу жоспары мен оқу бағдарламасы келесідей негізге сүйеніп өзгертіледі:

- мектеп Кеңесінің шешімімен;

- психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестің ұсынысымен.

ПМПК оқушыларды оқытуға өз ұсыныстарын мынадай редакцияда тұжырымдайды: «жеке тәсілдемемен жалпы білім беру бағдарламасы бойынша оқыту: жеке оқу жоспары, қысқартылған білім беру оқу бағдарламасы бойынша немесе «жеке бағдарлама бойынша оқыту». ПМПК оқу жоспары мен бағдарламасын өзгерту қажеттілігін ұсынады, бірақ өзгеріс көлемі қандай болатынын психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі мамандарының: психолог, логопед, арнайы педагог көмегімен сынып мұғалімі анықтайды.

Егер білім алуында қиындықтары бар оқушыны мектеп өз бетінше анықтаса, онда психологиялық-педагогикалық қызметінің ұсыныстары негізінде Мектеп кеңесі шешімімен мұғалім бір немесе бірнеше оқу пәні бойынша оқу бағдарламасын қысқарта (бейімдей) алады. Мұндай шешімнің негізі – ҚР «Білім туралы» Заңының 47-бабы, 2-тармағы: «ұйым кеңесінің шешімімен жеке оқу жоспарлары, қысқартылған білім беретін оқу бағдарламалары бойынша Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары шеңберінде оқыту» [1].

Дегенмен Мектеп кеңесінің шешімімен қысқартылған (бейімделген) бағдарлама бойынша оқыту тек белгілі бір кезеңге (2-3 оқу тоқсанынан артық емес) қолданылатын уақытша шара болып табылатынын атап өткен жөн. Осы кезең ішінде мұғалім және психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі қажетті көмек көрсетеді, оның түпкі мақсаты оқушыларды әдеттегі бағдарлама бойынша оқуға көшіру болып табылады. Егер белгіленген мерзім барысында балада оқу бағдарламасын одан әрі қысқартуды талап ететін оқытудың тұрақты қиындықтары сақталса, онда мұндай оқушыны ПМПК-ке тексеруге жіберу қажет.

Балаларды жеке бағдарлама (МЖБМС-ға бағдарланбаған) бойынша оқыту ПМПК-ның ұсынысы негізінде ғана іске асады. Себебі мұндай бағдарламамен оқытуға баланың ақыл-ойындағы бұзушылықтар анықталған жағдайда ғана рұқсат беріледі. Ақыл-ойы кем балаларды жалпы сыныпқа қосу мен оқыту үшін ақыл-ойы кем балаларға арналған арнайы типтік бағдарламасы бойынша және баланың мүмкіндігі негізінде жеке оқу бағдарламасы құрастырылады.

Оқытудың нәтижелерін (оқушылардың оқу үлгерімін) бағалау тәсілдерін өзгерту

Оқушылардың оқу үлгерімін бағалау тәсілдерін төмендегі көрсетілген жағдайларда өзгерту қажет:

- оқушы арнайы, қысқартылған немесе жеке бағдарламамен оқытылған кезде;

- оқушыларды оқытуда альтернативті әдісті қолданғанда.

Мұндай ерекше білім беру қажеттілігін қанағаттандыру ПМПК ұсынысы негізінде жүзеге асырылады: «жеке амал және баланың оқу үлгерімін бағалаудың вариативтілігі». Егер оқушылар үшін мектеп өз бетінше оқу бағдарламасын уақытша қысқарту туралы шешім қабылдаса, онда дәл сол мектеп кеңесі баланың оқу үлгерімін бағалаудың нұсқауларын және жеке тәсілдерін ұсынады.

Оқушының жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, қысқартылған немесе жеке бағдарламаның мазмұнына бағдармен бағалау өлшемдерін өзгерту мүмкіндігі көзделеді. ЕБҚ бар білім алушыларды бағалау кезінде мұғалім дифференциалды және/немесе жеке тапсырмаларды қолдануға міндетті [25].

Ақыл-ойы кем балаларды оқыту кезінде кез келген нәтиже оң болып саналады. Жетістіктерді бағалаудағы басты назар жеке бағдарлама шеңберінде оқушының прогрессіне аударылады [26].

Осылайша, жеке оқу бағдарламасы ПМПК білім алушыға жеке бағдарлама бойынша немесе жеке тәсілдемемен жалпы білім беру бағдарламасы бойынша оқытуды ұсынған жағдайда, ал мектепті психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі бақылау нәтижесінде бағдарламаны өзгерту қажеттілігін растайтын жағдайда жасалады.

Мұндай жағдайларда ЕБҚ бар білім алушы үшін пәндік бағдарламалардың мазмұнына оқушының «күшті» және «әлсіз» жақтарына байланысты қысқарту немесе өзгерту жағына өзгерістер енгізуге болады. Оқушылардың ерекше қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, білім алушылар үшін әзірленген жеке оқу бағдарламалары мектептің педагогикалық кеңесінде бекітіледі. Жеке оқу бағдарламасын іске асыру кезінде мұғалім келесі іс-әрекеттерді жоспарлау үшін әрбір сабақты талдай отырып, рефлексия қызметін үнемі жүргізуі қажет.

Тоқсан соңында пән мұғалімдеріне білім алушының оқу жетістіктерінің қорытындысы бойынша қорытынды жасау және қажет болған жағдайда жеке оқу бағдарламасына түзетулер енгізу ұсынылады.

Оқу жетістіктерін бағалау ЕБҚ бар білім алушының ерекше білім беру қажеттіліктерін, жеке мүмкіндіктерін және өзінің жетістіктерімен салыстырғандағы прогрессті ескере отырып жүргізіледі.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» 2008 жылғы 18 наурыздағы №125 бұйрығының 14-8 тармағына сәйкес: «ерекше оқу қажеттіліктері бар білім алушыларды бағалау кезінде педагог сараланған және/немесе жеке тапсырмаларды қолданып, сондай-ақ, оқушының ерекшелігін есепке ала отырып, бағалау критерийлеріне өзгерістер енгізеді» [27].

Оқу пәні бойынша қысқартылған/жеке бағдарлама оқу тоқсанына құрылады, оның нәтижелері бойынша келесі тоқсанға арналған бағдарлама жасалады. Оқушының оқу материалын қандай қарқынмен игере алатынын алдын ала болжау қиын, бұл жоспарланғанның ішінде ең үлкен қиындықтарды тудырады. Сондықтан білім беру процесі барысында бағдарламаны түзету қажеттілігі туындауы мүмкін. Бағдарламаны уақытылы түзету үшін үнемі оқушының жетістіктерін бақылау қажет. Ол үшін мұғалім мен қолдау көрсету мамандар қол жеткізген жетістіктерді критериалды бағалауды іске асырады [28].

МЖМБС-да белгіленген көлемде және оның сыныпта оқу қарқынына сәйкес оқушы оқу пәнінің мазмұнын меңгеруде қиындықтарға тап болған жағдайда оқу бағдарламаларын қысқартуды (бейімдеу) талап етіледі.

Жалпы сынып жағдайында зияты зақымдалған оқушы үшін жеке оқу бағдарламасы жасалады.

Оқу жоспарын дараландыру оқушының қатысуы міндетті болмайтын оқу жоспарының пәндерін (мысалы, алгебра немесе шет тілі) айқындаудан тұрады.

Қысқартылған/жеке оқу бағдарламасын сынып мұғалімі арнайы педагогпен бірге педагогикалық диагностика (бағалау) негізінде және пән бойынша үлгілік оқу бағдарламасының мазмұнын ескере отырып, ақыл-ойы кем оқушыларға арналған МЖМБС / үлгілік оқу бағдарламаларына сәйкес жасайды.

Қысқартылған/жеке оқу бағдарламасының мәтінінде күтілетін нәтижелер (оқушының дағдылары мен шеберлігі) түрінде тұжырымдалған Типтік оқу бағдарламасының бөлімдері бойынша оқу мақсаттары және осы оқушы үшін неғұрлым тиімді оқыту әдістері мен тәсілдері көрсетіледі.

Топтық талқылау барысында оқушының мүмкіндіктерін психологиялық-педагогикалық зерттеу нәтижелерінің негізінде оқытудың мақсаты мен әдістері анықталады.

Педагогикалық диагностиканы өткізу кезінде педагогтар оқу пәні шеңберінде оқушы өз бетінше білетін (өзекті деңгей) дағдыларды және қалыптастыру сатысында тұрған дағдыларды (жақын даму аймағы) айқындауы тиіс. Ең жақын даму аймағын анықтау критериясы оқушының оқу тапсырмасын табысты орындау, белгілі бір іскерлікті немесе дағдыларды (мысалы, арифметикалық тапсырманы шешу, шаманы өлшеу және нәтижені жазу) іске асыру үшін мұғалімнің көмегін пайдалану қабілеті болып табылады.

Оқушыға көмек ретінде мұғалім қолдануы мүмкін: жетекші сұрақтарды, көрнекі түрде ұсынылған алгоритм, иллюстрациялық материалды, пәндік қызметті, үлгіні, жұмыстың орындалуын көрсете алады.

Қажеттіліктерді бағалауды жүргізу кезінде бұрын оқыған оқу материалы туралы білімдеріндегі немесе мектеп бағдарламаларын меңгеру үшін базалық болып табылатын дағдылардағы бар «проблемаларға» назар аудару қажет. Олар оқу материалын меңгерудегі қиындықтарға себеп болуы мүмкін, оларды толықтыру қажет. Бұл дағдыларды қалыптастыру мақсаты оқушы бағдарламасына енгізілуі тиіс.

Педагогикалық диагностиканы өткізу кезінде оқу іс-әрекеті компоненттерінің қалыптасуына (мотивация, өзін-өзі ұйымдастыру, жоспарлау, оқу іс-әрекеттерін орындау және бақылау), жұмыс қабілеттілігіне, қызмет қарқынына және оқушының оқу материалын жақсы түсінуге көмектесетін оқу жұмысының формаларына (жазбаша, ауызша, практикалық әрекетке, иллюстрациялық материалға және т.б. сүйеніп) назар аудару қажет, өйткені бұл оқушы үшін ең қолайлы оқыту әдістері мен тәсілдерін, оның қызметін сабақта ұйымдастыру тәсілдерін таңдауға негіз болады.

Диагностикалау ретінде оқу пәнінің бөлімін, тақырыбын анықтау шеңберінде оқу мақсаттарына сәйкес тапсырмалар мен жаттығуларды қолдану. Нұсқаулық нақты, қысқа, кезеңді болуы қажет. Тестті қолданбаған жөн. Оқушы бағдарламалық материалды меңгеруде емес, тапсырманы орындау шарттарын саналы түсінуде қиындықтары туындап, қате жіберуі мүмкін. Педагогикалық диагностиканы мұғалім сабақта, ал арнайы педагог жеке сабақтарда жүргізеді.

Педагогикалық диагностиканың нәтижесі оқушының меңгерген білім деңгейі мен көмек көрсету мазмұнын анықтау үшін тіркеледі (оқу мәнінің тақырыбы мен бөлімі бойынша жетістік картасы). Оқушыда алдыңғы тоқсанның немесе тіпті сыныптың бағдарламасына сәйкес келетін жақын даму аймағы мен дағдыларды меңгеру деңгейі анықталуы мүмкін.

Кез келген жағдайда педагогикалық диагностиканың нәтижелері – оқушы үшін бағдарламаның мазмұнын анықтау үшін бастапқы нүкте

Оқу бағдарламасын қысқарту кезінде ЕБҚ бар білім алушы үшін міндетті болмайтын оқу мақсаттары (шеберлігі мен дағдылары) анықталады, олар осы тоқсанда оның бағдарламасына енгізілмейді. ЕБҚ бар білім алушы үшін міндетті және міндетті емес критерийлерін анықтау мақсаты болып (іскерліктер мен дағдыларды) оқу пәні шеңберінде негізгі білім мен дағдыларды меңгеруде алға жылжуы үшін олардың қажеттілігі болып табылады.

Мысалы, ЕБҚ бар білім алушы үшін 1-сыныпты математика курсына «Алгебра элементтері» бөлімін оқу мақсаттары (дағдылары) міндетті емес:

1.2.1.2 Әріптің берілген мәнінде әріптік өрнектің мәнін бір әрекетке табу;

1.2.1.3 Қосу мен азайту арасындағы байланыстың әріптік теңдігі түрінде ұсыну және қолдану: $a+b=c$, $c-a=b$, $c-B=a$;

1.2.2.2 Теңдеулерді іріктеу тәсілімен және қосу мен азайту байланысы негізінде шешу;

«Логика элементтері» 4-бөлімнен: 1.4.1.1 Диаграмманың көмегімен екі жиындарды біріктіру және жиын бөлігін жою;

«Математикалық модельдеу» 5-бөлімінен: 1.5.2.5 Қол астындағы материалдардың көмегімен деректерді жинауды, жүйелендіруді, кестелерді, пиктограммаларды, диаграммаларды құрастыру/аяқтау

Жоғарыда көрсетілген оқу материалын алып тастау сандарды нөмірлеу білімін, 20 шегіндегі қосу және азайту есептеуіш тәсілдері 1-сыныптағы математика курсының негізі болып табылатын арифметикалық есептерді шешу тәсілдерін меңгеруге кедергі болмайды. Қысқартылған бағдарлама аясында оқушы меңгерген 1-сыныптың математика курсының негізгі ұғымдары екінші сыныптағы келесі бөлімдерді одан әрі оқуға мүмкіндік береді: 100 дейінгі сандардың нөмірленуі, олармен арифметикалық әрекеттер, арифметикалық есептер, шамалар және геометриялық материалдар.

ЕБҚ бар оқушы үшін оқу материалының көлемін азайту негізгі білім мен дағдыларды қалыптастыруға көп уақыт бөлуге, оқушының жұмыс қабілеттілігі мен оқу мотивациясын сақтауға мүмкіндік береді.

Пән бойынша жеке бағдарлама құру барысында (зияты зақымдалған оқушы үшін) оқу бағдарламасының әрбір бөлімінде оқушының «жақын даму аймағында» жатқан білім мен дағдыларға қатысты оқу мақсаттары мен мазмұны жағынан жақындатылған дағдылар айқындалады. Жеке бағдарламалар бойынша жалпы сыныпта негізгі жалпы білім беретін пәндерді (математика, ана тілі және оқу) оқыту арнайы педагогпен жеке сабақтарда оқумен ұштастыра отырып жүзеге асырылуы мүмкін.

Оқушыны қысқартылған немесе жеке бағдарлама бойынша оқыту мұғалімнің сыныптағы жеке тәсілімен үйлеседі, оның қарқындылығы мен сипаты оқушының мүмкіндіктерінің өзгеруінен кейін үнемі өзгеріп отырады. Жеке тәсіл оқушы үшін қысқартылған/жеке бағдарлама шеңберінде оқу тапсырмасының көлемі мен күрделілігін өзгертуден, оқу тапсырмасын кезеңімен орындаудан байқалуы мүмкін; тапсырманы иллюстрацияға, алгоритмдік нұсқамаға, үлгіге, деректер кестесіне сүйеніп, шоттарды, калькуляторды пайдалана отырып, ереже мәтініне сүйеніп орындау мүмкіндігімен көрінеді.

Оқушы сабақ тақырыбына сәйкес келмейтін тапсырманы өзінің жеке бағдарламасы бойынша орындайды. Бұл тапсырманы сабақта сынып мұғалімі дайындайды және ұсынады. Ол үшін мұғалімге арнайы педагогтың кеңесі қажет. Сондықтан бұл педагогтар автономды емес, ынтымақтастықта жұмыс істейді.

Жетістіктерді бағалау қысқартылған немесе жеке бағдарлама шеңберінде жүзеге асырылады. Бағдарламаның әрбір мақсаты үшін бақылау-диагностикалық тапсырмалар іріктеледі [26].

Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, үлгілік оқу бағдарламаларына сәйкес бастауыш сыныпта «Математика» оқу курсының негізгі мақсаты – білім алушылардың математикалық таным негіздерін меңгеруіне және тиісті дағдыларын қалыптастыруына мүмкіндік жасау. Бұл оқу пәні қоршаған ортаны бейнелеу мен түсіну тәсілі ретінде қабылдауды дамытуға бағытталған және білім алушылардың қабылдауы мен танымын кеңейтуді, математика ғылымына қызығушылығын талап етеді.

Бастауыш білім беру деңгейінде математикалық білім берудің негізгі мақсатына сәйкес оқу пәні келесі міндеттерді айқындайды:

1) логикалық ойлауды, кеңістіктік елестетуді және математикалық терминдерді пайдалану біліктілігін дамыту;

2) оқу және тәжірибелік проблемаларды шешу, арифметикалық алгоритмдерді пайдалану, геометриялық салулар мен математикалық зерттеулер жүргізу қабілеттерін дамыту;

3) сыни тұрғыдан ойлауды, шығармашылық қабілеттерді дамыту;

4) өзінің математикалық білімі мен біліктерін басқа пәндерді меңгеруде, сонымен қатар күнделікті өмірде қалай пайдалану керектігін түсіну;

5) тұлғалық қасиеттер: білуге құштарлық, мақсаттылық, жауапкершілік, сенімділік және тәуелсіздікті дамыту;

6) түсінудің, түсіндірудің, талдаудың, синтездің, жүйелеудің, қолданудың және суреттеудің когнитивтік дағдыларын дамыту;

7) коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларды, топпен жұмыс істеу және өз көзқарасын білдіру, басқа адамдардың пікірін құрметтеу, көшбасшылық қасиеттерді көрсету, өз жұмысын жазбаша және ауызша түрде таныстыру дағдыларын дамыту;

8) ақпаратты іздестіру және таңдау, өз уақытын басқару, өзін-өзі реттеу дағдыларын дамытуға негізделген [29].

Бастауыш мектептегі «Жаратылыстану» пәнінің оқу бағдарламасының мақсаты – әлемнің қазіргі заманғы жаратылыстану ғылымы тұрғысынан бейнесі туралы білім негізін қалыптастыру және білім алушылардың зерттеу біліктері мен дағдыларын дамыту.

Оқу пәнінің бағдарламасы келесі міндеттерге жетуге бағытталған:

1) зерттеу, ойлау, коммуникативтік дағдылары мен біліктерінің негізін қалыптастыру;

2) техника мен технологияның дамуына елеулі ықпал еткен жаратылыстанудың маңызды идеяларымен, жетістіктерімен танысу;

3) қоршаған әлемнің құбылыстарын түсіндіру үшін және әртүрлі ақпарат көздерінен алынған жаратылыстану-ғылымдық тұрғысынан маңызды және өмірлік маңызы бар мазмұнды ақпаратты қабылдау үшін алынған білімді қолдана білу біліктерін меңгеру;

4) зияткерлік, шығармашылық қабілеттерін, сыни тұрғыдан ойлау қабілетін қарапайым зерттеулер, құбылыстарды талдау, жаратылыстану-ғылымдық ақпаратты қабылдау және түсіндіру барысында дамыту;

5) табиғат заңдарын тану және жаратылыстану ғылымдарының жетістіктерін өркениеттің дамуы мен өмір сапасын жақсарту үшін пайдалану мүмкіндігіне сенімділікті тәрбиелеу;

6) күнделікті өмірде тіршілік қауіпсіздігін қамтамасыз ету, заманауи технологияларды сауатты пайдалану, денсаулық пен қоршаған ортаны қорғау үшін жаратылыстану ғылымдары бойынша білімдерін қолдану дағдыларын қалыптастыру [29].

Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартын іске асыру кезінде «Математика», «Алгебра», «Геометрия» оқу пәндерін негізгі орта білім деңгейінде оқытудың мақсаты оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруды қамтамасыз ету, сыни ойлауды дамыту, оқушылардың жаратылыстану-ғылыми пәндерді оқуға қажетті математикалық білім мен білік негіздерін меңгеруі, аталған оқу пәндерінің материалдары негізінде білім алушылардың зияткерлік деңгейін дамыту болып табылады.

1. Міндеттері:

1) «Сандар», «Алгебра», «Геометрия», «Статистика және ықтималдықтар теориясы», «Математикалық модельдеу және анализ» бөлімдері бойынша математикалық білім, білік және дағдыларын қалыптастыру мен дамытуға жағдай жасау;

2) әртүрлі мәнмәтіндегі есептерді шешуде математикалық тілді және негізгі математикалық заңдарды қолдануға, санды қатынастар мен кеңістіктік формаларды оқып білуге мүмкіндік беру;

3) есептерді шешу мақсатында оқушылардың білімдерін математикалық модельдерді құруға және керісінше, шынайы процестерді сипаттайтын математикалық модельдерді түсіндіруге бағыттау;

4) өздігінен оқуға және болашақ таңдаған мамандығы бойынша білімін жалғастыруға қажетті физика, химия, биология және басқа да теориялық облыстарда зерттеулер мен есептерді шешу үшін және практикалық іс-әрекеттерінде математикалық әдістерді қолданудың дағдыларын қалыптастыру;

5) практикалық есептерді шешуде, алынған нәтижелерді бағалау мен анықтылығын орнатуда лайықты математикалық әдістерді таңдап алу үшін логикалық және сыни тұрғыдан ойлауын, шығармашылық қабілеттерін дамыту;

6) коммуникативтік дағдыларын, оның ішінде, ақпаратты дұрыс және сауатты түрде беру, сонымен қатар әртүрлі ақпарат көздерінен, басылымдар мен электрондық құралдардан алынған ақпаратты қолдану қабілетін дамыту;

7) өздігінен және топта жұмыс істеуде қажетті тәуелсіздік, жауапкершілік, бастамашылдық, табандылық, шыдамдылық пен толеранттылық сияқты тұлғалық қасиеттерді дамыту;

8) математиканың даму тарихымен, математикалық ұғымдардың пайда болу тарихымен таныстыру;

9) қоғамдық ілгерілеу үшін математиканың маңыздылығын түсінуін қамтамасыз ету;

10) математика оқыту процесінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану дағдыларын дамыту [29].

«Жаратылыстану» пәнінен оқу бағдарламасы негізгі мектепте зерттеу, ойлау, коммуникативтік дағдылар мен біліктіліктер негіздерінің қалыптасуына бағытталған:

1) гипотеза құру және оларды тексерудің жолдарын ұсыну, эксперименттер арқылы алынған мәліметтер негізінде қорытынды жасау;

2) зерттеу мәселелерін дұрыс алу, зерттеу жұмысының жоспарын құру, бақылаулар мен эксперименттер нәтижелерін бағалау және сипаттау, қорытынды шығару;

3) бұқаралық ақпараттық құралдары хабарламаларындағы, интернет желісі ресурстарындағы, ғылыми-көпшілік әдебиеттердегі жаратылыстану бағытындағы ақпараттармен жұмыс: іздеу әдістерін игеру, ақпараттың мағыналық негізін анықтау және ақпараттың растығын бағалау;

4) зерттеу қорытындыларын түрлі формада ұсыну;

5) жаратылыстану ғылымы бағытындағы маңызды жетістіктердің қолданбалы мәнін түсіндіру.

«Жаратылыстану» пәні негізгі мектептегі «Биология», «География», «Химия», «Физика» пәндерін зерделеу, негізін қалауға бағытталған кіріктірілген курс болып табылады.

Бағдарламаның мақсаты оқушыларды жаратылыстану ғылымы тұрғысынан табиғат пен қоғамның өзара байланысы, табиғаттағы заңдылықтардың біртұтастығы туралы білім, ұғым, түсінік қалыптастыру және білімдерін күнделікті өмірде кездесетін табиғат құбылыстары мен үдерістерін түсіндіру, сипаттау, болжау үшін қолдану білігін дамытуға бағытталған.

7-9-сыныптардағы физика курсының оқытудың мақсаты – оқушылардың ғылыми көзқарасының негізін қалыптастыру. Әлемнің жаратылыстанымдық-ғылыми бейнесін тұтастай қабылдауды, бақылау қабілеттерін дамыту және табиғат құбылыстарын талдау және таңдау арқылы өмірге қажетті практикалық есептердің шешімдерін таба білуге дағдыландыру.

Мақсатқа сәйкес оқу пәнін оқытудың негізгі міндеттері:

1) оқушылардың әлемнің қазіргі физикалық бейнесінің негізінде жатқан іргелі заңдылықтар мен принциптер туралы білімді, табиғатты танудың ғылыми әдістерін меңгеру;

2) оқушылардың зияткерлік, ақпараттық, коммуникативтік және рефлексивтік мәдениетін дамытуға, физикалық экспериментті орындау және зерттеу жұмыстарын жүргізу дағдыларын дамыту;

3) оқу және зерттеу қызметіне жауапкершілікпен қарауға тәрбиелеу;

4) табиғат ресурстарын пайдалануда және қоршаған ортаны қорғауда, адамды және қоғамды қауіпсіз өмір сүрумен қамтамасыз етуде меңгерген дағдыларды қолдану болып табылады.

Химия» оқу пәні әлемнің біртұтас ғылыми бейнесін, оқушылардың жаратылыстану-ғылымитанымын, табиғатты аялау, сын тұрғысынан ойлау және зерттеу дағдыларын дамытуды қалыптастыруда маңызды.

«Химия» оқу пәнінің мақсаты:

1) заттар мен олардың айналымы, заттар қасиеттерінің, олардың құрамы мен құрылысына тәуелділігін түсіндіретін заңдар мен теориялар туралы білім жүйесін қалыптастыру;

2) заттар және химиялық реакциялар туралы білімін өмірде пайдалану біліктерін дамыту.

«География» пәнінің міндеттері:

1) географияның ғылыми пән ретіндегі рөлі мен оның қазіргі заманғы адамзат мәселелерін, сондай-ақ ғаламдық мәселелерді шешудегі әлеуетін түсінуге мүмкіндік беру;

2) оқушылардың бойында табиғат пен қоғам арасындағы өзара байланыстарға, осы байланыстардың кеңістіктік ерекшеліктеріне ғылыми көзқарастарды қалыптастыру;

3) қоғамдық өндірістің, табиғатты қорғау мен табиғатты тиімді пайдаланудың ғылыми-жаратылыстану, әлеуметтік-экономикалық негіздерін ашу;

4) оқушылардың географиялық зерттеу әдістері мен зерттеу дағдыларын игеруіне ықпал жасау;

5) оқушылардың география ғылымының түсініктері мен терминдерін меңгеруіне ықпал жасау;

6) кеңістіктік ойлау мен картографиялық дағдыларды қалыптастыру;

7) географиялық білімді күнделікті өмірде, өз іс-тәжірибесінде пайдалану дағдыларын қалыптастыру.

«Биология» пәнінің міндеттері:

1) жер бетіндегі барлық тірі ағзалардың құндылығын түсіну үшін өмірдің құрылымды-функционалды және генетикалық негіздері туралы, тірі табиғаттың негізгі патшалықтары ағзаларының көбеюі мен дамуы, экожүйе, биоалуантүрлілік, эволюция туралы білім жүйесін қалыптастыру;

2) экологиялық этика нормалары мен ережелерін, табиғатқа жауапкершілікпен қарауын қалыптастыру;

3) генетикалық сауаттылықты қалыптастыру – салауатты өмір салты негіздері, психикалық, тән және моральдық денсаулық сақтау;

4) оқушылардың тұлғалық қасиеттерін дамыту, биологиялық білімдерін практикада қолдануға ұмтылу, медицина, ауыл шаруашылығы, биотехнология, экологиялық менеджмент және қоршаған ортаны қорғау саласындағы практикалық іс-шараларға қатысу [29].

ЕБҚ бар балаға арналған жеке оқу бағдарламасын әзірлей отырып, мұғалімдер мен психологиялық-педагогикалық қолдау мамандарының командасы қандай көрсеткіштер оның жетістіктерінің критерийі болып табылатындығын анықтайды. Бұл ретте қандай да бір кезеңде оқитын барлық балалар үшін білім беру бағдарламасын игеру және даму динамикасының әзірленген көрсеткіштері пайдаланылады.

Мысалы, жалпы бастауыш білім берудің жоспарланған нәтижелері. Бұдан әрі, білім алушылардың мүмкіндіктеріне сүйене отырып, негізгі білім беру бағдарламасын меңгеруде, сондай-ақ табысты әлеуметтендіру үшін қажетті дағдыларды қалыптастыруда әрбір баланың жеке алға жылжу критерийлері қалыптасады.

Инклюзияның қыр-сырын игеретін педагогқа ЕБҚ бар оқушылардың оқу бағдарламаларын бейімдеуге және жүзеге асыруға бағытталған арнайы технологиялар көмектеседі.

Келесі қажет нәрсе – бағалау критерийлері. Мұғалім ЕБҚ бар білім алушыларға арналған жеке бағдарламаны әзірлеген жағдайда бағалау өлшемдерін инклюзивті практика мұғалімі осы бағдарламаның талаптары/мақсаттары шегінен шықпай, білім алушының жеке күтілетін нәтижелері негізінде өз бетінше ойластырады.

Ақыл-ойы кем балалардың ерекшеліктерін зерттеуде мамандар жүргізген зерттеулердің нәтижелеріне сүйене отырып, оларға тән келесі белгілерге назар аудару қажет:

- барлық жүйке-психикалық функциялардың дамымауы кезінде көбінесе абстрактілі ойлау түрлерінің тұрақты жеткіліксіздігі орын алады;

- моторика, сөйлеу, қабылдау, есте сақтау, зейінді, эмоциялық сфера, еркін мінез-құлық формаларының бұзылуымен интеллект бұзылуларын үйлестіру;

- танымдық іс-әрекеттің дамымауы логикалық ойлаудың жеткіліксіздігінде байқалады, көрнекілік-пәрменді ойлау, психикалық үдерістердің қозғалмалылығының бұзылуы, жалпылаудың инерттілігі, қоршаған болмыстың заттары мен құбылыстарын елеулі белгілері бойынша салыстыру неғұрлым сақтаулы болып табылады;

- ойлау қарқынының баяулауы және психикалық процестердің инерттілігі оқыту процесінде меңгерілген әрекет тәсілін жаңа жағдайларға көшіру мүмкіндігінің болмауын анықтайды;

- ойлаудың дамымауы барлық психикалық процестердің: қабылдау, есте сақтау, зейіннің өтуіне әсер етеді.

Бұл ретте, ең алдымен, назар аудару және жалпылау функциялары зардап шегеді, мидың аналитикалық-синтетикалық қызметімен байланысты психикалық белсенділіктің компоненттері бұзылады. Эмоциялық-ерік саласында бұл күрделі эмоциялар мен еркін мінез-құлық формаларының дамымауынан көрінеді.

Тіпті қарапайым математикалық түсініктерді меңгеру баладан талдау, синтез, жалпылау, салыстыру сияқты логикалық ойлау үдерістерін дамытудың жоғары деңгейін талап етеді.

Интеллекті бұзылған оқушыларды математикаға үйретудегі табыс көп жағдайда, бір жағынан, олардың математикалық білімді меңгеруінің қиындықтары мен ерекшеліктерін ескеруге, ал екінші жағынан – оқушылардың әлеуетті мүмкіндіктерін ескеруге байланысты. Әрбір оқушының ықтимал мүмкіндіктері өзіндік болса, интеллекті бұзылған барлық оқушыларға тән болатын математикалық білімді, іскерлікті және дағдыларды меңгерудің кейбір жалпы ерекшеліктерін анықтауға болады.

Тар, мақсатқа бағытталмаған және қабылдаудың әлсіз белсенділігі олар толық емес, фрагментті, яғни бөліктер бойынша қабылдайтын міндеттерді түсінуде қиындықтар туғызады. Анализ бен синтездің жетілмегендігі бұл бөліктерді біртұтас тұтастыққа байланыстыруға, олардың арасында байланыс пен тәуелділікті орнатуға мүмкіндік бермейді. Қабылдау белсенділігінің төмендігі оқушылар таныс геометриялық фигураларды, егер олар әдеттен тыс жағдайда, басқа түсте берілсе танымауына немесе оларды заттардан бөліп алу, қоршаған ортада табу керектігіне алып келеді.

Егер тапсырмадағы сандық деректер цифрмен емес, сөзбен берілсе, онда оларды мәтіннен табу оқушылар үшін үлкен проблема болып табылады. Егер тапсырманың сұрағы соңында емес, басында немесе ортасында тұрған болса, ол да ерекше қиындық тудырады.

Көру қабілетінің жетілмегендігі сандарды жазу кезінде көрінеді. Интеллекті бұзылған оқушыларда 3,1,2,7,5 сандарын теріс жазу байқалады. Қай элементтен цифр жазу керек екенін жиі есте сақтамайды. Жазған кезде 3, 6 және 9, 2 және 5 сандарын шатастыруы мүмкін.

Есту қабілетінің жетілмегендігі жеті-сегіз сөздерді естуде әлсіз айырмашылыққа себеп болады.

Кейбір оқушыларда хаттардың қиындығы қолдың треморымен (дірілдеуі), параличпен қиындай түседі. Қозғалыс үйлесімінің бұзылуы көбінесе жазған кезде қатты басуға немесе керісінше қатты баспауға алып келеді.

Кеңістіктік бағдардың қиындықтары оқушылардың жолды көрмеуіне және оның мағынасын түсінбеуіне әкеледі. Олар дәптердің сол жақ жоғарғы

бұрышында жазуды бастай алады, ал оң жақ төменгі бұрышында диагональ бойынша мәтінді орналастыра отырып, сандар биіктігін, интервалдарды сақтамайды.

Жоғары сыныптарда ірі, тұрақсыз жазулар байқалады. Бұл бағанға есептеулерді жүргізуді қиындатады, себебі мысалдарды жазуда қателіктерді тудырады.

Дифференциацияның әлсіздігі жиі білімнің құлдырауына әкеледі. Ұзындық бірліктерін оқушылар құнның, ауданның бірліктерімен ұқсатады, қашықтықты килограммен, шаршы метрмен өлшейді.

Математикалық білімдердің әлсіз дифференциациясының басқа себебі нақты көріністерден, нақты бейнелерден, объектілерден терминологиядан тыс жатыр. Оқушылар километр мен килограмм сияқты өлшем бірліктерін елестете алмайды, ал олардың дыбысталуында кейбір ұқсастығы олардың ұқсауына әкеледі.

Осы категориядағы оқушылар мысалдар мен міндеттерді, практикалық әрекеттерді шешуде баяу жұмыс істеп, тұрып қалады. Бір ақыл-ой операциясынан басқасына, сапалы басқа операцияға ауысу қиынға соғады. Қайта есептеу әдісін үйренген соң, санау және шегеру тәсілдерін үлкен қиындықпен меңгереді.

Ақыл-ой кемістігі бар оқушылардың жалпылау қабілеті төмендеген. Бұл математикалық ұғымдарды қалыптастыру, заңдар мен ережелерді меңгеру қиындықтарында көрінеді.

Мысалы: таяқшаларды санай білсе, оқушы бүрлерді немесе басқа да объектілерді санай алмайды. Заттар үйреншікті жағдайда орналаспағанда (тігінен, шашыраңқы, қатарда) есептеуі қиынға соғады. Бұл бала сан есімдердің атауларын ретімен үйренгенін көрсетеді, бірақ оның есеп дағдылары қалыптаспаған.

Ойлау икемділігінің кемшіліктері оқушылардың жиі ұқсас фабуламен, етістіктермен, сандық деректермен, сұрақтармен және т.б. есептерді құруына әкеледі.

Сөздердің мағынасын түсінбеу, сөздіктің кедейлігі, оқу техникасының әлсіздігі есептерді шешуге үйретуде қиындықтар туғызады. Көп жағдайда оқушылар тапсырманы шеше алмайды, өйткені сөздердің, сөйлемдердің мәнін, есептің пәндік жағдайын, сондай-ақ *басқа, екінші, екеуі де, әрқайсысы да* сияқты сөздерді қолдануды талап ететін математикалық «жүктемені» түсінбейді.

Кейбір оқушыларда жалпы пәндерге және математикаға, атап айтқанда, ең қиын оқу пәні ретінде теріс көзқарас байқалады. Бұл келеңсіздіктің себептерінің бірі мұғалімнің жұмыс қарқынын, оқу материалының мазмұнын, әдістері мен тәсілдерінің осы балалардың психофизикалық дамуының ерекшеліктерін ескермегенін, осылайша, оларды басынан бастап «сәтсіздікке» бөгеп тастағанын білдіреді.

Әрине, жалпы білім беретін мектепте жұмыс істейтін және арнайы дефектологиялық білімі жоқ мұғалімге зияткерлік дамымаған балалармен кіріктірілген оқыту жағдайында жұмыс істеуге тура келетін жағдайда осы жағдайға бағдарлау қиын. Сондықтан өз қызметін жоспарлай отырып, мұғалім оқушылардың құрамын жақсы зерделеп, әр адамның ақыл-ой кемістігінің себептерін, оның мінез-құлқының ерекшеліктерін, оның психикалық-дене ерекшеліктерін, бұзушылық дәрежесін ескере отырып, сыныптың фронтальды жұмысына қосу жолдарын белгілеу үшін оның әлеуетті мүмкіндіктерін анықтауы тиіс. Бұл оқушыларға дифференциалды және жеке тәсілді дұрыс жүзеге асыруға, жеке жұмыс жолдарын белгілеуге, оқытуды табысты және сұранысқа ие етуге мүмкіндік береді [30].

Ақмола облысының әкімдігінің «Көкшетау қаласының психикалық дамуы тежелген және зияткерлік бұзылыстары бар балаларға арналған №1 облыстық арнайы түзету мектеп-интернаты» КММ-нің ЕБҚ бар білім алушыларды оқыту мақсаттарын саралауға көзқарасты әзірлеу бойынша тәжірибесін қарастыруды ұсынамыз. Төменде берілген кестелерде оқытудың сараланған мақсаттарына сәйкес бағалау критерийлерін әзірлеу тәсілдері көрсетілген (3 кесте).

Төменде ЕБҚ бар білім алушыларды есепке ала отырып, негізгі мақсаттар бірнеше жетістік мақсаттарына бөлінген кестелер берілген. Барлық мұғалімдер, төменде берілген кестені пайдалана отырып, ЕБҚ бар білім алушылар үшін нақты қол жетімді мақсаттарды таңдау қиындық туғызбайтынына назар аудару керек.

Аталған кестелер оқу бағдарламасының оқу мақсаты баланың психофизикалық мүмкіндіктеріне байланысты нақты қол жетімді мақсаттарға бөлінуі мүмкін екенін көрсетеді, аталған жағдайда бұл интеллектуалдық деңгейіне де байланысты болады. Егер дамуында психикалық кешеуілдеуі бар білім алушылар мен орташа ақыл-есі кем білім алушыларға арналған мақсаттарды салыстырсақ, онда мұғалімге көрсетілетін әртүрлі деңгей мен демонстрациялық материалдарды таңдап алу маңызды рөл атқаратыны түсінікті болады. Сонымен қатар, бұл мақсаттар оқу бағдарламасының жалпы мақсаттарына біріктірілетін болады.

Кестеде келтірілген мысалдар қысқамерзімді жоспарлауды дайындау барысында сауатты жұмыс істеуге үйретеді, әсіресе білім беру мақсаттары «бәрі», «көпшілігі», «кейбіреулері» сараланған жағдайта тигізетін әсері өте мол. ЕБҚ бар оқушылар «бәрі» тобына жатады. Мұнда ЕБҚ бар балалар оған шын мәнінде қол жеткізете алатын оқу мақсаттарын ғана қарастырып алу қажет. Яғни, мұғалім бұл мақсатты өзекті даму аймағына қатысты жоспарлайды (оқытудың осы кезеңінде бар мақсаттарды) және соған сәйкес жақын дамыту аймағында жұмыс істейді (бүгін бала біреудің көмегі арқылы жасайды, ертең ол өз бетінше жасайды) [31].

Жалпы білім беретін мектеп мұғалімдеріне арналған осы әдістемелік құралда еліміздің арнайы білім беру ұйымдарының тәжірибесінен басқа да әдістемелік құралдар ұсынылады.

Кесте 3 – Математика сабақтарында мақсаттарды саралау

Бөлімнің №	Бөлімнің мақсаты	Шағын мақсаттар	I деңгей (ПДТ)	II деңгей (ПДТ, ЖАК)	III деңгей (ЖАК, ОАК)	IV деңгей (ОАК)
I білім беру кезеңі. Шамалық ұғым: үлкен-кіші	Екі салыстырылып отырған заттың үлкен (кіші) екенін білу және көрсету керек. Мұғалімнің көрсеткені, үлгі, мұғалімнің ауызша нұсқауы бойынша көлеміне қарай тегіс заттарды салыстыру кезінде беттестіру амалдарын пайдалану	Көлемі бойынша (үлкен-кіші, үлкенірек-кішілеу) 2-3 затты салыстыру кезінде олардың әрқайсысының қасиетін атау керек. Тегіс заттарды салыстыру кезінде беттестіру амалдарын өз бетінше пайдалану. Заттарды топтарға бөлу;	Заттардың көлемін ойын, тұрмыстық, пәндік қызмет тұрғысынан ескереді	Заттарды (3-5) көлемі бойынша жіктеу (саралау).	Көлемнің белгілері бойынша (топтастырады).	Көрсеткеннен кейін үлкен допты, кіші допты алады.
Шамалық ұғым: ұзын-қысқа	Екі салыстырылып отырған заттың ұзын (қысқа) екенін білу және көрсету.	Ұзындығы бойынша (ұзын-қысқа, ұзынырақ - қысқалау) 2-3 затты салыстыру кезінде олардың әрқайсысының қасиетін атау.	Заттардың ұзындығын ойын, тұрмыстық және пәндік қызмет тұрғысынан ескереді. Бір затың екіншісінен қаншаға ұзын (қысқа) екенін көрсетеді.	Заттарды (3-5) ұзындығы бойынша жіктеу (саралау).	Ұзындық белгілері бойынша (топтастырады). Заттарды ұзындығы бойынша теңестіреді.	Көлемді анықтау білігін қалыптастыру қиындық келтіреді.

Кесте 3 – жалғасы

	Мұғалімнің көрсеткені, үлгі және мұғалімнің ауызша нұсқауы бойынша ұзындығына қарай тегіс заттарды салыстыру кезінде беттестіру амалдарын пайдалану.	Тегіс заттарды ұзындығы бойынша салыстыру кезінде беттестіру амалдарын өз бетінше пайдалану. Заттарды топтарға бөлу;				
Шамалық ұғым: кең-тар	Екі салыстырылып отырған заттың кең (тар) екенін білу және көрсету керек. Мұғалімнің көрсеткені, үлгі және мұғалімнің ауызша нұсқауы бойынша еніне қарай тегіс заттарды салыстыру кезінде беттестіру амалдарын пайдалану .	Ені бойынша (кең-тар, кеңірек -тарлау) 2-3 затты салыстыру кезінде олардың әрқайсысының қасиетін атау. Тегіс заттарды ені бойынша салыстыру кезінде беттестіру және приложения амалдарын өз бетінше пайдалану.	Заттардың енін ойын, тұрмыстық, пәндік қызмет тұрғысынан ескереді.	Заттарды (3-5) ені бойынша жіктеу (саралау).	Енінің белгілері бойынша заттарды топтарға (топтастырады) бөлшектейді.	Көрнекілікпен көрсеткеннен кейін заттардың кең-тар екенін көрсетеді
Шамалық ұғым: биік-аласа	Екі салыстырылып отырған заттың биік (аласа) екенін білу және көрсету.	Биіктігі бойынша (биік-аласа, биіктеу -аласалау) 2-3 затты салыстыру кезінде	Заттардың биіктігін ойын, тұрмыстық, пәндік қызмет	Заттарды (2-3) биіктігі бойынша жіктеу (қалпына келтіру).	Биіктік белгілері бойынша заттарды топтарға	Биік үй, аласа үй екенін көрсету

Кесте 3 – жалғасы

	Мұғалімнің көрсеткені, үлгі және мұғалімнің ауызша нұсқауы бойынша биіктігіне қарай тегіс заттарды салыстыру кезінде беттестіру амалдарын пайдалану.	олардың әрбіреуінің қасиетін атау. Тегіс заттарды биіктігі бойынша салыстыру кезінде беттестіру амалдарын өз бетінше пайдалану.	тұрғысынан ескереді. Бірін екіншісінен биіктігі бойынша саралау (қалпына келтіру).	Бір заттың екіншісінен қаншаға биік (аласа) екенін көрсетеді.	(топтастырады) бөлшектейді.	бойынша анықтайды.
Шамалық ұғым: қалың-жұқа	Екі салыстырылып отырған заттың қалың (жұқа) екенін білу және көрсету керек. Мұғалімнің көрсеткені, үлгі, мұғалімнің ауызша нұсқауы бойынша қалыңдығына қарай тегіс заттарды салыстыру кезінде беттестіру амалдарын пайдалану.	Қалыңдығы бойынша (қалың-жұқа, қалыңдау - жұқалау) 2-3 затты салыстыру кезінде олардың әрбіреуінің қасиетін атау. Тегіс заттарды қалыңдығы бойынша салыстыру кезінде беттестіру амалдарын өз бетінше пайдалану.	Заттардың қалыңдығын ойын, тұрмыстық, пәндік қызмет тұрғысынан ескереді.	Заттарды қалыңдығы бойынша жіктеу (саралау).	Қалыңдық белгілері бойынша заттарды топтарға (топтастырады) бөлшектейді.	«Рамкалар және қосымша парак» ойынында заттардың қалыңдығын ескереді.
Шамалық ұғым: терең-таяз	Екі салыстырылып отырған заттың терең (таяз) екенін білу және көрсету.	Тереңдігі бойынша (терең-таяз, тереңдеу - таяздау) 2-3 затты салыстыру	Заттардың тереңдігін ойын, тұрмыстық,	Нысаналарды салыстыру	Тереңдік белгілері бойынша заттарды топтарға	Шамаларды түсіну: терең –

Кесте 3 – жалғасы

	Мұғалімнің көрсеткені, үлгі, мұғалімнің ауызша нұсқауы бойынша тереңдігіне қарай тегіс заттарды салыстыру кезінде қабаттастыру амалдарын пайдалану.	кезінде олардың әрбіреуінің қасиетін атау. Тегіс заттарды тереңдігі бойынша салыстыру кезінде қабаттастыру амалдарын өз бетінше пайдалану.	пәндік қызмет тұрғысынан ескереді.	амалдарын өз бетінше пайдаланады.	(топтастырады) бөлшектейді.	таяз түсіну қиын.
Заттың ауырлығы туралы ұғым	Мұғалімнің көмегімен және көмегінсіз заттың «қолға» ауыр және жеңіл екенін анықтау.	Заттарды «қолға» ауырлығы бойынша өз бетінше салыстыру. Ауырлығы бойынша (ауыр-жеңіл, ауырлау -жеңілдеу) 2-3 затты салыстыру кезінде олардың әрбіреуінің қасиетін атау.	Заттардың ауырлығын ойын, тұрмыстық, пәндік қызмет тұрғысынан ескереді.	Заттарды ауырлығы бойынша жіктеу (саралау).	Ауырлығы белгілері бойынша заттарды топтарға (топтастырады) бөлшектейді.	Заттарды «қолға» көтерумен ауыр және жеңіл зат екенін анықтайды.
Сандық ұғым: біреу – көп-аз, біреуі де емес, соншама, теңдей, бірдей.	Көп мөлшерді, сұйық және сусымалы заттарды (су, құм, жарма) салыстыру жағдаятында санын білу (көп-аз, біреу-біреуде емес, соншама).	Көп мөлшерді, сұйық және сусымалы (көп-аз, көптеу-аздау, біреуі де емес, біреу, соншама) 2-3 затты салыстыру кезінде олардың әрбіреуінің қасиетін атау.	Санына қарай екі топтың заттарын салыстыру кезінде екеуара белгілеу	Сұйық және сусымалы заттар санының азаюына және көбеюіне	Мұғалімнің көрсетуі және оған еліктеу бойынша сұйық және	Үлгі бойынша заттардың саны

Кесте 3 – жалғасы

	Мұғалімнің көрсеткені, үлгі, мұғалімнің ауызша нұсқауы бойынша санына қарай екі топтың заттарын салыстыру екеуара белгілеу амалдарын пайдалану.	Сандарына қарай екі топтың заттарын теңестіру кезінде жетіспегенді қосу және артық затты алып тастау тәсілдерін қолдану	амалдарын өз бетінше пайдалану.	алып келетін әрекеттерді пайдаланады.	сусымалы заттардың саны көбейеді және азаяды.	көбейеді және азаяды.
Кеңістік ұғымы	Өз денесінің бөліктеріне бағдарлану: мұғалімнің түсіндіруі бойынша: жоғарыда – бас, мойын, кеуде; төменде – аяқтар; алдында – беті, кеуде, іш; артында – арқа, оң – сол қолдарын аяқ, көз, құлақ, жақ. Заттарды өзіне қатысты орналастыру: мұғалімнің көрсетуі бойынша алыс - жақын,	Өз денесі бөліктерінің кеңістіктік орналасуын атау: жоғарыда – бас, мойын, кеуде; төменде – аяқтар; алдында – беті, кеуде, іш; артында – желке, арқа, оң – сол қолдары, аяқ, көз, құлақ, жақ. Басқаларға қатысты заттардың орналасуын көрсету: мұғалімнің түсіндіруі, ауызша нұсқаулық бойынша:	Дене бөліктерін өзіне және басқа адамға қатысты кеңістіктік орналасуын анықтайды және атайды. Заттың басқа заттарға қатысты орналасу орнын атайды: «жоғары - төмен, қасында, маңында, ішінде, алға, үсті, асты, карама-қарсы, арасында, ортасында».	Заттың өзіне қатысты кеңістіктік орналасуын атайды: «алыс, жақын, қасында, маңында, сонда, осы жерде».	Кеңістіктегі заттардың бағытын атайды; Алға-артқа, оңға-солға, шетке	Өзіне қатысты ауызша нұсқаулық бойынша заттарды кеңістікте ауыстырады: мұғалімнің көрсетуі бойынша алыс, жақын.

Кесте 3 – жалғасы

	қасында, маңында, сол жерде, осы жерде. Көрсетілген бағыттар бойынша қозғалу: мұғалімнің түсіндіруі бойынша алға-артқа, оңға-солға, алысқа.	«жоғары - төмен, қасында, маңында, ішінде, алға, үсті, асты, қарама-қарсы, арасында, ортасында».				
Қолдану тәртібіне қатысты.	Түсіндіру және үлгі бойынша заттарды бір қатарға орналастыру (олардың моделі, бейнесі).	Оның орнын сипаттайтын сөздерді түсіне отырып, басқа заттардың қатарынан көру.	Басқа заттардың қатарында оның орнын сипаттайтын сөздерді пайдалана отырып, қатардағы заттардың орнын атау	Заттарды қатарға орналастыру (олардың моделі, бейнесі).	Оның орнын сипаттайтын сөздерді түсіне отырып, басқа заттардың қатарынан көру.	_____
Уақыт ұғымдары: кеше, бүгін, ертең, таңертең, күндіз, кеш, түн.	«Кеше», «бүгін», «ертең» ұғымдарымен өз өмірінің жарқын жақтарының ара қатынасын белгілеу. Өз өмірінің жарқын жақтарын тәулік бөлімдерімен ара қатынасын белгілеу.	Тәуліктің өткен және алдыңғы бөліктерін анықтау.	Тәулік бөлімдерінің жүйелілігін атайды. Тәуліктің өткен және алдыңғы бөліктерін атайды.	Тәулік бөлімдерінің жүйелілігін атайды.	«Кеше», «бүгін», «ертең» ұғымдарымен өз өмірінің жарқын жақтарының ара қатынасын белгілеу.	Мұғалімнің көмегімен уақыт ұғымдарын анықтай біледі.

Кесте 3 – жалғасы

<p>Көрнекі геометрияның элементтері.</p>	<p>Түсіндіруі, ауызша нұсқаулық бойынша заттардың арасынан шар мен куб ойыншығын табу. Геометриялық фигуралар арасынан үлгі бойынша модельдерді: шеңбер, квадрат, үшбұрышты табу. Мұғалімнің көмегімен шеңберді, квадратты, үшбұрышты шаблонмен айналдыра қоршау.</p>	<p>Заттардың арасынан атауы бойынша шар мен куб ойыншығын табу. Геометриялық фигуралар арасынан модельдерді: атауы бойынша шеңбер, квадрат, үшбұрышты табу. Шеңберді, квадратты, үшбұрышты шаблонмен айналдыра қоршау.</p>	<p>Геометриялық фигураларды: куб, шар, квадрат, шеңбер, үшбұрышты атау. Шар, куб, шеңбер, квадрат, үшбұрыш формасындағы қоршаған кеңістіктегі заттардан табу.</p>	<p>Ауызша нұсқаулық бойынша геометриялық модельдерді табу: куб, шар, квадрат, шеңбер, үшбұрыш.</p>	<p>Геометриялық модельдер арасынан шеңбер, квадратты табу, алынған фигураны штрихтау .</p>	<p>Мұғалімнің көмегімен алынған фигураны штрихтайды.</p>
<p>II білім беру кезеңі. Бірінші бестіктің санын нөмірлеу.</p>	<p>Пәндік-практикалық қызметте +1,-1 тәсілімен сандардың жасалуы. 1, 2, 3, 4, 5 сандары. Сандардың ара қатынасы, заттардың саны, сандар.</p>	<p>Қайта есептеусіз, яғни санды жаһандық деңгейде қабылдай отырып, сандық фигурада заттардың санын білу. Сан есімдерді (реттік және есептік) тікелей және кері</p>	<p>Санауды пайдаланып, суреттегі, сандық фигурада топтағы заттар санын анықтайды (5 саны шегінде) «Қанша?» деген сұраққа жауап береді.</p>	<p>+ 1 және – 1 тәсілімен бірінші бестіктегі кез келген санды алады. Саусақтар санына, сан есім және 1-5 сандарымен заттар санының ара қатынасын белгілейді.</p>	<p>Екеуара ара қатынасты белгілеу, қайта санау тәсілдерімен топтарды салыстырады.</p>	<p>Қабаттасу және қосымша тәсілдерімен Сандарды атамай (бірге бір) 3 санының шегіндегі саны бойынша пәндердің ара қатынасын белгілеу.</p>

Кесте 3 – жалғасы

	Сандық қатарда әрбір 1-5 сандарының орны. Басқа екі аз сандардан 2, 3, 4, 5 сандарының құрамы (сандар туралы ұсыныстар деңгейінде ішінара көрнекілікті пайдалану арқылы пәндік-практикалық қызмет).	тәртіппен 1-ден бастап 5 саны шегінде, сондай-ақ кез келген санды атау. Атауы және үлгі бойынша сандық кассадан 1-5 сандарын іздеу. Сандық қатарда бірінші бестіктегі әрбір санның орнын білу. 1-5 сандарын жазу. Жіктеудің түрлі нұсқаларын пайдалана отырып, пәндер тобын (2-5) екі топқа бөлшектеу.	Қандай екі аз саннан 2, 3, 4, 5 сандарын құрастыруы мүмкін.			
5 санының шегінде қосу және азайту .	Қосу мен азайтудың нақты мәні. Белгілері: « + » (қосу), « - » (азайту), « = » (тең). Ішінара көрнекілікті пайдалана отырып (1 саны бойынша қосып есептеу	Аталған жиынға заттарды қосу (сусымалы, сұйық заттар) олардың санын көбейтетінін, ал аталған жиыннан кейбір заттарды (сусымалы, сұйық заттар) алып тастау олардың санын азайтатынын білуі тиіс.	Қосу мен азайту әрекеттерінің мәнін түсінеді, пәндік-практикалық қызметтердің жолымен мысалды жазу кезінде « + » (қосу), «-» (азайту), « = »	1 саны бойынша қайта санау немесе үстеп есептеу және санап шығу амалдарын қолданады,сomma мен айырмашылық кезінде сандардың құрамын біледі.	Ішінара көрнекілікті пайдалана отырып нақты материалдар негізінде (қайта санауды қабылдау) 5 санының шегінде қосу және азайту.	Қосу мен азайтудың мағынасын ашатын сөздерді түсінеді: болды, болған, қалды.

Кесте 3 – жалғасы

	және санап шығу), нақты материалдар негізінде (қайта санауды қабылдау) 5 санының шегінде қосу және азайту, есептеу дағдыларының көмегімен (1 саны бойынша қосып есептеу және санап шығу және санның құрамын білуге негізделген амал) . Мұғалімнің сөзімен арифметикалық әрекеттің компоненттері мен нәтижелерін атау.		(тең) белгілерін дұрыс пайдаланады			
Арифметикалық есептер.	Қарапайым арифметикалық есептерді құрастыру және шешу, Ашық және жабық нәтижелер соммасы мен қалдығын табуға арналған драмаландыру есептері, иллюстрациялық есептер.	Бірнеше бірлікке сандардың азаюы мен көбеюіне, сандарды айырымдық салыстыруға, белгісіз қосылғыштарды, азайғышты, азайтқышты табуға арналған есептерді құрастыру және шешу.	Жабық нәтижелер соммасы мен қалдығын табуға арналған арифметикалық есептерді шешу, одан әрі атаусыз мысалдар құрастыру.	Ашық және жабық нәтижелер соммасы мен қалдығын табуға арналған арифметикалық есептерді шешу.	Қосу мен азайту бір амалда берілген есептерді шешу.	Есептерді шешу білігін қалыптастыру қиындық келтіреді. «Қосу» және «алу» ұғымдарын «артық», «кем» сөздерімен сәйкестендіру .

Кесте 3 – жалғасы

<p>Шама. Құн шаралары.</p>	<p>Ұзындық бірлігін – м метрді атау; 1 м = 10 дм, 1 м = 100 см, 1 дм = 10 см сәйкестендіру. Теңге құнының бірлігі, белгісі 1тг., 2тг., 5тг. монеталарымен танысу.</p>	<p>Оқыған ұзындық бірліктері арасындағы ара қатынасты белгілеу: см, дм, м; Белгілеу: м; Ара қатынасы С:1 тг =100тн. Монеталарды жинау және айыру. Ойындар мен жаттығуларда 1, 2, 5тг монеталарды айырып тану.</p>	<p>Сынық сызық ұзындығын см. анықтайды. Барлық мүмкін болатын нұсқалармен 5, 10 теңгелік монеталарды айырбастау.</p>	<p>Берілген ұзындықтан кесінді сызу. Барлық мүмкін болатын нұсқалармен 5 теңгелік монетаны айырбастау.</p>	<p>Сызғыштың көмегімен кесіндіні өлшейді. 1 теңгеден бес монетаны 5 теңгелік құны бар монетаға айырбастайды.</p>	<p>Заттардың шамасын үлгі бойынша анықтайды: ең үлкен -үлкен – кішірек -кіші; ұзын - ұзынырақ, қысқа - қысқалау; 1 теңге және 2 теңге монетасымен таныс. Оларды айырып таниды.</p>
<p>Уақыт ұғымдары.</p>	<p>Оқыған ұғымдарды қайталау. Арғы күні, келесі күні ерте – кеш, кешігу, Ертеде, тақауда, баяу-тез, үлкен-кіші, бастапқыда - сосын.</p>	<p>Адамның жасына қарай үлкен не кіші екенін ажырату. Қозғалмалы объектіні тез және баяу айырып тану.</p>	<p>Ұғымдардың ара қатынасын белгілеу: жақын маңдағы адамдардың жеке өмірі мен қызметі бойынша ертең, бүгін, кеше, арғы күні, ерте, кеш, кешігу, ертеде, жақында, бастапқыда, сосын.</p>	<p>Қозғалыстарды денесімен шапшаң және баяу орындайды. Белсенді сөйлеуді, уақыттық ұғымдарды пайдаланады.</p>	<p>Заттардың, ойыншықтардың әртүрлі жылдамдығын үлгілейді. Ұғымдардың ара қатынасын белгілеу: ертең, бүгін.</p>	<p>Суретке жүгіне отырып, уақыттық ұғымдарды анықтайды: күн – түн, көрсетілімнен кейін: таң – кеш.</p>
<p>Кеңістік ұғымдары.</p>	<p>Оқыған ұғымдарды қайталау.</p>	<p>Қағаз парағындағы заттың жазықтықтағы орнын білу:</p>	<p>Қағаз парағындағы заттың жазықтықтағы</p>	<p>Мұғалімнің нұсқауы бойынша қағаз парағындағы</p>	<p>Мұғалімнің нұсқауы бойынша қағаз парағындағы заттың жазықтықтағы белгілі</p>	<p>Өзіне қатысты ауызша нұсқаулық бойынша</p>

Кесте 3 – жалғасы

	Қағаз парағының жазықтығына бағдарлану.	орталығында, ортасында, оң жағынан, сол жағынан, арасында.	орнын айтады (орталығында, ортасында, оң жағынан, сол жағынан, арасында).	заттың жазықтықтағы белгілі бір орнын білу, заттың жазықтық бейнесі туралы біледі (орталығында, ортасында, оң жағынан, сол жағынан, арасында).	бір орнын білу, заттың жазықтық бейнесі туралы біледі (ортасында, оң жағында, сол жағында).	заттардың кеңістігін ауыстырады: жоғары, төмен, оңға, солға. Мұғалімнің көрсетуі бойынша: қасында, маңында, арасында, ортасында, әрі қарай, жақын, алға, артқа.
Көрнекі геометрияның элементтері.	Оқыған ұғымдарды қайталау: Куб, шар, брус. Квадрат, шеңбер, үшбұрыш, тік төртбұрыш сопақ. Сызықтар: тік, қисық (үзік), тұйық және тұйықталмаған. Нүкте. Тік және жанама бұрыштарды айырып тану (доғал және сүйір).	Білу: үлгі және атауы бойынша шеңбер, сопақ, квадрат, тік төртбұрыш, үшбұрыш. Тік төртбұрыштың карама-қарсы жақтарының қасиеті. Шар мен шеңберді, куб пен квадратты, брус пен тік төртбұрышты ажырату. Сызбадан тік, қисық сызықты білу: Оларды модельдеу және құрастыру.	Шарды, кубты, брусті табады. Ауызша нұсқаулық бойынша шеңбердің, сопақтың, квадраттың, тік төртбұрыштың үлгілері. Доғал және сүйір бұрыштарды айырып таниды, оларды үлгілейді.	Ауызша нұсқаулық, көрермендік үлгі бойынша сезіну арқылы шар, куб және шеңбердің моделін сопақты, квадратты, тіктөртбұрышты, үшбұрышты табу («Ғажайып қалта» ойыны). Сызбада: тік, қисық сызықтарды біледі, оларды үлгілейді.	Түсіндіру және үлгі бойынша геометриялық фигуралардың модельдерінен қарапайым бастырмалар, құрастырып шығарады. Шарды, кубты табады.	Үлгі және атауы бойынша ойындар мен жаттығулардан геометриялық фигураларды: шеңбер, квадрат, үшбұрышты таңдап алады Түсіндіру және үлгі бойынша бөлімдерден шеңбер, квадрат, үшбұрыш құрастырады.

Кесте 3 – жалғасы

<p>III блім беру кезеңі.</p> <p>Нөмірлеу.</p>	<p>1-5 сандарын нөмірлеуді қайталау. Пәндік-практикалық қызметте +1,-1 тәсілімен 6-дан 10-ға дейінгі сандарды құрастыру. 0 саны. 0, 6, 7, 8, 9 сандары. Екі санмен 10 санын жазу. Санның, алымды, цифрдың ара қатынасын белгілеу. Сандық қатардағы сандардың жүйелілігі. Сандарды салыстыру. Сандардың құрамы. Салыстыру белгілері. Сан мен цифр.</p>	<p>Сан есімдерді (реттік және есептік) тікелей және кері тәртіппен 1-ден бастап 10 саны шегінде, сондай-ақ кез келген санды атау. Атауы және үлгі бойынша сандық кассадан 0,1-9 және 10 сандарын іздеу. Сандық қатарда бірінші бестіктегі әрбір санның орнын білу. 0,1-9 және 10 сандарын жазу. Сандық қатардағы бірінші ондықтағы әрбір санның орнын білу. Жіктеудің түрлі нұсқаларын пайдалана отырып, пәндер тобын (2-10) екі топқа бөлшектеу.</p>	<p>+ 1 және – 1 тәсілімен бірінші ондықтағы кез келген санды алады. Сандарды салыстырады, белгілердің көмегімен салыстырудың нәтижесін жазады. Екеуара сәйкестендіру, қайта санау тәсілдерімен заттар тобының ара қатынасын белгілеу. Сандық қатардың қасиетін түсінеді. Қандай екі аз саннан 2-10 сандарын құрастыруға болатынын атайды.</p>	<p>0,1-9 және 10 сандарын жазады. Сандық қатардағы бірінші ондықтағы әрбір санның орнын білу. «Қанша?» деген сұраққа жауап береді. Қандай екі аз саннан 2-10 сандарын құрастыруы мүмкін.</p>	<p>Санауды пайдалана отырып, суретке, сандық фигураларға арналған топтағы (10 санының шегінде) топтағы заттардың санын анықтайды. Саусақтар санына, сан есім және 0,1-10 сандарымен заттар санының ара қатынасын белгілейді.</p>	<p>Заттардың санына сәйкес сандардың ара қатынасын белгілеу. Түсіндіру бойынша 5 саны шегінде реттік санау. Мұғалімнің көрсетуі бойынша аз немесе көп санды көрсетеді.</p>
<p>10 саны шегіндегі қосу мен азайту.</p>	<p>Ішінара көрнекілікті пайдалана отырып (1 саны бойынша</p>	<p>Аталған жиынға заттарды қосу (сусымалы, сұйық заттар) олардың</p>	<p>Қосу мен азайту әрекеттерінің мәнін түсінеді, пәндік-</p>	<p>1 саны бойынша қайта санау немесе үстеп есептеу және</p>	<p>Ішінара көрнекілікті пайдалана отырып нақты материалдар негізінде (қайта</p>	<p>Түсіндіру және үлгі бойынша нақты материалдар</p>

Кесте 3 – жалғасы

	қосып есептеу және санап шығу), нақты материалдар негізінде (қайта санауды қабылдау) 10 санының шегінде қосу және азайту, есептеу дағдыларының көмегімен (1 саны бойынша қосып есептеу және санап шығу және санның құрамын білуге негізделген амал). Мұғалімнің сөзінде арифметикалық әрекеттің компоненттері мен нәтижелерін атау.	санын көбейтетінін, ал аталған жиыннан кейбір заттарды (сусымалы, сұйық заттар) алып тастау олардың санын азайтатынын білуі тиіс.	практикалық қызметтердің жолымен мысалды жазу кезінде «+» (қосу), «-» (азайту), «=» (тең) белгілерін дұрыс пайдаланады.	санап шығу амалдарын қолданады қолданады сандардың құрамын біледі, Қосу мен азайтудың белгісіз компоненттерін табады.	санауды қабылдау) 10 санының шегінде қосу және азайту.	негізінде 5 санының шегінде қосу және азайту
Арифметикалық есептер.	Ашық және жабық нәтижелер соммасы мен қалдығын табуға арналған драмаландыру есептері, иллюстрациялық есептерді құрастыру және	Ашық және жабық нәтижелер соммасы мен қалдығын табуға арналған драмаландыру есептері, иллюстрациялық есептерді құрастыру және шешу, одан әрі	Жабық нәтижелер соммасы мен қалдығын табуға арналған драмаландыру есептері, иллюстрациялық есептерді шешу,	Шешімін жауабын, атауын жазу арқылы сомма мен қалдықты табуға арналған қарапайым мәтіндік арифметикалық есептерді шешеді.	Сомма немесе айырмашылықты табуға арналған қарапайым арифметикалық есептерді шешеді, шешімін үлгі ретінде жазады.	Калькулятормен жұмыс: үлгі бойынша 6, 7, 8, 9 сандарын табады, осы сандарды есте сақтайды.

Кесте 3 – жалғасы

	<p>шешу. Сомма мен қалдықты табуға арналған мәтіннен тұратын арифметикалық есептер. Есептердің құрылымдық компоненті: шарты, сұрақ, сан, шешім, жауап.</p>	<p>атауларды пайдалана отырып, қосу мен азайтуға арналған мысалдарды құрастыру.</p>	<p>одан әрі атауларды пайдалана отырып, қосу мен азайтуға арналған мысалдарды құрастыру.</p>			
<p>Шама. Құн шаралары</p>	<p>Теңге құнының бірлігі, 10тг., 20тг., 50 тг, 100 тг. монеталарымен танысу.</p>	<p>Ойындар мен жаттығуларда 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100 тг монеталарды айырып тану.</p>	<p>Барлық мүмкін болатын нұсқалармен 5, 10, 20, 50, 100 теңгелік монеталарды айырбастау.</p>	<p>Барлық мүмкін болатын нұсқалармен 5, 10, 20 теңгелік монеталарды айырбастау.</p>	<p>1 теңгеден бес монетаны 5 теңгелік құны бар монетаға, 5 теңгеден 2 монетаны 10 теңгелік құны бар монетаға айырбастайды және т.б. нұсқалар.</p>	<p>5 теңге және 10 теңге монетасымен таныс. Оларды айырып таниды.</p>
<p>Шама. Ұзындық шаралары.</p>	<p>Ұзындық бірліктерін анықтау: сантиметр, дециметр. Белгілеуі: см, дм. Ара қатынасы: 1 дм = 10 см</p>	<p>Сантиметр және дециметр ұзындығы шараларының санына қарай атауын және белгісін білу.</p>	<p>Сантиметр және дециметр ұзындығы шараларының ара қатынасын түсінеді.</p>	<p>Сызғышта сантиметр мен дециметрдің ұзындығын көрсетеді.</p>	<p>Сантиметрмен үзіктің ұзындығын анықтайды</p>	<p>Үлгі бойынша заттардың шамасын анықтайды: қалың – жұқа; бірдей – бірдей емес; кең – тар; жоғары – төмен.</p>

Кесте 3 – жалғасы

Шама. Уақыт шаралары.	Оқыған ұғымдарды қайталау. Апта. Аптадағы күндердің атауы және саны.	Апта күндерін, атауын, жүйелілігін білу. Аптаның жұмыс және демалыс күндерінің атауын білу.	Апта күндерін, атауын, жүйелілігін білу. Аптаның жұмыс және демалыс күндерінің атауын білу.	Апта күндерінің жүйелілігін білу. Аптаның жұмыс және демалыс күндерінің атауын білу.	Апта күндерінің жүйелілігін білу, кейде олардың орнын ауыстырып алады. Аптаның жұмыс күндерінің атауын біледі.	Уақыт ұғымдарын анықтау білігін қалыптастыру қиындық келтіреді.
Көрнекі геометрияның элементтері.	Оқыған ұғымдарды қайталау: шеңбер, квадрат, сопақ, үшбұрыш, тік төртбұрыш. Тік сызық. сәуле, кесінді. Көпбұрыш пен тік төртбұрыштың (квадрат) периметрін табу.	Геометриялық фигураларды білу және атау: шеңбер, сопақ, квадрат, тік төртбұрыш, үшбұрыш. Тік сызық. сәуле, кесінді. Сызғыштың шкаласына бағдарлану.	Сызғыштың көмегімен берілген ұзындықтың кесіндісін сызады, өлшеу нәтижелерін жазады. Бір немесе екі нүкте арқылы өтетін тік сызықты сызады. Фигуралардың периметрін табады.	Формасы, түсі, өлшемі бойынша геометриялық фигуралардың моделдерін топтастырады. Сызғыштың көмегімен кесіндінің ұзындығын өлшейді.	Геометриялық фигураларды біледі және атайды: шеңбер, сопақ, тік төртбұрыш. Квадрат, үшбұрыш. Берілген ұзындық бойынша кесінді құрастырады.	Таныс заттардың арасынан шеңбер, сопақша, квадрат, үшбұрыш формасындағы заттарды іздейді.

Осылайша, инклюзивтік білім беру ортасы баланың жеке басын дамытуға бағытталған және оның бірегейлігін, қайталанбастығын және балалардың бірлескен, белгілі бір жасқа (ойын, оқу), бірлескен өмір сүру әлемі үшін жүргізетін ұйымда әртүрлі қажеттіліктерді іске асыру құқығын мойындайтын әдіснамаға негізделеді.

Инклюзивті білім беру ортасының жетекші принципі оның білім беру ұйымдарында білім беру үдерісін құрылымдық-функционалдық, мазмұндық және технологиялық жаңғырту есебінен балалардың жеке қажеттіліктеріне бейімделуге дайындығы болып табылады.

Инклюзивті қағидаттарды табысты іске асырудың және оларды педагогикалық практикаға енгізудің басты шарты жаппай мектеп мұғалімдерінің ЕБҚ бар балаларды әдеттегі сыныпқа қосуға кәсіби және психологиялық дайындығы болып табылады. Көптеген зерттеушілер қазіргі уақытта инклюзивті тәжірибені іске асыратын жалпы білім беретін мектептердің педагогтары алаңдайтын «трансформация тәжірибесі» туралы айтады.

Инклюзивті білім беруді дамыту жолындағы негізгі проблемаларға белгісіз адамдар алдындағы қорқыныш, теріс пікірлер, мұғалімнің кәсіби сенімсіздігі, өзгеруге ниет білдірмеу, ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен жұмыс істеуге психологиялық дайын еместігі жатады. Бұл өз кезегінде ұйымдастырушылық және ғылыми-әдістемелік сүйемелдеуге жауап беретін құрылымдарға да, инклюзивті қағидаттарды іске асыратын білім беру ұйымдарының басшыларына да маңызды міндеттер қояды. Әрине, жалпы білім беру педагогтары арнайы білім беру, психология саласындағы мамандар тарапынан кешенді қолдауды, олардың алуан түрлілігін ескере отырып, ЕБҚ бар балаларды оқытуды дараландыру тәсілдерін түсінуді және іске асыруды қажет етеді.

Инклюзивті сынып жағдайында балалардың ерекше қажеттіліктерін қанағаттандырудың ең тиімді тәсілі жалпы білім беретін және арнайы мектеп мұғалімдерінің бірлескен күш-жігерін пайдалану болып табылады. Қазіргі уақытта ортақ және арнайы педагогтардың өзара іс-қимылы мен ынтымақтастықтың түрлі үлгілерін іздестіру қажеттілігі бар. Инклюзияның әдістемелік көмек көзі арнайы мектеп мұғалімдерінің бай тәжірибесі болып табылады. Сондай-ақ, осы тәжірибені сәтті енгізу білім алушылардың мүмкіндіктері мен жетістіктеріне кедергі мен шектеулерді айналдыруға мүмкіндік береді деп сеніммен айтуға болады [32].

Инклюзивті практиканы іске асыратын жалпы білім беретін мектептердің мұғалімдеріне Түзету педагогикасының ұлттық ғылыми-практикалық орталығының әдістемелік әзірлемелері үлкен әдістемелік көмек көрсетеді. Қазіргі уақытта ТП ҰҒПО мамандары 0, 1, 2, 5, 7 сыныптарға арналған интеллекті бұзылған балаларға арналған ОӘК (оқулықтар, жұмыс дәптерлері, әдістемелік нұсқаулар) әзірледі. Бұл жұмыс басқа сыныптар бойынша жалғасуда.

Осы әдістемелік құрал тарауларында білім берудің бастауыш және негізгі деңгейлеріндегі мұғалімдерге арналған арнайы педагогиканың бай әдістемелік арсеналынан мысал ретінде көрсетілген ОӘК үзінділері келтіріледі. Төмендегі кестеде (XX) жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларға арналған арнайы мектептің 0-сыныбында Математиканы оқыту кезінде мақсатты болжауда арнайы педагогтардың дифференциацияға көзқарасы ұсынылған.

Бұл тәсілдер мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған жеке оқу бағдарламасын әзірлеу кезінде, сондай-ақ оқушыларды математикаға оқыту процесінде оны іске асыру кезінде көмек көрсетуі тиіс .

Жоғарыда көрсетілген ОӘК-де сонымен қатар сынып жұмысын жоспарлау, оқушылардың жетістіктерін бақылауды ұйымдастыру, жеке тәсілді жүзеге асыру бойынша ұсыныстар берілді. Жұмыс дәптерінде математиканы оқытудың пропедевтикалық кезеңінің негізгі мәселелерін ашатын әртүрлі жаттықтыру дамыту тапсырмаларының жүйесі ұсынылған [33].

Мақсатты тұжырымдау

Бағдарламан ың тараулары	Оқу мақсаттары (күтілген нәтижелер)		
	Күрделіліктің бірінші деңгейі	Күрделіліктің екінші деңгейі	Күрделіліктің үшінші деңгейі
Шамалық түсініктер: үлкен-кіші	<p>1. Салыстырылатын екі заттың ішінен үлкен (кіші) затты таниды және көрсетеді</p> <p>2. Жазық заттардың көлемін мұғалімнің көрсетуімен, үлгі бойынша, мұғалімнің көрсетуімен, үлгі бойынша, мұғалімнің сөздік нұсқауы бойынша салыстырғанда, оларды бірінің үстіне бірін қою тәсілін пайдаланады</p>	<p>1. Екі-үш затты көлемі (үлкен-кіші, үлкендеу-кішілеу) бойынша салыстырғанда әрқайсысының қасиетін атайды.</p> <p>2. Жазық заттардың көлемін салыстыру тәсілдерін өз бетімен пайдаланады.</p> <p>3. Заттарды көлемдік белгілеріне қарай топтастырады (жіктейді)</p>	<p>1. Заттардың көлемін тұрмыстық, заттық іс-әрекеттерде есепке алады.</p> <p>2. Үш-бес заттарды көлеміне қарай реттейді</p>
Шамалық түсініктер: ұзын-қысқа	<p>1. Салыстырылатын екі заттың ішінен үлкен (кіші) затты таниды және көрсетеді.</p> <p>2. Заттардың ұзындығын мұғалімнің көрсетуімен, үлгі бойынша</p>	<p>1. Екі-үш затты (ұзын-қысқа, ұзындау қысқалау) бойынша салыстырғанда әрқайсысының қасиеттерін атайды.</p> <p>2. Заттарды ұзындығы бойынша салыстырғанда,</p>	<p>1. Заттардың ұзындығын тұрмыстық, заттық іс-әрекеттерде есепке алады.</p> <p>2. Үш-бес заттарды ұзындық белгілеріне қарай реттейді.</p> <p>3. Бір заттың басқа заттан қаншалықты ұзын (қысқа) екенін көрсетеді.</p> <p>4. Заттарды ұзындығына қарай теңестіреді</p>

4 – Кестенің жалғасы

1	2	3	4
	<p>мұғалімнің сөздік нұсқауы бойынша салыстырғанда, олардың бірінің үстіне бірін қою, жанына қою тәсілдерін пайдаланады</p>	<p>3. қатар қою және бірінің үстіне бірін салу тәсілдерін өз бетімен пайдаланады Заттарды ұзындық белгілеріне қарай топтастырады (жіктейді)</p>	
<p>Шамалық түсініктер: жалпақ-жіңішке (енді-енсіз, кең-тар)</p>	<p>1. Салыстырылатын екі заттың ішінен жалпағын (жіңішкесін) таниды және көрсетеді. 2. Заттардың кеңдігін мұғалімнің көрсетуімен, үлгі бойынша мұғалімнің сөздік нұсқауы бойынша салыстырғанда, олардың бірінің үстіне бірін қою, жанына қою тәсілдерін пайдаланады</p>	<p>1. Екі-үш затты (жалпақ-жіңішке (енді-енсіз, кеңтар)) бойынша салыстырғанда әрқайсысының қасиеттерін атайды 2. Заттардың енін салыстырғанда, қатар қою және бірінің үстіне бірін салу тәсілдерін өз бетімен пайдаланады 3. Заттарды ендік белгілеріне қарай топтастырады (жіктейді)</p>	<p>1. Заттардың енін тұрмыстық, заттық іс-әрекеттерде есепке алады. 2. Үш-бес заттарды ендік (кеңдік) белгілеріне қарай реттейді.</p>

Кесте 5 – Технологиялық карта

Сабақ саны	6 сағат
<p>«Өзім туралы»</p> <p>Ортақ тақырыбының мәтініндегі оқу мақсаттары</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1.Салыстырылатын екі заттың ішінен үлкен (кіші) затты тану және көрсету. Заттардың ұзындығын мұғалімнің көрсетуімен, үлгі бойынша мұғалімнің сөздік нұсқауы бойынша салыстырғанда, олардың бірінің үстіне бірін қою, жанына қою тәсілдерін пайдалану. 2.Екі-үш затты (ұзын-қысқа, ұзындау қысқалау) бойынша салыстырғанда әрқайсысының қасиетін атау. Заттарды ұзындығы бойынша салыстырғанда, қатар қою және бірінің үстіне бірін салу тәсілдерін өз бетімен пайдалану. Заттарды ұзындық белгілеріне қарай топтастыру (жіктеу). 3.Заттардың ұзындығын тұрмыстық, заттық іс-әрекеттерде есепке алу. Үш-бес заттарды ұзындық белгілеріне қарай реттеу (түзелту). Бір заттың басқа заттан қаншалықты ұзын (қысқа) екенін көрсету. Заттарды ұзындығына қарай теңестіру. 4.Өзінің есімін, тегін, жасын, жақсы көретін ісін атау; сыныптасынан оның есімін, жасын, тегін, жақсы көретін ісі туралы сұрау.
<p>Көрнекі геометрия</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шар мен текшені еліктеу және үлгі бойынша геометриялық денелер арасынан іздеп табу. 2. Пішіні шар мен текшеге ұқсастарды заттар мен ойыншықтардың арасынан іздеп табу. 3. Шар мен текшені бір-бірінен қасиеттері бойынша ажырату.

Кесте 5 – Технологиялық карта

Ілеспелі қайталау	
Сөздік және сөз тіркестері	Ұзын, қысқа, ұзындау, қысқалау, ұзындықтары бірдей. Үстіне қоямын, жанына қоямын. Алдымен қоямын, содан кейін. Ұзынырақ, қықарақ. Текше, шар.
Пәнаралық және пән ішіндегі байланыстар	Заттың өзіне қатысты кеңістікте орналасуын (алдында, артында, алыс, жақын, жанында) тану және атау. Затты өзіне қатысты (алыс, жақын, жанында) орналастыру. «Бүгін», «ертең» түсініктерін өз өміріндегі оқиғалармен сәйкестендіру.
Ілгеру озу	Заттарды еліктеу бойынша, үлгі бойынша қатарласып тізіп қою.
Құралдар	Ленталар, жолақтар, бау ширатылған бау кесінділері, ұзындақтары әртүрлі және бірдей бау кесінділері. Шар, текше үлгілері. Монтессори материалдарынан қызыл штангалар.

Кесте 6 – «Шамалық түсініктер (үлкен-кіші)» тақырыбы бойынша үлгілік бақылау тапсырмалары

Жетістіктер деңгейі	Тапсырмалар мазмұны
1-деңгей 1. Салыстырылатын екі заттың үлкенін (кішкентайын) таниды және көрсетеді.	1. Баланың алдына көлемі әртүрлі екі допты қояды. Мұғалім: «Үлкен допты көрсет», - деп айтады. 2. Баланың алдына көлемі әртүрлі екі қолорамалды қояды.

Кесте 6 – жалғасы

1	2
<p>2. Жазық заттардың көлемін мұғалімнің көрсетуімен, үлгі бойынша, мұғалімнің сөздік нұсқауы бойынша салыстырғанда, оларды бірінің үстіне бірін қою тәсілін пайдаланады.</p>	<p>Мұғалім: «Қолорамалдарды көлемі бойынша салыстырамыз», - деп айтады. а) Мұғалім: «Мен сияқты істе. Алдыңа ақ қолорамалды жай. Оның үстіне көк қолорамалды сал. Үлкен кішкентай қолрамалдарды көрсет». б) Мұғалім: «Бір қолорамалды үлгідегідей басқа қолорамалдың үстіне сал. Үлкен кішкентай қолрамалдарды көрсет». в) Мұғалім: «Алдыңа ақ қолорамалды жай. Оның үстіне көк қолорамалды сал. Үлкен кішкентай қолрамалдарды көрсет».</p>
<p>2-деңгей 1. Екі-үш затты көлемі (үлкен-кіші, үлкендеу-кішілеу) бойынша салыстырғанда әрқайсысының қасиетін атайды. 2. Жазық заттардың көлемін салыстыру тәсілдерін өз бетімен пайдаланады. 3. Заттарды көлемдік белгілеріне қарай топтастырады (жіктейді)</p>	<p>1. Баланың алдына көлемі әр-түрлі екі-үш күрішкені қояды. Мұғалім: «Күрішкілерді көлеміне қарай салыстыр. Қызыл күрішкенің, сары күрішкенің көлемі қандай?», - деп сұрайды. 2. Баланың алдына үлкен және кішкентай текшелерді қояды. Мұғалім: «Текшелерді қорапқа салайық. Үлкен текшелерді үлкен қорапқа, кішкентай текшелерді кішкентай қорапқа сал (көрсетуге болады)», - деп ұсынады.</p>
<p>3-деңгей 1. Заттардың көлемін тұрмыстық, заттық іс-әрекеттерде есепке алады. 2. Үш-бес заттарды көлеміне қарай реттейді (түзетіледі).</p>	<p>1. Баланың алдына «Үш аю» ертегісінен үш аю және көлемдері әртүрлі үш тостаған (қасық, күрішке, орындық) қояды. Мұғалім: «Аюларға олардың тостағандарын (қасық, күрішке, орындық) бер», - дейді. Немесе балада үлкен және кішкентай екі қуыршағы және олардың әрқайсысына арналған киім жиынтығы бар. Мұғалім қуыршақтарды киіндіруді ұсынады. 2. Баланың алдына көлемдері әртүрлі текшелер (доптар, стақандар, матрешкалар және т.б.) қойылады. Мұғалім: «Текшелерді кішісінен (үлкенінен) бастап көлеміне қарай қатарға тіз», - деп сұрайды. Немесе Монтессори материалдарынан қызғылт мұнараны салуды өтінеді.</p>

Кесте 7 – Технологиялық карта

Сабақ саны	6 сағат
<p>«Өзім туралы» Ортақ тақырыбының мәтініндегі оқу мақсаттары</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Салыстырылатын екі заттың ішінен ұзын (қысқа) затты тану және көрсету. Заттардың ұзындығын мұғалімнің көрсетуімен, үлгі бойынша мұғалімнің сөздік нұсқауы бойынша салыстырғанда, олардың бірінің үстіне бірін қою, жанына қою тәсілдерін пайдалану. 2. Екі-үш затты (ұзын-қысқа, ұзындау қысқалау) бойынша салыстырғанда әрқайсысының қасиетін атау. Заттарды ұзындығын салыстыруда, қатар қою және бірінің үстіне бірін салу тәсілдерін өз бетімен пайдалану. Заттарды ұзындық белгілеріне қарай топтастыру (жіктеу). 3. Заттардың ұзындығын тұрмыстық, заттық іс-әрекеттерде есепке алу. Заттарды ұзындық белгілеріне қарай реттеу (түзелту). Бір заттың басқа заттан қаншалықты ұзын (қысқа) екенін көрсету. Заттарды ұзындығына қарай теңестіру. 4. Өзінің есімін, тегін, жасын, жақсы көретін ісін атау; сыныптасынан оның есімін, жасын, тегін, жақсы көретін ісі туралы сұрау.
<p>Көрнекі геометрия</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шар мен текшені еліктеу және үлгі бойынша геометриялық денелер арасынан іздеп табу. 2. Пішіні шар мен текшеге ұқсастарды заттар мен ойыншықтардың арасынан іздеп табу. 3. Шар мен текшені бір-бірінен қасиеттері бойынша ажырату.
<p>Глеспелі қайталау</p>	
<p>Сөздік және сөз тіркестері</p>	<p>Ұзын, қысқа, ұзындау, қысқалау, ұзындықтары бірдей. Үстіне қоямын, жанына қоямын. Алдымен қоямын, содан кейін. Ұзынырақ, қысқарақ. Текше, шар.</p>

Кесте 7 – жалғасы

1	2
Пәнаралық және пән ішіндегі байланыстар	Заттың өзіне қатысты кеңістікте орналасуын (алдында, артында, алыс, жақын, жанында) тану және атау. Затты өзіне қатысты (алыс, жақын, жанында) орналастыру. «Бүгін», «ертең» түсініктерін өз өміріндегі оқиғалармен сәйкестендіру.
Ілгеру озу	Заттарды еліктеу бойынша, үлгі бойынша қатарласып тізіп қою.
Құралдар	Ленталар, жолақтар, бау ширатылған бау кесінділері, ұзындақтары әртүрлі және бірдей бау кесінділері. Шар, текше үлгілері. Монтессори материалдарынан қызыл штангалар.

Кесте 8 – «Шамалық түсініктер (ұзын-қысқа)» тақырыбы бойынша үлгілік бақылау тапсырмалары

Жетістіктер деңгейі	Тапсырмалар мазмұны
<p>1-деңгей</p> <p>1. Салыстырылатын екі заттың ұзынын (қысқасын) таниды және көрсетеді.</p> <p>2. Заттардың ұзындығын мұғалімнің көрсетуімен, үлгі бойынша, мұғалімнің сөздік нұсқауы бойынша салыстырғанда, оларды бірінің үстіне бірін салу тәсілін пайдаланады.</p>	<p>1. Баланың алдына ұзындығы әр-түрлі екі лентаны қояды. Мұғалім: «Қысқа лентаны көрсет. Ұзын лентаны көрсет», - деп өтінеді.</p> <p>2. Баланың алдына ұзындығы әртүрлі екі лентаны қояды. Мұғалім: «ленталарды ұзындығына қарай салыстырамыз», - деп ұсынады.</p> <p>а) Мұғалім: «Мен сияқты істе. Алдыға қызыл лентаны сал. Оның үстіне жасыл лентаны сал. Екі лентаның бір шеттерін тегістейміз. Ұзын лентаны, қысқа лентаны көрсет».</p>

Кесте 8 – жалғасы

1	2
	<p>б) Мұғалім: «Жасыл лентаны үлгідегідей етіп қызыл лентаның үстіне сал. Ұзын лентаны, қысқа лентаны көрсет».</p> <p>в) Мұғалім: «Алдыңа қызыл лентаны сал. Оның үстіне жасыл лентаны сал. Екі лентаның бір шеттерін тегістейміз. Ұзын лентаны, қысқа лентаны көрсет».</p>
<p>2-деңгей</p> <p>4. Екі-үш затты ұзындықтары (ұзын-қысқа, ұзындау-қысқалау) бойынша салыстырғанда әрқайсысының қасиетін атайды.</p> <p>5. Заттардың ұзындықтарын салыстыру кезінде үстіне салу және жанына қою тәсілдерін өз бетімен пайдаланады.</p> <p>6. Үлгі бойынша сөздік нұсқау бойынша заттарды ұзындық белгілеріне қарай топтастырады (жіктейді)</p>	<p>1. Баланың алдына ұзындығы мен түстері әр-түрлі лентаны қояды.</p> <p>Мұғалім: «Ленталарды ұзындығына қарай салыстыр. Қызыл лентаның ұзындығы қандай? Көк лентаның ұзындығы қандай?», - деп сұрайды.</p> <p>2. Баланың алдына ұзындықтары әртүрлі таяқшаларды қояды.</p> <p>а) Мұғалім: «Таяқшаларды стақанға және қораптарға салайық. Стақанға мынадай таяқшаларды (мұғалім ұзын таяқшаларды салады), ал қорапқа мыналарды (мұғалім қысқа таяқшаларды салады) саламыз.»</p> <p>б) Мұғалім: «Стақанға ұзын таяқшаларды, ал қорапқа қысқа таяқшаларды сал.»</p>
<p>3-деңгей</p> <p>1. Заттардың ұзындықтарын тұрмыстық, заттық іс-әрекеттерде, ойын барысында есепке алады.</p> <p>2. Заттарды ұзындықтарына қарай үлгі, сөздік нұсқау бойынша реттейді.</p>	<p>1. Баланың алдына ұзын және қысқа қарындаштарды және екі қорапты қояды (біреуі ұзын, ал біреуі қысқа қарындаштарға арналған).</p> <p>Мұғалім: «Қарындаштарды қорапқа сал», - деп ұсынады.</p>

Кесте 8 – жалғасы

1	2
<p>3. Бір заттың басқа заттан қаншалықты ұзын (қысқа) екенін көрсетеді. 4. Заттарды ұзындықтарына қарай теңестіреді.</p>	<p>Балада ұзындықтары әртүрлі қағаз жолақтары бар. Мұғалім: «Қазір саты жасаймыз», - деп ұсынады. а) Мұғалім: «Жолақтарды үлгідегідей ең ұзынынан бастап сал». ә) Мұғалім: «Жолақтарды саты шығатындай етіп, ең ұзынынан бастап сал», - деп ұсынады. 1. Балада екі жолақ (лента, таяқша және т.б.) бар. Мұғалім: «Жолақтарды ұзындығы бойынша салыстыр. Бір жолақтың басқасынан қаншалықты ұзын (қысқа) екенін көрсет. Жолақтардың ұзындықтарын теңестір. Не істеу керек?»..</p>

Кесте 9 – Технологиялық карта

Сабақ саны	6 сағат
<p>«Өзім туралы» Ортақ тақырыбының мәтіндегі оқу мақсаттары</p>	<p>1. Екі салыстырылатын заттың ішінен жалпақ (жіңішке) затты тану және көрсету. Заттардың жалпақтығын мұғалімнің көрсетуімен, үлгі бойынша мұғалімнің сөздік нұсқауы бойынша салыстырғанда, олардың бірінің үстіне бірін салу тәсілдерін пайдалану. 2. Екі-үш затты жалпақтығы (жалпақ-жіңішке, жалпақтау-жіңішкелеу) бойынша салыстырғанда әрқайсысының қасиетін атау. Заттарды жалпақтығын салыстыруда, қатар қою және бірінің үстіне бірін салу тәсілдерін өз бетімен пайдалану. Заттарды ендік белгілеріне қарай топтастыру (жіктеу). 3. Заттардың жалпақтығын (енін) тұрмыстық, заттық іс-әрекеттерде есепке алу. Заттарды ендік белгілеріне қарай реттеу.</p>

Кесте 9 – жалғасы

	Өзінің сыныбын, мектеп орналасқан көшені атау; суреттен мектеп жайларын (асахана, кітапхана, спортзалы, дәрігер бөлмесі) тану және атау.
Көрнекі геометрия	4. Дөңгелекті геометриялық фигуралар үлгілерінің арасынан еліктеу және үлгі бойынша іздеп табу. Мұғалімнің көмегімен дөңгелек бойымен жүргізу. Алынған фигураны мұғалімнің көмегімен штрихтау. 5. Дөңгелекті атау бойынша геометриялық фигуралардың арасынан іздеп табу. Алынған фигураны мұғалімнің көмегімен штрихтау. 6. Геометриялық фигура – дөңгелекті атау. 7. Шар мен дөңгелекті сәйкестендіру және ажырату. 8. Дөңгелек пішінді заттарды тану және атау
Ілеспелі қайталау	Заттарды мұғалімнің көрсетуі, сөздік нұсқауы бойынша өзіне қатысты (алыс, жақын, алдында, артында, жанында) орналастыру.
Сөздік және сөз тіркестері	Кең, тар, жалпақ, жіңішке, кендеу, жалпақтау, тарлау жіңішкелеу ені бойынша бірдей, жанына қоямын. Шар, дөңгелек. Шар домалайды. Дөңгелек жатады.
Пәнаралық және пән ішіндегі байланыстар	Өзінің сыныбын, мектеп орналасқан көшені атау; суреттен мектеп жайларын (асахана, кітапхана, спортзалы, дәрігер бөлмесі) тану және атау. Заттардың бір-біріне қатысты кеңістікте орналасуын (алыс, жақын, жанында) тану, көрсету және атау. Мезгілдік түсініктерді (Бүгін, ертең, кеше) өз өміріндегі оқиғалармен сәйкестендіру. Мұғалімнің көрсетуі бойынша, сөздік нұсқау бойынша берілген бағытта (алға-артқа) қозғалу.
Ілгеру озу	
Құралдар	Ленталар, жалпақтығы және түстері әртүрлі және бірдей жолақтар, иллюстрациялар. Геометриялық денелердің үлгісі. Ойыншықтар. Дөңгелек пен шардың модельдері.

Кесте 10 – «Шамалық түсініктер (жалпақ-жіңішке)» тақырыбы бойынша үлгілік бақылау тапсырмалары

Жетістіктер деңгейі	Тапсырмалар мазмұны
<p>1-деңгей</p> <p>1. Салыстырылатын екі заттың жалпағын (жіңішкесін, ендісін, еңсізін) таниды және көрсетеді.</p> <p>2. Заттардың жалпақтығын мұғалімнің көрсетуімен, үлгі бойынша, мұғалімнің сөздік нұсқауы бойынша салыстырғанда, оларды бірінің үстіне бірін қою тәсілін пайдаланады.</p>	<p>1. Баланың алдына жалпақтығы әр-түрлі екі лентаны қояды. Мұғалім: «Лентарнд жалпақтығына қарай салыстырамыз, - дейді.</p> <p>2. Мұғалім: «Мен сияқты істе. Бір лентаның үстіне жасыл лентаны сал. Жалпақ, жіңішке ленталарды көрсет»- дейді.</p> <p>б) Мұғалім: «Қағас жолақтарын жалпақтығына қарай салыстыр Бір жолақты екінші жолақтың үстіне үлгідегідей етіп сал.Жалпақ жіңішке жолақтарды көрсет.» - деп ұсынады.</p> <p>в) Мұғалім: «Қағаз жолақтарын жалпақтығына қарай салыстыр. Бір жолақты екінші жолақтың үстіне сал. Жалпақ жолақтарды көрсет. Жіңішке жолақтарды көрсет» - деп ұсынады.</p>
<p>2-деңгей</p> <p>1. Екі-үш затты жалпақтығы (жалпақ-жіңішке, жалпақтау-жіңішкелеу) бойынша салыстырғанда әрқайсысының қасиетін атайды.</p> <p>2. Жазық заттардың жалпақтығы бойынша салыстыру кезінде бірінің үстіне бірін салу және жанына қою тәсілдерін өз бетімен пайдаланады.</p> <p>3. Заттарды ендік белгілеріне қарай топтастырады (жіктейді)</p>	<p>1. Баланың алдына жалпақтығы мен түстері әртүрлі екі лентаны қояды. Мұғалім: «Ленталарды жалпақтығына қарай салыстыр. Қызыл лентаның жалпақтығы қандай, көк лентаның жалпақтығы қандай?», - деп сұрайды.</p> <p>2. Баланың алдына жалпақ және жолақтарды (алты-сегіз дана) қояды.</p> <p>а) Мұғалім: «Жолақтарды қораптарға салайық. Жалпақ жолақтарды мына қорапқа (көрсету), жіңішке жолақтарды мына қорапқа(көрсету) саламыз», - деп ұсынады.</p>

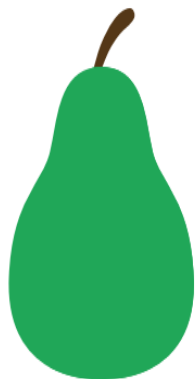
Кесте 10 – жалғасы

1	2
<p>3-деңгей</p> <p>1. Заттардың жалпақтығын тұрмыстық, заттық іс-әрекеттерде ойын барысында есепке алады.</p> <p>2. Үш-бес заттарды жалпақтығына қарай реттейді.</p>	<p>1. Мұғалім балаға ойыншық керуеттерге жайма төсеуді ұсынады. Керуеттердің кеңдігі әртүрлі. Жаймалардың да керуеттер сияқты ені әртүрлі болады.</p> <p>2. Баланың алдынажалпақтығы әртүрлі түсті жолақтар (төрт-алты дана) қойылады.</p> <p>Мұғалім: «Көне жолақтарды ең жіңішкесінен бастап ретімен орналастырайық», - дейді.</p>

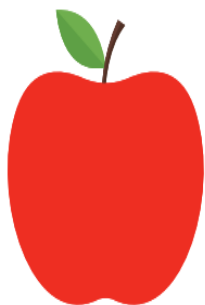
Жұмыс дәптерінде математиканы оқытудың пропедевтикалық кезеңінің негізгі мәселелерін ашатын әртүрлі жаттықтыру дамыту тапсырмаларының жүйесі ұсынылған [34].

ЗАТТАРДЫҢ ҚАСИЕТТЕРІ

- Қосымшадан дәл осындай алмұртты көрсет.
- Алмұрттың түсі қандай?
- Дәл осындай алмұртты қиып ал және жапсыр.

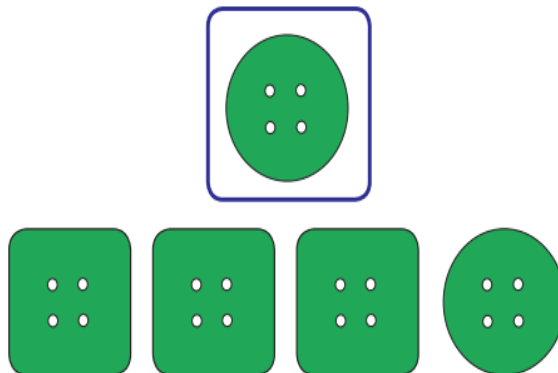

- Дәл осындай алманы жапсыр.

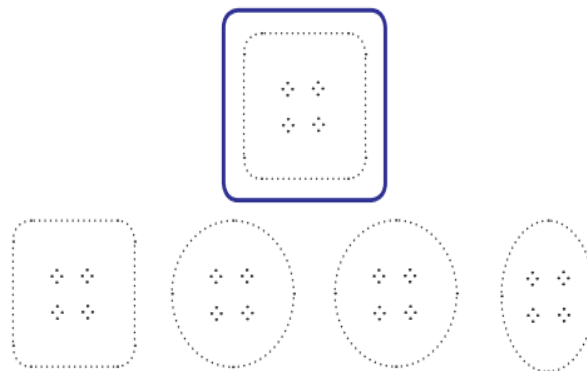

3-жұмыс парағы

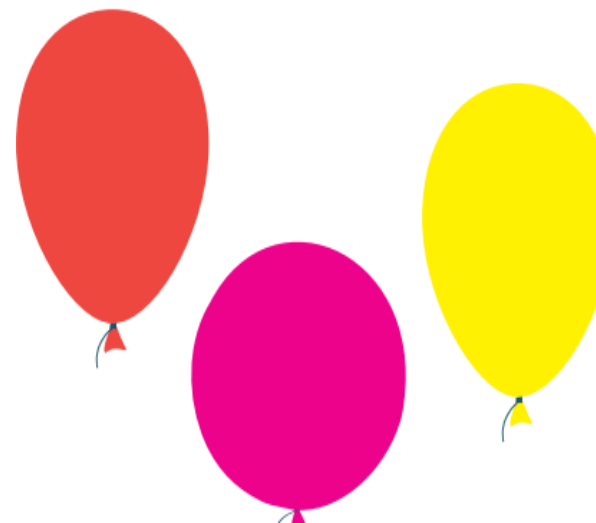
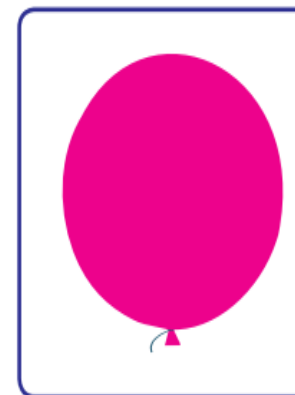
- Дәл осындай түймені көрсет.
- Оны сызып таста.

- Дәл осындай түймені тап.
- Нүктелі сызық бойынша түйменің бойымен бастырып сыз.

- Дәл осындай шарды көрсет.
- Дәл осындай шарды қоршап сыз.
- Басқа шарларды сызып таста.

Сурет 1 – Жұмыс дәптері

Төмендегі кестеде 5-сыныпқа арналған «Математика» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау берілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 11 – 1 тоқсан, Математика, 5 сынып (Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар 5 сынып білім алушыларға арналған)

Бағдарламаның бөлімі мен бөлімшелері	Типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеке бағдарлама бойынша күтілетін нәтижелер
Натурал сандар және нөл	5.1.1.1 натурал сандар жиыны ұғымын меңгеру; 5.1.1.2 тақ және жұп сандар ұғымдарын меңгеру	5.1.1.1 дөңгелек жүздіктерді алу, атау және жазу; дөңгелек жүздіктерді тура және кері ретте атау; 1000-ға дейінгі толық сандарды алу, атау және жазу
Координаталық сәуле. Натурал сандарды салыстыру. Қос теңсіздік	5.3.1.1 өлшеудің түрлі ұзындық бірліктерін білу және координаталық сәуледегі бірлік кесінді дегенді түсіну; 5.5.2.2 натурал сандарды координаталық сәуледе кескіндеу; 5.1.2.1 натурал сандарды салыстыру, сонымен қатар координаталық сәуленің көмегімен салыстыру; 5.5.2.6 натурал сандарды салыстырудың нәтижесін $>$, $<$, $=$ белгілері арқылы жазу; 5.5.2.7 натурал сандарды салыстыру мен реттеуді талап ететін жағдайды зерттеу	5.1.1.2 берілген саннан берілген санға дейін, 1000-ға дейінгі толық сандардың тең сандық топтарымен тура және кері ретте реттік және есептік санауды жүргізу 5.1.1.3 1000-ға дейінгі сандардың табиғи катарында санның орнын орнын анықтау 5.1.1.5 1000-ға дейінгі сандардың табиғи катарының қасиеттерін түсініп, қолдану

Кесте 11 – жалғасы

<p>Арифметикалық амалдардың қасиеттері. Натурал сандарға арифметикалық амалдар қолдану</p>	<p>5.1.2.2 амалдар саны төрттен артық болатын жақшамен және жақшасыз берілген санды өрнектердегі амалдардың орындалу ретін анықтау және мәндерін табу; 5.1.2.3 санды өрнектердің мәндерін табу үшін көбейту мен қосу амалдарының қасиеттерін қолдану</p>	<p>5.1.1.6 1000-ға дейінгі сандарды оқу, жазу және салыстыру 5.1.1.7 жұп және тақ сандарды ажырату; бір, екі, үш белгілі сандарды ажырату 5.1.1.8 сандарды разрядты кестеге жазу; санның разрядты кестесінің құрамын анықтау</p>
<p>Санды және әріпті өрнектер, олардың мәндері. Өрнектерді ықшамдау</p>	<p>5.2.1.1 қосу және көбейту амалдарының қасиеттерін қолданып, әріпті өрнектерді түрлендіру; 5.2.1.2 әріптердің берілген мәндері бойынша әріпті өрнектердің мәндерін табу</p>	<p>5.1.1.9 сандарды разрядты қосындылар сомасына салу, сандарды 1000-ға дейінгі разрядты қосындылар сомасы бойынша құру</p>
<p>Теңдеу. Теңдеудің түбірі. Теңдеуді шешу.</p>	<p>5.2.2.1 арифметикалық амалдардың белгісіз компоненттерін табу ережесі негізінде теңдеулерді шешу; 5.2.2.2 теңдеудің шығарылуының дұрыстығын тексеру тәсілдерін қолдану</p>	<p>5.1.2.2 10 000-ға дейінгі сандарды қосу және алуда ауызша (разряд арқылы көшусіз) санау әдістерін қолдану 5.1.2.3 1000-ға дейін дейінгі сандарды қосу мен алуда әрекеттер тәртібін ұстану 5.1.2.7 көбейту мен бөлудің кестелік мысалдарын қолдану 5.1.2.4 сандарды әртүрлі салыстыруды орындау</p>

Кесте 11 – жалғасы

<p>Формула. Формула арқылы есептеу. Мәтінді есептерді шығару. Натурал сандардан тұратын сандар тізбегі</p>	<p>5.5.1.1 натурал сандарға арифметикалық амалдар қолдана отырып, мәтінді есептерді шығару; 5.5.1.8 әріпті өрнектерді құру және оларды есептер шығаруда қолдану; 5.5.1.9 мәтінді есептерді шығару үшін формулаларды қолдану; 5.2.3.1 натурал сандар тізбегінің заңдылықтарын анықтау; 5.2.3.2 натурал сандар тізбегінің жеткіліксіз элементтерін табу; 5.2.3.3 натурал сандар тізбегінің заңдылықтарын құрастыру және тізбектерді жазу</p>	<p>5.1.2.13 Жақшасы бар және жоқ мысалдарда 1- және 2- сатылардағы әрекеттер тәртібін ұстану 5.1.3.1 мм, см, дм, м, км, г, кг, ц, т және сәйкес келетін құралдарды қолдана отыра шамаларды өлшеуді жасау; шаламдарды атаумен сандарды жазу арқылы өлшеу нәтижелері 5.1.3.2 атаулары бір мағыналарды салыстыру 5.1.3.3 шамалар бірліктерінің арақатынасын орнату: 1 см = 10 мм, 1 дм = 10 см, 1 м = 10 дм, 1 м = 100 см 1 м = 1000 мм 1 км = 1000 м 1 т = 10 ц 1 ц = 100 кг 1 кг = 1000 г 1 т = 1000 кг 5.1.3.7 шамаларды өлшеген кездегі сандарды түрлендіруді орындау 5.1.3.9 құн, ұзындық пен салмақтың бір не екі бірліктерін өлшеуде алған сандарды ауызша түрде қосу мен алуды орындау</p>
--	--	---

Кесте 11 – жалғасы

Натурал сандардың бөлгіштері мен еселіктері	5.1.1.5 натурал санның бөлгіші мен еселігі анықтамаларын білу; 5.1.2.8 натурал сандардың бөлгіштерін табу; 5.1.2.9 натурал сандардың еселіктерін табу	5.3.1.1 қосынды мен қалдықты табуға, санның бірнеше бірлікке арттыруға және азайтуға, белгісіз қосылғыштарды азайтқыштар, азайғыштарды табуға арналған жай мәтіндік есептерді шешу
Жай және құрама сандар	5.1.1.6 жай және құрама сандардың анықтамаларын білу	
Бөлінгіштіктің негізгі қасиеттері	5.1.2.10 көбейтіндінің берілген натурал санға бөлінгіштігін талдау; 5.1.2.11 қосындының және айырымның берілген натурал санға бөлінгіштігін талдау	5.3.1.5 2 әрекетті орындауды талап ететін құрамдас мәтіндік арифметикалық амалды шешу
2, 3, 5, 9, 10 сандарына бөлінгіштік белгілері	5.1.2.5 натурал сандардың 2-ге, 5-ке, 10-ға бөлінгіштік белгілерін қолдану; 5.1.2.6 натурал сандардың 3-ке және 9-ға бөлінгіштік белгілерін қолдану	5.3.1.6 шартты белгілерді қолданумен бірге есептің мазмұнын қысқаша жазуды орындау 5.3.1.7 жауабы бар қарапайым есеп, түсініктемесі не әр әрекетке қоятын сұрағы бар есепті шешуді жазып алуды орындау
Дәреже	5.1.1.3 натурал сан дәрежесінің анықтамасын білу; 5.1.1.4 натурал санды ондық жазылу түрінде көрсету; 5.1.2.4 бірдей сандардың көбейтіндісін дәреже түрінде жазу	5.3.1.8 есепті шешуді жазып алуда атауларды белгілеу

Кесте 11 – жалғасы

<p>Натурал сандарды жай көбейткіштерге жіктеу</p>	<p>5.1.2.7 құрама сандарды жай көбейткіштерге жіктеу</p>	
<p>Ең үлкен ортақ бөлгіш. Өзара жай сандар. Ең кіші ортақ еселік</p>	<p>5.1.1.7 ортақ бөлгіш, ортақ еселік, ең үлкен ортақ бөлгіш, ең кіші ортақ еселік ұғымдарының анықтамаларын білу; 5.1.2.12 екі және одан артық сандардың ең үлкен ортақ бөлгіші мен ең кіші ортақ еселігін табу; 5.1.1.8 өзара жай сандардың анықтамасын білу; 5.5.1.2 мәтінді есептерді шығаруда ең үлкен ортақ бөлгіш пен ең кіші ортақ еселік қолдану</p>	
<p>Жай бөлшек. Жай бөлшектерді оқу және жазу</p>	<p>5.1.1.9 жай бөлшек ұғымын меңгеру; 5.5.2.1 жай бөлшектерді оқу және жазу</p>	<p>5.2.1.2 бұрыштың түрлері мен элементтерін тану және атау: ұшы, қабырғалары</p>
<p>Жай бөлшектің негізгі қасиеті</p>	<p>5.1.2.14 жай бөлшектерді қысқартуда бөлшектің негізгі қасиетін қолдану; 5.1.2.15 жай бөлшекті жаңа бөлімге келтіру</p>	<p>5.2.1.1 шеңбер мен дөңгелекті (ортасы, радиус) сызбада тану және атау 5.2.2.4 берілген жақтардың ұзындығы бойынша сызбалы үшбұрыштың көмегімен квадрат пен тікбұрышты құруды орындау 5.2.2.5 циркульдің көмегімен берілген радиус бойынша шеңбердің құруды орындау</p>

Кесте 11 – жалғасы

Дұрыс және бұрыс жай бөлшектер	5.1.1.10 дұрыс және бұрыс бөлшектерді ажырату	
Аралас сандар	5.1.1.11 аралас сан анықтамасын білу; 5.1.2.13 бұрыс бөлшекті аралас санға және аралас санды бұрыс бөлшекке айналдыру	
Жай бөлшектер мен аралас сандарды координаталық сәуледе кескіндеу	5.5.2.3 жай бөлшектерді, аралас сандарды координаталық сәуледе кескіндеу	

Жоғарыда көрсетілген ОӘК-де «Математика» пәні бойынша ТП ҰҒПО әзірлеген 5-сыныпта жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды оқыту процесін ұйымдастыруда мұғалімге көмек көрсету мақсатында әдістемелік құрал ұсынылған.

Әдістемелік нұсқауларда мұғалім деңгейлік мақсатты болжауды, оқу тақырыптарының технологиялық картасын, әрбір тақырыпқа үлгілік бақылау тапсырмаларын, сондай-ақ жеке жетістіктер картасы мен сабақтың ақпараттық картасының нысандарын қамтитын оқыту процесінің үлгілік тақырыптық жоспарын және жобасын пайдалана алады.

Әдістемелік кешенді ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды оқытуды ұйымдастырудың кез келген нұсқасында: арнайы мектепте, жалпы білім беретін мектептің арнайы сыныбында, жалпы білім беретін мектептің әдеттегі сыныбында қолдану ұсынылады [35].

Бұдан бөлек ОӘК 5-сыныпта жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушыларға арналған жұмыс дәптерлері берілген. Бесінші сыныпта «Математика» пәні сабақтарында білім алушылар 1 000 көлемінде қосу, азайту, көбейту және бөлуді үйренеді. Оқушылар «қарапайым бөлшектер, дұрыс, дұрыс емес бөлшектер, аралас сандар, бөлшек алымы және бөлшек бөлімі» деген жаңа ұғымдармен танысады. Жұмыс дәптеріндегі тапсырмалар 1 000 көлемінде сандарды оқуды, жазуды және салыстыруды үйренуге көмектеседі; сандардың разрядтық құрамын анықтау; қарапайым бөлшектерді, аралас сандарды оқу, жазу; бөлшек сандарының және бөлгіштің мәнін түсіну және т.б.

Төмендегі кестеде (XX) жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларға арналған арнайы мектептің 5-сыныбында «Математика» пәнін оқыту кезінде мақсатты болжауда арнайы педагогтардың дифференциациясы ұсынылған.

Бұл тәсілдер мұғалімдерге ЕБҚ бар білім алушыларға арналған жеке оқу бағдарламасын әзірлеу кезінде, сондай-ақ оқушыларды математикаға оқыту процесінде оны іске асыру кезінде көмек көрсетуі тиіс .

Жоғарыда көрсетілген ОӘК-де сонымен қатар сынып жұмысын жоспарлау, оқушылардың жетістіктерін бақылауды ұйымдастыру, жеке тәсілді жүзеге асыру бойынша ұсыныстар берілді. Жұмыс дәптерінде «Математика» пәніне оқытудың пропедевтикалық кезеңінің негізгі мәселелерін ашатын әртүрлі жаттықтыру дамыту тапсырмаларының жүйесі ұсынылған.

Кесте 12 – 5-Сынып «Математика» пәнін оқыту үдерісінің жобасы, **Мақсатты тұжырымдау**

Бағдарламаның тараулары мен олардың мазмұны	Оқу мақсаттары (күтілген нәтижелер)		
	Күрделіліктің төменгі деңгейі	Күрделіліктің орташа деңгейі	Күрделіліктің жоғарғы деңгейі
<p>«1-1000 көлеміндегі сандардың нумерациясы» Толық жүздіктердің құрылуы, жазылуы, оларды салыстыру. Толық жүздіктерді мен ондықтар, мен бірліктер, толық жүздіктер мен бірліктерден тұратын сандардың құрылуы, жазылуы мен оқылуы. Реттік және есептік санау (тура, кері берілген саннан белгілісіне дейін, топтап санау). Разряд туралы түсінік. Разрядтар: бірліктер, ондықтар, жүздіктер. Разряд кестесі. Сандардың ондық құрамы. Сан қатарының реттілігі.</p>	<p>1. Толық жүздіктерді алу, атау және жазу; толық жүздіктерді тура ретте атау; 1000 –ға дейінгі толық сандарды алу, атау және жазу. 2 Тура ретте есептік және реттік санау, сандық қатарға негізделе отыра берілген саннан белгісіне дейін санау. 3. Сандық қатарға негізделе отырып, 1000 ға дейінгі натурал сандар қатарында санның орнын анықтау. 4. 12-ге дейінгі сандардың римдік нөмерленуін оқу және үлгіден жазып алу.</p>	<p>1. Тура және кері ретте, берілген саннан белгілісіне дейін реттік және есептік санау. 2. 1000 ға дейінгі натурал сандар қатарында санның орнын анықтау. 3. 1000 ға дейінгі сандарды шамасы бойынша салыстыру. 4. 1000 ға дейінгі натурал сандар қатарының қасиеттерін түсіну. 5. Жұп/тақ сандарды ажырату. 6. санның разрядты құрамын анықтау. Сандарды разряд кестесіне салу.</p>	<p>1. Тура және кері ретте 1000 –ға дейінгі топтау тәсілімен реттік санау. 2. 12- ге дейінгі римдік нөмерлеуді қолдану. 3. 1000 ға дейінгі натурал сандар қатарының қасиеттерін түсіну және қолдану. 4. Сандарды разрядты қосылғыштардың қосындысына жіктеу, 1000-ға дейінгі разрядты қосылғыштар қосындысы бойынша сандарды құрау 5. Сандарды ондықтар мен жүздіктерге дөңгелектеу.</p>

Кесте 12 – жалғасы

<p>Сан қатарының негізгі қасиеттері. Сандарды салыстыру: Бір, екі, үштанбалы сандар. Жұп және тақ сандар. Сандарды ондықтар және жүздіктерге деңгейде дөңгелектеу. I-XII дейінгі сандардың римдік нөмерленуі. Құралдар және калькулятормен жұмыс жасау ережелері. Үштанбалы сандардың калькуляторда бейнелеуі.</p>	<p>5. Сандық қатарға негізделе отырып, 100-ға дейінгі сандарды салыстыру. 6. Бір, екі үш және төрт таңбалы сандарды ажырату. 7. Разрядтар кестесіне сандарды жазу.</p>	<p>7. I-XII ге дейінгі сандардың римдік нөмерленуін қолданып сандарды оқу мен жазу. 8. Сандарды дөңгелектеу нәтижесінің жазбасын оқу.</p>	
<p>«Қосу мен азайту» 100-ге дейінгі қосу мен азайтуды қайталау. 100-ге дейінгі сандарды разрядтан аттай ауызша қосу мен азайту. Разрядтан аттамай 1000-ға дейінгі ауызша есептеу амалдары (азайту жоғары разрядтардан басталады, мысал бір жолға жазылады).</p>	<p>1. Мұғалімнің көмегімен 10 мен 20 көлемінде қосу мен азайту кестелерін және калькуляторды қолданып 1000-ға дейінгі қосу азайтуды ауызша (разрядтан аттамай) және жазбаша (разрядтан аттай) есептеу амалдарын орындау.</p>	<p>1. 1000-ға дейінгі қосу азайтуды ауызша (разрядтан аттамай) және жазбаша (разрядтан аттай) есептеу амалдарын қолдану. 2. 100-ге дейінгі қосу мен азайтуда жақшасы бар және жоқ мысалдардың орындалу тәртібі туралы баяндау.</p>	<p>1. Ондықтар арқылы 100-ге дейін ауызша қосу мен азайту амалдарын қолдану. 2. Қосу мен азайтудың белгісіз бөліктерін табу. 3. 1000-ға дейінгі қосу мен азайтуда жақшалы және жақшасыз мысалдардағы амалдардың орындалу тәртібін сақтау. 4. Сандарды әртүрлі ретте салыстыруды орындау.</p>

Кесте 12 – жалғасы

<p>Жақшасы бар мысалдардағы амалдардың орындалу тәртібі. Сандарды әр-түрлі ретте салыстыру. Разрядтан аттаумен 1000-ға дейінгі ауызша есептеу амалдарының көмегімен қосу мен азайту (мысалдарды бір бағанға жазады). Қосу мен азайтуды тексеру. Қосу мен азайтудың белгісіз бөліктерін табу.</p>	<p>Заттардың екі тобының түрлі салыстыруларын орындау.</p>	<p>3.Қосу мен азайтуды тексаеруді орындау. 4. Сандарды әртүрлі салыстыру кезінде қандай арифметикалық амалды орындау керек екендігін атау.</p>	
<p>«Көбейту мен бөлу» Көбейту мен бөлудің кестелік мысалдарын қайталау. Сандарды еселік салыстыру. Көбейту мен бөлуде бір мен нөлдің қасиеттері. Кестеден тыс көбейту мен бөлу: толық ондықтарды біртаңбалы саға көбейту мен бөлу (30x3, 60:3),</p>	<p>1. Көбейту мен бөлудің кестелік мысалдарын білуді кестеге негізделе отыра қолдану. 2. 1 жіне 0-ге көбейту мен бөлуді орындау. 3. Мысалға негізделе отырып, 10, 100 сандары және 10, 100-ге көбейтуді орындау. Мысалға негізделе</p>	<p>1. 10, 100 сандары және 10, 100-ге көбейтуді орындау. 10, 100-ге бөлуді орындау. 2. Үлгіге негізделе отырып, 10-ға, 100-ге қалдықпен бөлуді орындау. 3. Алгоритімдік нұсқаға және үлгіге негізделе отырып, толық ондықтар мен толық жүздіктер,</p>	<p>1. Көбейту мен бөлудің кестелік мысалдарын білуді кесте арқылы мысалдврын қолдану. 2. Біртаңбалы санға көбейту мен бөлудің кестеден тыс мысалдарын қолдану. 3.Есепті шешу кезінде көбейту мен бөлудің белгісіз бөліктерін табу. 4. Ауызша санау</p>

Кесте 12 – жалғасы

<p>разрядтан аттамай екітаңбалы санды біртаңбалы санға көбейту мен бөлу (12x3, 36:3). 10, 100-ге көбейту. Қалдықпен және қалдықсыз 10, 100 –ге бөлу. Толық жүздіктерді біртаңбалы санға көбейту мен бөлу. Толық үштаңбалы сандарды разрядтан аттамай ауызша есептеу амалдарының көмегімен біртаңбалы санға көбейту мен бөлу. Көбейту мен бөлуді тексеру. Арифметикалық амалдарды орындауда калькуляторды қолдану.</p>	<p>отырып, 10, 100-ге бөлуді орындау. 4. Басылған көбейту кестесіжәне калькуляторды қолдана отырып, толық ондықтар мен толық жүздіктер, ондықтар мен уштаңбалы 1000-ға дейінгі сандарды біртаңбалы санға көбейту мен бөлу. 5. Дайын көбейту кестесі және калькуляторды қолданып, кестеден тыс көбейту мен бөлуді орындау. 6. Заттардың екі тобын еселік салыстыруды орындау. 7. Көбейту мен бөлуді тексеруді үлгі бойынша және мұғалінің көмегімен орындау.</p>	<p>ондықтар мен үштаңбалы сандарды 1000-ға дейінгі біртаңбалы санға көбейту мен бөлуді орындау. 4. Алгоритдік нұсқаға және үлгіге негізделе отырып кестеден тыс көбейту мен бөлуді орындау. 5. Бөліктер арасындағы байланыс және көбейту мен бөлудің нәтежесін қолданып, көбейту мен бөлуді тексеруді орындау. 6. Сандарды еселік салыстыру кезінде қандай арифметикалық амалды орындау керек екендігін атау.</p>	<p>амалдарымен толық ондықтар мен толық жүздіктер, ондықтар мен үштаңбалы сандарды 1000- ға дейінгі біртаңбалы санға көбейту мен бөлуді орындау. 5. 10, 100-ге бөлуді қалдықпен орындау. 6. Сандарды еселік салыстыруды орындау. 7. Көбейту мен бөлуді тексеруді орындау ережелерін айту.</p>
---	---	---	---

Технологиялық карталар Күнтізбелік жоспардың әрбір тақырыбы үшін жасалған. Ол жерде оқушыларды «Математика» пәніне оқыту процесінің ерекшеліктері (мазмұнды және әдістемелік) көрсетілген.

Кесте 13 – Тақырыптың технологиялық картасы: 1000 – ға дейінгі сандардың нумерациясы

Сабақ саны	9 сағат
Оқу мақсаттары	<p>1.Толық жүздіктерді құру, атау және жазу.Толық жүздіктерді тура және кері ретте атау. 1000 –ға дейінгі толық сандарды құрау, атау және жазу. Бір, екі ұштаңбалы сандарды ажырату.</p> <p>2.Тура және кері ретте санау, берілген саннан келесіге дейін топтап санау. 1000-ға дейінгі натурал сандар қатарында санның орнын анықтау. 1000-ға дейінгі натурал сандар қатарының қасиеттерін түсіну. Жұп/тақ сандарды ажырату. Екі және ұштаңбалы сандардың разрядтыңқұрамвын анықтау.</p> <p>3. Сандардыразрядтық қосылғыштарға жіктеу, 1000ға дейінгі разрядты қосылғыштар қосындысы бойынша сандарды құру.</p>
Көрнекі геометрия	Берілген ұзындықтағы кесінділерді сызу. Кесіндінің ұзындығын өлшеу
Ілеспелі қайталау	Сандарды айырымдық салыстыруды орындау.
Математикалық сөздік пен сөз тіркестері	Толық жүздіктер: жүз, екі жу, үш шуз,төрт жүз, бес жүз, алты жүз, жеті жүз, сегіз жүз, тоғыз жүз мын
Пәнаралық және пәншілік байланапстар	200, 500,тг 1000тг қағаз ақшаларды ажырату, атау. Қағаз ақшаларды алмастырып майдалану.
Құрал- жабдықтар	Монтессори материалдар: «Алтын банк.» Әр оқушыға арналған. «Мыңдық» кітапшасы, есеп шоттары, разрядты кесте, текшелер, брустар мен пласнтиналар.

Кесте 14 – Тақырып бойынша бақылау тапсырмаларының үлгісі: 1000 – ға дейінгі сандардың нумерациясы

Жетістіктер деңгейі	Тапсырмалар мазмұны
<p>Күрделіліктің төменгі деңгейі</p> <p>1. Толық жүздіктерді құрау, атау және жазу. 2. Толық жүздіктерді тура және кері ретте санау . 3. 1000-ға дейінгі толық сандарды құрау және атау и жазу.</p>	<p>1. Мұғалім: «Арифметикалық жәшіктен пластиналарды ал, 300, 500, 700 сандарын құра. Сандарын жаз. Сандарды оқы».- деп ұсынады. 2. Толық жүздіктермен тура және кері сана. 3. Мұғалім: «Есеп шотында 6 жүздік, 4 ондық, 8 бірлік құра. Қандай сан шықты? Санды цифрамен жаз». – деп ұсынады. 4. Сандарды оқы бір, екі, үш, төрттаңбалы сандарды ата: 105, 65, 9, 294, 53, 6, 3, 219, 468.</p>
<p>Күрделіліктің орташа деңгейі</p> <p>1. Тура және кері ретте санау, берілген саннан келесіге дейін санды топтап санау. 2. 1000-ға дейінгі натурал сандар қатарында санның орнын анықтау. 3. 1000-ға дейінгі натурал сандар қатарының қасиеттерін түсіндіру. 4. Жұп тақ сандарды ажырату. 5. Екі және үштаңбалы сандардың разряд құрамын анықтау.</p>	<p>1. 100-ден 120-ға дейін, 459-ден 467-ге дейін сана; 600- ден 585-ке дейін; 875- тен 862-ге дейін сана. 300- ден 400-ге дейін ондықтармен сана. 100-ден 1000-нан 1-ге дейін сана. 2. Сан қатарына 753 саннан кейін қандай сан болады? 400-ге дейін қандай сан болады? 941,472 сандарының көршілерін ата. 3. 299, 501, 376, 204 сандарынан 1- ге артық және 1-ге кем сандарын ата. 4. Мысалдардың жұп сандарын бір бағанға, тақ сандарын екінші бағанға жаз: 496, 421, 380, 556, 208, 213. 5. Әр санда қанша жүздік, ондық, бірлік бар екендігін айт; 76, 39, 106, 450, 358, 280, 429, 93, 60.</p>
<p>Күрделіліктің жоғары деңгейі</p> <p>Сандарды разрядты қосылғыштар қосындысына жіктеу. 1000- ға дейінгі разрядты қосылғыштар қосындысы бойынша сандарды құрау.</p>	<p>Сандардың разрядты қосылғыштардың қосындысына жікте: 832, 608, 360. Разрядты қосылғыштардың қосындысы бойынша құра. $300+50+8=$, $500+60=$, $800+3=$</p>

Кесте 15 – Тақырып бойынша оқу жетістіктерінің картасы: 1000-ға дейінгі сандардың нумерациясы,сынып оқушысының тегі мен аты

Күрделіліктің төменгі деңгейі	Жетістік туралы белгі	Күрделіліктің орташа деңгей	Жетістік туралы белгі	Күрделіліктің жоғары деңгей	Жетістік туралы белгі
<p>1. Толық жүздіктерді құрады, атайды және жазады.</p> <p>2. Толық жүздіктерді тура және кері ретте атайды .</p> <p>3. 1000-ға дейіні толық сандарды құрады, атайды және жазады.</p> <p>4. Бір, екі уштаңбалы сандарды ажыратады.</p>		<p>1. Тура және кері ретте санауды жүргізеді, берілген саннан келесіге дейін топтап санайды.</p> <p>2. 1000-ға дейінгі натуралды сандар қатарында санның орнын анықтайды.</p> <p>3. 1000-ға дейінгі натурал сандар қатарының қасиеттерін түсінеді.</p> <p>4. Жұп/ тақ сандарды ажыратады.</p> <p>5. Екі және үштаңбалы сандардың разрядты құрамын анықтайды.</p>		<p>Сандарды разрядты қосылғыштар қосындысына жіктеу. 1000- ға дейінгі разрядты қосылғыштар қосындысы бойынша сандарды құрайды.</p>	

Төменде «Математика» пәнінің жұмыс дәптерінен үзінді келтірілген, ол жерде тақырып бойынша технологиялық карталарға сәйкес әртүрлі жаттықтырушы дамытушы тапсырмалар жүйесі ұсынылған [36].

- 2. 1000-ға дейінгі толық жүздіктерді ретімен жаз.

100, _____

- 3. Сызықпен қос.

100	300	200	700	400	600	800
1 жүзд.	7 жүзд.	4 жүзд.	6 жүзд.			
3 жүзд.	2 жүзд.	8 жүзд.				

- 4. Өр санда неше жүздік бар? Жаз.

600 = ___ жүзд. 200 = ___ жүзд. 300 = ___ жүзд.
 500 = ___ жүзд. 800 = ___ жүзд. 100 = ___ жүзд.
 400 = ___ жүзд. 700 = ___ жүзд. 900 = ___ жүзд.
 1000 = ___ жүзд.

- 5. 300, 500, 100, 600, 200, 400, 1000 сандарын есу тәртібінде жаз.

- 6. 100, 500, 300, 200, 700, 400, 1000 сандарын кему тәртібінде жаз.

- 7. Керекті сандарды жаз.

2 м = ___ см 1 м = ___ см 5 м = ___ см
 3 м = ___ см 8 м = ___ см 7 м = ___ см
 9 м = ___ см 4 м = ___ см 6 м = ___ см

- 8. Сандарды жаз. >, <, = белгілерінің керектісін қой.

100 200 300 600 800 300
 400 900 500 200 100 1000

- 9. Сандарды разрядтар кестесіне жаз.

2 жүздік 3 ондық 5 бірлік,	3 жүздік 4 ондық 7 бірлік,
4 жүздік 2 ондық 5 бірлік,	5 жүздік 3 ондық,
2 жүздік 3 ондық 8 бірлік,	5 жүздік 5 ондық 2 бірлік,
2 жүздік 7 ондық 5 бірлік,	9 жүздік 6 ондық бірлік.

- Сандарды оқы.

Жүздіктер	Ондықтар	Бірліктер

- 10. Сандарды жаз.

2 жүзд. 1 онд. 5 бірл. – _____	7 жүзд. 3 онд. 1 бірл. – _____
4 жүзд. 2 онд. 1 бірл. – _____	8 жүзд. 2 онд. – _____
3 жүзд. 5 онд. 6 бірл. – _____	3 жүзд. 5 бірл. – _____
4 жүзд. 1 онд. 3 бірл. – _____	1 жүзд. 6 онд. 3 бірл. – _____
6 жүзд. 8 онд. 4 бірл. – _____	9 жүзд. 4 онд. 2 бірл. – _____

- 11. 200, 351, 604, 758, 481 сандарын разрядтар кестесіне жаз.

Жүздіктер	Ондықтар	Бірліктер

Сурет 2 – Жұмыс дәптері

- 9. Впиши в таблицу разрядов числа:

2 сотни 3 десятка 5 единиц,	3 сотни 4 десятка 7 единиц,
4 сотни 2 десятка 5 единиц,	5 сотен 3 десятка,
2 сотни 3 десятка 8 единиц,	5 сотен 5 десятков 2 единицы,
2 сотни 7 десятков 5 единиц,	9 сотен 6 десятков 3 единицы.

- Прочитай числа.

Сотни	Десятки	Единицы

- 10. Запиши числа.

2 сот. 1 дес. 5 ед. – _____	7 сот. 3 дес. 1 ед. – _____
4 сот. 2 дес. 1 ед. – _____	8 сот. 2 дес. – _____
3 сот. 5 дес. 6 ед. – _____	3 сот. 5 ед. – _____
4 сот. 1 дес. 3 ед. – _____	1 сот. 6 дес. 3 ед. – _____
6 сот. 8 дес. 4 ед. – _____	9 сот. 4 дес. 2 ед. – _____

- 11. Впиши в таблицу разрядов числа: 200, 351, 604, 758, 481.

Сотни	Десятки	Единицы

- 12. 523, 85, 3, 91, 100, 9, 27, 561, 78, 4, 604, 64, 471, 8 сандарын үш бағанға жаз.

Біртаңбалы сандар	Екітаңбалы сандар	Үштаңбалы сандар

Бұрыш. Тік, доғал, сүйір бұрыштар

- 1. Көк түсті қарындашпен сүйір бұрышты, қызыл түсті қарындашпен тікбұрышты қоршап сыз.

- 2. Бұрыш түрлерін анықта. Олардың нөмірлерін жаз.

Сүйір бұрыш: _____
Тікбұрыш: _____
Доғал бұрыш: _____

Төмендегі кестеде 6-сыныпқа арналған «Математика» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау берілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 16 – 1 тоқсан, Математика, 6 сынып (Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар 6 сынып білім алушыларға арналған)

Бағдарламаның бөлімі мен бөлімшелері	Типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеке бағдарлама бойынша күтілетін нәтижелер
<p>Екі санның қатынасы. Екі санның пайыздық қатынасы</p>	<p>6.1.1.1 екі санның қатынасы нені көрсететінін түсіну; 6.1.2.1 сандардың қатынасы ұғымын меңгеру; 6.1.2.2 берілген қатынасқа кері қатынасты табу; 6.5.2.1 екі санның қатынасын оқу және жазу</p>	<p>6.1.1.1 10 000-ға дейінгі сандарды алу, атау және жазу 6.1.1.2 1000-ға дейін сандарды тура және кері ретте санау: берілген саннан берілгенге дейін, тең сандар және топтар бойынша 6.1.1.3 санның 10 000-ға дейінгі сандардың натурал қатарындағы орнын анықтау 6.1.1.4 XX-ға дейінгі рим нөмірленуін оқу, жазу және қолдану 6.1.1.5 10 000-ға дейін натурал қатардағы сандардың қасиетін түсіну және пайдалану 6.1.1.6 10 000-ға дейін сандарды оқу, жазу және салыстыру 6.1.1.7 жұп/тақ сандарды айыру; біртаңбалы, екітаңбалы, үштаңбалы, төрттаңбалы сандарды ажырату; сандарды ондықтар мен жүздіктерге дейін дөңгеленту</p>

Кесте 16 – жалғасы

<p>Пропорция. Пропорцияның негізгі қасиеті</p>	<p>6.1.2.3 пропорция анықтамасын білу; 6.1.2.4 пропорцияларды ажырату және құрастыру; 6.1.2.5 пропорцияның негізгі қасиетін білу және қолдану; 6.5.2.2 пропорцияны оқу және жазу</p>	<p>6.1.1.8 сандарды топтар мен разрядтар кестесіне жазу; санның разрядты және топтық құрамын анықтау 6.1.1.9 сандарды разрядты сомаға салу, разрядтық құрамын анықтау; 10 000-ға дейінгі разрядты қосынды сандар сомасына сандарды құрау</p>
<p>Тура пропорционалдық тәуелділік. Кері пропорционалдық тәуелділік</p>	<p>6.1.1.2 қандай шамалар тура пропорционалды болатынын түсіну және оларға мысалдар келтіру, есептер шығару; 6.1.1.3 қандай шамалар кері пропорционалды болатынын түсіну және оларға мысалдар келтіру, есептер шығару; 6.5.1.1 шамалары тура және кері пропорционалдықпен байланысты есептерді ажырату және шығару</p>	<p>6.1.2.1 қосу мен алудың нәтижелерінің құрамын атау 6.1.2.2 қосу мен азайтуды 10 000-ға дейін қосу мен алудың ауызша (разряд арқылы ауысусыз) және жазбаша (разряд арқылы ауысумен) амалдарын қолдану 6.1.2.3 10 000-ға дейін жақшаның ішіндегі мысалдармен әрекет ету ретін ұстану</p>
<p>Мәтінді есептерді пропорцияның көмегімен шығару</p>	<p>6.5.1.2 пайызға берілген есептерді пропорция арқылы шешу; 6.1.2.6 шамаларды берілген қатынаста бөлу; 6.1.2.7 шамаларды берілген сандарға кері болатын пропорционал бөліктерге бөлу</p>	<p>6.1.2.5 қосу мен алудың белгісіз қосылғыштарын табу; қосуды алумен және кері ретпен тексеру 6.1.2.4 10 000-ға дейін сандарды әртүрлі салыстыруды орындау</p>
<p>Масштаб</p>	<p>6.1.1.5 масштаб ұғымын меңгеру; 6.5.1.3 картамен, сызбамен, жоспармен жұмыс барысында масштабты қолдану</p>	<p>6.1.2.9 10-ға, 100-ге және 1000-ға көбейту мен бөлуді, сонымен бірге қалдықпен бөлуді орындау 6.1.2.10 10-ға, 100-ге, 1000-ға бөлу сипаттарын білу</p>

Кесте 16 – жалғасы

<p>Шеңбердің ұзындығы. Дөңгелектің ауданы. Шар. Сфера</p>	<p>6.3.3.2 шеңбер ұзындығының оның диаметріне қатынасы тұрақты сан екенін білу; 6.3.3.3 шеңбер ұзындығының формуласын білу және қолдану; 6.3.3.4 дөңгелек ауданының формуласын білу және қолдану; 6.3.1.7 шар мен сфера туралы түсінігінің болуы</p>	<p>6.1.2.14 10 000-ға дейін көбейту мен бөлуде бірлік пен нөлдің қасиетін түсіну 6.1.2.8 сандардың еселеген салыстыруын орындау; жекелегендері 10, 100, 1 000 болғанда сандарды бірнеше рет салыстыруды орындау 6.1.3.3 шамалардың арақатынасын орнату 6.1.3.2 бір атаулы шамалардың мәнін салыстыру 6.1.3.7 көлемдерді өлшеген кезде алған сандарды жаңартуды орындау 6.1.3.8 құн, ұзындық, салмақ, уақыттың бір, екі бірліктерін өлшеуде алынған сандарды қайта құруды орындау 6.1.3.4 ақшаны тану: 200 тг., 500 тг., 1 000 тг., 2 000 тг, 5 000 тг, 10 000 тг, 20 000 тг; 6.1.3.5 200 тг, 500 тг, 1000 тг-ні айырбастау және ауыстыруды орындау 6.1.3.6 сатып алу үшін есептесуге 200тг, 500 тг, 1000 тг ақшаларын пайдалану</p>
<p>Оң сандар. Теріс сандар. Координаталық түзу. Қарама-қарсы сандар</p>	<p>6.1.1.4 координаталық түзудің анықтамасын білу және координаталық түзуді салу; 6.1.1.7 қарама-қарсы сандар ұғымын меңгеру, оларды координаталық түзуде белгілеу</p>	<p>6.2.1.1 кесінділердің ұзындығын қосу мен алуды орындау 6.2.1.3 кеңістікте кесінділер мен тура сызықтардың орналасуын анықтап, атау: горизонталды, вертикалды және көлбең</p>

Кесте 16 – жалғасы

<p>Бүтін сандар. Рационал сандар</p>	<p>6.1.1.6 бүтін сан ұғымын меңгеру; 6.5.2.3 шамаларды сипаттау үшін бүтін сандарды қолдану; 6.1.1.8 рационал сан ұғымын меңгеру; 6.1.2.9 координаталық түзуде рационал сандарды кескіндеу; 6.1.2.11 рационал сандардың ішкі жиындарын Эйлер-Венн дөңгелектері арқылы кескіндеу</p>	<p>6.2.1.4 заттардың горизонталды және вертикалды деңгейі мен тіктеуішті қолдану 6.2.1.9 түзу сызықтардың жазықтықта өзара орналасуын анықтау: өзара қиылысады (онымен қоса перпендикуляр), қиыспайды (оның ішінде параллель) 6.2.1.10 перпендикуляр және параллель сызықтарды белгілеу белгілерін танып, қолдану 6.2.2.1 параллель түзулер арасындағы арақашықтықты өлшеу 6.2.2.2 сызғыш пен сызбалы үшбұрыштың көмегі арқылы, перпендикулярлы, параллельды түзулерді құруды орындау 6.3.1.1 оқыған түрлердің қарапайым мәтіндік есептерін шешу 6.3.1.5 2-3 әрекеттің орындалуын талап ететін, құрамдас мәтіндік, арифметикалық есептерді шешу</p>
<p>Санның модулі</p>	<p>6.1.1.9 санның модулі анықтамасын білу және оның мәнін табу; 6.2.1.11 $a - b$ өрнегінің геометриялық мағынасын түсіну; 6.3.3.1 координаталық түзуде нүктелердің арақашықтығын табу</p>	
<p>Рационал сандарды салыстыру</p>	<p>6.1.2.8 бүтін сандарды салыстыру; 6.1.2.12 рационал сандарды салыстыру</p>	
<p>Рационал сандарды координаталық түзудің көмегімен қосу</p>	<p>6.1.2.10 бүтін сандарды координаталық түзу көмегімен қосу және азайтуды орындау</p>	

Кесте 16 – жалғасы

Теріс рационал сандарды қосу. Таңбалары әртүрлі рационал сандарды қосу	6.1.2.13 таңбалары бірдей, таңбалары әртүрлі рационал сандарды қосуды орындау	6.3.1.6 4 шартты белгілерді қолданып, есептің мазмұнын қысқаша жазба түрінде орындау 6.3.1.7 жауабы бар жай есепті шешудің жазбасын, құрамдас есепті – түсініктемесімен немесе толық жауабымен және әрбір әрекетке берілген сұрақпен орындау 6.3.1.8 есептің шешуінің жазбасында сандардың атауын жазу
Рационал сандарды азайту. Координаталық түзуде нүктелердің арақашықтығы	6.1.2.14 рационал сандарды азайтуды орындау; 6.1.2.24 координаталық түзуде нүктелердің арақашықтығын табу	

Төмендегі кестеде 7-сыныпқа арналған «Математика» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау берілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 17 – 1 тоқсан, Математика, 7 класс

Бағдарламаның бөлімі мен бөлімшелері	Типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеке бағдарлама бойынша күтілетін нәтижелер
Натурал көрсеткішті дәреже және оның қасиеттері	7.1.2.1 натурал көрсеткішті дәреже анықтамасын және оның қасиеттерін білу; 7.1.2.2 санның дәрежесі қандай цифрға аяқталатынын анықтау;	7.1.1.1 100 000-ға дейінгі сандарды алу, атау және жазу

Кесте 17 – жалғасы

<p>Бүтін көрсеткішті дәреже және оның қасиеттері</p>	<p>7.1.2.15 натурал көрсеткішті дәреженің қасиеттерін қолдану; 7.4.2.3 шаршы мен текшенің сызықтық өлшемдерінің өзгеруіне байланысты олардың ауданы мен көлемі қалай өзгертінін бағалау 7.1.2.3 нөл және бүтін теріс көрсеткішті дәреженің анықтамасын және оның қасиеттерін білу; 7.1.2.4 бүтін көрсеткішті дәреженің санды мәнін анықтау және берілген сандарды дәреже түрінде көрсету; 7.1.2.6 көрсеткіші нөлге тең дәреженің негізіндегі айнымалының мүмкін мәндерін табу; 7.2.1.1 санды өрнектердің мәндерін табуда бүтін көрсеткішті дәреже қасиеттерін қолдану</p>	<p>7.1.1.2 100 000-ға дейін сандарды тура және кері ретте санау: берілген саннан берілгенге дейін, тең сандар және топтар бойынша 7.1.1.3 санның 100 000-ға дейінгі сандардың натурал қатарындағы орнын анықтау 7.1.1.4 XX-ға дейін сандардың римдік нөмірленуін оқу, жазу және пайдалану 7.1.1.5 100 000-ға дейін натурал қатардағы сандардың қасиетін түсіну және пайдалану 7.1.1.6 100 000-ға дейін сандарды оқу, жазу және салыстыру 7.1.1.7 жұп/тақ сандарды айыру; біртаңбалы, екітаңбалы, үштаңбалы, төрттаңбалы және бестанбалы сандарды ажырату; сандарды ондықтар, жүздіктер мен мыңдықтарға дейін дөңгеленту 7.1.1.8 сандарды топтар мен разрядтар кестесіне жазу; санның разрядты және топтық құрамын анықтау 7.1.1.9 100 000-ға дейін дейінгі разрядты қосынды сандар сомасына сандарды құрау 7.1.2.2 қосу мен азайтуды 100 000-ға дейін қосу мен алудың ауызша (разряд арқылы ауысусыз) және жазбаша (разряд арқылы ауысумен) амалдарын қолдану</p>
--	--	---

Кесте 17 – жалғасы

<p>Құрамында дәрежесі бар өрнектерді түрлендіру</p>	<p>7.1.2.5 алгебралық өрнектерді ықшамдауда дәрежелердің қасиеттерін қолдану; 7.2.3.1 құрамында дәрежесі бар сандар тізбегінің заңдылығын және жетіспейтін мүшелерін анықтау</p>	<p>7.1.2.1 қосу мен алудың нәтижелерінің құрамын атау 7.1.2.3 100 000-ға дейін жақшаның ішіндегі мысалдармен әрекет ету ретін ұстану 7.1.2.4 100 000-ға дейін сандарды айырымдық салыстыруды орындау</p>
<p>Санның стандарт түрі</p>	<p>7.1.1.1 сандарды стандарт түрде жазу; 7.1.2.7 стандарт түрде жазылған сандарға арифметикалық амалдар қолдану; 7.1.2.8 стандарт түрде жазылған санның мәнді бөлігін және ретін табу; 7.1.2.9 стандарт түрде жазылған сандарды салыстыру; 7.1.2.10 шамаларды бір өлшем бірліктен екінші өлшем бірлікке айналдыру және оны стандарт түрде жазу; 7.1.2.11 шамалардың жуық мәндерін табу және оларды стандарт түрде жазу; 7.1.2.12 жуық шамалардың абсолюттік және салыстырмалы қателіктерін есептеу; 7.1.2.13 калькулятордың көмегімен жуықтап есептеулерді орындау</p>	<p>7.1.2.5 қосу мен алудың белгісіз қосылғыштарын табу; 100 000-ға дейін сандарды қосу мен алуға мысалдарды шешу; қосуды алумен және кері ретпен тексеру 7.1.2.7 көбейту мен бөлудің кестелік және кестелік емес түрлерін қолдану 7.1.2.14 100 000-ға дейін көбейту мен бөлуде бірлік пен нөлдің қасиетін түсіну 7.1.2.8 сандарды бірнеше рет салыстыруды орындау 7.1.2.9 100 000-ға дейінгі ондықтарға көбейту мен бөлудің ауызша және жазбаша есептеу тәсілдерін қолдану; 100 000-ға дейін дөңгелек ондықтарға, бір таңбалы санға жазбаша көбейту мен бөлуді орындау</p>
<p>Мәтінді есептерді шығару</p>	<p>7.4.2.1 өте кіші немесе өте үлкен сандармен берілген шамаларға байланысты есептер шығару</p>	<p>7.1.2.10 100 00-ға дейін екі таңбалы санға көбейтуді орындау; сандардың 10-ға, 100-ге, 1000-ға бөлу сипаттарын білу</p>

Кесте 17 – жалғасы

		<p>7.1.2.11 көбейту және азайтуды тексеруді орындау</p> <p>7.1.2.12 көбейту және азайтудың белгісіз құралдарын табу; мысалдарды шешу</p> <p>7.1.2.13 100 000-ға дейін жақшасы бар және жақшасы жоқ 1 және 2 сатыдағы мысалдарда әрекеттер тәртібін ұстану</p> <p>7.1.2.6 қосу мен алу, көбейту мен бөлуде калькуляторды қолдану</p> <p>7.1.3.4 ақшаларды тану: 200 тг., 500 тг., 1 000 тг., 2 000 тг, 5 000 тг, 10 000 тг</p> <p>7.1.3.5 200 тг, 500 тг, 1000 тг, 2000 тг, 5000 тг, 10 000 тг тиындарды айырбастау және ауыстыруды орындау</p> <p>7.1.3.6 сатып алу үшін есептесуге ақшаларды пайдалану</p>
<p>Бірмүшелер және оларға амалдар қолдану.</p> <p>Бірмүшенің дәрежесі және стандарт түрі</p>	<p>7.2.1.2 бірмүше анықтамасын білу, оның коэффициенті мен дәрежесін табу;</p> <p>7.2.1.3 бірмүшені стандарт түрде жазу;</p> <p>7.2.1.4 бірмүшелерді көбейтуді орындау және бірмүшені көбейткіштердің көбейтіндісі түрінде көрсету</p>	<p>7.3.1.1 оқыған түрлердің қарапайым мәтіндік есептерін шешу</p> <p>7.3.1.5 2-3 әрекеттің орындалуын талап ететін, құрамдас мәтіндік, арифметикалық есептерді шешу</p>
<p>Көпмүшелер.</p> <p>Көпмүшенің дәрежесі және стандарт түрі</p>	<p>7.2.1.5 көпмүше анықтамасын білу және оның дәрежесін табу;</p> <p>7.2.1.6 көпмүшені стандарт түрге келтіру</p>	<p>7.3.1.6 шартты белгілерді қолданып, есептің мазмұнын қысқаша жазба түрінде орындау</p>

Кесте 17 – жалғасы

<p>Көпмүшелерге амалдар қолдану</p>	<p>7.2.1.7 көпмүшелерді қосу және азайтуды орындау; 7.2.1.8 көпмүшені бірімүшеге көбейтуді орындау; 7.2.1.9 көпмүшені көпмүшеге көбейтуді орындау</p>	<p>7.3.1.7 жауабы бар жай есепті шешудің жазбасын, құрамдас есепті – түсініктемесімен немесе толық жауабымен және әрбір әрекетке берілген сұрақпен орындау 7.3.1.8 есептің шешуінің жазбасында сандардың атауын жазу 7.2.1.5 бұрыштардың түрлерін айырып, атау: тура, доғал, сүйір, толық 7.2.1.6 бұрыштың (градус) шамасын өлшеу амалы және оны өлшеуге арналған құралды (транспортир) таңдау 7.2.2.1 транспортірдің көмегімен бұрыштарды өлшеу және құру 7.3.2.2 бұрыштың градусық өлшемін белгілеу үшін «°» белгісін қолдану</p>
<p>Көпмүшені көбейткіштерге жіктеу</p>	<p>7.2.1.12 алгебралық өрнектерді ортақ көбейткішті жақша сыртына шығару және топтау тәсілдері арқылы көбейткіштерге жіктеу</p>	
<p>Өрнектерді тепе-тең түрлендіру</p>	<p>7.2.1.13 көпмүшелерге амалдар қолдану, көпмүшелерді көбейткіштерге жіктеу арқылы алгебралық өрнектерді тепе-тең түрлендірулерді орындау</p>	

7-сыныпқа арналған «Математика» пәні бойынша ТП ҰҒПО әзірлеген ОӘК-ға 7-сыныпта жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды оқыту процесін ұйымдастыруда мұғалімге көмек көрсету мақсатында құрылған әдістемелік құрал ұсынылды.

Әдістемелік нұсқауларда мұғалім деңгейлік мақсатты болжауды, оқу тақырыптарының технологиялық картасын, әрбір тақырыпқа үлгілік бақылау тапсырмаларын, сондай-ақ жеке жетістіктер картасы мен сабақтың ақпараттық картасының нысандарын қамтитын оқыту процесінің үлгілік тақырыптық жоспарын және жобасын табады.

Әдістемелік кешенді ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды оқытуды ұйымдастырудың кез келген түрінде: арнайы мектепте, жалпы білім беретін мектептің арнайы сыныбында, жалпы білім беретін мектептің әдеттегі сыныбында қолдану ұсынылады [37].

ОӘК зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбына арналған математикадан жұмыс дәптерлерін қамтиды, онда әртүрлі дамытушы жаттығу тапсырмаларының жүйесі ұсынылған. Төменде (XX) кестеде арнайы педагогтардың математиканы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларға арналған арнайы мектептің 7-сыныбында оқыту кезінде мақсатты бағыттауда дифференциациялау тәсілі көрсетілген.

Бұл тәсілдер мұғалімге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламасын әзірлеу кезінде, сондай-ақ оқушыларды математикаға оқыту процесінде оны іске асыру кезінде көмек көрсетуі тиіс.

Күтілетін нәтижелер

Бағдарламаның тараулары мен олардың мазмұны	Оқу мақсаттары (күтілген нәтижелер)		
	Күрделіліктің төменгі деңгейі		Күрделіліктің төменгі деңгейі
<p>«1-100000 сандарының нумерлеу» 1, 10, 100, 1000, 10 000 есептеу бірліктері ретінде. 100 000 жаңа разрядтық бірлік ретінде. 100 000 көлеміндегі сандардың ондық құрамдарын құру, жазу, оқу, салыстыру. Сандарды разрядтық қосылғыштарға жіктеу, 100 000 көлеміндегі разрядтық қосылғыштардан сандар құру. Сандағы цифралардың орналасуы. Тақ және жұп сандар.4-5- таңбалы</p>	<p>1.Толық жүздіктерді, мыңдықтардың, он мыңдықтардың бірліктерін оқу және жазу. Толық жүздіктерді, мыңдықтардың бірліктері мен ондықтарын ретімен атау. 100 000 көлеміндегі сандарды шоттарда оқу, жазу, салу.</p> <p>2. Сандық қатарға сүйене отырып берілген саннан келесі санға дейін реттік санау.орнын анықтау.</p> <p>3. Сандық қатарға сүйене отырып 100 000 көлеміндегі сандар қатарындағы санның орнын анықтау.</p>	<p>1. Берілген саннан келесі санға дейін тура және кері ретте санау. 2.100 000 көлеміндегі сандар қатарындағы сандарының орнындарын анықтау. 3.100 000 көлеміндегі сандарды шамалары бойынша салыстыру. 4.1000 көлеміндегі сандар қатарының қасиеттерін түсіну. 5. Тақ / жұп сандарды ажырату. 6.сандардың разрядтық құрамын анықтау. Сандарды разрядтық кестеге орналастыру. 7.Сандардың римдік I-XII ге дейінгі номерленуін қолданып сандарды оқу және жазу. 8.Сандарды ондықтарға және жүздіктерге дейін дөңгелектеу .</p>	<p>1. 100 000 көлеміндегі сандық топтарды тура және кері ретте санау. 2. I-XII ға дейін римдік нөмерлерді пайдалану. 3. 100 000 көлеміндегі сандар қатарының қасиеттерін түсіну және пайдалану. 4.Сандарды разрядты қосылғыштар қосындысына жіктеу, 100 000 көлеміндегі разрядтық қосылғыштар қосындысы бойынша сандарды құрау. 5.Сандарды мыңдық бірліктерге дейін дөңгелектеу.</p>

Кесте 18 – жалғасы

<p>сандардың калькулятордағы бейнеленуі. Сандардың реттік қатары, олардың ққсиеттері. Тең сандық топтардың есебі. Сандарды оңдықтарға, жүздіктерге, мыңдық бірліктерге дейін дөңгелектеу. I-XII ге дейінгі сандардың римдік нөмерленуі.</p>	<p>4. I-ден XII-ға дейін римдік номерлерді оқу үлгіге қарап жазу. 5. Сандық қатарға сүйене отырып 100 000 көлеміндегі сандарды салыстыру. 6. Біртаңбалы, екітаңбалы, уштаңбалы, төрттаңбалы, бестаңбалы сандарды ажырату. 7. Сандарды үлгі бойынша разрядтық кестеге орналастыру.</p>		
<p>«Көбейту мен бөлу» Көбейту мен бөлудің кестесін қайталау. 100 көлемінде кестеден тыс көбейту мен бөлу. Сандарды еселік салыстыру. 2, 3, 5-ке бөлінгіштік белгілері. 1000 000 көлеміндегі біртаңбалы санға ауызша және жазбаша</p>	<p>1. Кестеге сүйене отырып, көбейту мен азайтудың кестелік білімін пайдалану. 2. 1 мен 0-ге көбейту және бөлу. 3. Үлгіге сүйене отырып 10, 100 сандарын 10-ға, 100-ге көбейту. Үлгіге сүйене отырып, 10, 100 сандарына бөлу. 4. Сандарды біртаңбалы сандарға, толық</p>	<p>1. Үлгіге сүйеніп, 100 көлемінде екі таңбалы санға кесте ден тыс көбейту мен бөлу. 2. 10, 100, 1000 сандарын және 10-ға, 100-ге, 1000-ға көйбеуті. 10-ға, 100-ге, 1000-ға бөлу. 3. Бір таңбалы санға ауызша және жазбаша көбету және бөлу, қалдықпен бөлу, толық ондықтарға көбейту мен бөлу,</p>	<p>1. Көбейту мен бөлудің кестелік білімін пайдалану. 2. 100 көлемінде кестеден тыс көбейту мен бөлудің білімін пайдалану. 3. 100 000 көлемінде екі таңбалы санға көбейту, біртаңбалы санға, толық ондықтарға</p>

Кесте 18 – жалғасы

<p>көбейту мен бөлу (қалдықпен де). Көбейту мен бөлуді тексеру. 10-ға, 100-ге, 1000-ға бөлінгіштік белгілері. Толық ондықтарға көбейту мен бөлу. Екі таңбалы санға көбейту. Жақшамен және жақшасыз берілген, 1 және 2 деңгейлі амалдардан тұратын мысалдардағы амалдардың орындалу реті. Теңдеу. Калькулятордың көмегімен көбейту мен бөлу.</p>	<p>ондықтарға көбейту мен бөлу, екі таңбалы санға көбейту. 5. Калькуляторды пайдалана отырып, мұғалімнің көмегімен үлгі бойынша көбейту мен бөлуді тексеру, сандарды еселік салыстыру.</p>	<p>4. алгоритмдік нұсқауға, үлгіге сүйене отырып екі таңбалы санға көбейту. 5. Үлгіге сүйене отырып, көбейту мен бөлуді тексеру. Сандарды еселік салыстыру кезінде қандай арифметикалық амалды қолданудың қажет екенін атау.</p>	<p>4. ауызша және жазбаша көбейту. 5. 10-ға, 100-ге, 1000-ға бөлінгіштік белгілерін атау. 6. Қалдықпен бөлу. 7. Сандық еселік салыстыру. 8. Теңдеуді шеше отырып бөлу мен көбейтудің белгісіз компоненттерін табу. Жақшамен және жақшасыз берілген мысалдардағы 1 және 2 деңгейлі амалдардың орындалу ретін анықтау.</p>
---	--	--	--

Кесте 19 – «1 00 000 көлеміндегі сандарды нумерациялау» тақырыбының технологиялық картасы

Сабақ саны	9 сағат
Оқу мақсаттары	<p>1. Оң мыңдықтарды алу, атау және жазу. Оң мыңдықтарды тура және кері ретте атау. 100 000 көлемінде бүтін сандарды құрау, атау және жазу. Біртаңбалы, екітаңбалы, үштаңбалы, төрттаңбалы, бестаңбалы сандарды ажырату.</p> <p>2. Бірдей сандық топтармен берілген саннан келесі санға дейін тура және кері ретте тізбектей санау. 100 000 көлеміндегі сандар қатарындағы сандардың орналасуын анықтау. 100 000 көлеміндегі сандар қатарының қасиеттеріне түсіну. Сандардың римдік нөмірлерін пайдалана отырып, I-ден XX-ға дейінгі сандарды оқу және жазу. Сандарды ондықтарға және жүздіктерге дейін дөңгелектеу. Тақ/жұп сандарды ажырату. 100 000 көлеміндегі сандардың разрядтық құрамын анықтау. 100 000 көлеміндегі сандарды шамалары бойынша салыстыру.</p> <p>3. Сандарды разрядтық қосылғыштар қосындысына жіктеу. 100 000 көлеміндегі разрядтық қосылғыштар қосындысы бойынша сандарды құру. I-ден XX-ға дейін римдік нөмірлерді пайдалану. Сандарды мыңдық бірліктерге дейін дөңгелектеу.</p>
Көрнекілік геометрия	Берілген ұзындықтың кесіндісін сызу. Кесінді ұзындығын өлшеу. Қабырғалардың берілген ұзындығы бойынша тікбұрышты сызу.
Ілеспелі қайталау	Айырымдық, еселік сандарды салыстыру. Көбейту мен бөлудің кестелік білімін пайдалану.
Математикалық сөздік және сөз тіркестері	Разрядтар: бірліктер, ондықтар, жүздіктер, мыңдық бірліктер, мыңдық ондықтар. Кластар: сандардың бірінші класы, сандардың екінші класы. Жұп, тақ сандар. Біртаңбалы, екітаңбалы, үштаңбалы, бестаңбалы сандар, алтытаңбалы сан – 100 000.
Пәнаралық және пәнішілік байланыстар	<p>200 тг, 500 тг, 1 000 тг, 10 000 тг, 20 000 тг қағаз ақшаларды тану және атау.</p> <p>Қағаз ақшаларды алмастыру және ұсақтау.</p> <p>Ірі өлшемдерді кішімен, ұсақ өлшемдерді үлкенімен алмастыру. Шамаларды өлшеу кезінде алынған сандарды қосу мен азайту.</p>
«Алға озу»	Мұғалімнің ұйғарымы бойынша.
Жабдық	Монессоридің «Алтын банк» материалы, шоттар, кластар мен арзрядтар кестесі. 200 тг, 500 тг, 2 000 тг, 10 000 тг, 20 000 тг қағаз ақшаларының үліглері.

Түзету педагогикасының Ұлттық ғылыми-практикалық орталығының сайтында «Арнайы білім беруге арналған оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендер» (ОӘК) бөлімінде, атап айтқанда 7-сыныпқа арналған «Математика» пәні бөлімінде жеңіл-ақыл ой кемістігі бар білім алушыларға арналған арнайы мектептерге (сыныптарға) арналған жұмыс дәптерлері берілген [38]. Төменде «1-ден 10 000-ға дейінгі сандар» тақырыбы бойынша жұмыс дәптерінің жаттығуларын ұсынамыз»:

1-ДЕН 10 000 ДЕЙІНГІ САҢДАР ЖӘНЕ ОЛАРМЕН ОРЫНДАЛАТЫН АМАЛДАР

Қайталау

● 1. 1) 100-ден 1000-ға дейін жүздіктермен жаз.
100 . _____ 1 000

2) 1000-нан 100-ге дейін жүздіктермен жаз.
1 000 . _____ 100

3) Келесі санды жаз.
547, _____ ; 689, _____ ; 5 421, _____ ; 3 920, _____ ;
7 000, _____ ; 2 147, _____ ; 8 009, _____ ; 9 480, _____ .

4) Алдыңғы санды жаз.
_____, 987; _____, 500; _____, 3 459; _____, 5 400;
_____, 671; _____, 370; _____, 7 980; _____, 6 547.

● 2. Сандардың көршілерін жаз.
_____, 789, _____; _____, 900, _____; _____, 4 215, _____;
_____, 3 700, _____; _____, 549, _____; _____, 9 420, _____.

● 3. Ең үлкен екітаңбалы санды жаз _____.
Ең үлкен үштаңбалы санды жаз. _____.
Ең кіші екітаңбалы санды жаз. _____.
Ең кіші үштаңбалы санды жаз. _____.

● 4. Дұрыс өрнекті V белгісімен белгіле.
2 жүзд. 3 онд. 8 бірл. = 238 3 мынд. 4 онд. 5 бірл. = 345
9 жүзд. 8 онд. 4 бірл. = 489 7 мынд. 8 онд. 4 бірл. = 7804
2 мынд. 6 жүзд. 1 бірл. = 2601 9 жүзд. 5 бірл. = 905
8 жүзд. 7 бірл. = 87 1 мынд. 7 жүзд. 2 онд. = 172

4

● 5. Кестере 247, 3251, 6041, 954, 1480, 7002, 57, 579, 9502 сандарының разрядтарын жаз.

Мыңдықтар	Жүздіктер	Ондықтар	Бірайттар

● 6. Сандарды салыстыр. >, <, = белгілерінің керектісін қой.
2 040 2 004 1 980 1 608 900 6 000
720 7 200 7 600 6 700 1 100 1 000
8 521 8 964 5 000 5 000 3 000 3 000
9 050 9 500 4 100 1 000 6 006 3 007

● 7. Мысалдарды шығар.
9 800 - (100 + 400) = _____
5 800 - (300 - 100) = _____
7 900 - (400 + 200) = _____
6 800 - (300 + 300) = _____

● 8. Мысалдарды шығар.

+	2	1	0	0		+	5	3	0	0		+	1	8	5	0	
	1	6	4	5				6	5	2				5	0	3	2

5

Сурет 4 – Жұмыс дәптері

● 9. Мысалдарды бағанмен жаз және оларды шығар.

$1\ 530 + 3\ 421 = \underline{\quad}$ $6\ 548 + 432 = \underline{\quad}$ $176 + 2\ 614 = \underline{\quad}$

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

● 10. Қосуды орында.

$5\ 230 + 3\ 462 = \underline{\quad}$ $4\ 150 + 521 = \underline{\quad}$ $621 + 7\ 247 = \underline{\quad}$

● 11. Мысалдарды шығар.

5	7	5	8	-	5	3	0	0	-	1	8	5	0
1	5	2	0	-	6	5	2	-	5	0	3	2	-

● 12. Мысалдарды бағанмен жаз және оларды шығар.

$5\ 753 - 2\ 415 = \underline{\quad}$ $7\ 648 - 4\ 246 = \underline{\quad}$ $9\ 657 - 3\ 259 = \underline{\quad}$

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

100 000 КӨЛЕМІНДЕГІ САНДАР. НУМЕРАЦИЯ

● 1. 1) Сандар қатарына келесі санды жаз.

3 547, _____; 10 685, _____; 30 571, _____;
 54 231, _____; 90 429, _____; 56 473, _____.

2) Сандар қатарына алдыңғы санды жаз.

_____, 54 201; _____, 35 400; _____, 21 459;
 _____, 34 210; _____, 52 146; _____, 12 045.

● 2. Сан қатарына сандардың «көрсілерін» жаз.

_____, 54 268, _____; _____, 78 650, _____;
 6 _____, 10 549, _____; _____, 42 150, _____.

● 3. Кестеге 52100, 42135, 20145, 10000, 100000, 10453, 15460 сандарының кластары мен разрядтарын жаз.

Кластар					
Мыңдықтар класы			Біріліктер класы		
Разрядтар					
Алтыншы жүз мыңдық	Бесінші он мыңдық	Төртінші бір мыңдық	Үшінші жүздіктер	Екінші ондықтар	Бірінші біріліктер

● 4. Алдымен барлық жұп сандарды, содан кейін барлық тақ сандарды жаз.

45 921, 86 224, 56 999, 90 727, 21 406, 15 790
 32 733, 48 675, 20 808, 42 853, 100 000, 50 001

Жұп: _____
 Тақ: _____

● 5. Кластар мен разрядтар кестесіне кез келген төрттаңбалы, екітаңбалы, бестанбалы, үштанбалы сандарды жаз. Бұл сандардың ең үлкен және ең кіші сандарының астын сыз.

Кластар					
Мыңдықтар класы			Біріліктер класы		
Разрядтар					
Алтыншы жүз мыңдық	Бесінші он мыңдық	Төртінші бір мыңдық	Үшінші жүздіктер	Екінші ондықтар	Бірінші біріліктер

7

Сурет 5 – Жұмыс дәптері

Төмендегі кестеде 8-сыныпқа арналған «Математика» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау берілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 20 – 1 тоқсан, Математика, 8 сынып (Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар 8 сынып білім алушыларға арналған)

Бағдарламаның бөлімі мен бөлімшелері	Типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеке бағдарлама бойынша күтілетін нәтижелер
Нақты сандар	8.1.1.1 иррационал және нақты сандар ұғымдарын меңгеру	8.1.1.1 1 000 000-ға дейінгі сандарды алу, атау және жазу 8.1.1.2 100 000-ға дейін сандарды тура және кері ретте есептік және реттік санау: берілген саннан берілгенге дейін, тең сандар және топтар бойынша 8.1.1.3 санның 1 000 000-ға дейінгі сандардың натурал қатарындағы орнын анықтау 8.1.1.4 XXV-ке дейін сандардың римдік нөмірленуін оқу, жазу және пайдалану 8.1.1.5 1 000 000-ға дейін натурал қатардағы сандардың қасиетін түсіну және пайдалану 8.1.1.6 1 000 000-ға дейін сандарды оқу, жазу және салыстыру

Кесте 20 – жалғасы

<p>Квадрат түбір</p>	<p>8.1.1.2 санның квадрат түбірі және арифметикалық квадрат түбірі анықтамаларын білу және ұғымдарын ажырату; 8.1.2.1 арифметикалық квадрат түбірдің қасиеттерін қолдану; 8.1.2.2 квадрат түбірдің мәнін бағалау</p>	<p>8.1.1.7 жұп/тақ сандарды айыру; біртаңбалы, екітаңбалы, үштаңбалы, төрттаңбалы, бестанбалы және алтытаңбалы сандарды ажырату; сандарды ондық 8.1.1.8 сандарды топтар мен разрядтар кестесіне жазу; санның разрядты және топтық құрамын анықтау 8.1.1.9 1000 000-ға дейін дейінгі разрядты қосынды сандар сомасына сандарды құрау 8.1.2.1 қосу мен алудың нәтижелерінің құрамын атау 8.1.2.2 қосу мен азайтуды 1000 000-ға дейін қосу мен алудың ауызша (разряд арқылы ауысусыз) және жазбаша (разряд арқылы ауысумен) амалдарын қолдану 8.1.2.3 1000 000-ға дейін жақшаның ішіндегі мысалдар мен әрекет ету ретін ұстану 8.1.2.4 1000 000-ға дейін сандарды айырымдық салыстыруды орындау 8.1.2.5 қосу мен алудың белгісіз қосылғыштарын табу; 1000 000-ға дейін сандарды қосу мен алуға мысалдарды шешу; қосуды алумен және кері ретпен тексеру 8.1.2.7 көбейту мен бөлудің кестелік және кестелік емес түрлерін қолдану</p>
----------------------	--	--

Кесте 20 – жалғасы

		<p>8.1.2.8 сандарды бірнеше рет салыстыруды орындау</p> <p>8.1.2.9 бір таңбалы сан, 1000 000-ға дейінгі дөңгеленген ондықтарға көбейту мен бөлудің жазбаша есептеу тәсілдерін қолдану; 100 000-ға дейін дөңгелек ондықтарға, бір таңбалы санға жазбаша көбейту мен бөлуді орындау; 1000 000-ға дейін 10-ға, 100-ге, 1000-ға қалдықпен бірге бөлу</p> <p>8.1.2.10 сандардың 10-ға, 100-ге, 1000-ға бөлу сипаттарын білу; 2-ге, 3-ке және 5-ке бөлу сипаттарын білу</p> <p>8.1.2.11 көбейту және азайтуды тексеруді орындау</p> <p>8.1.2.12 көбейту және азайтудың белгісіз құралдарын табу; мысалдарды шешу</p> <p>8.1.2.13 1000 000-ға дейін жақшасы бар және жақшасы жоқ 1 және 2 сатыдағы мысалдарда әрекеттер тәртібін ұстану</p> <p>8.1.2.14 1000 000-ға дейін көбейту мен бөлуде бірлік пен нөлдің қасиетін түсіну</p> <p>8.1.3.4 ақшаларды тану: 200 тг., 500 тг., 1 000 тг., 2 000 тг, 5 000 тг, 10 000 тг 20 000 тг</p>
--	--	---

Кесте 20 – жалғасы

		8.1.3.5 200 тг, 500 тг, 1000 тг, 2000 тг, 5000 тг, 10 000 тг, 20 000 тг тиындарды айырбастау және ауыстыруды орындау 8.1.3.6 сатып алу үшін есептесуге ақшаларды пайдалану
Құрамында квадрат түбірлері бар өрнектерді түрлендіру	8.1.2.3 көбейткішті квадрат түбір белгісінің алдына шығару және көбейткішті квадрат түбір белгісінің астына алу ; 8.1.2.4 бөлшек бөлімін иррационалдықтан арылту; 8.1.2.5 құрамында түбір таңбасы бар өрнектерді түрлендіруді орындау; 8.1.2.6 нақты сандарды салыстыру	8.2.1.1 сызбадағы сызықтар, бұрыштар және көпбұрыштарды тану және атау 8.2.2.1 симметрия ортасы және өске қатысты симметриялық мәліметтерді кесінді, үшбұрыш, квадрат, шеңберді, нүктені құруды орындау 8.3.1.1 оқыған түрлердің қарапайым мәтіндік есептерін шешу
$y = \sqrt{x}$ функциясы, оның графигі және қасиеттері	8.4.1.1 $y = \sqrt{x}$ функциясының қасиеттерін білу және оның графигін салу; 8.4.1.4 аргументтің берілген мәндері бойынша функцияның мәндерін табу және функцияның мәні бойынша аргументтің мәнін табу	8.3.1.3 решать текстовые задачи на встречное прямолинейное движение; карама-қарсы түзу бағыттағы қозғалысқа арналған жай мәтіндік есептерді шешу

Төмендегі кестеде 9-сыныпқа арналған «Математика» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау берілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 21 – 1 тоқсан, Математика, 9 сынып (Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар 9 сынып білім алушыларға арналған)

Бағдарламаның бөлімі мен бөлімшелері	Типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеке бағдарлама бойынша күтілетін нәтижелер
Екі айнымалысы бар сызықтық емес теңдеулер және олардың жүйелері	9.2.2.1 екі айнымалысы бар сызықтық және сызықтық емес теңдеулерді ажырату; 9.2.2.2 екі айнымалысы бар сызықтық емес теңдеулер жүйесін шешу; 9.4.2.1 мәтінді есептерді теңдеулер жүйелері арқылы шығару; 9.4.3.1 есеп шарты бойынша математикалық модель құру	9.1.1.1 1 000 000-ға дейінгі сандарды алу, атау және жазу 9.1.1.2 1 000 000-ға дейін сандарды тура және кері ретте есептік және реттік санау: берілген саннан берілгенге дейін, тең сандар және топтар бойынша 9.1.1.3 санның 1000 000-ға дейінгі сандардың натурал қатарындағы орнын анықтау 9.1.1.4 XXXV-ке дейін сандардың римдік нөмірленуін оқу, жазу және пайдалану
Екі айнымалысы бар теңсіздіктер	9.2.2.3 екі айнымалысы бар теңсіздіктерді шешу	9.1.1.5 1 000 000-ға дейін натурал қатардағы сандардың қасиетін түсіну және пайдалану
Екі айнымалысы бар сызықтық емес теңсіздіктер жүйелері	9.2.2.4 екі айнымалысы бар сызықтық емес теңсіздіктер жүйесін шешу	9.1.1.6 1 000 000-ға дейін сандарды оқу, жазу және салыстыру 9.1.1.7 жұп/тақ сандарды айыру; біртаңбалы, екітаңбалы, үштаңбалы, төрттаңбалы, бестанбалы және алтытаңбалы сандарды ажырату; сандарды ондықтар, жүздіктер, мыңдықтар мен онмыңдықтарға дейін дөңгеленту

		<p>9.1.1.8 сандарды топтар мен разрядтар кестесіне жазу; санның разрядты және топтық құрамын анықтау</p> <p>9.1.1.9 1000 000-ға дейін дейінгі разрядты қосынды сандар сомасына сандарды құрау</p> <p>9.1.1.10 тұтас заттың екінші, үшінші, төртінші, бесінші, оныншы, жүзінші және мыңыншы үлестерін алу</p> <p>9.1.1.11 ондық бөлшектердің құрылуын көрсету</p> <p>9.1.1.16 қарапайым және ондық бөлшек түрінде бөлімі 10, 100, 1000 болатын бөлшектерді алып, жазу; ондық бөлшектерді оқып, салыстыру; ондық бөлшектер мен толық сандарды салыстыру</p> <p>9.1.1.17 нөмірлік кестеге ондық бөлшектерді жазу</p> <p>9.1.1.18 бұдан ірі және майда, не бірдей бөліктерде бөлшектерді білдіру</p> <p>9.1.2.1 қосу мен алудың нәтижелерінің құрамын атау</p> <p>9.1.2.2 қосу мен азайтуды 1000 000-ға дейін қосу мен алудың ауызша (разряд арқылы ауысусыз) және жазбаша (разряд арқылы ауысумен) амалдарын қолдану</p>
--	--	---

Кесте 21 – жалғасы

		<p>9.1.2.3 жақшаның ішіндегі мысалдармен әрекет ету ретін ұстану</p> <p>9.1.2.4 1 000000-ға дейін сандарды айырымдық салыстыруды орындау</p> <p>9.1.2.5 қосу мен алудың белгісіз қосылғыштарын табу; сандарды қосу мен алуға мысалдарды шешу; қосуды алумен және кері ретпен тексеру</p> <p>9.1.2.6 қосу мен алу, көбейту мен бөлуде калькуляторды қолдану</p> <p>9.1.2.7 көбейту мен бөлудің кестелік және кестелік емес түрлерін білуді қолдану</p> <p>9.1.2.8 сандарды бірнеше рет салыстыруды орындау</p> <p>9.1.2.9 бір таңбалы сан, 1000 000-ға дейінгі ондықтарға көбейту мен бөлудің ауызша және жазбаша есептеу тәсілдерін қолдану; 100 000-ға дейін дөңгелек ондықтарға, бір таңбалы санға жазбаша көбейту мен бөлуді орындау</p> <p>9.1.2.21 саннан ондық бөлшекті табу; санды ондық бөлшегі бойынша табу</p> <p>9.1.2.10 сандардың 10-ға,100-ге, 1000-ға бөлу сипаттарын білу; 2-ге, 3-ке және 5-ке бөлу сипаттарын білу</p>
--	--	--

Кесте 21 – жалғасы

		<p>9.1.2.13 1000 000-ға дейін жақшасы бар және жақшасы жоқ 1 және 2 сатыдағы мысалдарда әрекеттер тәртібін ұстану</p> <p>9.1.2.14 көбейту мен бөлуде бірлік пен нөлдің қасиетін түсіну</p> <p>9.1.2.11 көбейту және азайтуды тексеруді орындау</p> <p>9.1.2.12 көбейту және азайтудың белгісіз құралдарын табу; мысалдарды шешу</p>
Комбинаториканың негізгі ұғымдары мен ережелері (қосу және көбейту ережелері)	<p>9.3.1.1 комбинаториканың ережелерін білу (қосу және көбейту ережелері);</p> <p>9.3.1.2 санның факториалы анықтамасын білу;</p> <p>9.3.1.3 қайталанбайтын орналастыру, алмастыру және теру анықтамаларын білу;</p> <p>9.3.1.4 қайталанбайтын орналастыру, алмастыру және теру сандарын есептеу үшін комбинаторика формулаларын білу</p>	<p>9.3.1.3 қарама-қарсы түзу сызықты қозғалысқа арналған мәтіндік есептерді шешу</p> <p>9.3.1.5 2-4 әрекеттің орындалуын талап ететін, құрамдас мәтіндік, арифметикалық есептерді шешу</p> <p>9.3.1.6 шартты белгілерді қолданып, есептің мазмұнын қысқаша жазба түрінде орындау</p> <p>9.3.1.7 жауабы бар жай есепті шешудің жазбасын, құрамдас есепті – түсініктемесімен немесе толық жауабымен және әрбір әрекетке берілген сұрақпен</p> <p>9.3.1.8 есептің шешуінің жазбасында сандардың атауын жазу</p> <p>9.3.2.1 келесі белгілерді пайдалану: «+», «-», «x», «:», «=»</p>
Комбинаторика формулаларын қолданып есептер шешу	<p>9.3.1.5 қайталанбайтын орналастыру, алмастыру және теру сандарын есептеу үшін комбинаторика формулаларын қолдана отырып есептер шығару</p>	

Кесте 21 – жалғасы

<p>Ньютон биномы және оның қасиеттері</p>	<p>9.3.1.6 Ньютон биномы формуласын және оның қасиеттерін білу және қолдану</p>	<p>9.2.1.1 сызбада сызықтар, бұрыштар, көпбұрыштарды тану және атау; параллельді және перпендикулярлы түзулерді ажыратып, атау 9.2.1.5 периметрді санау формуласын қолдану: $P = 4a$; $P = 2a+2b$; 9.2.2.1 берілген ұзындықтағы кесіндіні құруды орындау 9.2.2.2 сызғыш пен сызбалы үшбұрыштың көмегі арқылы, перпендикулярлы, параллельды түзулерді құруды орындау</p>
---	---	--

7-сыныпқа арналған «Жаратылыстану» пәні бойынша ТП ҰҒПО әзірлеген ОӘК-ға 7-сыныпта жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды оқыту процесін ұйымдастыруда мұғалімге көмек көрсету мақсатында құрылған әдістемелік құрал ұсынылды.

Әдістемелік нұсқауларда мұғалім деңгейлік мақсатты болжауды, оқу тақырыптарының технологиялық картасын, әрбір тақырыпқа үлгілік бақылау тапсырмаларын, сондай-ақ жеке жетістіктер картасы мен сабақтың ақпараттық картасының нысандарын қамтитын оқыту процесінің үлгілік тақырыптық жоспарын және жобасын табады.

Әдістемелік кешенді ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды оқытуды ұйымдастырудың кез келген түрінде: арнайы мектепте, жалпы білім беретін мектептің арнайы сыныбында, жалпы білім беретін мектептің әдеттегі сыныбында [39] қолдану ұсынылады.

Сонымен қатар ОӘК зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбына арналған жұмыс дәптерлерін қамтиды. ОӘК-ға кіретін бұл материалды арнайы мектеп мұғалімдері, сондай-ақ жалпы білім беретін мектеп мұғалімдері қысқартылған немесе жеке бағдарламаларды әзірлеу кезінде пайдалана алады.

Кесте 22 – 7-Сыныпта жаратылыстану пәнін оқыту үдерісінің жобасы. Өсімдіктер, бактериялар, саңырауқұлақтар тарауы

Бағдарламаның тараушалары	Оқу мақсаттары (күтілген нәтижелер)		
	Күрделіліктің бірінші деңгейі	Күрделіліктің екінші деңгейі	Күрделіліктің үшінші деңгейі
«Өсімдіктердің маңызы және оларды қорғау»	Бетпе-бет оқыту үдерісі барысында өсімдіктердің алуантүрлілігі туралы теориялық материалдарды меңгереді; Қазақстандағы табиғатты қорғау мен адам өміріндегі және табиғаттағы өсімдіктердің маңызы туралы біледі; Оқыған мәтіннің мазмұнын жақсы түсінеді, оны жоспар бойынша мазмұндайды; жұмыс дәптеріндегі тапсырмаларды қатесіз немесе аз қателермен орындайды; практикалық жұмысты өзбетімен (түсіндірген соң) орындайды; экскурсияда өзін ұстау ережелерін өзбетімен қалыптастырады және сақтайды.	Бетпе-бет оқыту үдерісі барысында теориялық материалды (көбіне) түсінеді, мұғалімнің көмегімен қорытынды жасайды; жоспарға сүйене отырып сабақтың материалын мазмұндайды; Қазақстандағы табиғатты қорғау мен адам өміріндегі және табиғаттағы өсімдіктердің маңызы туралы біледі; Терминологияны (көбіне) меңгерген, оны мұғалімнің көмегімен қолданады; экскурсияда өзін ұстау ережелерін сақтайды; қосымша түсіндірген соң жұмыс дәптеріндегі тапсырмаларды орындайды; көрсеткен соң практикалық жұмыстарды орындайды.	Қосымша түсіндірген соң мұғалімнің көмегімен бағдарламалық материалды фрагмент бойынша қабылдайды және түсінеді; мұғалімнің көмегімен жұмыс дәптерінде тапсырмаларды орындайды; экскурсияда өзін ұстау ережелерін (бақылауда) сақтайды; мұғалімнің көмегімен зертханалық жұмысты орындайды; түсіндіріп көрсеткен соң практикалық жұмысты орындайды.

<p>Өсімдік – тірі ағза</p>	<p>Оқыған мәтіннің мазмұнын түсінеді және мұғалімнің белсенділендіруі бойынша көмегін аз көлемде пайдаланады; жауапты және практикалық қызметті жоспарлау кезінде реттілікті сақтайды; өсімдіктің бөліктерін атайды және көрсетеді; өсімдіктің әр бөлігінің маңызын түсіндіреді; тамырдың, сабақтың түрлерін ажыратады; түрі өзгерген жас бұтақтың биологиялық және практикалық рөлі, вегетативті көбею, туралы түсінікке ие; өсімдіктің қоршаған ортасымен байланысын түсінеді; табиғат құбылыстарының маңызын түсіндіреді; фотосинтез үдерісін түсіндіреді;</p>	<p>Бетпе бет оқыту үдерісі барысында теориялық материалды (көбіне) түсінеді, бірақ қорытынды мұғалімнің көмегімен жасайды; мұғалімнің белсенділендіру және ұйымдастыру бойынша көмегін қажет етеді; жоспарға сүйене отырып сабақтың материалын мазмұндайды; өсімдіктердің бөліктерін атайды және көрсетеді; мұғалімнің көмегімен өсімдіктің әр бөлігінің маңызын түсіндіреді; тамырдың, сабақтың түрлерін ажыратады; түрі өзгерген жас бұтақтың биологиялық және практикалық рөлі, вегетативті көбею туралы жетекші сұрақтың, жіті жоспардың, көрнекілік құралдарның көмегімен әңгімелейді; өсімдіктің қоршаған ортасымен байланысын түсінеді;</p>	<p>Қосымша түсіндірген соң және мүмкін болатын көмек көрсетілгеннен кейін бағдарламалық материалды фрагментті түрде түсінеді; мұғалімнің көмегімен жұмыс дәптерінде тапсырмаларды орындайды; экскурсияда өзін ұстау ережелерін (бақылауда) сақтайды; мұғалімнің көмегімен зертханалық жұмысты орындайды; түсіндіріп көрсеткен соң практикалық жұмысты орындайды; қосымша түсіндірген соң және мұғалімнің көмегімен жұмыс дәптеріндегі тапсырмаларды орындайды.</p>
-----------------------------------	---	--	--

Кесте 22 – жалғасы

	<p>өсімдік-тірі ағза тұжырымын жоспарға сүйене отырып дәлелдейді; терминологияны біледі және сөйлеу барысында қолданады, терминдердің мағыналарын түсіндіреді; өз бетімен жұмыс жасау үшін пайдалы қапаратты таңдай алады; зертханалық жұмыстарды және тәжірибелерді орындау кезінде күрделі қиындықтарға тап болмайды; зертханалық жұмыстың нәтижелері туралы кілт сөздердің көмегімен және өзбетімен қорытынды жасай алады; алған білімді өзге оқу пәндеріне тасымалдай алады; жұмыс дәптеріндегі тапсырмаларды өзбетімен немесе мұғалімнің айтуымен орындайды;</p>	<p>табиғат құбылыстарының маңызын түсіндіреді; фотосинтез үдерісін түсіндіреді; өсімдік-тірі ағза тұжырымын жоспарға және жетекші сұрақтарға сүйене отырып дәлелдейді; зертханалық жұмыстарды және тәжірибелерді көрсеткен соң орындайды; зертханалық жұмыстың нәтижелері туралы қорытынды жасау үшін мұғалімнің көмегін пайдаланады; практикалық жұмысты көрсеткен соң орындайды; алған білімді өзге оқу пәндеріне тасымалдай алады (мұғалімнің көмегімен); терминологияны (негізгі) меңгерген, бірақ оны үнемі дұрыс қолдана алмайды; экскурсияда өзін ұстау ережелерін сақтайды;</p>	
--	---	---	--

	<p>практикалық және зертханалық жұмысты жүргізу кезінде санитарлық-гигиеналық талаптарды және қауіпсіздік талаптарын орындайды; жұмыс орнын және құралдарды жинайды; практикалық жұмысты жүргізу үшін қажетті құралдарды таңдайды.</p>	<p>қосымша түсіндірген соң жұмыс дәптеріндегі тапсырмаларды орындайды.</p>	
<p>Тірі ағзалардың көптүрлілігі</p>	<p>Оқыған мәтіннің мазмұнын түсінеді және мұғалімнің белсенділендіруі бойынша көмегін аз көлемде пайдаланады; жоспарға сүйене отырып өзбетімен қорытындылар жасайды; жауапты және практикалық қызметті жоспарлау кезінде реттілікті сақтайды; бактериялар, мүктер, шаңжапырақтылар туралы жалпы түсінікке ие; қаппақты саңырауқұлақтың мүктің, шаңжапырақтылардың құрылымы туралы біледі;</p>	<p>Бетпе бет оқыту үдерісі барысында теориялық материалды (көбіне) түсінеді, мұғалімнің көмегімен және жоспарға сүйене отырып қорытынды жасайды; мұғалімнің белсенділендіру және ұйымдастыру бойынша көмегін пайдаланады; жоспарға сүйене отырып мұғалімнің аз көмегімен сабақтың материалын мазмұндайды; бактериялар, мүктер, шаңжапырақтылар туралы жалпы түсінікке ие;</p>	<p>Қосымша түсіндірген соң және мүмкін болатын көмек көрсетілгеннен кейін бағдарламалық материалды фрагментті түрде түсінеді; мұғалімнің көмегімен сұрақтарға жауап береді; қосымша түсіндірген соң және мұғалімнің көмегімен жұмыс дәптерінде тапсырмаларды орындайды;</p>

Кесте 22 – жалғасы

	<p>бактериялардың, мүктердің, шаңжапырақтылардың көбеюі туралы әңгімелейді, саңырауқұлақтарды жинау ережелерін біледі; жертезектің және тас көмірдің пайда болуы, маңызы және қолданылуы туралы әңгімелейді; терминологияны біледі және сөйлеу барысында қолданады, терминдердің мағыналарын түсіндіреді; өз бетімен жұмыс жасау үшін пайдалы қапаратты таңдай алады; алған білімді өзге оқу пәндеріне тасымалдай алады; қосымша түсіндірілген соң немесе мұғалімнің аз көмегімен жұмыс діптеріндегі тапсырмаларды орындайды.</p>	<p>қаппақты саңырауқұлақтың, мүктің, шаңжапырақтылардың құрылымы туралы біледі; бактериялардың, мүктердің, қырыққұлақтардың көбеюі туралы жоспарға және көрнекілік құралдарға сүйене отырып әңгімелейді; жетекші сұраулардың көмегімен саңырауқұлақтар жинау ережелерін айтады; жертезектің және тас көмірдің пайда болуы, маңызы және қолданылуы туралы жетекші сұрақтар мен көрнекілік кестелерге сүйене отырып әңгімелейді; терминдердің мағынасын (негізінен) біледі, оларды сөйлеу барысында мұғалімнің көмегімен пайдаланады; алған білімді өзге оқу пәндеріне мұғалімнің көмегімен тасымалдай алады; қосымша түсіндірген соң жұмыс дәптеріндегі тапсырмаларды орындайды.</p>	
--	---	---	--

**«Өсімдіктердің маңызы және оларды қорғау»
Технологиялық картасы**

Сабақ саны	3 сағат
Оқу мақсаттары	1. Өсімдік әлемінің алуантүрлігі туралы түсінікке ие болу. 2. Өсімдіктердің тірі табиғаттың құрамдас бөлігі екендігін түсіну. 3. Жер бетіндегі өсімдіктердің маңызы туралы іңгімелеу. 4. Өсімдіктерді қорғаудың әртүрлі тәсілдері туралы әңгімілеу және оларды қолдана білу. 5. Табиғатты бақылап, ондағы өзгерістер туралы әңгімілеу.
Еңбекті ұйымдастыру мәдениеті	Табиғи материалды жинау кезінде санитарлық – гигиеналық талаптарды білу және орындау, экскурсияда өзін ұстау ережелерін, өз жұмыс орнын ұйымдастыру ережелерін сақтау.
Сөздік және сөз тіркестері	Өсімдіктер: екпе, жабайы өсетін, біржылдық, көпжылдық, гүлді. Өсімдіктердің өмірлік формалары: ағаш, бұта, шөп. Декоративті өсімдіктер.
Жабдықталуы	Оқулық, жұмыс дәптер.
Пәнаралық және пән ішіндегі байланыстар	Алған білімді және білікті өзге сабақтарда: география, орыс тілі, еңбекке баулу сабақтарында, практикада, тұрмыста пайдалану.

Кесте 24 – «Өсімдік – тірі ағза» технологиялық картасы

Сабақ саны	25 сағат
<p>Оқу мақсаттары</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гүлді өсімдіктің жерасты және жерүсті бөліктерін: тамырын, сабағын, жапырағын, гүлін, жемісін көрсету және атау (күзде гүлдейтін мысалында). 2. Гүлшоғырын (шоғын, шатыршагүлін, масағын, собығын, себетін) танып, ажырата білу. 3. Гүлді өсімдіктердің тозандануының маңызын түсіну, тозандану тәсілдерін білу, қуарғыш шөптер туралы түсінікке ие болу. 4. Шырынды және құрғақ жемістерді ажырата білу, жемістер мен тұқымдардың таралуын әңгімелеу. 5. Қосжарнақты өсімдіктердің (бидайдың мысалында) құрылымы туралы әңгімелеу. 6. Біржарнақты өсімдіктердің (бидайдың мысалында) тұқымының құрылымы туралы әңгімелеу. 7. Тұқымнан өсімдіктің өсіп шығуы үшін қажетті шарттарды түсіну. 8. Өнгіш және өнімсіз тұқымдарды ажырата білу. 9. Тұқым шашу үшін қажетті агротехниканы (мерзімін, тереңдігін, топыраққа отырғызуын) білу 10. Тамырдың маңызын түсіндіру, оның құрлымы және дамуы туралы әңгімелеу. 11. Тамыр талшықтарының рөлін түсіндіру 12. Тамыр жүйелерінің түрлерін (өзекті, шашақты тану және атай білу). 13. Түрі өзгерген тамырларды (тамыржеміс, тамыр түйнек) тану және атау.
	<ol style="list-style-type: none"> 14. Жапырақтың сыртқы құрылымын әңгімелеу. 15. Қарапайым және күрделі жапырықтарды ажырату. 16. Хлорофилл туралы түсінікке ие болу. 17. Өсімдіктің өміріндегі жапырықтың маңызын түсіндіру – жарық

	<p>түскен кезде жапырақтарда қорек заттардың пайда болуы.</p> <p>18. Жапырақтардан судың булануының маңызын түсіндіру.</p> <p>19. Жапырақ түсуінің маңызын түсіндіру.</p> <p>20. Ағаш сабақтың ішкі құрылымы мен маңызы, қабықтың, түзуші ұлпаның рөлі туралы әңгімелеу.</p> <p>21. Жылдық шенбердің маңызын түсіну.</p> <p>22. Сабақтардың түрлерін (түзу тұратын, бұйра, жабысқақ, жатаған, қысқа) ажырата білу.</p> <p>23. Түрі өзгерген жас бұталар (жерүсті және жерасты) туралы түсінікке ие болу: тамырсабақ, түйнек, пияз, олардың биологиялық және практикалық рөлі.</p> <p>24. Өсімдіктердің вегетативті көбеюі туралы түсінікке ие болу.</p> <p>25. Өсімдік ағзасының өзінің ортасымен өзара байланысын түсінеді.</p>
<p>Еңбекті ұйымдастыру мәдениеті</p>	<p>Практикалық және зертханалық жұмыстарды жүргізу кезінде санитарлық – гигиеналық талаптарды және қауіпсіздік ережелерін, өз жұмс орнын ұйымдастыру ережелерін білу және сақта; ұқыпты жұмыс жасау, жабдықтарға, құралдарға мұқият қарау; берілген алгоритм бойынша жұмысты орындау; құралдарды таза ұстау, жұмыс аяқталған соң оларды арнайы орындарына жинау.</p>

<p>Сөздік және сөз тіркестері</p>	<p>Тірі ағза, жапырақ, гүл, сабақ, тамыр, жеміс, көбею мүшесі, тұқым. Гүлдің тәжі, гулше, гүл күлтесі, аналық, аналық мойны, аналық ауызы, түйін, гүлсабақ, аталық, тозаң, аталық жіпшесі. Гүлшоғыр, масақ, шок, шатыршагүл, шоғырбас, собық. Тасымалдана тозаңдану, өздігінен тозаңдану, қуарғыш шөп. Шырынды жемістер құрғақ жемістер, сүйекжеміс, жидек, емен жаңғағы, жаңғақ, тұқым, дән, қауашақ, бұршақ, қабық; Өздігінен таралу, қанат-жең; Қабығы, жол-жол, ұрық, тұқымжарнақ, түп, сабақша, бұршікше, қосжарнақты; Дән, жеміссерік, эндосперм, біржарнақт; өнгіш, өнімсіз, өскіндер; тұқымды егу тереңдігі. Басты тамыр, шеткі тамырлар, қосалқы тамырлар, түптеу. Өзектік тамырлық жүйе, шашақты тамырлық жүйе, тамыр талшықтары. Жапырақ алақаны, сап, параллельді, доға тәріздес. Хлорофилл, хлоропласт, крахмал. Булану, салқындау лептестік. Оттегі, көмірқышқыл газы. Жапырақтың түсі. Сабақ, дінгек, қабық, өзек, түзуші ұлпа, жылдық шеңбер. Минералды және органикалық заттар. Сабақтар: түзу тұратын, бұйра, жабысқақ, жатаған, қысқа. Өзгерген жас бұтақтар, түйнек, тамыр, сабақ, пияз, көз. Тұтас ағза, өзара байланыс. Вегетативті көбею, вегетативті мүше, өзекті сал, тамырлы сап, жапырақты сап, пияздық, тамыр атпасы.</p>
<p>Жабдықталуы</p>	<p>Оқулық, жұмыс дәптер; өсімдіктер және тәжірибелер мен зертханалық жұмыстар жүргізу үшін қажетті құралдар.</p>
<p>Пәнаралық және пән ішіндегі байланыстар</p>	<p>Алған білімді және білікті өзге сабақтарда: география, орыс тілі, енбекке баулу сабақтарында, практикада, тұрмыста пайдалану.</p>

Кесте 25 – «Тірі ағзаларының көптүрлілігі» технологиялық картасы»

Сабақ саны	7сағат
Оқу мақсаттары	1. Бактериялар туралы жалпы түсінікке ие болу: олардың көбеюі және таралуы, табиғаттағы және адам өміріндегі маңызы. 2. Қалпақты саңырауқұлақтың, жемістің, саңырауқұлақ жіпшесінің құрылымын білу; жеуге жарамды және улы саңырауқұлақтарды ажырата білу, саңырауқұлақтар жинау ережелерін білу және сақтау. 3. Көпжылдық споралық өсімдік ретінде мүк туралы түсінікке ие болу. 4. Мүктердің өсетін орындарын атау, топырақтардың пайда болу және пайдаланылуы туралы әңгімелеу. 5. Шаңжапырақтылардың өсу орындары, құрылымы ерекшеліктері туралы әңгімелеу. 6. Тас көмірдің пайда болуы және қолданылуы туралы әңгімелеу.
Еңбекті ұйымдастыру мәдениеті	Жаратылыстану сабағында өзін ұстау ережелерін, өз жұмыс орнын ұйымдастыру ережелерін білу және сақтау.
Сөздік және сөз тіркестері	Бактериялар, споралар. Топрақтағы бактериялар; ашу, шіру, түйнек бактериялары; ауру тудыратын бактериялар; мұржалы саңырауқұлақтар, қатпарлы саңырауқұлақтар, жеміс, қалппақ, аяқ, споралар, саңырауқұлақ жіпшесі, жеуге жарамсыз саңырауқұлақтар, жеуге жарамды саңырауқұлақтар, улы саңырауқұлақтар. Көкек зығыры; сфогнум, мүк, топырақ. Шаңжапырақтылар, споралар, тас көмір.
Жабдықталуы	Оқулық, жұмыс дәптер.
Пәнаралық және пән ішіндегі байланыстар	Алған білімді және білікті өзге сабақтарда: география, орыс тілі, еңбекке баулу сабақтарында, практикада, тұрмыста пайдалану.

Кесте 26 – «Үш аю» ертегісінен үзінді

<p>3-деңгей</p> <p>1. Заттардың көлемін тұрмыстық, заттық іс-әрекеттерде есепке алады.</p> <p>2. Үш-бес заттарды көлеміне қарай реттейді (түзетіледі).</p>	<p>1. Баланың алдына «Үш аю» ертегісінен үш аю және көлемдері әртүрлі үш тостаған (қасық, күрішке, орындық) қояды. Мұғалім: «Аюларға олардың тостағандарын (қасық, күрішке, орындық) бер», - дейді. Немесе балада үлкен және кішкентай екі қуыршағы және олардың әрқайсысына арналған киім жиынтығы бар. Мұғалім қуыршақтарды киіндіруді ұсынады.</p> <p>2. Баланың алдына көлемдері әртүрлі текшелер (доптар, стакандар, матрешкалар және т.б.) қойылады. Мұғалім: «Текшелерді кішісінен (үлкенінен) бастап көлеміне қарай қатарға тіз», - деп сұрайды. Немесе Монтессори материалдарынан қызғылт мұнараны салуды өтінеді.</p>
--	---

Кесте 27 – Технологиялық карта

Сабақ саны	6 сағат
<p>«Өзім туралы»</p> <p>Ортақ тақырыбының мәтініндегі оқу мақсаттары</p>	<p>1. Салыстырылатын екі заттың ішінен ұзын (қысқа) затты тану және көрсету. Заттардың ұзындығын мұғалімнің көрсетуімен, үлгі бойынша мұғалімнің сөздік нұсқауы бойынша салыстырғанда, олардың бірінің үстіне бірін қою, жанына қою тәсілдерін пайдалану.</p> <p>2. Екі-үш затты (ұзын-қысқа, ұзындау қысқалау) бойынша салыстырғанда әрқайсысының қасиетін атау. Заттарды ұзындығын салыстыруда, қатар қою және бірінің үстіне бірін салу тәсілдерін өз бетімен пайдалану. Заттарды ұзындық белгілеріне қарай топтастыру (жіктеу).</p> <p>3. Заттардың ұзындығын тұрмыстық, заттық іс-әрекеттерде есепке алу. Заттарды ұзындық белгілеріне қарай реттеу (түзелту). Бір заттың басқа заттан қаншалықты ұзын (қысқа) екенін көрсету. Заттарды ұзындығына қарай теңестіру.</p> <p>4. Өзінің есімін, тегін, жасын, жақсы көретін ісін атау; сыныптасынан оның есімін, жасын, тегін, жақсы көретін ісі туралы сұрау.</p>

Кесте 27 – жалғасы

Көрнекі геометрия	1. Шар мен текшені еліктеу және үлгі бойынша геометриялық денелер арасынан іздеп табу. 2. Пішіні шар мен текшеге ұқсастарды заттар мен ойыншықтардың арасынан іздеп табу. 3. Шар мен текшені бір-бірінен қасиеттері бойынша ажырату.
Ілеспелі қайталау	
Сөздік және сөз тіркестері	Ұзын, қысқа, ұзындау, қысқалау, ұзындықтары бірдей. Үстіне қоямын, жанына қоямын. Алдымен қоямын, содан кейін. Ұзынырақ, қысқарақ. Текше, шар.
Пәнаралық және пән ішіндегі байланыстар	Заттың өзіне қатысты кеңістікте орналасуын (алдында, артында, алыс, жақын, жанында) тану және атау. Затты өзіне қатысты (алыс, жақын, жанында) орналастыру. «Бүгін», «ертең» түсініктерін өз өміріндегі оқиғалармен сәйкестендіру.
Ілгеру озу	Заттарды еліктеу бойынша, үлгі бойынша қатарласып тізіп қою.
Құралдар	Ленталар, жолақтар, бау ширатылған бау кесінділері, ұзындақтары әртүрлі және бірдей бау кесінділері. Шар, текше үлгілері. Монтессори материалдарынан қызыл штангалар.

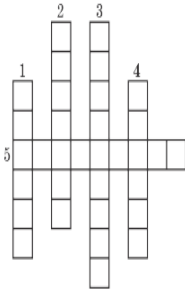
Түзету педагогикасының Ұлттық ғылыми-практикалық орталығының сайтында «Арнайы білім беруге арналған оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендер (ОӘК)» бөлімінде, атап айтқанда 7-сынып «Жаратылыстану» бөлімінде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептерге (сыныптарға) арналған жұмыс дәптерлері берілген [40].

Жұмыс дәптеріне тапсырмалардың әртүрлі түрлері енгізілген. Олардың біреуі бейнеленген өсімдіктердің атауларын жазуды және олардың ұқсастығының қандай белгілері бойынша сол немесе басқа топтарға біріктірілгенін көрсетуді, басқалары – объектілердің суреттерінде сандармен белгіленген олардың құрылысының ерекшеліктерін көрсетуді, үшіншісі – өсімдіктердің атаулары мен олардың құрылысының ерекшеліктері арасында сәйкестікті белгілеуді ұсынады. Кейбір тапсырмаларда бір дұрыс жауапты таңдап, нөмірді шеңбермен бұрыңыз. Жұмыс дәптеріне шығармашылық тапсырмалар, кроссвордтар енгізілген. Дәптерде тапсырмалардың орналасу реті оқулықтағы тақырыптардың орналасу тәртібіне сәйкес келеді. Дәптердің соңында сөзжұмбақтарға дұрыс жауаптар берілді. Білім алушыларға әрбір тапсырманы орындау алдында оның мазмұнымен мұқият танысу, содан кейін жауапты ойластыру және оны арнайы бөлінген жолдарда қысқаша жазу ұсынылады.

1. Өсімдік өлемінің сан алуан түрлілігі

● 1-тапсырма. Сөзжұмбақты шеш. Қалай аталады?

1. Өздігінен өсетін өсімдіктер.
2. Өсімдіктің негізгі мүшелерінің бірі.
3. Көп жыл тіршілік ететін өсімдіктер.
4. Адамдар арнайы өсіретін, күтетін өсімдіктер.
5. Бірнеше ай тіршілік ететін өсімдіктер.

● 2-тапсырма. Өсімдіктердің тіршілік формасы туралы мәтіндегі түсініп қалған сөздерді қой.

_____ қабықпен жабылған үлкен бір діңі болады. Діңнен бұтақтар таралады.

_____ бірнеше жіңішке ағаштанған сабақтары болады.

_____ сабақтары жұмсақ, шырынды.

Сөздік: ағаш, бұта, шөп.

● 3-тапсырма. Ағаштың, бұтаның қай жерде екенін анықта. Жаз.

Ағаштың бұтадан айырмашылықтары қандай?

Ағаштың неше діңі болады?

Бұтаның неше діңі болады?

Сөздік: бір, көп.

2. Өсімдіктердің маңызы және оларды қорғау

● ● ● 4-тапсырма. Оқы.

- Біздің елімізде табиғатты қорғауға арналғандар:
1. Қазақстанның Қызыл кітабы – бұл біздің республикамыздың табиғатын қорғау бойынша ең басты құжат.
 2. Қорықтар – бұлар адамның шаруашылық қызметіне тыйым салынған табиғат аумақтары. Біздің елімізде 10 қорық бар.
 3. Ұлттық табиғи сабақтар. Мұнда территорияны туристердің қарауына рұқсат берілмей, алайда белгілі бір тәртіп ережелерін сақтау және табиғатқа ұқыптылықпен қарау талап етіледі. Қазақстанда осындай 5 сабақ құрылған.
 4. Қорықшалар. Оның территориясында табиғи нысандарды белгілі бір уақытқа және табиғатқа зиян келтірмей, шаруашылыққа пайдалануға болады. Қазақстанда 80 қорықша бар.
 5. Табиғат ескерткіштері – бұл тарихи мәні бар табиғат ескерткіштері. Табиғат ескерткіштерінің территориясында шаруашылық қызметке тыйым салынған. Қазақстанда 24 табиғат ескерткіші бар.

● 5-тапсырма. Мәтіннен табиғатты қорғауға арналғандарды теріп жаз.

● ● 6-тапсырма. Бұл белгілер нені білдіреді? Ойлан және айт.

● ● 7-тапсырма. Өзіңнің табиғатты қорғау белгіңді ойлап тап және суретін сал. Ол белгінің не туралы ескертетінін айтып бер.

4. Гүлдік өсімдіктердің мүшелері туралы жалпы түсінік

№ 1-зертханалық жұмыс. Гүлдік өсімдіктің мүшелері

● ● ● 8-тапсырма. Гүлдік өсімдік мүшелерінің аттарын жаз.

● ● 9-тапсырма. Қорытынды жаса. Түсініп қалған сөздерді жаз.

Гүлдік өсімдіктің жерүсті бөліктері _____, _____, _____ құралады.

Өсімдіктің _____ бар. _____ болады. Олар өсімдікке _____ үшін керек. Өсімдіктің жерасты бөлігі _____ деп аталады.

Сөздік: сабақ, тамыр, жашырақ, гүл, жеміс, тұқым, көбейеді.

5. Гүлдің құрылысы

№ 2-зертханалық жұмыс. Гүлдің құрылымы

● ● ● 10-тапсырма.

1. Гүл мүшелерінің аттарын жаз.

1. _____;
2. _____;
3. _____;
4. _____;
5. _____.

2. Бұл мүшелерді бөлме өсімдігінен немесе гербарийдегі гүлден тап.

● ● ● 11-тапсырма. Аналық бөліктерінің аттарын жаз.

1. _____
2. _____
3. _____

● ● ● 12-тапсырма. Аталық бөліктерінің суретін сал және аттарын жаз.

1. _____
2. _____

● ● 13-тапсырма. Қорытынды жаса. Сөйлемдер құра.

Дамиды, гүл, гүлсабақта.

Күлтелерден, құралады, гүлдің төжі.

Аналық, басты, гүлдің, аталық, бөліктері.

Аталық жіпшелер, аталықта, бар, тозаңқап.

Аналық аузы, аналықта, бар, аналық мойны, түйін.

Дамиды, жеміс, түйіннен.

Сурет 6 – Жұмыс дәптері

3 ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕ ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРІЛУІНЕ ҚАЖЕТТІЛІГІ БАР БАЛАЛАР ҮШІН ГУМАНИТАРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖЕКЕ БАҒДАРЛАМАЛАРЫН ӘЗІРЛЕУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫСТАР

Қазіргі мектепте қоғамдық-гуманитарлық бағыт блогына келесі компоненттер кіреді: тіл және әдебиет (ана тілі, әдебиеті, қазақ/орыс тілі, қазақ/орыс әдебиеті, шет тілі), адам және қоғам (Қазақстан тарихы, дүниежүзі тарихы, құқық негіздері). Гуманитарлық пәндер орта білім берудің маңызды бөлігі болып табылатын инклюзивті ортада білім алушылардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыру үшін келесі мүмкіндіктерді ұсынады:

- тұлғаны оқыту мен мәдени дамытудың өзара байланысын қамтамасыз ету;

- тұлғаны әлеуметтендіру үшін гуманитарлық білім берудің қолданбалы мәнін түсінуді және мақсаттарға қол жеткізуді қамтамасыз ету;

- әрбір баланың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, «өмір бойы білім беру» тұжырымдамасын іске асыруға ықпал ететін құзыреттілікті дамытуға бағдарлануды қамтамасыз ету.

Оқушылардың ерекше білім берілуіне қажеттіліктерін ескере отырып, әлеуметтік-тұлғалық құзыреттілігін қалыптастырудағы гуманитарлық білім беру пәндерінің мүмкіндіктерін талдауды келесі ұстанымдарға ойыстыруға болады:

- өзара әрекеттестікке, ынтымақтастыққа, қарым-қатынасқа ұмтылуды ынталандыратын маңызды жеке сипаттамаларға ие болу (білім мен біліктіліктің жан-жақты болуы, дербестік, шығармашылық әлеует, бірегейлілік);

- мектептің білім беру процесі аясында гуманитарлық пәндерді оқыту стратегия ретінде ұсынылуы мүмкін, ол арнайы қағидаттар негізінде жүзеге асырылады [41].

Ғылымилық, білім берудің өмірмен байланысы, тәрбие мен даму, қолжетімділік сияқты жалпы қабылданған қағидаттармен қатар олардың қатарына төмендегілер кірді:

- гуманитарлық білім беру пәндерін оқу кезінде тұлғаны қалыптастырудың барлық кезеңдерінің бірлігін көздейтін білімнің үздіксіздігі;

- білім алушылардың дүниетанымдық көзқарастарын қалыптастырудағы жүйелілік;

- білім беру процесінің гуманистік бағыттылығында, барлық оқушылардың, оның ішінде ЕБҚ бар балалардың жеке әлеуетін ашуда байқалатын ізгілендіру;

- қоршаған ақиқаттағы жаңа процестер мен өзгерістерді, сондай-ақ еңбек нарығының қажеттіліктерін үнемі алдын ала болжай отырып көрінетін серпінділік;

- даралау, яғни оқушылардың қызығушылығын, бейімділігі мен қабілеттерін, олардың ерекше қажеттіліктерін есепке алу;

- гуманитарлық дайындық пәндерінің өзара байланысын болжайтын пәнаралық байланыстар [41, 42, 43, 44].

Гуманитарлық пәндерді оқыту жүйелі, іс-әрекеттік, тұлғалық-бағдарлы, сараланған оқыту процесін құруға негізделген.

Әдістемелерді жүзеге асыру кезінде негізгі тәсіл жүйелік тәсіл болып табылады, ол оқу процесінің әртүрлі сатыларында коммуникация саласын дәйекті қалыптастыруды ұсынатын жүйеде функционалдық сауаттылықты қалыптастыру процесін қарастыруға мүмкіндік береді. Осы тәсілді пайдалану кезінде қарастырылатын процесс белгілі бір тұтастыққа, орнықтылыққа және ішкі ұйымға ие болады.

Іс-әрекеттік тәсіл білім беру процесінің әрбір қатысушысының өзіндік, шығармашылық қызметін, сондай-ақ қарым-қатынас пен ақпаратпен жұмыс істеудің жеке тәжірибесін дамытуды қамтамасыз етеді.

Тұлғалық-бағдарлы тәсіл білім алушылардың өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жүзеге асыру процестерін, оның қайталанбас даралығын дамытуды қамтамасыз етуге және қолдауға мүмкіндік береді. Бұл тәсілдің мақсаты әрбір сабақта танымдық белсенділіктің артуы, коммуникация саласындағы құзыреттілік деңгейінің өсуі үшін жағдай жасау болып табылады.

Сараланған тәсілде білім алушылардың әртүрлі әрекеттерді орындау және стандартты, стандартты емес жағдайларды шешу кезінде ерекше білім берілуіне қажеттілігі, бейімділігі, қызығушылығы, қабілеті ескеріледі [45].

Білім беру процесін ұйымдастырудың тұтастығын қамтамасыз ете отырып, педагог білім алушыларды практикалық-бағдарлы тапсырмалар мен жаттығулар, өлең мәтіндері, жаднамалар - ұйғарымдар, іс-әрекет алгоритмдері арқылы коммуникация саласындағы білімді іс жүзінде қолдануға бағыттайды [46].

Гуманитарлық білім беруді жүзеге асырудың басты мақсаты оқушының жан-жақты дамыған тұлғасын, оның теориялық ойлауын, ұлттық сана-сезімінің, тілдік түйсігі мен қабілеттерінің негізінде тіл туралы түсініктерді қалыптастыру, тілдік қарым-қатынас пен мінез-құлық мәдениетін меңгеру болып табылады. Бұл ретте басты міндет білім алушылардың тілдік, коммуникативтік және лингвистикалық құзыреттілігін қалыптастыру болып табылады. Олар инклюзивті білім беру жағдайында ерекше мәнге ие болады, себебі ЕБҚ бар білім алушылардың қоршаған адамдармен қарым-қатынас жасауында қиындықтар орын алып жатады.

Тілдік құзыреттілік – оқушылардың сөздерді, олардың формаларын, синтаксистік және синонимдік құрылымдарды қолдану қабілеті, нәтижесінде ол тіл байлығын табысты сөйлеу әрекетінің шарты ретінде меңгеруді қамтамасыз етеді. Бұл міндеттер дәстүрлі түрде мектепте лексиканың жаңа қабаттарын енгізу, фразеологиялық қорды толықтыру, оқушылардың сөйлеу грамматикалық құрылымын байыту жолымен шешіледі, нәтижесінде келісу, басқару, әртүрлі сөйлемдерді құру морфологиялық нормалары меңгеріледі, оқушылардың сөзі синонимдік құрылымдармен байытылады. Егер тілдік,

бейнелі сөйлеуді қалыптастыру бойынша жұмысты мұғалім фрагментті емес, жүйелі түрде, егер ол белгілі бір оқу кезеңіне арналған бағдарлама талаптарына сәйкес ойластырған және жоспарлаған болса ғана нәтижеге қол жеткізіледі.

Лингвистикалық құзыреттілік оқушы тұлғасының танымдық мәдениетін, логикалық ойлау, есте сақтау, оқушылардың қиялын дамытуды, өзін-өзі талдау, өзін-өзі бағалау дағдыларын меңгеруді қамтамасыз етеді.

Айтылу нормаларын, сөздерді және оларды қолдану ережелерін, грамматикалық формалар мен құрылымдарды жақсы біліп, бір ойды білдірудің әртүрлі тәсілдерін қолдана біліп, басқаша айтқанда, лингвистикалық және тілдік қатынаста құзыретті бола отырып, бұл білімдер мен іскерлікті нақты сөйлеу жағдайында немесе коммуникативтік жағдайда барабар пайдалана алмау практикада жиі кездеседі. Басқаша айтқанда, тілді меңгеру үшін қарым-қатынастың немесе коммуникацияның нақты жағдайларында қандай да бір сөздерді, грамматикалық құрылымдарды қолдану дағдылары мен біліктері маңызды.

Коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру сөйлеу, оның қызметтері туралы білімді, сөйлеу қызметінің негізгі төрт дағдысы (айтылым, тыңдалым, оқылым, жазылым) саласында іскерлікті дамытуды көздейді. Коммуникативтік құзыреттілік тілдік мінез-құлықтың әлеуметтік нормаларын сақтай отырып, адам қызметінің барлық салаларында толыққанды тілдік қарым-қатынас жасау қабілетін болжайды. Коммуникативтік құзыреттілік шеңберінде қалыптасатын негізгі білігі – бұл мәтіндерді – сөйлеу қызметінің өнімдерін түзу және қабылдау қабілеті. Ол сөз лингвистикасының негізгі ұғымдарын – стильдер, сөйлеу типтерін, сипаттау, баяндау, талқылау құрылымдарын, мәтіндегі сөйлемдердің байланыс тәсілдерін, мәтінді талдау дағдылары мен іскерлігін білуден тұрады.

Коммуникативтік біліктер мен дағдылар – кіммен, қайда және қандай мақсатта сөйлесуімізге байланысты тілдік қарым-қатынас біліктері мен дағдылары. Оларды лингвистикалық және тілдік құзыреттілік негізінде ғана қалыптастыру мүмкін. Сондай-ақ әлемнің тілдік бейнесін қалыптастыруды, сөйлеу әдебін меңгеруді қамтамасыз ететін мәдениеттанушылық құзыреттілік ерекшеленеді, бұл ұлттық мәдениетке тартудың қажетті құралы болып табылады.

Білім алушылардың тілдік құзыреттілігін қалыптастыру процесі үздіксіз (бастауыш мектепте басталады, білім берудің жоғары сатысында жалғасады) және негізгі коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудың тұтас процесінің элементі болып табылады.

Оқушылардың тіл әлеміне енуі әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті – адамның қоршаған орта туралы түсінігін қалыптастырусыз мүмкін емес. Әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті қалыптастыру процесі лексика мен фразеологияның жаңа мәндерін меңгеру кезінде, халықтың тарихи өмірімен танысу кезінде, мәтіннің мағынасын түсіну кезінде жүзеге асырылады [46].

Шын мәнінде, құзыреттілік тәсіл тек нақты «қатып қалған» білімге ғана емес, «оқуға үйрету» біліміне үйретуді көздейді.

Осылайша, кез келген жеке жаңашылдық – іскерлікті, қабілеттілікті, жеке қасиеттерді қалыптастыру қызметте ғана мүмкін болады. Бұл ретте кез келген әрекетті орындау үшін – жазу және санау, есептер мен мысалдар шешу, географиялық карта мен музыкалық аспапты және т.б. қолдану білігін қалыптастыру үшін келесі кезеңдерден өтеді:

- әрекетті орындаудың бастапқы тәжірибесі және мотивация;
- осы әрекетті орындау тәсілін игеру;
- тренинг, өзін-өзі бақылау және түзету;
- бақылау.

Функционалдық сауаттылықты, жеке оқу іс-әрекеттерін және жалпы білім беру іс-әрекеттерін қалыптастыруда осы кезеңдерден өтуі тиіс. Алайда зерделенетін іс-әрекеттер алгоритмдері пәннің шеңберінде қатып қалмауы тиіс, пәннен тыс сипатқа ие болуы тиіс: мақсат қою және жобалау, өзін-өзі бақылау және түзету, ақпарат іздеу және мәтіндермен жұмыс істеу, коммуникативтік өзара іс-қимыл және т. б. нормалары.

Білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылықты және кез келген жеке оқу іс-әрекеттерін қалыптастыру үшін әрбір оқушы өтуі тиіс келесі траектория ұсынылды:

- әртүрлі оқу пәндерін оқу кезінде жеке оқу іс-әрекеттерін орындаудың бастапқы тәжірибесі және оны өз бетінше орындауға уәждеме қалыптасады;
- қолда бар тәжірибеге негізделе отырып, жеке оқу іс-әрекеттерін орындаудың жалпы тәсілі (норма-ереже, алгоритм және т. б.) игеріледі;
- одан кейін жеке оқу іс-әрекеттері оқу-жаттығу практикасына әртүрлі оқу пәндерінің пәндік мазмұнында енгізіледі, өзін-өзі бақылау және қажет болған жағдайда оның орындалуын түзету ұйымдастырылады;
- соңында жеке оқу іс-әрекеттерін қалыптасу деңгейін бақылау және оны сабақтарда да, сабақтан тыс қызметте де білім беру практикасында жүйелі практикалық пайдалану ұйымдастырылады.

Мысалы, өз алдына мақсат қоя білуді қалыптастыру кезінде білім алушылар алдымен педагогтың басшылығымен сабақтарда мақсат қоя білуді үйренеді. Содан кейін олардың уәждемесі, қызмет мақсаты ұғымымен және мақсат қою алгоритмімен танысу ұйымдастырылады. Одан әрі оқушылар пәндік сабақтарда және сабақтан тыс іс-әрекеттерде оқу мақсатын қоюдың зерттелген тәсілін өз бетінше қолдана бастайды, келісілген жалпы тәсілге негізделе отырып, өз тәжірибесіне рефлексия жасай бастайды, өз іс-әрекеттерін нақтылап, түзете бастайды, өзін-өзі бақылауды жүзеге асырады. Бұл жерде, шын мәнінде, оқушылардың функционалдық сауаттылығы қалыптасады, қажетті қабілеті пысықталады, бекітіледі, жеке оқу іс-әрекетін қалыптасу деңгейін мұғалім бақылайды [47].

Гуманитарлық білім беру пәндерінің арасында бастапқы тілдік, коммуникативтік, әлеуметтік құзыреттіліктерді қалыптастыру басталатын

«Сауат ашу» пәніне ерекше орын бөлу қажет. Бұл пән балаларды инклюзивті ортада оқытуда маңызды рөл атқарады. Осыған байланысты, ЕБҚ бар білім алушыны әлеуметтендіру процесінде мұғалім кәсібилігінің рөлін асыра бағалау қиын.

«Сауат ашу» оқу пәнінің оқу бағдарламасы орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес әзірленген.

«Сауат ашу» пәнінің мақсаты – айтылым, тыңдалым, жазылым және оқылым дағдыларын қалыптастыру процесі арқылы функционалды сауаттылығының негізін қалап, білім алуға ынталы жеке тұлғаның дамуына мүмкіндік жасау.

Алға қойылған осы мақсатқа қол жеткізу үшін мынадай міндеттер шешілуі көзделеді:

1) қазақ әліпбиіндегі әріптермен (баспа және жазба түрі, бас әріп және кіші әріп) таныстыру;

2) әріптен буын, буыннан сөз, сөзден сөйлем құрап оқуға және жазуға дағдыландыру;

3) оқу дағдысы (дұрыс, мәнерлеп, шапшаң және түсініп оқу) мен жазу дағдысын (қатесіз, сауатты, таза, каллиграфия ережелерін сақтай отырып жазу) қалыптастырып, жетілдіру;

4) тілдік бірліктер (дыбыс, буын, сөз, сөйлем, мәтін) және орфография, пунктуация туралы қарапайым түсініктерді меңгерту;

5) кітап оқуға қызығушылығын тәрбиелеу;

6) қарапайым талдау жасау тәсілдерін меңгерту арқылы салыстыру, топтастыру, жүйелеу біліктерін дамыту;

7) сөйлеу және қарым-қатынас жасау мәдениеті нормаларын сақтауға дағдыландыру;

8) сөздік қорын байыту және белсендіру, байланыстыра сөйлеу тілін дамыту;

9) ана тіліне, тарихына, мәдениетіне, салт-дәстүріне деген сүйіспеншілігін арттыру арқылы рухани-адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру;

10) коммуникативтік дағдыларын (диалог барысында басқа адамның сөзін ести және тыңдай білуін, диалогке, сұхбатқа қатысуға дайын болуын, әркімнің өз көзқарасы мен пікірі болатынын түсінуін, өз пікірін айқын да дұрыс және толық жеткізе білуін) қалыптастыру;

11) алған тілдік білімі мен дағдыларын жеке қарым-қатынас тәжірибесінде, күнделікті өмірлік жағдаяттарда қолдануға үйрету;

12) білім алушыны өз іс-әрекетін адамгершілік, ізгілік тұрғысынан ұйымдастыруға және жауапкершілікпен қарауға тәрбиелеу.

Ақмола облысының әкімдігінің «Көкшетау қаласы ақыл-ой бұзушылықтары мен психикалық дамуы кеш балаларға арналған №1 облыстық арнайы түзету мектеп-интернаты» КММ-нің ЕБҚ бар білім алушыларды оқыту мақсаттарын саралауға көзқарасты әзірлеу бойынша тәжірибесін қарастыруды

ұсынамыз. Төменде берілген кестелерде оқытудың сараланған мақсаттарына сәйкес бағалау критерийлерін әзірлеу тәсілдері көрсетілген (XX кесте) [31].

Жеке оқу бағдарламаларын құруға сараланған тәсілді қолдану білім алушыларға жеке даму әлеуетін іске асыруға мүмкіндік бере отырып, мазмұнның әртүрлілігін қамтамасыз етеді.

Кестелер білім алушылардың ерекше білім алу қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, негізгі мақсаттарды бірнеше қолжетімді мақсаттарға бөле отырып ұсынылған. Жалпы білім беретін мектептердің мұғалімдері төменде көрсетілген кестелерді пайдалана отырып, ЕБҚ бар білім алушылар үшін нақты қолжетімді мақсаттарды таңдауға назар аудару қажет.

Арнайы мектептің тәжірибесі бағдарламаның бір оқу мақсатының баланың психофизикалық мүмкіндіктеріне, бұл жағдайда ақыл-ойы мүмкіндіктер деңгейіне байланысты нақты қолжетімді мақсаттарға бөлінуі мүмкін екендігін айқын көрсетеді. Егер психикалық дамуы тежелген білім алушыға арналған мақсат пен ақыл-ойы кем білім алушыға арналған мақсатты салыстырсақ, бұл жерде педагогтың көмек көрсетуінің немесе демонстрациялық материалды таңдауының әртүрлі деңгейінің маңызды рөл атқаратыны түсінікті болады. Сонымен қатар бұл мақсаттар оқу бағдарламасынан ортақ мақсаттар негізінде біріктірілді.

Кестеден алынған мысалдар қысқа мерзімді жоспарлауға, атап айтқанда білім беру мақсаттарының «барлығына», «көпшілігіне», «кейбіріне» сараланатын кезеңдеріне тиімді тәсілдерін көрсетеді. ЕБҚ бар білім алушылар «барлығы» тобына кіреді. Бұл жерде оқу мақсатын ЕБҚ бар оқушы оны шын мәнінде қол жеткізе алатындай етіп қайта қарап, құру қажет.

Осылайша, мұғалім өзекті даму аймағына (оқытудың осы кезеңінде не бар) сүйене отырып және жақын даму аймағында жұмыс істей отырып (бүгінгі күні білім алушы көмекке сүйеніп жасаған нәрсені ертеңгі күні өз бетімен жасайды) мақсатты жоспарлайды. Инклюзивті білім беруді дамыту жағдайында арнайы мектептердің тәжірибесін жалпы білім беру ұйымдарының педагогтарына көрсету әсіресе ЕБҚ бар білім алушыларға арналған қысқартылған немесе жеке бағдарламаларды әзірлеу кезінде өзекті деп санаймыз.

Кесте 28 – Жазу және орыс тілі сабақтарындағы мақсаттарды саралау

Бөлімнің №	Бөлімнің мақсаты	Микромақсаттар	I-деңгей	II-деңгей	III-деңгей	IV-деңгей
<u>I-ші білім беру кезеңі.</u> Жазуға дайындық Жазықтықта бейімделу	Дәптерге және қағаз парағына бейімделу, жазу жолын (жоғарғы және төменгі, ортаңғы жолдарды саралау, кең және еңсіз (жұмыс) жолының ара-жігін ажырату; Екі-үш бұйым немесе суреттер арасында кеңістікті ара-қатынастарды айқындау. Заттарды өзара орналастыру: жоғарыдан, төменнен (жоғары, төмен); солдан, оңнан	Жұмыс жолына мұғалімге еліктеу бойынша, ауызша нұсқау бойынша әртүрлі конфигурациядағы заттарды жаза білу;. Жолақтардан, геометриялық фигуралардан комбинациялар құрастыру, оларды белгілі жүйе бойынша және берілген бағытта орналастыру (солдан оңға, жоғарыдан төмен). Мұғалім ұсынған үлгі бойынша, жады бойынша, ауызша нұсқау бойынша жаттығуларды орындау.	Есте сақтау және ауызша нұсқау бойынша заттарды берілген бағытта жоғарыға, төменге (жоғары, төмен); солдан, оңнан (солға қарай, оңға қарай); алдында, артында, арасында, қасында орналастырады. Дәптер жолдарының ара-жігін ажыратады және саралайды және суреттерді жұмыс жолына берілген бағытта (солдан оңға, жоғарыдан төмен) жазады	Жұмыс жолының шектерін айқындайды, заттарды үлгі бойынша берілген бағытта орналастыруды және бейнелеуді орындайды.	Жұмыс жолын табады, заттарды атайды және олардың бағытын ретімен (солдан оңға көлденең жағдайда) атайды.	Кең және еңсіз жолды көрсетеді. Мұғалімге еліктеу бойынша заттарды жоғарыға, төменге, жан-жағына бағытында орналастырады және орнын ауыстырады.

Кесте 28 – жалғасы

	(солға қарай, оңға қарай); алдында, артында, арасында, қасында.					
Қарапайым графикалық дағдыларды меңгеру	<p>Әртүрлі бағытта: жоғарыдан төмен, солға көлбеу, солдан оңға, оңға көлбеу бағыттарда штрихтаудың көптеген тәсілдерімен, ілмек сызықтармен, жартылай сопақша, ирек штрихтармен және штрихтаудың негізгі қағидаларымен танысу:</p>	<p>Әртүрлі штрихтау түрлерін орындай және штрихтау тәсілдерін анықтай білу; Штрихтау дағдыларын және қағидаларын меңгеру. Бояу кезінде суреттердің шектерін белгілей білу. Жазу кезінде жоғарыдан төмен, солдан оңға жазуға бағытталған сызықтарды орындау.</p>	<p>Штрихтау және бояу кезінде қозғалыстың бірізділігі мен бағыттылығын сақтайды. Ауызша нұсқау бойынша штрихтаудың әртүрлі тәсілдерін пайдаланады. Заттарды нүктелер бойынша үстінен сызу және бояу кезінде шеттерін белгілейді.</p>	<p>Штрихтаудың қарапайым түрлерін өз бетінше, штрихтау қағидаларын сақтай отырып, одан да күрделілерін белгіленген бағытта үлгі бойынша орындайды. Суреттің шеттерін сақтай отырып, үзік сызықтар бойынша үстінен сызады, бір бағытта бояйды.</p>	<p>Штрихтаудың қарапайым түрлерін үлгі бойынша, одан күрделілерін қозғалыс бағыттарын сақтай және контурдың сыртына шықпай, үстінен сызып орындайды. Параллель түзу көлбеу, тік және көлденең сызықтар жазуды берілген нүстеден бастап үлгі бойынша орындалады.</p>	<p>Мұғалімнің көмегімен берілген нүктеден бастап нүктеге дейін қарапайым фигуралардың сызықтарын орындайды. Әртүрлі сызықтарды, фигураларды контур бойынша үстінен сызу және суреттің шеттерін сақтай отырып,</p>

<p>Жазба әріптерінің негізгі элементтерін жазу</p>	<p>фигураның контурынан шықпау; штрихтардың параллелділігін сақтау; сызықтарды қоспау. Заттарды трафарет бойынша, нүктелер бойынша сызу және бояу, көлденең, тік және көлбеу түзу сызықтарды жазу. «Әріп элементі» ұғымымен танысу. Жазба әріптерінің элементтерін жазуды меңгеру: қосып көлбеу жазудағы тік таяқша, үстінен</p>	<p>Фрагменттер бойынша ою-өрнектерді жалғастыра білу.</p> <p>Әріптердің элементтерін жазу (қарапайымнан күрделіге):</p> <p>а) контурын ауада сызу;</p> <p>б) үзік сызықтар бойынша;</p> <p>в) тірек нүктелері бойынша;</p> <p>г) үлгі бойынша өз бетімен жазу. Элементтердің шегі көлемін белгілеу; олардың</p>	<p>Параллель түзу көлбеу, тік және көлденең сызықтар жазуды меңгереді. Тор көздер мен жолдарда ою-өрнектің фрагменті бойынша оның қатарын жалғастыруды орындайды. Жазу қағидаларын сақтай отырып, әріптердің элементтерін үлгі бойынша тақтадан өз бетімен жазуды орындайды.</p>	<p>Параллель сызықтарды жазуды үлгі бойынша орындайды. Қатардағы қарапайым ою-өрнектерді тор көздер мен жолдар бойынша, берілген тапсырма бойынша орындайды.</p> <p>Үлгі бойынша әріптердің элементтерін жазуды орындайды.</p>	<p>Қатардағы қарапайым ою-өрнектерді тор көздер мен жолдар бойынша тірек нүктелер бойынша орындайды.</p> <p>Дұрыс жазудан алшақтап, берілген нүктеден бастап мұғалімнің көрсетуі бойынша және үлгі бойынша әріптердің элементтерін жазады. Мұғалімнің көмегімен әріптерден элементтерді бөліп көрсетеді.</p>	<p>оларды бір бағытта бояу білігін қалыптастыру қиын.</p> <p>Әріптердің элементтерін үзік сызықтар мен тірек нүктелері бойынша жазады. қосып жазуды дәл, бірсарынды және үзбей орындау білігін қалыптастыру қиын.</p>
---	--	---	--	--	--	---

Кесте 28 – жалғасы

	және астынан дөңгелете жазылатын тік таяқша, сопақша, жартылай сопақша, ілмек таяқша, меңгерген элементтерден жиектемелер орындау, жазу қағидаларын сақтай отырып, оларды жолға жазу.	арасында ара қашықтықты, көлбеулікті және элементтердің параллельдігін сақтау.	Баспа және жазба әріптерінің жазылуындағы ұқсастық пен айырмашылықты анықтайды. Берілген элементтер бойынша әріптерді анықтайды.	Жолдың соңына қарай жазудың дәлдігі мен дұрыстығын төмендетеді. Берілген элементтерді әріптен көрсетеді.		
<u>II-ші білім беру кезеңі</u> 1-кезең <i>Үйренген кіші және бас әріптерді жазу</i>	Жазба бас және кіші әріптердің кескінін меңгеру. Әріптердің кескіндемесін есте сақтау. Анық, ұқыпты жазуды меңгеру. Дыбыстардың әріптермен арақатынасын белгілеу.	Таныс элементтерден бас әріптерді синтездей білу және жолды, өлшемін, ара қашықтығын сақтай отырып, оларды жазу.	Кіші және бас әріптерді ажыратады, дыбыстардың әріптермен арақатынасын белгілейді, алфавиттен табады,	Кіші әріпке бас әріпті және керісінше дұрыс таңдайды, баспа бейнесін жазба әріпке айналдырады, жазу жолын сақтай отырып,	Әріптерді нүктелер бойынша үстінен басып жазады, үлгі бойынша жазуы баяу және дәл емес.	Үстінен басып жазу бойынша әріптерді анық жазбайды, бас және кіші әріптерді көрсету бойынша анықтайды.

Кесте 28 – жалғасы

	Баспа және жазба әріптері кескінінің ұқсастығы мен айырмашылығын көрсету.	Зерделенетін кіші және бас әріптердің қолжазба кескінін меңгеру. Берілген дыбыс бойынша әріптерді анықтау және жазу.	жазу қағидаларын сақтай отырып, үлгі бойынша, өз бетінше жұмыс жолына жаза алады.	кескіндемесі күрделі емес, әріпті өз бетінше және үлгі бойынша жазады. Кескіні бойынша күрделірек әріптерді дұрыс жазылуынан біршама алшақ жазады.	Үйренген кіші және бас әріптерді, олардың баспа және жазба түрін көрсетеді.	
<i>Сөздерді, сөйлемдерді (қолжазба және кітап қарпі) сынып тақтасынан және әліппеден көшіріп жазу</i>	Сөздерді, сөйлемдерді дұрыс көшіріп жазу тәсілдері мен жүйелілігін меңгеру. Балалардың санасында баспа және бас әріптерді сәйкестендіру. Сөздерді көшіріп жазу кезінде түсіп қалған әріптерді қою.	Жазу кезінде (аралықтан аралыққа дейін, үлкен әріптен нүктеге дейін) сөздер мен сөйлемдердің шекарасын анықтау және сақтау. Баспа мәтінін көшіріп жазу қағидаларын	Баспа және жазба әріптер кескінінің ұқсастығы мен айырмашылығын анықтайды, баспа қаріпінің жазылуын жазбаға өзгертеді.	Мұғалімнің бақылауымен алдын ала талдау жасап, меңгерген буындық құрылымнан тұратын сөздерді, 2-3 сөзден тұратын сөйлемдерді көшіріп жазады.	Келесі әріпті мұғалімнің соңынан қосып жаза отырып, сынып тақтасынан буындарды, екі буыннан тұратын сөздерді, екі сөзден тұратын сөйлемдерді көшіріп жазады.	_____

		(әріптердің кескіндемесін өзгерту, олардың қосылуы) меңгеру. Бір буынды сөздерді, екі буынды сөздерді бір жіберілген әріппен толықтыра білу.	Меңгерген буындық құрылымнан тұратын сөздерді, сөздердің арасына аралық қалдырып, үш, төрт сөзден тұратын сөйлемдерді тақтадан, әліппеден өз бетінше көшіріп жазады. Тақтадан көшірген кезде жіберілген әріпті анықтайды және сөзге қояды.	Сөздердің шегін, сөздер арасындағы ара қашықтықты сақтайды. Көрнекі тірек құралы бойынша әріп жіберілген, қате жазылған сөзді қалпына келтіреді.	Мұғалімнің бақылауымен сөздер арасында интервал қалдырады. Әріптің жазба бейнесіне сүйене отырып, баспа қарпінен көшіріп жазады.	
<i>Үйренген әріптерді, буындарды, сөздер мен сөйлемдерді айтқаннан естігенін жазу</i>	Жазылуы олардың айтылуынан алшақ болмайтын, әріптерді, буындарды,	Алдын ала дыбыс-әріптік талдаудан кейін айтқаннан естігенді жазу, естігенді дұрыс ресімдеу.	Жазу ережелерін сақтай отырып, алдын ала талдау жасалған және буындап айтқан, жақсы таныс сөздер мен екі,	Алдын ала талдау жасап және әр әріпті дыбыстап, бір буынды және екі буынды	Жазба әріптер мен қосылуларының көрнекі бейнесіне сүйеніп,	

Кесте 28 – жалғасы

	сөздер мен сөйлемдерді айтқаннан естігенін жазу.		үш сөзден тұратын сөйлемдерді айтқаннан естігенін жазады.	сөздерді айтқаннан естігенді жазады.	үйренген әріптерді, буындарды айтқаннан естігенді жазады.	
Дауыстылар мен дауыссыздарды, ұяң және қатаң дауыссыздарды (күшті позицияда), жуан және жіңішкелерді ажырату	Дыбыстарды есту және айтылуы бойынша ажырата білу, «дауысты және дауыссыз дыбыстар мен әріптер, оларды белгілейтіндер» ұғымын нақтылау, сөздерді дыбыстық құрамына қарай талдау.	Олардың сөздердегі орнын (басында, ортасында, соңында) анықтау, сөздердегі дыбыстарды атау, дауысты дыбыстар туралы ең аз ұғымдарды білу. Дыбыстық құрамға талдау жасай білу. Дауыссыз дыбыстардың белгілері мен олардың жіктелуі туралы білу	Фишкалардың көмегімен өз бетінше дыбыстық-әріптік талдау жасайды, дыбыстарды ажыратады, дыбыстың орнын, оның белгілерін анықтайды және атайды. Сигналдық белгілерді пайдаланып, дауыссыз дыбыстарды жіктейді.	Дауысты және дауыссыз дыбыстардың белгілерін атайды. Сөздің басында және аяғында дауыстылар мен дауыссыздарды атап көрсетеді. Ұяң және қатаң, жуан және жіңішке дауыссыздарды сигналды фишкалармен белгілейді.	Есту арқылы сөздің басындағы дыбысты, соңындағы дауыстыны атап көрсетеді. Мұғалімнің көмегімен дауыстылар мен дауыссыздарды анықтау бойынша дыбыстық талдау жасайды. Дауыстылар мен дауыссыздардың белгілерін тірек сызбасы бойынша анықтайды.	Есту арқылы және айтылуы бойынша дыбыстарды ажырату білігі қиындаған. А, О, У, И дауыстыларын сигналды карточкалар бойынша анықтайды.

Кесте 28 – жалғасы

<p>Сөйлем басындағы үлкен әріп, соңындағы нүкте. Адамдардың аттарындағы бас әріп</p>	<p>Балаларды «бас (үлкен) әріппен» таныстыру. Сөйлемдегі бірінші сөзді бас әріппен жазуға және соңынан нүкте қоюға үйрету. Адамдардың аттарындағы бас әріппен практикалық таныстыру.</p>	<p>Сөйлемнің белгілерін білу, жазуда оны ресімдеу және дұрыс көшіре білу. Сөйлемнің басында, адамдардың аттарында үлкен әріпті жазу, сөйлем соңында нүкте қою.</p>	<p>Жазу кезінде сөйлемді ресімдеу ережелерін сақтайды. Сөздерден аттарды бөле алады және олардың жазылу ережесін практикада қолданады.</p>	<p>Сөйлемдерді ресімдеу және аттарды жазу кезінде ауызша нұсқау бойынша әрекет етеді.</p>	<p>Сөйлем басындағы үлкен әріп пен соңындағы нүктеге сүйеніп, сөйлемнің шекаарасын анықтайды.</p>	<p>Аттардағы, сөйлемнің басындағы үлкен әріпті және соңындағы нүктені көрсетеді.</p>
---	--	--	--	---	---	--

Төмендегі кестеде 1-сынып үшін «Сауат ашу» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау берілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар білім алушыларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 29 – 1 тоқсан, «Сауат ашу», бастауыш білім беру деңгейінің 1 сыныбы үшін (орыс тілінде)

Бағдарламаның бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
Тыңдалым және айтылым бөлімі	<p>1.1.1.1 тыңдаған материалының сөйлеу екенін, оның мазмұнын түсіну және сөйлемдерге, сөздерге ажырату;</p> <p>1.1.2.1 мұғалімнің көмегімен мәтінде кім? (не?) туралы айтылғанын анықтау;</p> <p>1.1.3.1 мұғалімнің көмегімен оқиғаның ретін сақтай отырып баяндау;</p> <p>1.1.4.1 мәтіннің мазмұнын тақырыбы, иллюстрация бойынша болжау;</p> <p>1.1.5.1 түрлі жағдаяттарда этикет сөздерін қолдана білу;</p> <p>1.1.6.1 сөйлеу барысында сипаттау, салыстыруға қажетті сөздерді, вербалды емес қарым-қатынас құралдарын (ым-ишара, қимыл), дауыс ырғағын, мәнерін, қарқынын, сөз арасындағы кідірісті қолдану);</p>	<p>0.1.1.1 нұсқауды түсіну</p> <p>0.1.1.2 тыңдау барысында тілдік бірліктерді (сөйлеу, сөз, сөйлем, мәтін) ажырату, тыңдалған мәтіннің мазмұнын түсіну</p> <p>0.1.2.1 сөз мағынасын түсіну</p> <p>0.1.2.2 тыңдаған материалдың мазмұны бойынша және мәтінге берілген суреттерге байланысты сұрақтарға жауап бере білу (мұғалім көмегімен)</p> <p>0.1.3.1 қарапайым тапсырмаларды орындай білу</p> <p>0.1.4.1 сұрақты тыңдай білу, бір сөзбен жауап беру</p> <p>0.1.4.2 сұрақты тыңдай білу, екі сөзден құралған сөйлеммен жауап беру</p> <p>0.1.5.1 тілдік емес дыбыстарды ажырату: қоршаған ортадағы әр түрлі дыбыстарды ажырата білу (жапырақтың сыбдыры, қоңыраудың шылдыры, аяқты басқандағы дыбыс)</p> <p>0.1.5.2 жануарлардың дыбысын ажырату (сиыр, ит)</p> <p>0.1.5.3 әр түрлі дыбыс шығаратын заттарға-ұшақтың, машинаның дауысы, жануарларға еліктеу</p> <p>0.1.5.4 дауысты дыбыстарды өз ара ажырата білу</p> <p>0.1.5.5 дауыссыз дыбыстарды өзара ажырата білу</p> <p>0.1.5.6 дауысты және дауыссыз дыбыстарды ажырата білу</p>

Кесте 29 – жалғасы

	<p>1.1.7.1 тыңдалған мәтінге өз көзқарасын жай сөйлеммен білдіру (ұнайды, ұнамайды); 1.1.8.1 берілген сюжетті сурет бойынша шағын әңгіме құрап айту; 1.1.9.1 сөздегі дыбыс түрлерін (дауысты, дауыссыз, жуан және жіңішке дауыстылар) ажырату және дұрыс дыбыстау; 1.1.9.2 дыбыстардың мағына ажыратушылық қызметін түсіну; 1.1.9.3 сөздің буыннан тұратынын түсіну және сөздегі буын санын анықтау.</p>	<p>0.1.6.1 артикуляциялық және тыныс алу жаттығуларын жасай білу 0.1.6.2 артикуляциясы жеңіл дыбыстарды айта білу 0.1.6.3 вербалды емес қарым- қатынас құралдарын (ым-ишара, қимыл), дауыс ырғағын, мәнерін, қарқынын, сөз арасындағы кідірісті қолдану</p>
<p>Оқылым бөлімі</p>	<p>1.2.1.1 сөз, сөйлем сызбасын оқу және құрастыру; 1.2.1.2 оқудың түрлерін (буындап оқу, жиі кездесетін сөздерді тұтас оқу, түсініп оқу) қолдану;</p>	<p>0.2.1.1 тыңдау барысында тіл бірлестіктерін (сөз, сөйлем) ажырату 0.2.1.2 тыңдау барысында тіл бірлестіктерін (сөз, сөйлем, мәтін) ажырату 0.2.1.3 қысқа мәтінің мазмұнын түсіну 0.2.2.1 мұғалімнің көмегімен <i>сұрақ бойынша сөйлем құрастыру</i></p>

Кесте 29 – жалғасы

	<p>1.2.5.1 мәтін, иллюстрация бойынша (мұғалім көмегімен) сұрақтар қоя білу және қойылған сұраққа жауап беру; 1.2.9.1 әріпті тану, ажырату және оны дыбыспен сәйкестендіру</p>	<p>0.2.3.1 тыңдаған материалдың мазмұны бойынша және мәтінге берілген суреттерге байланысты сұрақтарға жауап бере білу (мұғалім көмегімен) 0.2.4.1 дыбыстардың сөздегі қызметін түсіну</p>
<p>Жазылым бөлімі</p>	<p>1.3.3.1 мұғалім көмегімен мәтінге суреттер, сызбалар арқылы жоспар құрып, оған ат (тақырып) қою; 1.3.4.1 мұғалім көмегімен оқыған, тыңдаған мәтіндегі ақпаратты сурет, сызба, белгілер қолданып, жай сөйлеммен жеткізу; 1.3.8.1 жазу жолын, жоларалық кеңістікті, жолдың жоғарғы және төменгі сызығын сақтап, әріп элементтерін каллиграфиялық талаптарға сай жазу;</p>	<p>0.3.1.1 денені дұрыс ұстау, дұрыс отыру, дәптерді дұрыс қою, қарындашты/қаламды дұрыс ұстау 0.3.1.2 үлгі бойынша тақтаға бормен әртүрлі бағытта (түзу, көлденең, қиғаш, тік) сызықтар жүргізе білу 0.3.1.3 дәптерге қарындашпен әртүрлі бағытта (түзу, көлденең, қиғаш, тік) сызықтар жүргізе білу 0.3.2.1 алыс. Жақын. Алдында. Артында. Тәулік мөлшері (таңертең, түс, түн) ұғымдарын түсіну 0.3.2.2 өз денесін бағдарлай білу (адамның дене мүшелерін атай білу) 0.3.2.3 кеңістікті білдіретін сөздерді түсіну, оң-сол дене мүшелерін көрсетіп, атап беру 0.3.3.1 заттарды атау, затты толық мөлшерде көріп есте сақтау 0.3.3.2 таяқшаларды және қағаз жолақшаларын түр-түсі бойынша құрастыра білу</p>

	<p>1.3.11.2 тәуелдік және жіктік жалғауларының қарапайым формаларын қолдана алу (терминсіз); 1.3.11.1 сөйлемді бас әріппен бастап жазып, сөйлем соңына тиісті тыныс белгілерін қою</p>	<p>0.3.3.3 таяқшаларды және қағаз жолақшаларын көлемі бойынша құрастыра білу 0.3.4.1 қол мен саусақтардың қимылы мен қозғалысын қалыптастыруға арналған жаттығуларды жасай білу 0.3.4.2 сызықтар бойынша қағазды қию, жапсыру; 0.3.4.3 қиылған жолақшаларды ретімен орналастыра білу 0.3.5.1 сөздегі дыбыстардың саны мен бірізділігін анықтау 0.3.5.2 дыбыстық құрамы әртүрлі буындарға дыбыстық талдау жасай білу (ау, уа, иа, аи, уаи) 0.3.5.3 дыбыстық құрылымы әртүрлі сөздерге дыбыстық талдау жасай білу: бір дауысты дыбыстан тұратын тұйық буынды сөздер (ат, от, ұн); үш дыбыстан құралған сөздер (мал, шар, лак)</p>
--	--	---

Түзету педагогикасының Ұлттық ғылыми-практикалық орталығы сайтында «Арнайы білім беруге арналған оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендер (ОӘК)» бөлімінде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқу-әдістемелік кешендер берілген. Мысалы, «Сауат ашу» 0 сынып бөлімінде зерде бұзылыстары бар білім алушыларға арналған арнайы мектептің 0-сыныбына арналған оқулық, жұмыс дәптерлері және зерде бұзылыстары бар білім алушыларға арналған арнайы мектептік 0-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларды оқытуға арналған әдістемелік құрал берілген.

Әдістемелік құрал мектеп мұғалімдерімен қатар арнайы мекемелердегі педагогтарға, мектепке дейінгі мекемелердің тәрбиешілеріне, сондай-ақ арнайы педагогика саласы бойынша жоғарғы оқу орындарының студенттеріне арналған. Оқу құралы зерде бұзылыстары бар оқушылардың танымдық іс-әрекетінің ерекшеліктерін ескере отырып құрастырылған.

Бұл құралда деңгей бойынша 0 сыныпта сауаттылықты оқыту процесінің жобасы ұсынылған. Төменде қысқартылған немесе жеке бағдарламаларды әзірлеу кезінде жалпы білім беретін мектептердің педагогтарының пайдалануы үшін мысал ретінде осы құралдың үзінділері ұсынылады [48].

МАҚСАТТЫ ТҰЖЫРЫМДАУ

Бағдарламаның тараулары	Оқу мақсаттары (күтілген нәтижелер)		
	Күрделіліктің 1-деңгейі	Күрделіліктің 2-деңгейі	Күрделіліктің 3-деңгейі
Тыңдалым және айтылым: тыңдалған материалдың мазмұнын түсіну	Мұғалімнің көмегімен айтқан нұсқауды түсінеді. Мұғалімнің көмегімен сөйлеуді, сөзді ажыратады.	Мұғалімнің сәл көмегімен айтқан нұсқауды түсінеді. Мұғалімнің көмегімен тыңдау барысында тілдік бірліктерді (сөйлеу, сөз, сөйлем, мәтін) ажыратады.	Айтылған нұсқауды түсінеді, тыңдау барысында тілдік бірліктерді (сөйлеу, сөз, сөйлем, мәтін) ажыратады.
Тыңдалым және айтылым: мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойын анықтау	Мұғалімнің көмегімен үлгіні тірек ете отырып айтылған сөздің мағынасын түсінеді, үлгі бойынша, суреттер бойынша берілген сұрақтарға қысқа жауап береді.	Мұғалімнің көмегімен естіген сөздің мағынасын түсінеді. Мұғалімнің көмегімен тыңдаған материалдың мазмұны бойынша және мәтінге берілген суреттерге байланысты сұрақтарға жауап береді.	Тыңдалған мәтіннің мазмұнын түсінеді. Тыңдаған материалдың мазмұны бойынша және мәтінге берілген суреттерге байланысты сұрақтарға жауап береді.
Тыңдалым және айтылым: тыңдалған материалды мазмұндау	Мұғалімнің көмегімен қарапайым тапсырмаларды орындайды.	Қарапайым тапсырмаларды үлгі бойынша, көрсету бойынша орындайды.	Қарапайым тапсырмаларды өздігінен орындайды.
Тыңдалым және айтылым: сұраққа жауап беру	Сұрақты тыңдап, бір сөзбен жауап береді.	Сұрақты тыңдап, екі сөзден құралған сөйлеммен жауап береді.	Сұрақты тыңдап, толық жауап береді.
Тыңдалым және айтылым: дыбысқа назар аудару	Мұғалімнің көмегімен тілдік емес дыбыстарды ажыратады. Мұғалімнің көмегімен жануарлардың дыбысын (сиыр, ит) ажыратады. Еліктеу бойынша, үлгі бойынша әртүрлі дыбыс	Мұғалімнің сәл көмегімен қоршаған ортадағы әртүрлі дыбыстарды (жапырақтың сыбдыры, қоңыраудың шылдыры, аяқты басқандағы дыбыс) ажыратады.	Қоршаған ортадағы әртүрлі дыбыстарды (жапырақтың сыбдыры, қоңыраудың шылдыры, аяқты басқандағы дыбыс) өздігінен ажыратады. Жануарлардың дыбысын (сиыр, ит) ажыратады.

Кесте 30 – жалғасы

	шығаратын заттарға (ұшақтың, машинаның дыбысына, жануарлардың дауысына) еліктейді. Дауысты дыбысты қайталайды. Дауыссыз дыбысты қайталайды.	Жануарлардың дыбысын (сиыр, ит) ажыратады. Мұғалімнің көмегімен әртүрлі дыбыс шығаратын заттарға (ұшақтың, мәшиненің дыбысына, жануарлардың дауысына) еліктейді. Мұғалімнің көмегімен дауысты дыбысты ажыратады. Мұғалімнің көмегімен дауыссыз дыбысты ажыратады. Мұғалімнің көмегімен дауысты және дауыссыз дыбыстарды ажыратады.	Әртүрлі дыбыс шығаратын заттарға (ұшақтың, мәшиненің дыбысына, жануарлардың дауысына) еліктейді. Дауысты дыбысты ажыратады. Дауыссыз дыбысты ажыратады. Дауысты және дауыссыз дыбыстарды ажыратады.
Тыңдалым және айтылым: тіл дыбыстарын дұрыс айту	Еліктеу бойынша артикуляциялық және тыныс алу жаттығуларын орындайды. Еліктеу бойынша артикуляциясы жеңіл дыбыстарды айта біледі.	Мұғалімнің көмегімен үлгі бойынша артикуляциялық және тыныс алу жаттығуларын орындайды. Артикуляциясы жеңіл дыбыстарды айта біледі. Мұғалімнің көмегімен вербалды емес қарым-қатынас құралдарын (ым-ишара, қимыл), дауыс қарқынын, сөз арасындағы кідірісті қолданады.	Үлгі бойынша артикуляциялық және тыныс алу жаттығуларын орындайды. Артикуляциясы жеңіл дыбыстарды айта біледі. Вербалды емес қарым-қатынас құралдарын (ым-ишара, қимыл), дауыс қарқынын, сөз арасындағы кідірісті қолдана біледі.
Оқылым			
Жазылым			
Көрнекі құралдар			

Кесте 31 – Дайындық кезеңіне арналған оқу тақырыптары мен бақылау тапсырмаларының технологиялық карталарының атласы

Сабақ саны	«Сөз» тақырыбының технологиялық картасы
«Өзім туралы» ортақ тақырыбының мәнмәтініндегі оқу мақсаттары	<ol style="list-style-type: none"> 1. Білім алушыға сөз туралы түсінік беру 2. Білім алушының сөз туралы түсінігін қалыптастыру 3. Есту қабілетін жетілдіру 4. Сөз таңбасымен таныстыру 5. Танып-білуге деген қызығушылығын арттыру
Тыңдалым және айтылым	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ауызша сөйлеу тілін дамыту 2. Қарапайым тапсырмаларды, нұсқауды орындай білу. 3. Әңгіме, ертегі, тақпақты мұқият тыңдап, түсіне білу.
Оқылым	<ol style="list-style-type: none"> 1. Суреттегі заттарды атау 2. Суретке қарап сөйлем құрастыру
Жазылым	Қолдың ұсақ бұлшықеттерін дамыту. Жұмыс дәптерімен танысу Қалам/қарындаштарды пайдалануға үйрету
Сөздік және сөз тіркестері	Дене мүшелері, бас, қол, аяқ, кеуде, арқа, иық, өлең айту, сурет салу, доп ойнау, кестелеу, жүзу, компьютер, киіну, жейде, бөрік, ойыншықтар, белдік, жалпақ, жіңішке, биік, аласа, үлкен, кіші, жуан, жіңішке
Пән ішіндегі және пәнаралық байланыстар	«Қазақ тілі» пәнін өткенде ана тілінің дыбыстарымен, әріптерімен танысу негізінде фонематикалық үрдістері қалыптасып дамиды. «Оқу және тіл дамыту» пәнін өткенде оқулықта берілген мәтіндерді меңгеру негізінде танымдық ерекшеліктеріне сай білім алушылар өз ойын жеткізуге дағдыланады, қазақ халқының мәдениетін құрметтеп, меңгеруге тәрбиеленеді. «Бейнелеу өнері», «Музыка және ән-күй» пәндерін өту барысында эстетикалық талғамдары, ойлау, қабылдау, ауызша сөйлеу тілі дамиды. «Математика» пәнін өткенде ойлау қабілеті дамиды. «Айналамен таныстыру» пәнін өткенде мәтіндерді оқу арқылы қоршаған орта туралы мағлұматтар алады, тбиғатты қорғауға, аялауға үйренеді. «Әлеуметтік бейімделу және еңбекке баулу» пәнін оқыту барысында білім алушылар еңбектің өмірдегі орнын, маңыздылығын түсінеді, әлеуметтік ортаға бейімделеді.
Көрнекі құралдар	Түстері әртүрлі, мөлшерлері бірдей ойыншықтар, әртүрлі заттар бейнеленген суреттер, ақ жолақшалар, үлестірмелі материалдар. Сөз таңбасын тақтаға жазып көрсету.

Кесте 32 – Сабақтың ақпараттық картасы

Тақырыбы:

Мақсаты:

Білім беру:

Түзете дамыту:

Көрнекі құралдар:

Көсететін құралдар:

Үлестірмелі материал:

Сабақтың кезеңі	Мұғалім мен оқушылардың бірлескен жұмысының мазмұны	Сараланған жеке-дара тәсіл			Ескерту (оқушылар жұмысының нәтижелілігі, мұғалімнің бақылауы)
		1-топ және 2-топ	3-топ	4-топ	

Түзету педагогикасының Ұлттық ғылыми-практикалық орталығының сайтында «Арнайы білім беруге арналған оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендер (ОӘК)» бөлімінде, атап айтқанда «Сауат ашу» бөлімінде 0 сынып, зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептерге (сыныптарға) арналған жұмыс дәптерлері берілген. Төменде «Өзім туралы» тақырыбы бойынша жұмыс дәптерінің жаттығулары бар беттерді ұсынамыз [49].

**ӨЗІМ ТУРАЛЫ
МЕН КІММІН!**

Менің атым – Алма.

Ал менің атым – Алматы.

- Суреттерге қара.
- Суреттерді боя.
- Өзің туралы айт.

4

ДЕНЕ БӨЛІКТЕРІ

- Суретке қара. Тыңда. Көрсет.
 - Адамның дене бөліктерін тап. Ата.
 - Адамның дене бөліктерін жасыл қарындашпен қоршап сыз.
- Ойыншықтарды қызыл қарындашпен қоршап сыз.

5

Сурет 7 – Жұмыс дәптері

Түзету педагогикасының Ұлттық ғылыми-практикалық орталығы сайтында «Арнайы білім беруге арналған оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендер (ОӘК)» бөлімінде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқу-әдістемелік кешендер берілген. Мысалы, «Сауат ашу» 1 сынып бөлімінде зерде бұзылыстары бар білім алушыларға арналған арнайы мектептің 1-сыныбына арналған оқулық, жұмыс дәптерлері және зерде бұзылыстары бар білім алушыларға арналған арнайы мектептік 1-сыныбындағы зерде бұзылыстары бар білім алушыларды оқытуға арналған әдістемелік құрал берілген.

Әдістемелік құрал жеңіл ақыл-ой кемістігі бар 1 сынып оқушыларына арналған «Сауат ашу» пәні бойынша Типтік оқу бағдарламасына сәйкес әзірленген және арнайы мектеп мұғалімдеріне осы санаттағы оқушыларды оқыту процесін ұйымдастыруға көмек көрсету мақсатында ұсынылған. Оқу құралы зерде бұзылыстары бар оқушылардың танымдық іс-әрекетінің ерекшеліктерін ескере отырып құрастырылған

Аталмыш құралда 1-сыныпта сауат ашу процесі жобасы деңгей бойынша ұсынылған. Аталмыш тәжірибені инклюзивті ортадағы зерде бұзылыстары бар білім алушыларға сабақ беруде пайдалануға болады. [50].

Кесте 33 – 1-сыныпта сауат ашуға оқыту үдерісінің жобасы

«Сауат ашу» пәні бойынша 1-сыныпқа арналған оқушы картасы

Оқыту мазмұны	Бөлім	Оқыту мақсаттары
1.1 Тыңдалған материалдың мазмұнын түсіну	Тыңдалым және айтылым	1.1.1.1 тыңдау барысында тілдік бірліктерді (сөйлеу, сөз, сөйлем) түсіну, ажырату; 1.1.1.2 тыңдалған мәтіннің мазмұнын түсіну.
1.2 Мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойын анықтау		1.1.2.1 мұғалімнің көмегімен мәтінде кім? (не?) туралы айтылғанын анықтау
1.3 Тыңдалған материалды мазмұндау		1.1.1.1 сөйлем құрастыру; 1.1.1.2 мұғалімнің көмегімен оқығанын есіне сақтай отырып айтып беру.
1.4. Сұраққа жауап беру		1.1.4.1 сұрақтағы сөзді қолдана отырып, жауап беру.
1.5. Дыбысқа назар аудару		1.1.1.1 сөздегі бірінші дыбысты ажырата білу; 1.1.1.2 керекті дыбысы бар сөздерді естіп, ажырата білу; 1.1.1.3 дыбыстық құрамы жақын сөздерді ажырата білу (бақа-баға, қас-қаш); 1.1.1.4 артық буынды табу (ба-ба-ла-ба);

Кесте 33 – жалғасы

		1.1.1.5 сөздерді анық, қатесіз қайталауға дағдылану; 1.1.1.6 сөздерді буынға бөліп айта білу, сөздегі дауысты, дауыссыз дыбыстарды анықтап, бөліп айта білу.
1.6 Тіл дыбыстарын дұрыс айту		1.1.1.1 артикуляциялық және тыныс алу жаттығуларын жасай білу; 1.1.1.2 артикуляциялық қиын дыбыстарды айта білу.
2.1 Оқылған мәтіннің мазмұнын түсіну	Оқылым	1.1.1.1 қысқа мәтіннің мазмұнын түсіну (2-3 сөйлемнен құрылған); 1.1.1.2 мәтінде автордың кім (не) туралы айтқысы келгенін түсіну.
2.2 Сөйлем құрастыра білу		1.1.1.1 мұғалімнің көмегімен көрнекілікке сүйене отырып сөйлем құрастыру; 1.1.1.2 берілген сюжетті сурет бойынша шағын әңгіме құрап айту.
2.3 Сұрақтарға жауап бере білу (мұғалімнің көмегімен)		1.2.3.1 мәтін иллюстрациясы бойынша қойылған сұраққа жауап беру (мұғалім көмегімен).
2.4 дыбыс пен әріпті тану және ажырату		1.2.4.1 әріпті тану, ажырату және оны дыбыспен сәйкестендіру.
3.1 жазу жұмысына дайындық жаттығулары	Жазылым	1.3.1.1 денені дұрыс ұстау, дұрыс отыру, дәптерді дұрыс қою, қарындашты/қаламды дұрыс ұстау.
3.2. Кеңістікте және уақытты бағдарлау		1.3.2.1 жазу жолы, жоларалық кеңістік, жолдың жоғарғы және төменгі сызығы, көлбеу, тік сызығы.
3.3. Көріп қабылдауын дамыту		1.1.1.1 заттың бөлшегін бөліп айту, заттарды топ ішінде бөліп айта білу; 1.1.1.2 екі затты салыстыра білу, бірінің үстіне бірі салынған заттардың бейнесін танып білу; 1.1.1.3 заттардың кескінін танып, атау, бір элементі жетіспейтін затты танып, атау; 1.1.1.4 геометриялық фигураларды білу, құрастыру.
3.4 Қолдың ұсақ бұлшықеттерін дамыту		1.1.1.1 сызықты бір бағыттан екінші бағытқа бұрып сыза білу, белгілеген сызықтан асырмай сыза білу; 1.1.1.2 үлгі бойынша шар, шеңбер, үшбұрыш, шаршыны қоршап сыза білу, оларды бояу, штрихтау; 1.1.1.3 сурет салу, түзу сызық, үзік сызықтар, ирек сызықтар, әріп элементтерін ретпен жазу.

Кесте 33 – жалғасы

3.5 Фонематикалық есту қабілетін дамыту		1.1.1.1 сөздер мен сөйлемдердің құрылымын сызба арқылы түсініп тани білуі (сөздегі буын санын, сөйлемдегі сөз санын анықтау); 1.1.1.2 кеспе әліппенің әріптері мен буындарынан сөз құрай білу; 1.1.1.3 дыбыстық құрылымы әртүрлі сөздерге дыбыстық талдау жасай білу: екі дыбысты ашық буыннан тұратын сөздер (ма-са, ма-та, ша-на); бір дыбысты ашық буын мен үш дыбысты бітеу буыннан тұратын сөздер (о-рақ, а-сық, а-ғаш, о-жау).
3.6 Каллиграфиялық, графикалық нормаларды сақтау		1.3.6.1 жазу жолын, жоларалық кеңістікті, жолдың жоғарғы және төменгі сызығын сақтап, әртүрлі сызықтарды, әріп элементтерін каллиграфиялық талаптарға сай жазу.

Түзету педагогикасының ұлттық ғылыми-практикалық орталығының сайтында «Арнайы білім беруге арналған оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендер (ОӘК)» бөлімінде, атап айтқанда 1 сыныптың «Сауат ашу» бөлімінде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептерге (сыныптарға) арналған жұмыс дәптерлері берілді. Төменде «Өзім туралы» тақырыбы бойынша жұмыс дәптерінің жаттығулары бар бетті ұсынамыз [51].

ӨЗІМ ТУРАЛЫ

Үл мен қызды боя. Өзің туралы айтып бер.

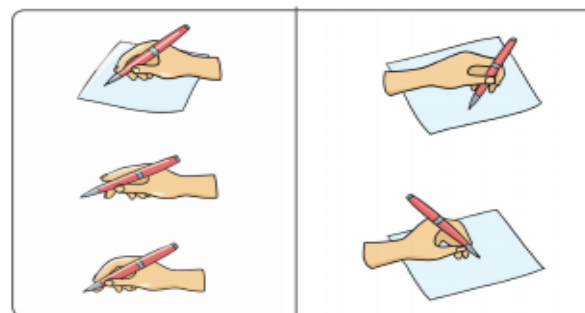
Партада арқаны тік, екі иықты бірдей биіктікте ұстап отыру керек.

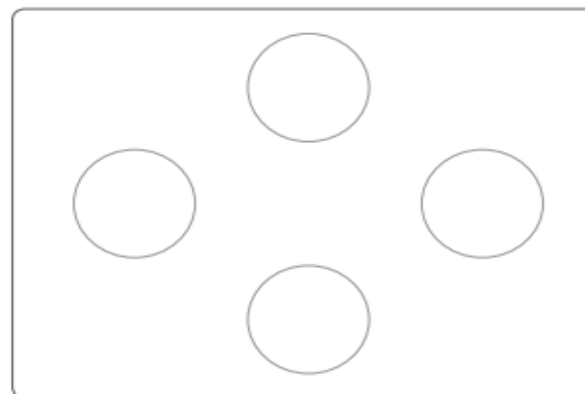
4

Оң қолмен жазу

Сол қолмен жазу

Жоғарыдағы дөңгелекті қызыл түспен, төменгі дөңгелекті көк, оң жақтағы дөңгелекті сары, сол жақтағыны жасылмен боя.

5

Сурет 8 – Жұмыс дәптері

«Қазақ тілі» пәнінің оқу бағдарламасы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес әзірленген.

Бастауыш мектепте «Қазақ тілі» пәнін оқыту мақсаты – сөйлеу әрекетінің түрлерін: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылымды дамыту арқылы тіл туралы бастапқы білімді меңгерту және оны тілдік нормаларды сақтай отырып, оқу әрекеті мен күнделікті өмірде қолдану.

«Қазақ тілі» пәнін оқыту міндеттері:

- 1) тіл білімі бойынша бастапқы теориялық түсініктер беру;
- 2) сөйлеу әрекетінің түрлерін (айтылым, тыңдалым, оқылым, жазылым) дамыту;
- 3) білім алушылардың сөздік қорын толықтыру және сөздің грамматикалық құрылысын меңгерте отырып, тілін дамыту және жетілдіру;
- 4) тілдің қоғамдық мәнін түсінуге, қарым-қатынас жасау салалары мен түрлі жағдаяттарда өз ойларын сауатты және мәдениетті түрде жеткізе білуге дағдыландыру;
- 5) түрлі мәтіндер негізінде білім алушыларға адамдардың өзара түсінісуі, сыйластық, құрмет сезімдері, адамгершілік қасиеттері, өзінің және өзгенің іс-әрекетіне жауапкершілікпен қарай білуі сияқты ізгі қасиеттерді қалыптастыру;
- 6) түрлі қарым-қатынас жағдаяттарында сөйлеу этикетін қолдану;
- 7) ауызша және жазбаша сөйлеу нормалары мен тіл мәдениеті негіздерін меңгерту;

Төменде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 2-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құралда зерде бұзылыстары бар оқушыларды қазақ тіліне оқыту тәсілдемесінің ерекшеліктері көрсетілген. Әдістемелік құралда қазақ тіліне оқыту жұмыстарының негізгі бағыттары, әдіс-тәсілдері, дыбыс пен әріпті меңгеру барысындағы жұмыс кезектілігі толығырақ қарастырылады.

Құрал арнайы мектеп мұғалімдерімен қатар арнайы мекемелердегі мұғалімдерге, сондай-ақ арнайы педагогика саласы бойынша жоғарғы оқу орындарының студенттеріне арналған [52].

Кесте 34 – Оқу мақсаттары бойынша күтілетін нәтиже

Бағдарлама тараулары	Оқу мақсаттары (күтілген нәтижелер)		
	күрделіліктің төмен деңгейі	күрделіліктің орташа деңгейі	күрделіліктің жоғары деңгейі
«Өзім туралы»	1. Дыбыстар мен әріпті таниды, айтады. 2. Мұғалімнің көмегімен буынға бөледі. 3. Өзі туралы сұраққа жауап береді.	1. Дыбыстар мен әріптерді таниды, көрсетеді. 2. 2-3 буынды сөзді буынға бөле алады. 3. Өзі туралы айта алады.	1. Дауысты, дауыссыз дыбыстарды ажыратады. 2. Сөздерді өздігінен буынға бөледі, жазады. 3. Өзі туралы толық мәлімет береді.

Кесте 35 – Технологиялық картаның үлгісі

Сағат саны	
Зат есім	1. Заттың атауын білдіретін сөздерді білу. 2. Кім? Кімдер? Не? Нелер? деген сұрақтарға жауап бере білу. 3. Жалқы есім және жалпы есімдерді салыстыра отырып, ажырата білу. 4. Сөздерге –лар, -лер, -дар, -дер, -тар, -тер жалғаулары жалғанатынын білу.
Мазмұнды сурет	5. Суреттегі зат есімді табу.
Ілеспелі қайталау	Текшелер арқылы дауысты, дауыссыз дыбыстарды ажырату.
Сөздік және сөз тіркестері	Тақырып бойынша сөздік жұмысы жүргізіледі.
Пәнаралық байланыс	1. Айналамен таныстыру; 2. Бейнелеу өнері; 3. Ана тілі
Көрнекі құралдар	1. Заттық, мазмұнды суреттер; 2. Кеспе әріптер; 3. Текшелер 4. Ойыншықтар

Төменде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 2-сыныбына арналған «Қазақ тілі» пәнінің жұмыс дәптерінен «Өзім туралы» тақырыбы бойынша тапсырмалар үзінділері келтірілген [53].

Дыбыстар мен әріптер. Дауысты дыбыстар

1-тапсырма.

● ● ● Ұқсас дыбыстарды көшіріп жаз.

А-ә, о-ө, и-й, ү-ү, Ғ-ғ, қ-қ, н-ң, б-в, б-д, д-в, г-б

3

2-тапсырма.

● Дауысты дыбыстарды есіңе түсіріп жаз.

● Дауысты дыбыстардың жуан, жіңішке болатынын есіңе түсір.

3-тапсырма.

● ● Берілген әріптерге сөз ойла. Дұрыс жаз.

А-ә, о-у, с-ш

4-тапсырма.

● ● ● Бас әріптердің жазылу ұқсастығына көңіл аудар.

Дұрыс жаз.

Л-М, П-Т, Х-Ж, Г-Р, И-Ш, Н-К, У-Ч, Н-К, Л-Я

4

Сурет 9 – Жұмыс дәптері

«Қазақ тілі» пәнінің (оқыту қазақ тілінде емес) оқу бағдарламасы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес әзірленген.

«Қазақ тілі» пәнін оқытудың мақсаты – қоғамдық ортада қазақ тілінде қарым-қатынас жасау мүмкіндіктерін қамтамасыз ететін коммуникативтік дағдылардың негізін қалыптастыру және тілдік нормаларды қолдануға, сауатты жазуға үйрету.

Қойылған мақсатқа жету үшін мынадай міндеттердің шешілуі көзделеді:

- 1) тілдік дағдыларды (айтылым, тыңдалым, оқылым, жазылым) дамыту;
- 2) қазақ тіліндегі сөздік қорды үздіксіз дамыту әдістерін меңгерту;
- 3) тұрмыста, қоғамдық орындарда, мәдени орталарда қазақ тілінде қарым-қатынас жасау қабілеттері мен дағдыларын дамыту;
- 4) қазақ тілінде меңгерген білім, білік, дағдыларын күнделікті өмірде өз бетінше қолдануға дағдыландыру;
- 5) шығармашылықпен жұмыс істеуді, сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамыту.

Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептердің (сыныптардың) 2-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құралда зерде бұзылыстары бар оқушыларды қазақ тіліне оқыту тәсілдемесінің ерекшеліктері көрсетілген. Әдістемелік құралда оқулықпен және жұмыс дәптерімен жұмыс ерекшеліктеріне тоқталып, мұғалім үшін күнтізбелік жоспар, деңгейлік мақсатты тұжырымдау, тақырыптардың технологиялық карталары, оқушылардың оқу жетістіктерінің картасы және сабақтардың ақпараттық карталарының үлгілері берілген [54].

Кесте 36 – 2-сыныпта қазақ тіліне оқыту үдерісінің жобасы

Мақсатты тұжырымдау

Бағдарлама тараулары		Оқу мақсаттары (күтілген нәтижелер)		
		күрделіліктің төмен деңгейі	күрделіліктің орташа деңгейі	күрделіліктің жоғары деңгейі
Тыңдалым және айтылым	Тыңдалған материалдың мазмұнын түсіну	Мұғалімнің көмегімен тақырыпқа байланысты мұғалімнің сөзін,	Мұғалімнің сәл көмегімен тақырыпқа байланысты мұғалімнің сөзін,	Тақырыпқа байланысты мұғалімнің сөзі, қарапайым нұсқауын, сыныптастырының сөзін

Кесте 36 – жалғасы

		қарапайым нұсқауын, сыныптастарының сөзін түсінеді; мұғалімнің көмегімен қарапайым сөздерді көрнекілікке сүйеніп түсінеді.	қарапайым нұсқауын, сыныптастарының сөзін түсінеді; мұғалімнің көмегімен қарапайым сөздерді көрнекілікке сүйеніп, түсінеді.	түсінеді; қарапайым сөздерді көрнекілікке сүйеніп түсінеді.
	Қаратпа сұрақтарға жауап беру	Мұғалімнің көмегімен тыңдау барысында қаратпа сөздердің мағынасын түсінеді; мұғалімнің көмегімен мазмұны бойынша сұрақтарға жауап береді.	Үлгі бойынша тыңдау барысында қаратпа, қарапайым сөздердің мағынасын түсінеді; үлгі бойынша мазмұны бойынша сұрақтарға жауап береді.	Тыңдау барысында қаратпа сөздердің мағынасын өздігінен түсінеді, мазмұны бойынша сұрақтарға өз бетімен жауап береді.
	Әр сатылы сұрақтарды түсіну және орындау	Мұғалімнің көмегімен қойылған сұрақты түсінеді; мұғалімнің көмегімен қойылған сұраққа жауап береді.	Үлгі бойынша қойылған сұрақты түсінеді; үлгі бойынша қойылған сұраққа жауап береді.	Екі сатылы сұрақтарды түсінеді; қойылған сұраққа толық жауап береді.

Кесте 36 – жалғасы

	Сөздердің лексикалық мағынасын, іс-әрекетке байланысты сөздер мен нұсқауды түсіну	Мұғалімнің көмегімен танысады; мұғалімнің көмегімен өзі туралы айтады.	Мұғалімнің сәл көмегімен сөйлеу барысында танысады; үлгі бойынша өзі туралы айтады; заттарда сипаттауға пайдаланылатын сөздерді, сөз тіркестерін түсінеді.	Сөйлеу барысында танысады; өзі туралы айтады; заттарды сипаттау үшін сәйкес сөздер мен сөз тіркестерін түсінеді және қолданады.
	Айтылған сөздерге назар аудару	Мұғалімнің көмегімен айтылған сөзге назар аударады.	Айтылған сөзге назар аударады, мұғалімнің көмегімен қайталап айтады.	Айтылған сөзге назар аударады, сол сөзді қайталап айтады.
	Мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойын анықтау	Мұғалімнің көмегімен мәтіннің тақырыбын анықтайды.	Мұғалімнің сәл көмегімен мәтіннің тақырыбын анықтайды; мұғалімнің сәл көмегімен мәтіннің негізгі ойын анықтайды.	Мәтіннің тақырыбын анықтайды; мәтіннің негізгі ойын анықтайды.
	Тыңдалған материал бойынша өз пікірін айту	Мұғалімнің көмегімен тыңдалған материал бойынша бір сөзбен (ұнайды, ұнамайды) өз пікірін айтады.	Тыңдаған материал бойынша өз пікірін білдіреді.	Тыңдаған материал бойынша өз пікірін толық айтады.

Кесте 36 – жалғасы

	Сөздерді, дыбыстарды орфоэпиялық нормаға сәйкес дұрыс айту	Мұғалімнің көмегімен айтылуы мен жазылуында айырмашылығы жоқ сөздерді дұрыс айтады.	Қайталау бойынша айтылуы мен жазылуында айырмашылығы жоқ сөздерді дұрыс айтады.	Айтылуы мен жазылуында айырмашылығы жоқ сөздерді дұрыс айтады.
	Қазақ тіліне тән дыбыстардың артикуляциясын нақтылау, дұрыс айту	Мұғалімнің көмегімен, үлгі бойынша қазақ тіліндегі ы, ә, ө, ғ, қ, і, ұ, ү, н, һ дыбыстарын естіп қабылдайды, қайталайды.	Үлгі бойынша қазақ тіліндегі ы, ә, ө, ғ, қ, і, ұ, ү, н, һ дыбыстарын дұрыс айтады, ажыратады; үлгі бойынша таңбалай біледі.	Қазақ тіліндегі ы, ә, ө, ғ, қ, і, ұ, ү, н, һ дыбыстарын дұрыс айтады, ажыратады; үлгі бойынша таңбалай біледі; өткен дыбыстарды сөздерде, сөз тіркестерінде дұрыс қолдана біледі.
Оқылым				
Жазылым				
Тілдік нормалардың қолданысы				

Кесте 37 – «Өзім туралы» ортақ тақырыбының технологиялық картасы

Сабақ саны	
Оқу мақсаттары	Тақырыпқа байланысты мұғалімнің, сыныптастарының сөзін, қарапайым нұсқауын түсіну. Қарапайым сөздерді көрнекілікке сүйене отырып түсіну. Оқушының дыбыс туралы түсінігін анықтау. «Ы», «ә» дыбыстарымен, әріптерімен таныстыру, айтылуын, жазылуын үйрету.

	Оқуға үйрету, Қазақ тілін үйренуге деген қызығушылығын тудыру.
Тыңдалым және айтылым	Тақырыпқа байланысты мұғалімнің, сыныптастарының сөзін, қарапайым нұсқауын, амандасу түрлерін түсіну, Тыңдау барысында қаратпа, қарапайы сөздердің мағынасын түсіну, мазмұны бойынша сұрақтар, үлгі бойынша өздігінен жауап беру.
Оқылым	Таныс сөздерді тұтас оқу. Суреттегі заттарды атау. Суретке қарап сөйлем құрастыру.
Жазылым	Жазу кезіндегі дұрыс отыру, дәптерді дұрыс қою туралы түсінігінің болуы. Жазу дағдыларын жетілдіру, бекіту. Қазақ тілінің төл әріптерін жазуға үйрету.
Сөздік және сөз тіркестері	Қазақша сөздік қорын үздіксіз дамыту әдістерін меңгерту. Жаңа сөздерді қабылдау, түсіну, қолдану дағдыларын меңгерту, Адамдардың аттарын, заттардың атауларын, іс-әрекеттердің білдіретін сөздермен, сөз тіркестерімен таныстыру. Құрамында «ы», «ә» дыбыстары бар сөздермен, сөз тіркестерімен таныстыру. Негізгі түс атауларын білдіретін сөздермен, сөз тіркестерімен таныстыру.
Пән ішіндегі және пәнаралық байланыстар	Қазақ тілінің төл дыбыстарымен танысу, оларды оқуға, жазуға үйрету. Қазақ тілінде сөйлеуге, оқуға, жазуға үйрету. Оқулықта берілген мәтіндерді меңгерту негізінде өз ойын жеткізуге дағдыландыру. Негізгі түстермен танысу, оқулықтағы суреттерді қарау, жұмыс дәптеріндегі суреттерді бастырып жүргізу, бояу, сонымен қатар сабақ барысында өтетін сергіту сәттері мен жайлы музыканы тыңдау арқылы ойлау, қабылдау, ауызша сөйлеу тілін дамыту. Мәтіндерді оқу арқылы қоршаған орта туралы мағлұматтар беру, таиғатты қорғауға, аялауға үйрету. Мектептегі қызметкерлердің жұмысымен таныстыру, олардың маңыздылығын түсіндіру, қазақ тілін түсіну арқылы әлеуметтік ортаға бейімделуге көмектесу.

Кесте 37 – жалғасы

Ұсынылатын оқыту іс-әрекеттері	Оқушылар шеңбер құрып, кезектесіп ортаға шығып: «Сәлем, менің атым – ...», – деп, өз аттарын айтып, орнына барып, көршісіне қол созады. Осылайша барлық балаға өз атын айтып, танысып шығуы керек. Оқушылар жаттығуды өз аттарын ырғақпен шапалақтай отырып қайталайды. Мұғалім қазақ тілінің төл дыбыстарын жасауға қатысатын дыбыстау мүшелерінің қызметін балаға түсіндіріп, дыбыстарды артикуляциялық анық айтуға жаттығулар ұсынады. Мұғалім қазақ тіліне тән белгілі бір дыбыстарды айтады, ал оқушылар сол дыбыс кездесетін жаңа сөздерді атауға тиіс. Жаңа сөздерді меңгеру үшін қайталау маңызды, сондықтан сабақта өткен сөздерді сәйкес жағдайларға қатысты қайталап отырады.
Көрнекі құралдар	Түстері әртүрлі, бірдей, мөлшерлері бірдей және әртүрлі ойыншықтар, әртүрлі заттар бейнеленген суреттер, таза парақтар, үлестірмелі материалдар. Сөз таңбасын тақтаға жазып көрсету. Плакаттар.

Кесте 38 – Сабақтың ақпараттық картасы

Тақырыбы:

Мақсаты:

Білім беру:

Түзете дамытушы:

Тәрбие мақсаттары:

Құралдары:

Көрсететін құралдар:

Үлестірмелі материал:

Сабақтың кезеңі	Мұғалім мен оқушылардың бірлескен жұмысының мазмұны	Оқушы әрекетінің нәтижелілігі туралы белгі

Төменде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 2-сыныбына арналған оқыту орыс тілінде жүретін «Қазақ тілі» пәнінен жұмыс дәптерінен «Өзім туралы» тақырыбы бойынша тапсырмалар үзінділері келтірілген [55].

ӨЗІМ ТУРАЛЫ

Бұл кім?

1-тапсырма.

- Тыңда. Қайтала. Көрсет.
 - Үлгі бойынша сөйлес.
 - Сұрақтарға жауап бер.
- Сенің атың кім? Сен нешінші сыныпта оқисың?

- Сәлеметсіз бе!
- Сәлеметсіздер ме, балалар!
- Балалар, сендер қай сыныпта оқисыңдар?
- Біз екінші сыныпта оқимыз.
- Бүгін бірінші қыркүйек – Білім күні!

2-тапсырма.

- Сөздерді көшіріп жаз.

Берілген сөздер: мектеп, сынып, Алма, Алматы.

Handwriting practice lines with a grid pattern.

4

Іс-әрекеттер

1-тапсырма.

- Суретке қара. Тыңда. Қайтала.
- Суреттегі заттарды ата. Білетін іс-әрекеттерді айт.

Пышақпен		кеседі.
Инемен		тігеді.
Қылқаламмен		боййды.
Қасықпен		жейді.

2-тапсырма.

- Сөздерді көшіріп жаз.

Берілген сөздер: нан, ине, кесе.

Handwriting practice lines with a grid pattern.

5

Сурет 10 – Жұмыс дәптері

Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақ тілі» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы (оқыту қазақ тілінде)

Оқу бағдарламасы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес әзірленген.

Қазақ тілі пәнін оқыту мақсаты – ана тілін қадірлейтін, қоғамдық мәнін түсінетін тұлға қалыптастыру, қазақ әдеби тілі нормаларын сақтап, дұрыс қолдана білуге, еркін сөйлесуге және сауатты жазуға үйрету.

«Қазақ тілі» оқу пәнін оқытудың негізгі міндеттері:

1) қазақ тілін ана тілі ретінде тани отырып, өмірлік қажеттіліктеріне коммуникативтік әрекеттер түрінде (тыңдалым, оқылым, айтылым, жазылым) сауаттылықпен қолдану;

2) тіл сауаттылығы мен сөйлеу сауаттылығын, сөз байлығын, басқалармен еркін қарым-қатынасқа түсу;

3) аудиовизуалды материалды тыңдау барысында өз көзқарастарын білдіру;

4) мәтіндерге қойылған мақсатқа сәйкес қорытынды, синтез, анализ жасау дағдыларын қалыптастыру.

Төмендегі кестеде 5-сыныпқа арналған «Қазақ тілі» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау келтірілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Бағдарламаның бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
Тыңдалым және айтылым	<p>5.1.1.1 тірек сөздер мен ұсынылған иллюстрациялар арқылы тақырыпты болжау;</p> <p>5.1.5.1 тыңдалған мәтін мазмұны негізінде сұрақтарға жауап беру, көтерілген мәселе бойынша өз ойын білдіру.</p>	<p>5.1.1.1 дауыссыз және дауысты дыбыстар;</p> <p>5.1.1.2 жуан, жіңішке дауысты дыбыстар;</p> <p>5.1.2.1 буынның түрлері туралы түсінік алу;</p> <p>5.1.2.2 ашық буынның анықтамасын білу, мысал келтіру;</p> <p>5.1.3.1 сөз туралы түсінікті кеңейту;</p> <p>5.1.3.2 сөздің белгілі бір заттың, құбылысты, сын-сапаның, қимылдың атауы екенін таныту;</p> <p>5.1.4.1 түбір және қосымша. Олардың бір-бірінен айырмашылығы;</p> <p>5.1.5.1 сөз таптары туралы жалпы түсінік, зат есім, оның мағынасы;</p> <p>5.1.5.2 жалқы есім және жалпы есім;</p> <p>5.1.6.1 сөйлем мүшелері: тұрлаулы және тұрлаусыз мүшелері, олардың байланысы;</p> <p>5.1.7.1 әртүрлі мәтін түрлерін аңғарту: әңгімелеу, сипаттау, талқылау;</p> <p>5.1.8.1 мектепте, сыныпта, асханада өзін ұсту ережелерін білу, орындау;</p> <p>5.3.4.2 үлкендермен сөйлесу мәдениетін білу.</p>

Кесте 39 – жалғасы

Оқылым	<p>5.2.1.1 мәтіндегі негізгі және қосымша ақпаратты түсіну, анықтау;</p> <p>5.2.2.1 лексиканың ауызекі сөйлеу және жазба стильдік айырмашылықтарын мәтіндер арқылы тану.</p>	<p>5.2.1.1 мәтіндегі негізгі ақпаратты түсіну;</p> <p>5.2.2.1 белгілі тақырып бойынша жұппен жұмыс тәсілі арқылы бірбіріне сұрақ қойып, жауап беру;</p> <p>5.2.3.1 мұғалімнің көмегімен түрлі жанрдағы мәтіндерді ажырата білу (хабарлама, жарнама, хат), мазмұнын түсіну;</p> <p>5.2.3.1 мұғалімнің көмегімен түрлі жанрдағы мәтіндерді ажырата білу (хабарлама, жарнама, хат), мазмұнын түсіну;</p> <p>5.2.5.1 мұғалімнің көмегімен балалар энциклопедиясынан қажетті ақпаратты ала білу.</p>
Жазылым	<p>5.3.1.1 берілген мәтінге сәйкес кіріспе, негізгі және қорытынды бөлімдерді қамтитын қарапайым жоспар құру;</p> <p>5.3.4.1 эссенің кіріспе, негізгі, қорытынды бөлімдерін сақтай отырып, өзіне таныс адамды, белгілі бір мекен мен оқиғаны сипаттап не суреттеп жазу</p>	<p>5.3.1.1 жазу техникасын жетілдіру;</p> <p>5.3.1. 2 оқулықтағы жазба жұмыстарын орындай білу;</p> <p>5.3.2.1 мұғалім ұсынған жоспар бойынша мазмұндама жазу;</p> <p>5.3.3.1 туыстарына, достарына хат жазу, конвертке мекен-жайын дұрыс жазу.</p>
Әдеби тіл нормалары	<p>5.4.1.1 қазақ тілінің дыбыстар жүйесін, үндестік заңын, емлелік ерекшеліктерін ескере отырып, орфографиялық нормаға сай жазу</p>	<p>5.4.1.1 тақырып бойынша бас әріппен жазылатын атауларды орфографиялық нормаға сай жазу;</p> <p>5.4.2.1 екпіннің түрлерін сөз және сөйлем ішінде орынды қолдану;</p> <p>5.4.2.1 екпіннің түрлерін сөз және сөйлем ішінде орынды қолдану.</p>

Түзету педагогикасының Ұлттық ғылыми-практикалық орталығы сайтында «Учебники и учебно-методические комплексы (УМК) для специального образования» бөлімінде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқу-

әдістемелік кешендер берілген. Мысалы, «Қазақ тілі» 5 сынып бөлімінде зерде бұзылыстары бар білім алушыларға арналған арнайы мектептің 5-сыныбына арналған оқулық, жұмыс дәптерлері және зерде бұзылыстары бар білім алушыларға арналған арнайы мектептік 5-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларды оқытуға арналған әдістемелік құрал берілген.

Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 5-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құралда зерде бұзылыстары бар оқушыларды қазақ тіліне оқыту тәсілдемесінің ерекшеліктері көрсетілген [56].

Кесте 40 – Оқу мақсаттары бойынша күтілетін нәтиже

Бағдарлама тараулары	Оқу мақсаттары (күтілген нәтижелер)		
	күрделіліктің төмен деңгейі	күрделіліктің орташа деңгейі	күрделіліктің жоғары деңгейі
Дыбыс және әріп	1. Дыбыс пен әріпті таниды, қайталайды. 2. Дауысты және дауыссыз дыбыстарды ажыратады. 3. Дауысты және дауыссыз дыбыстардың түрлерін үлгі бойынша көрсетеді.	1. Дыбыс пен әріпті таниды, айтады. Дауысты және дауыссыз дыбыстарды ажыратады, сөз ойлайды. 3. Үлгі бойынша дыбыстық талдау жасайды.	1. Дыбыс пен әріп тарауын толық меңгереді. 2. Дыбыстық талдау жасай алады.
Буын	1. Мұғалімнің көмегімен сөздерді буынға бөледі, қайталайды. 2. Буынның түрлерін атайды.	1. Сөздерді буынға бөледі, буын санын анықтайды. 2. Мұғалімнің көмегімен буынның түрлерін айтады.	1. Буын және буынның түрлерін тәжірибеде қолданады.
Сөз	1. Сөздерді қайталайды. 2. Бір-екі сөз мысал келтіреді.	1. Көпмағыналы, синоним, антоним, омоним сөздерді мұғалімнің көмегімен ойлайды. 2. Үлгі бойынша сөздерге мысал келтіреді.	1. Сөздерді ойлайды, сөздердің мағыналарын ажырата алады, сөйлем құрастырады.

Кесте 40 – жалғасы

Сөз құрамы	1. Сөздің құрамын, шартты белгілерін біледі. 2. Үлгі бойынша сөздің бөлшектерін шартты белгілермен көрсетеді.	1. Түбір мен қосымшаны ажыратады, мысал келтіреді. 2. Мұғалімнің көмегімен сөз құрамына талдау жүргізеді.	1. Сөз құрамын өздігінен талдайды.
Сөз таптары	1. Сөз таптарының анықтамасын таниды, қайталайды. 2. Жетелеу сұрақтары арқылы сөз таптарының түрлерін айтады.	1. Сөз таптарының анықтамасын түсініп жаттайды, түрлерін ажыратады, мысал келтіреді. 2. Сөз, сөз тіркесі, сөйлем құрастыра алады.	1. Сөз таптарының анықтамасын біледі, мысал келтіре алады, талдау жүргізе алады.
Сөйлем	1. Мұғалімнің көмегімен сызба бойынша сөйлем құрайды. 2. Сөйлем мүшелерінің түрлерін қайталап айтады.	1. Сөйлемнің анықтамасын біледі, сөйлем құрастыра алады, түрлерін ажырата алады. 2. Сөйлемнің тұрлаулы, тұрлаусыз мүшелерін ажыратып, үлгі бойынша талдау жүргізеді.	1. Сөйлем және сөйлемнің түрлерін біледі, тәжірибеде қолдана алады. 2. Сөйлем мүшелеріне толық талдау жүргізеді.
Байланыстырып сөйлеу	1. Әртүрлі тақырыпта сұрақтарға жауап беру арқылы, әңгімеге араласады. 2. Суреттер бойынша сұраққа жауап береді. 3. Сыныптасымен шағын диалог жүргізеді.	1. Әңгімеге белсенді араласады, сұрақтарға жауап береді. 2. Тірек сөздер, мазмұнды суреттер, ілеспелі суреттер бойынша мәтін құрастырады. 3. Әртүрлі тақырыпта диалог жүргізеді.	1. Жоспар, тірек сөздер бойынша шағын мазмұндама жаза алады. 2. Әртүрлі мәтін түрлеріне сипаттама бере алады. 3. Диалогқа өздігінен қатысады.

Кесте 41 – Технологиялық картаның үлгісі

Сағат саны	
Сөйлем. Сөйлемнің тұрлаулы, тұрлаусыз мүшелері	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сөйлемнің анықтамасын біледі. 2. Сөйлемнің тұрлаулы, тұрлаусыз мүшелерін ажыратады. 3. Тұрлаулы, тұрлаусыз мүшелерінің шартты белгілерін таниды. 4. Сөйлем мүшелеріне мысал келтіреді, талдау жасайды.
Мазмұнды сурет	<ol style="list-style-type: none"> 1. Суреттер бойынша сөйлем құрастыру. 2. Мазмұнды сурет, парақша, видео көрсетілім бойынша сөйлем құрастыру. 3. Топтық, жұптық тапсымалар беру, постер қорғау
Ілеспелі қайталау	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сөз таптарын ажыратады, мысал келтіреді. 2. Жұптық жұмыс жүргізу арқылы өз білімін тексереді.
Сөздік және сөз тіркестері	Тақырып бойынша сөздік жұмысы жүргізіледі.
Пәнаралық байланыс	<ol style="list-style-type: none"> 1. Айналамен таныстыру 2. Бейнелеу өнері 3. Ана тілі, ауыз әдебиеті
Көрнекі құралдар	<ol style="list-style-type: none"> 1. Заттық, мазмұнды суреттер 2. Кеспе парақшалар 3. АҚТ қолдану (интерактивті тақта).

Кесте 42 – Оқушының жетістігі туралы үлгілік кесте

Тақырыбы: Сөйлем. Сөйлемнің тұрлаулы және тұрлаусыз мүшелері

Оқушының аты-жөні:

Білу	Күні	Түсіну	Күні	Қолдану	Күні
1. Сөйлемнің анықтамасын біледі. 2. Сөйлемнің тұрлаулы, тұрлаусыз мүшелерін ажыратады. 3. Тұрлаулы, тұрлаусыз мүшелерінің шартты белгілерін таниды. 4. Сөйлем мүшелеріне мысал келтіруді және талдау жасауды біледі.		1. Сөйлемнің анықтамасын біліп, мысал келтіреді. 2. Тұрлаулы және тұрлаусыз мүшелерінің сұрақтарын дұрыс пайдаланады. 3. Сұрақтар қою арқылы шартты белгілерімен сөйлем мүшелеріне талдау жүргізеді.		1. Сөйлемнің анықтамасын біле отырып сөйлем құрастыра алады. 2. Сөйлемнің тұрлаулы және тұрлаусыз мүшелерін қолданып талдау жүргізеді, шартты белгілерімен белгілейді.	

Төменде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) «Қазақ тілі» пәнінен 5-сыныбына арналған жұмыс дәптерінен «Менің мектебім» тақырыбы бойынша тапсырмалар үзінділері келтірілген [57].

Дыбыс және әріп. Дауысты дыбыстар

●●● 1-тапсырма. Дауысты дыбыстардың астын сыз.

Кереге, уық, шаңырақ, сықырлауық, киіз үй, түндік, туырлық, үзік, киіз есік.

Дауысты дыбыстар: а, _____
 Жіңішке дауыстылар: _____
 Жуан дауыстылар: _____

●● 2-тапсырма. Төрт түлік малдардың атын ата. Сөздерді жазып, дауысты дыбыстарды үлгі бойынша қызыл түспен көрсет.

Түйе

--	--	--	--

● 3-тапсырма. Өлеңді жатқа жаз.

Отан – Ана, _____
 Отан – жер, _____
 Отан – дана, _____
 Отан – ел. _____

5

●●● 4-тапсырма. Мәтінді оқы. Көп нүктенің орнына дауысты дыбысты қой.

Біз жыл сайын м...ктеп ауласында, спорт алаңында ж...мыс істейміз. Қоқыс шығ...рамыз, арық тазалаймыз. Ағаш отырғызып, г...лдерді суарамыз. Б...зге өртүрлі құралдар керек. Үйімізден күр...к, тырма, қоларба, сыпырғыш ...келеміз. Оқушылар ұжымы жұмысты жақсы істейді. Бұл – балал...рдың еңбектер...нің жемісі.

●●● 5-тапсырма. Жұмбақтарды шеш. Көп нүктенің орнына тиісті әріпті қой.

1. Т...мір т...лді,
 Сыңғ...р үнді.

к

--	--	--	--	--	--

 у

2. Тазалап ақ қағаз жүзін,
 Ж...қ етер қар...ндаш ...зін.

ө

--	--	--	--	--	--

 ш

3. Қал десем, қ...лмайды,
 Жұмсасам, б...рмайды.

к

--	--	--	--	--	--

 е

Жұмбақтардың шешуіне дыбыстық талдау жаса. _____

●● 6-тапсырма. Жұмбақтың шешуін тап.

Өрі шешен, өрі әнші, өрі күйші,
 Өр үйде бар, тапқышым, көне, білші?

--	--	--	--	--

6

Төмендегі кестеде 6-сыныпқа арналған «Қазақ тілі» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау келтірілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 43 – 1 тоқсан, Қазақ тілі, 6 сынып

Бағдарламаның бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
Тыңдалым және айтылым	6.1.1.1 мәтіннің атауын талқылау және алғашқы бөлігін тыңдау арқылы көтерілетін мәселені болжау; 6.1.4.1 мәтіннің құрылымдық ерекшелігіне назар аудара отырып, жетекші сұрақтар арқылы негізгі ойды анықтау.	6.1.1.1 жуан, жіңішке дауысты дыбыстарды ажырату; 6.1.1.2 қатаң, ұяң, үнді дауыссыз дыбыстарды танып, ажырату; 6.1.2.1 дыбыс үндестігі туралы түсінік. Дыбыстардың бір-біріне әсер етіп өзгеруін іс жүзінде байқату; 6.1.3.1 дара, күрделі сөз туралы түсіну; 6.1.4.1 түбірлес сөздер туралы түсінік. анықтамасын білу; 6.1.5.1 зат есім, негізгі зат есім, оның анықтамасын білу; 6.1.5.2 туынды зат есім, оның анықтамасы. туынды зат есім жасайтын жұрнақтарын білу; 6.1.6.1 тұрлаусыз мүшелер, анықтауыш, пысықтауыш, толықтауыш туралы түсініктері болу; 6.1.7.1 ретсіз берілген сөздерден мәтінді ретімен қайта құру; 6.1.8.1 мектепте, сыныпта, асханада өзін ұстау ережелерін білу, орындау.
Оқылым	6.2.2.1 ауызекі сөйлеу және көркем сөйлеудің стильдік ерекшеліктерін қолданылған тілдік құралдар арқылы тану;	6.2.1.1 мәтіндегі негізгі және қосымша ақпаратты түсіну; 6.2.2.1 мәтіннің мазмұны бойынша өзбетімен қарапайым және нақты сұрақ қою, сұраққа жауап беру;

Кесте 43 – жалғасы

	6.2.6.1 оқылым стратегияларын қолдану: комментарий жасау, іріктеп оқу, рөлге бөліп оқу.	6.2.3.1 хабарландыру, хат, жеделхат, жарнама нұсқаулықтың құрылымы мен рәсімделуі арқылы жанрлық ерекшеліктерін ажырату; 6.2.4.1 дауыстап, түсініп оқу; 6.2.5.1 мұғалімнің көмегімен энциклопедиялар, балаларға арналған газет-журналдардан қажетті ақпаратты ала білу.
Жазылым	6.3.3.1 ұсынылған тақырып бойынша деректер жинақтай отырып, графиктік мәтін (диаграмма, кесте, сызба) түрінде құрастыру; 6.3.5.1 оқылым және тыңдалым материалдары бойынша негізгі ойды білдіретін сөйлемдерді іріктей отырып, жинақы мәтін жазу.	6.3.1.1 «э, ф, ч, ш» дыбыстарына қатысты сөздердің жазылуын меңгеру; 6.3.2.1 шағын мазмұндама жаза білу; 6.3.3.1 іс-қағаздарды (хабарландыру, жұмысқа алу өтініші, жеделхат) жазуға, түбіртек (суға, телефонға, газға) толтыруды білу.
Әдеби тіл нормалары	6.4.1.1 тақырып бойынша жеке сөздер, бірге, бөлек және дефис арқылы жазылатын сөздерді орфографиялық нормаға сай жазу.	6.4.1.1 түбір сөздегі дауысты және дауыссыз сөздердің жазылуын тексере білу; 6.4.2.1 екпіннің түрлерін сөз және сөйлем ішінде орынды қолдану; 6.4.3.1 сөйлем түрлерін айтылу мақсатына қарай ажырату және сәйкес тыныс белгілерін қолдану;

Төмендегі кестеде 7-сыныпқа арналған «Қазақ тілі» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау келтірілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Бағдарламаның бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
Тыңдалым және айтылым	<p>7.1.1.1 мәтін үзінділерін тыңдай отырып, оқиғаның дамуы мен аяқталуын болжау;</p> <p>7.1.4.1 мәтін тақырыбы, сөйлеушінің дауыс ырғағы мен сөйлеу мәнері арқылы негізгі ойды анықтау.</p>	<p>7.1.1.1 дауысты және дауыссыз дыбыстар түрлерін ажырату;</p> <p>7.1.2.1 буынның түрлерін ажырата білу (ашық, тұйық, бітеу);</p> <p>7.1.3.1 түбір сөз, қосымша, жалғау, жұрнақ туралы түсінігі болу;</p> <p>7.1.4.1 сөз құрамына талдау жүргізу;</p> <p>7.1.5.1 зат есім, зат есімнің түрлерін білу, анықтамаларын еске түсіру;</p> <p>7.1.5.2 зат есімнің септелуін еске түсіру, зат есімдерді үлгіге карап септеу;</p> <p>7.1.6.1 жай сөйлем, жайылма сөйлем туралы түсіну;</p> <p>7.1.6.2 сөйлемнің тұрлаулы, тұрлаусыз мүшелерін білу;</p> <p>7.1.7.1 саяхат кезінде көргендері туралы әңгіме құрау;</p> <p>7.3.4.1 мектепте, сыныпта, асханада, көлікте, аулада өзін ұстау ережелерін білу, орындау.</p>
Оқылым	<p>7.2.1.1 мәтіндік және графиктік (кесте, диаграмма, сурет, шартты белгілер) ақпаратты интерпретациялау;</p> <p>7.2.5.1 мәтін бойынша проблемалық сұрақтар құрастыру.</p>	<p>7.2.1.1 мәтіндегі негізгі және қосымша ақпаратты түсіну, анықтай білу;</p> <p>7.2.2.1 мәтін мазмұнын түсінуге, нақты ақпараттарды анықтауға бағытталған сұрақтар құрастыра білу;</p> <p>7.2.3.1 қолхат, өтініш, сауалнаманың құрылымы мен рәсімделуі арқылы жанрлық ерекшеліктерін ажыратуды білу;</p> <p>7.2.4.3 жүгіртіп оқу;</p>

		7.2.4.4 іштей оқу; 7.2.5.1 мұғалімнің көмегімен энциклопедия, сөздіктерден қажетті ақпараттарды алу.
Жазылым	7.3.3.1 мәтін құрылымын (кіріспе бөлім, жалпы мәлімет беру, детальді мәлімет беру) сақтай отырып, графиктік мәтін (шартты белгі, сурет, сызба) түрінде берілген процесті сипаттап жазу; 7.3.5.1 оқылым және тыңдалым материалдары бойынша тірек сөздер мен сөз тіркестерін синонимдік қатармен ауыстыра отырып, жинақы мәтін жазу.	7.3.1.2 қалдырылып кеткен әріптер мен сөздерді орнына қойып, сөздер мен сөйлемдерді көшіріп жазу; 7.3.2.1 мазмұндама жазу барысында пікір айту, дәлелдей, қорытынды жасай білу; 7.3.3.1 іс-қағаздарды: қолхат, өтініш, сауалнама, өмірбаян толтыруға үйрету.
Әдеби тіл нормалары	7.4.2.1 сөйлеу тіліндегі интонация, кідіріс, логикалық екпіннің мәнін түсініп қолдану.	7.4.1.1. қазақ тілінің дыбыстар жүйесін, үндестік заңын, емлесілік ерекшеліктерін ескере отырып, орфографиялық нормаға сай жазу; 7.4.2.1 екпіннің түрлерін сөз және сөйлем ішінде орынды қолдану; 7.4.3.1 төл сөз, төлеу сөз, автор сөзінің тыныс белгілерін дұрыс қолдану.

Түзету педагогикасының Ұлттық ғылыми-практикалық орталығы сайтында «Учебники и учебно-методические комплексы (УМК) для специального образования» бөлімінде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқу-әдістемелік кешендер берілген. Мысалы, «Қазақ тілі» 7-сынып бөлімінде зерде бұзылыстары бар білім алушыларға арналған арнайы мектептің 7-сыныбына арналған оқулық, жұмыс дәптерлері және зерде бұзылыстары бар білім

алушыларға арналған арнайы мектептік 7-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларды оқытуға арналған әдістемелік құрал берілген.

Әдістемелік құрал мектеп мұғалімдерімен қатар арнайы мекемелердегі педагогтарға, мектепке дейінгі мекемелердің тәрбиешілеріне, сондай-ақ арнайы педагогика саласы бойынша жоғарғы оқу орындарының студенттеріне арналған.

Аталған әдістемелік құралдағы «Қазақ тілі» пәні бойынша 7-сыныпқа арналған оқушы картасы төменде берілген [58].

Кесте 45 – Оқу мақсаттары (күтілген нәтижелер)

Бағдарлама тараулары	Оқу мақсаттары (күтілген нәтижелер)		
	күрделіліктің төмен деңгейі	күрделіліктің орташа деңгейі	күрделіліктің жоғары деңгейі
Менің туған өлкем	<p>1. Дыбыс пен әріпті таниды, дауысты және дауыссыз дыбыстарды ажыратады.</p> <p>2. Жуан және жіңішке дауысты дыбыстарды үлгі арқылы көрсетеді.</p> <p>3. Дауыссыз дыбыстардың түрлерін кесте арқылы көрсетеді.</p>	<p>1. Дыбыс пен әріпті таниды, дауысты және дауыссыз дыбыстарды ажыратады, сөз ойлайды.</p> <p>2. Жуан және жіңішке дыбыстарды ажырата алады.</p> <p>3. Үлгі бойынша дыбыстық талдау жасайды.</p>	<p>1. Дыбыс пен әріп тарауын толық меңгереді.</p> <p>2. Дауысты және дауыссыз дыбыстардың түрлерін толық біледі.</p> <p>3. Дыбыстық талдау жасай алады.</p>

Кесте 46 – Технологиялық карта

Сағат саны	
Сөз құрамы	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сөз құрамының анықтамасы 2. Сөз құрамының негізгі бөлшектері (түбір, қосымша) 3. Қосымшаның түрлері 4. Сөз құрамының шартты белгілері 5. Сөз құрамына талдау
Мазмұнды сурет	<ol style="list-style-type: none"> 1. Суреттер бойынша сөздер айту 2. Мазмұнды сурет, парақша, бейнекөрсетілім бойынша сөздерді табу. 3. Топтық, жұптық тапсырмалар орындау, постер қорғау
Ілеспелі қайталау	<ol style="list-style-type: none"> 1. Буының анықтамасы, түрлері 2. Жеке, жұптық жұмыс
Сөздік және сөз тіркестері	<ol style="list-style-type: none"> 1. Тақырып бойынша сөздік жұмысы
Пәнаралық байланыс	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ана тілі, ауыз әдебиеті 2. Еңбекке баулу, бейнелеу өнері 3. Жаратылыстану
Көрнекі құралдар	<ol style="list-style-type: none"> 1. Заттық, мазмұнды суреттер 2. Кеспелі парақшалар 3. Кестелер 4. АҚТ қолдану (интербелсенді тақта).

Кесте 47 – Оқушының жетістігі туралы кесте

Тақырыбы: Сөз құрамы

Оқушының аты-жөні:

Білу	Күні	Түсіну	Күні	Қолдану	Күні
1.Сөз құрамының анықтамасын біледі. 2.Сөздің бөлшектерін ажыратады. 3.Түбір, жұрнақ, жалғау бөлшектерінің шартты белгілерін таниды. 4.Сөздер ойлайды, талдау жасауды біледі.		1.Сөз құрамының анықтамасын түсініп, мысал келтіреді. 2.Сөздің бөлшектерін дұрыс ажыратады, табады. 3.Шартты белгілермен сөз құрамына талдау жүргізеді.		1.Сөз құрамына талдау жүргізеді.	

Төменде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 2-сыныбына арналған «Қазақ тілі» пәні бойынша жұмыс дәптерінен «Өзім туралы» тақырыбы бойынша тапсырмалар үзінділері келтірілген [59].

ӨЗІМ ТУРАЛЫ

Дыбыстар мен әріптер. Дауысты дыбыстар

1-тапсырма.

● ● ● Ұқсас дыбыстарды көшіріп жаз.

А-ә, о-ө, и-й, ү-ү, ғ-ғ, қ-қ, н-ң, б-в, б-д, д-в, г-б

3

2-тапсырма.

● Дауысты дыбыстарды есіңе түсіріп жаз.

● Дауысты дыбыстардың жуан, жіңішке болатынын есіңе түсір.

3-тапсырма.

● ● Берілген әріптерге сөз ойла. Дұрыс жаз.

А-ә, о-у, с-ш

4-тапсырма.

● ● ● Бас әріптердің жазылу ұқсастығына көңіл аудар.

Дұрыс жаз.

Л-М, П-Т, Х-Ж, Ғ-Р, И-Ш, Н-К, У-Ч, Н-К, Л-Я

4

Сурет 12 – Жұмыс дәптері

Төмендегі кестеде 8-сыныпқа арналған «Қазақ тілі» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау келтірілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 48 – 1 тоқсан, Қазақ тілі, 8 сынып

Бағдарламаның бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
Тыңдалым және айтылым	8.1.1.1 мәтіннен алынған дәйексөздерге, үзінділерге сүйене отырып, көтерілетін мәселені болжау; 8.1.3.1 тыңдалған мәтіннің мазмұнын түсіну, ұсынылған ақпараттан астарлы ойды анықтау.	8.1.1.1 дауысты дыбыстардың түрлерін білу, сөзден оларды ажырату; 8.1.1.2 дауыссыз дыбыстардың түрлерін ажырата білу; 8.1.1.3 сөздерге дыбыстық талдау жасай білу; 8.1.2.1 буынның түрлерін ажырата білу (ашық, тұйық, бітеу); 8.1.3.1 қысқарған сөздер туралы жалпы түсініктері болу; 8.1.4.1 түбірлес сөздер: әртүрлі сөз таптарына жататын түбірлес сөздер, оларды құрамы бойынша талдау; 8.1.5.1 сан есімнің анықтамасын еске түсіру, мысал келтіру; 8.1.6.1 құрмалас сөйлемдер құрамындағы жай сөйлемдердің байланысу тәсілдерін байқау; 8.1.7.1 дұрыс құрылмаған мәтінді қайта құру; 8.1.8.1 әртүрлі жағдайларда өздерін дұрыс ұстап, сыпайы қатынас жасау дағдысын меңгеру.
Оқылым	8.2.2.1 публицистикалық және ғылыми стиль ерекшеліктерін қолданылған тілдік	8.2.1.1 мәтіннен негізгі, қосымша, детальді ақпаратты анықтау, 8.2.2.1 мәтіннен негізгі ақпаратты анықтауға бағытталған нақтылау сұрақтарын құрастыру;

Кесте 48 – жалғасы

	құралдар арқылы тану; 8.2.3.1 мақала, аннотация құрылымы мен ресімделуі арқылы жанрлық ерекшеліктерін ажырату.	8.2.3.1 өмірбаян, жеделхат, сенімхат, арыздың құрылымы мен ресімделуі арқылы жанрлық ерекшеліктерін ажырату; 8.2.4.1 дауыстап, түсініп оқу; 8.2.5.1 энциклопедия, сөздік, балаларға арналған газет-журналдар дан қажетті ақпараттарды алу.
Жазылым	8.3.5.1 оқылым және тыңдалым материалдары бойынша мәтіннің баяндау желісін сақтап, әр бөлігінен алынған ақпараттардан жинақы мәтін (аннотация) жазу; 8.3.6.1 БАҚ материалдары негізінде стильдік ауытқуларды, орынсыз қолданылған сөз оралымдарын талдап, стильдік түзетулер жасау, редакциялау.	8.3.1.1 ережелерді сақтап жазу; 8.3.2.1 сөздерді өзгерте отырып шағын мазмұндама жазу; 8.3.3.1 іс-қағаздарды: хабарландыру, жұмысқа алу өтініші, жеделхат, өмірбаян, қолхат, сенімхат жазуға, түбіртек (суға, телефонға, газға) толтыруға жаттықтыру.
Әдеби тіл нормалары	8.4.1.1 тақырып бойынша бас әріппен жазылатын күрделі-құрама атауларды орфографиялық нормаға сай жазу.	8.4.1.1 қазақ тілінің дыбыстар жүйесін, үндестік заңын, емлелік ерекшеліктерін ескере отырып, орфографиялық нормаға сай жазу; 8.4.2.1 сөйлеу тіліндегі интонация, кідіріс, логикалық екпіннің мәнін түсініп қолдану; 8.4.3.1 қазақ тіліндегі тыныс белгілерінің түрлері мен қызметін (даралаушы) түсіну, дұрыс қолдану.

Төмендегі кестеде 9-сыныпқа арналған «Қазақ тілі» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін

нәтижелерге салыстырмалы талдау келтірілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 49 – 1 тоқсан, Қазақ тілі, 9 сынып

Бағдарлама ның бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
Тыңдалым және айтылым	9.1.1.1 мәтін мазмұны бойынша дайындалған сұрақтарға болжаммен жауап беру, түпнұсқамен салыстыру; 9.1.2.1 қоғамдық-саяси, әлеуметтік-экономикалық, ғылыми тақырыптарға байланысты әртүрлі жанрдағы кең көлемді мәтіндердегі (Жолдау) мақсатты аудитория мен көркемдегіш құралдардың рөлін талдау.	9.1.1.1 дауысты және дауыссыз дыбыстар; 9.1.1.2 қатаң, ұяң дауыссыздар; 9.1.2.1 буын үндестігі туралы ұғымды қалыптастыру, іс жүзінде байқатып, сөйлеу тәжірибелерінде дұрыс пайдалану; 9.1.3.1 қысқарған сөздер туралы жалпы түсінік. бұлардың емлесі; 9.1.4.1 сөз құрамын талдау; 9.1.5.1 зат есімнің түрлерін білу; 9.1.5.2 өтілген жалғау турлерін мәтіннен табу, сөйлеу; тәжірибелерінде дұрыс пайдалану; 9.1.6.1 сөйлемнің тұрлаулы, тұрлаусыз мүшелерін ажырату; 9.1.6.2 бірыңғай мүшелі сөйлемдер құрастыру; 9.1.7.1 оқыған кітаптарынан білген, көрген, байқаған мағлұматтарды пайдалана отырып ойын жеткізу; 9.1.8.1 әртүрлі жағдайларда өздерін дұрыс ұстап, сыпайы қатынас жасау дағдысын меңгеру.
Оқылым	9.2.3.1 мақала құрылымы мен ресімделуі арқылы жанрлық ерекшеліктерін ажырату;	9.2.1.1 мәтін бойынша берілген ақпаратты интерпретациялау; 9.2.2.1 мәтіннен негізгі және қосымша ақпаратты анықтауға бағытталған нақтылау сұрақтарын құрастыру; 9.2.3.1 өзбетімен түрлі жанрдағы мәтіндерді ажырата білу,

Кесте 49 – жалғасы

	9.2.2.1 қазақ тілі стильдері мен шешендік сөздің түрлерін қолданылған тілдік құралдар арқылы тану.	мазмұнын түсіну; 9.2.4.1 жүгіртіп оқу; 9.2.4.2 іріктеп оқу; 9.2.4.3 рөлге бөліп оқу; 9.2.5.1 ғаламтор, энциклопедия, газетжурналдар, оқулықтардан алынған деректерді алу.
Жазылым	9.3.1.1 жинақталған материалдар негізінде көзделген мақсатқа сәйкес ауызша және жазбаша мәтіндер үшін күрделі жоспар құру; 9.3.2.1 мақсатты аудиторияның қызығушылығын ынталандыру үшін әртүрлі жанрда мәтіндер құрастыру; 9.3.6.1 жазба жұмысын абзацтар мен бөліктерге бөлу, ойын (ақпарат, идея) дұрыс жүйелеп, логикалық түзетулер енгізу, редакциялау.	9.3.1.1 шылаулар мен шылау тұлғалас қосымшалардың жазылуы, шылаулардың емлесін білу; 9.3.2.1 мазмұндама жазу; 9.3.2.2 оқыған кітаптарынан білген, көрген, байқаған мағлұматтарды пайдалана отырып творчестволық шығарма жазу; 9.3.3.1 іс-қағаздарды: жұмысқа орналасуға байланысты қағаздар (өтініші, өмірбаян, қолхат) жаза білу.
Әдеби тіл нормалары	9.4.1.1 мәнмәтін бойынша тілдік бірліктерді орфографиялық нормаға сай жазу.	9.4.1.1 жалғаулар мен шылаулардың ерекшелігін ескере отырып, үндестік заңына сәйкес орфографиялық нормаға сай жазу; 9.4.2.1 сөйлеу тіліндегі интонация, кідіріс, логикалық екпіннің мәнін түсініп қолдану; 9.4.3.1 сөйлем соңында және сөйлем ішінде қойылатын тыныс белгілерін дұрыс қолдану.

Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы (оқыту қазақ тілінде емес)

Оқу бағдарламасы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес әзірленген.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнін оқыту мақсаты: негізгі орта білім беру деңгейіне арналған «Қазақ тілі мен әдебиеті» бағдарламасының мақсаты – оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту, қазақ тілін қадірлейтін, қоғамдық мәнін түсінетін тұлға қалыптастыру, тіл нормаларын сақтап, дұрыс қолдана білуге, еркін сөйлесуге және сауатты жазуға үйрету.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» оқу бағдарламасының негізгі міндеттері:

1) шығармашылық тұрғыда жұмыс істеуге, сын тұрғысынан ойлауға дағдыландыру;

2) білім деңгейі жоғары, ой-өрісі дамыған тұлға қалыптастыру;

3) туындаған мәселелерді шеше білетін, шынайы өмірге бейім жаңашыл ұрпақ тәрбиелеу;

4) оқушыларды сөйлесім әрекетінің түрлерін әлеуметтік ортада қолдана білуге үйрету;

5) оқушылардың тілдік дағдысы мен ойлау қабілетін дамыту;

6) оқушыны қазақ халқының мәдениетімен, әдебиетімен, ұлттық салт-дәстүрімен таныстырып, мәдени ортада пайдалануға баулу, қазақ еліне, мемлекеттік тілге деген құрмет сезімін тәрбиелеу.

Төмендегі кестеде 5-сыныпқа арналған «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін «Қазақ тілі» пәнінің оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау келтірілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 50 – 1 тоқсан, Қазақ тілі мен әдебиеті, 5 сынып

Бағдарламан ың бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
Тыңдалым	5.1.1.1 тақырыпты тірек сөздер арқылы болжау; 5.1.3.1 күнделікті тұрмыстық тақырыптарға байланысты жаңа сөздер мен тірек сөздердің мағынасын түсіну.	5.1.1.1 аудио таспаға жазылған таныс сөздерді естіп, айту, аудару; 5.1.1.2 жуан және жіңішке дауыстылар, дыбыс үндестігі ережелерін білу; 5.1.2.1 жеңіл мәтіндердің жалпы мазмұнын түсіну; 5.1.3.1 тыңдалған сөздер мен сөз тіркестері бойынша сұрақтарға жауап беру.
Айтылым	5.2.3.1 ауызша мәтіндер құрауда қазақ тіліндегі төл дыбыстардың дыбысталуын, үндестік заңын ескеріп айту; 5.2.2.1 қазақша амандасу мәнері мен ұлттық этикет формаларын пайдалану.	5.2.1.1 мәтін бойынша: кім? не? кімдер? нелер? кіммен? немен? деген сұрақтарға қарапайым үлгілерді пайдаланып сөйлесу; 5.2.1.2 үлгі бойынша затты сипаттау; 5.2.2.1 әдептілік, тәртіп ережелерін білу, орындау; 5.2.3.1 бір-біріне сұрақ қою, құрбысының сұрағына жауап беру; 5.2.4.1 жиі қолданатын заттың атын, түртүсін, қимылын білдіретін сөздерді меңгеру, белсенді сөз қорында қолдану; 5.2.5.1 сөйлемнің мазмұны бойынша сұраққа жауап беру.
Оқылым	5.3.1.1 мәтіндегі негізгі ақпаратты анықтау; 5.3.3.1 фольклорлық және шағын көлемді көркем әдеби шығармаларды түсіну, тақырыбын анықтау;	5.3.1.1 екі-төрт сөйлемнен тұратын жеңіл мәтіндерді оқып, сұраққа жауап беру; 5.3.2.1 мұғалімнің көмегімен сөздіктен қажетті ақпаратты ала білу; 5.3.3.1 сөздерді буындап дауыстап оқу;
Жазылым	5.4.5.1 жазба жұмыстарында жалғаулардың ерекшелігін ескеріп, үндестік заңына сәйкес	5.4.1.1 дауысты (ә, ө, ү, ұ, і) дыбыстардың дыбысталу ерекшеліктеріне сәйкес дұрыс айту, ажырату, әріп таңбасын дұрыс жазу;

Кесте 50 – жалғасы

	орфографиялық нормаға сай дұрыс жазу; сөйлем соңында қойылатын тыныс белгілерді орынды қолдану; 5.4.4.1 мәліметтерді жинақтай отырып, тақырып бойынша постер жасау.	5.4.2.1 алфавит, дыбыстар мен әріптер; 5.4.4.1 жазба жұмыстарында өткен ережелерді сақтап, орфографиялық нормаға сай дұрыс жазу;
Тілдік бағдар	5.5.1.1 мәтін құрауда жалғау түрлерін дұрыс жалғау.	5.5.1.1 жаңа сөздердің мағынасын түсіну, аудармаларын білу; 5.5.2.1 жуан және жіңішке дауысты дыбыстардың дыбысталу ерекшеліктеріне сәйкес дұрыс айту, ажырату; 5.5.3.1 түбір және қосымша, жұрнақтар мен жалғаулар түрлерін анықтау, қолдану.

Түзету педагогикасының Ұлттық ғылыми-практикалық орталығы сайтында «Учебники и учебно-методические комплексы (УМК) для специального образования» бөлімінде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқу-әдістемелік кешендер берілген. Мысалы, «Қазақ тілі» 5 сынып бөлімінде зерде бұзылыстары бар білім алушыларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептің 5-сыныбына арналған оқулық, жұмыс дәптерлері және алушыларды оқытуға арналған әдістемелік құрал берілген. Алайда бұл құрал жалпы білім беретін мектептерде инклюзивті практиканы жүзеге асыруда мұғалімдермен қолданыла алады.

Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептердің (сыныптардың) 5-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құралда зерде бұзылыстары бар оқушыларды қазақ тіліне оқыту тәсілдемесінің ерекшеліктері көрсетілген [60].

Кесте 51 – Оқу мақсаттары бойынша күтілетін нәтиже

Бағдарлама тараулары		Оқу мақсаттары (күтілген нәтижелер)		
		күрделіліктің төмен деңгейі	күрделіліктің орташа деңгейі	күрделіліктің жоғары деңгейі
Тыңдалым	Сөздер мен сөз тіркестерінің мағынасын түсіну	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мұғалімнің нұсқауын тыңдайды. 2. дауысты дыбыстар мен дауыссыз дыбыстардың айтылуын тыңдап, ажырата біледі. 3. Аудиотаспаларды тыңдайды, естігенін түсінеді. 4. Естіген жуан және жіңішке дыбыстарға әсерін білдіреді. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мұғалімнің нұсқауын және сыныптастарының айтқандарын мұқият тыңдайды, түсінеді. 2. Дауысты дыбыстар мен дауыссыз дыбыстарды есту арқылы ажырата біледі. 3. Аудио таспаға жазылған таныс сөздерді, сөз тіркестерін естіп, қайталайды. 4. Жуан және жіңішке дауысты дыбыстарды мұғалімнің сәл көмегімен ажырата біледі. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мұғалімнің нұсқауын және айналасындағы адамдардың айтқанын түсінеді. 2. Дауысты дыбыстар мен дауыссыз дыбыстарды ажырата біледі. 3. Аудиотаспаға (бейнетаспа) жазылған таныс сөздерді, сөз тіркестерін естіп айтады, аударды. 4. Жуан және жіңішке дауысты дыбыстарды ажырата біледі. Үндестік заңына мысал келтіреді.
	Әртүрлі жанрдағы мәтіндерді түсіну	<ol style="list-style-type: none"> 1. Жаңа сөздердің мағынасын түсінеді. 2. Аудиотаспаға жазылған нұсқауларды мұқият тыңдайды. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Жеңіл мәтіндердің жалпы мазмұнын түсінеді. 2. Жаңа сөздердің мағынасын түсінеді, аудармаларын біледі. 3. Аудиотаспаға жазылған нұсқауларды мұқият түсініп тыңдайды. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оқылған мәтіннің мазмұнын түсінеді. 2. Жаңа сөздердің мағынасын түсінеді, аудармаларын біледі, сөйлеу тілінде қолданады. 3. Аудиотаспаға жазылған нұсқауларды түсініп орындайды.

Кесте 51 – жалғасы

	Тыңдалым материалдары бойынша жауап беру	1. Мұғалімнің көмегімен тыңдалған сөздер мен сөз тіркестері бойынша сұрақтарға жауап береді. 2. Мәтіннің мазмұны бойынша негізгі сұрақтарға қосымша жауап береді. 3. Қосымша туралы түсінігі бар.	1. Суреттер мен көрнекілік құралдардың көмегімен тыңдалған сөздер мен сөз тіркестері бойынша сұрақтарға жауап береді. 2. Мәтіннің мазмұны бойынша негізгі сұрақтарға мұғалімнің көмегімен жауап береді. 3. Есту бойынша жұрнақ арқылы өзгерген сөздерді түсінеді.	1. Тыңдалған сөздер мен сөз тіркестері бойынша сұрақтарға жауап береді. 2. Мәтіннің мазмұны бойынша сұрақтарға жауап береді. 3. Жалғау мен жұрнақтың айырмашылығы мен маңызын біледі және қолданады.
Айтылым				
Оқылым				
Жазылым				
Тілдік бағдар				

Кесте 52 – «Жуан және жіңішке дауысты дыбыстар» тақырыбының технологиялық картасы

Сабақ саны	
Оқу мақсаттары	Тақырыпқа байланысты мұғалімнің нұсқауын, сыныптастарының сөздерін түсіну. Жаңа сөздерді көрнекілікке сүйене отырып, түсіну. Оқушылардың дыбыс туралы білімін анықтау. Дауыссыз дыбыстар туралы білімін тексеру. Жуан және жіңішке дыбыстарымен, олардың әріптестерімен таныстыру, айтылуын, жазылуын үйрету. Оқуға үйрету. Айтылуы ұқсас сөздердің мағыналарының әртүрлілігін түсіндіру. Қазақ тілін үйренуге деген қызығушылығын тудыру.

Кесте 52 – жалғасы

Тыңдалым	Тақырыпқа байланысты сөздер мен сөз тіркестерінің мағынасын түсіну. Мәтінді түсініп оқу, мәтінде кездесетін жаңа сөздердің мағынасын анықтау, мазмұны бойынша сұрақтарға үлгі бойынша өздігінен жауап беру.
Айтылым	Қарым-қатынастық дағдыларды дамыту. Жуан және жіңішке дауысты дыбыстардың айтылу ерекшеліктерін анықтау. Жұмбақтарды айтылуы бойынша түсініп, көп нүктенің орнына қойылатын сөзді табу. Тақырып бойынша сөздерді қатыстырып диалог ұйымдастыру.
Оқылым	Мәтінді түсініп оқу. Күрделі сөздерді буынға бөліп оқу. Таныс сөздерді тұтас оқу. Суреттегі заттарды атау. Суретке қарап сөйлем құрастыру.
Жазылым	Көп нүктенің орнына тиісті әріптерді қою. Сөздің дыбыстық құрамын талдау. Көшіріп жазу, есту бойынша жазуды жетілдіру. Құрамында жуан және жіңішке дауысты дыбыстары бар сөздерді тақтаға жазу.
Тілдік бағдар	
Сөздік және сөз тіркестері	Қазақша сөздік қорын үздіксіз дамыту әдістерін меңгерту. Жаңа сөздерді қабылдау, түсіну, қолдану дағдыларын меңгерту. Адамдардың аттарын, заттардың атауларын, іс-әрекеттерді білдіретін сөздермен, сөз тіркестерімен таныстыру. Негізгі түс атауларын білдіретін сөздермен, сөз тіркестерімен таныстыру.
Көрнекі құралдар	Мөлшерлері бірдей және әртүрлі заттар бейнеленген суреттер, таза парақтар, үлестірмелі материалдар. Жуан және жіңішке әріптердің таңбасын тақтаға жазу. Плакаттар.

Кесте 53 – Сабақтың ақпараттық картасының үлгісі

Тақырыбы:

Мақсаты:

Білім беру:

Түзете-дамытушы:

Тәрбие мақсаттары:

Құралдары:

Көрсететін құралдары:

Үлестірмелі материал:

Сабақтың кезеңі	Мұғалім мен оқушылардың сараланған тәсілді есепке ала отырып бірлескен жұмысының мазмұны				Ескертулер
	1-топ	2-топ	3-топ	4-топ	

Төменде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептердің (сыныптардың) 5-сыныбына арналған жұмыс дәптерінен «Менің мектебім» тақырыбы бойынша тапсырмалар үзінділері келтірілген [61].

МЕНИҢ МЕКТЕБИМ

1-тапсырма.

- Дауысты дыбыстарды оқы.
- Дауысты дыбыстарды жаа.
- Жіңішке дауысты дыбыстарды бір бөлек, жуан дауысты дыбыстарды бір бөлек теріп жаа.

Дауысты дыбыстар: а, _____
 Жіңішке дауыстылар: _____
 Жуан дауыстылар: _____

2-тапсырма.

- Көшіріп жаа.
- Дауысты дыбыстардың түрлерін ажырат.
- Жуан дауыстылардың астын бір сызықпен, жіңішке дауыстылардың астын екі сызықпен сыз.

Жаа, шөп, орақ, еңбек, өсімдік, алабота, жусан, егін, өзен, жел, қайық, бозторғай, дала, гүл, қызғалдақ, бейшешек.

3-тапсырма.

- Берілген сөздерді түсініп оқы.
- Сыныпқа, сабаққа қатысты сөздерді теріп жаа.
- Жуан дауысты дыбыстары бар сөздерді бір бөлек, жіңішке дауысты дыбыстары бар сөздерді бір бөлек жаа.

Бес, біз, домбыра, пән, кітап, күнделік, бұзау, терезе, қалам, сабақ, өшіргіш, гүл, парта, ағаш, тақта, есеп.

4

4-тапсырма.

- Төменде берілген сөздерден сөйлем құра.

1. Таудың етегінде, саяжай. 2. Саяжайда, биәдің, өседі, қарақат.
 3. Ерте, піседі, шие. 4. Күзде, жинаймыз, іріктейміз, жемістерді.
 5. Денсаулыққа, пайдалы, жемістер.

5-тапсырма.

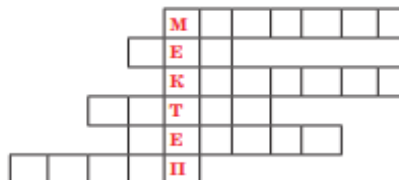
- Дыбыстарды дұрыс айт.
- Сөздерді түсініп оқы.
- Берілген дыбыстарға сөйкес сөздерді таңда. Көшіріп жаа.

Керекті сөздер: торғай, жұмыс, сәуле, көрші, күшкі, көше, ұшақ, тоқаш, сорпа, бұғы, ұшқыш, дәптер, өтеш, өрік, өмір, күміс, күлкі, көйлек, көрпе, сұрақ, жұмбақ.

Дыбыстар	Үлгі	Сөздер
А, о	боран, қора	_____
Ы, ү	құлын, жұлдыз	_____
Ө, е	Өсем, әже	_____
Ө, і	бөрік, көлік	_____
Ү, і	түлкі, жүзік	_____
Ө, е	өзен, төсек	_____
А, ү	бұршақ, құлақ	_____

6-тапсырма.

- Берілген орыс сөздерін оқы.
- Берілген орыс сөздерінің қазақша баламасын айт.
- Қызылмен жазылған әріптерді тірек ете отырып сөзжұмбақты толтыр. Сөзжұмбақтағы сөздерді жаа.

Учитель
 Широкий
 Дежурный
 Книга
 Окно
 Класс

5

Сурет 13 – Жұмыс дәптері

Төмендегі кестеде 6-сыныпқа арналған «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін «Қазақ тілі» пәнінің оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау келтірілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 54 – 1 тоқсан, Қазақ тілі, 6 сынып

Бағдарламаның бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
Тыңдалым	6.1.1.1 тірек сөздер, мәтіннің бастапқы бөлігін тыңдау арқылы тақырыпты және көтерілетін мәселені болжау; 6.1.5.1 тірек сөздер, жетекші сұрақтар, мәтін тақырыбы арқылы негізгі ойды анықтау.	6.1.1.1 аудиотаспаға жазылған таныс сөздер мен сөз тіркестерін естіп, айту, аудару; 6.1.1.2 дауыссыз дыбыстар, олардың жіктелуі туралы білу, сөздерге дыбыстық талдау жасау; 6.1.2.1 мәтіннің негізгі мағынасын түсіну; 6.1.3.1 сұраққа өздігінен жауап беру.
Айтылым	6.2.2.1 тақырып бойынша диалогті бастау, жалғастыру, аяқтаудың ұлттық сөз әдебі мен сөйлеу этикеті формаларын білу; 6.2.3.1 ауызша мәтіндер құрауда хабарлы сөйлемдердің интонациялық ерекшелігін ескеріп айту.	6.2.1.1 мәтіннің мазмұны бойынша сұрақтарға жауап беру арқылы әңгімелесу; 6.2.2.1 мектепте, сыныпта, асханада өзін ұстау ережелерін білу, орындау; 6.2.3.1 берілген үлгілер, сызбалар бойынша диалогтік сөйлеуін дамыту; 6.2.4.1 сурет, ілеспелі сурет бойынша қысқа әңгіме құрастыру; 6.2.5.1 сұраққа толық жауап беру.

Кесте 54 – жалғасы

Оқылым	6.3.2.1 ресми стильдегі мәтіндердің стильдік ерекшелігін анықтау (мінездеме); 6.3.5.1 қосымша ақпарат көздерінен тақырыпқа байланысты мәліметтерді мәтін мазмұнымен салыстыру, қарама-қайшы ақпараттарды анықтау.	6.3.1.1 әдеби сөйлеу нормаларын сақтай отырып, мәтінді жүгіртіп дұрыс, саналы түрде дауыстап оқу; 6.3.2.1 мұғалімнің көмегімен балаларға арналған газет-журналдардан қажетті ақпаратты ала білу; 6.3.3.1 сөздерді тұтас дауыстап оқу.
Жазылым	6.4.4.1 мәліметтерді жинақтай отырып, тақырып бойынша постер жасау; 6.4.1.1 мәтіндердің стильдік ерекшелігін сақтай отырып, мінездеме жазу	6.4.1.1 ә дыбысы бар сөздерді дұрыс айтып, қатесіз жазу; 6.4.2.1 алдын ала талданған 2-3 сөйлемді ережелерді сақтап жазу; 6.4.4.1 зат есімнің көптік жалғауларын дұрыс жазу.
Тілдік бағдар	6.5.1.1 мәтіндерден деректі және дерексіз зат, көптік мәнді есімдерді ажырата білу, жазбаша, ауызша жұмыстарда қолдану.	6.5.1.1 мәтіндегі жаңа сөздерді тауып, мағынасын түсіну; 6.5.1.2 сөздердің тура және ауыспалы мағыналарын түсіну, ажырату ; 6.5.2.1 дауыссыз дыбыстардың дыбыс ерекшеліктеріне сәйкес дұрыс; 6.2.2.1 негізгі және туынды түбір сөздерді білу және ажырату 6.5.4.1 жай сөйлем құрастырып айту, аудару.

Төмендегі кестеде 6-сыныпқа арналған «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін «Қазақ тілі» пәнінің оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау келтірілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Бағдарламаның бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
Тыңдалым	7.1.2.1 тыңдалған мәтіннің негізгі мазмұнын түсіну, ақпараттың өзектілігін анықтау; 7.1.5.1 тірек сөздер, сөйлеушінің дауыс ырғағы мен сөйлеу мәнері арқылы негізгі ойды анықтау.	7.1.1.1 сөздер мен сөз тіркестерінің мағынасын түсіну; 7.1.2.1 қарапайым әдеби мәтіндерді тындау, түсіну; 7.1.3.1 тыңдаған мәтін мазмұны бойынша қойылған сұрақтарға жауап беру.
Айтылым	7.2.1.1 мақал-мәтелдерді орынды қолдана отырып, мәтін мазмұнын дамыту; 7.2.3.1 ауызша мәтіндер құрауда екпін түрлерін сөз және сөйлем ішінде орынды қолданып айту.	7.2.1.4 сөйлемдерді толықтыру, кеңейту; 7.2.1.3 берілген сөйлемдерден мәтін құрау; 7.2.2.1 мектепте, сыныпта өзін ұстау ережелерін білу, орындау 7. 2.3.1 әртүрлі жағдаяттарда сөйлеу мәдениетін сақтап, диалогтік сөйлеуге қатысу; 7.2.4.1 сөйлем интонациясы бойынша хабарлы, сұраулы, лепті сөйлемдерді үлгі бойынша құрастыра білу; 7. 2.5.1 аудио және видео таспалардан көріп, естіген материалдың мазмұны бойынша сұрақтарға жай сөйлемдерді қолданып еркін жауап беру.
Оқылым	7.3.1.1 кесте, диаграмма, сызба, шартты белгілер түрінде берілген ақпаратты түсіну, қолдана білу; 7.3.6.1 тақырып бойынша деректер қолдана отырып мәтінде көтерілген мәселеге өз ойын дәлелдеп жеткізу.	7.3.1.1 шығарманың негізгі ойын анықтау; 7.3.1.2 мұғалімнің көмегімен басты кейіпкерлерді атау, олардың сыртқы келбетін, әрекетін сипаттау; 7.3.2.1 мұғалімнің көмегімен энциклопедиядан, сөздіктерден қажетті ақпараттарды алу; 7.3.3.1 дауыстап, түсініп оқу;

Кесте 55 – жалғасы

Жазылым	7.4.2.1 эссе құрылымы мен дамуын сақтап, көтерілген мәселе бойынша келісу-келіспеу себептерін айқын көрсетіп жазу; 7.4.4.1 тақырып бойынша мәліметтерді жинақтап, презентация түрінде ұсыну.	7.4.1.1 ү-ұ дыбыстарды таңбалай білу. Салыстыру. Естіп ажырату; 7.4.2.1 тірек сөздерге сүйеніп сөйлем құрастыру; 7.4.4.1 жазба жұмыстарында сөзге қосымша жалғауда үндестік заңын ескеріп, орфографиялық нормаға сай дұрыс орындау.
Тілдік бағдар	7.5.1.1 мәтіндерден көмекші есімдерді ажырата білу, жазбаша, ауызша жұмыстарда қолдану.	7.5.1.1 жаңа сөздердің мағынасын түсіну, сөздіктен табу; 7.5.2.1 буын, буын түрлерін ажырату, тасымалдың дұрыс 7.5.3.1 септік жалғаулар мағынасын түсіну; 7.5.4.1 сөйлем интонациясы бойынша хабарлы, сұраулы, лепті сөйлемдерді ажырату.

Түзету педагогикасының Ұлттық ғылыми-практикалық орталығы сайтында «Учебники и учебно-методические комплексы (УМК) для специального образования» бөлімінде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқу-әдістемелік кешендер берілген. Мысалы, «Қазақ тілі» 7 сынып бөлімінде зерде бұзылыстары бар білім алушыларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептің 7-сыныбына арналған оқулық, жұмыс дәптерлері және алушыларды оқытуға арналған әдістемелік құрал берілген.

Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құралда зерде бұзылыстары бар оқушыларды қазақ тіліне оқыту тәсілдемесінің ерекшеліктері көрсетілген [62].

Кесте 56 – Оқу мақсаттары бойынша күтілетін нәтиже

Бағдарлама тараулары		Оқу мақсаттары (күтілген нәтижелер)		
		күрделіліктің төмен деңгейі	күрделіліктің орташа деңгейі	күрделіліктің жоғары деңгейі
Тыңдалым	Сөздер мен сөз тіркестерінің мағынасын түсіну	1. Сөздердің мағынасын түсінеді. 2. Суретті тірек ете отырып сөз тіркестерінің мағынасын түсінеді.	1. Сөздердің сөз тіркестерінің мағынасын түсінеді.	1. Сөздердің сөз тіркестерінің және сөйлемдердің мағынасын түсінеді.
	Әртүрлі жанрдағы мәтіндерді түсіну	1. Қарапайым әдеби мәтіндерді тыңдайды. 2. Аудио және бейне таспаға жазылған сөйлемдердің түрінің интонациясына әсері бар.	1. Қарапайым әдеби мәтіндерді түсініп тыңдайды. 2. Аудио және бейне таспаға жазылған сөйлемдердің түрін интонациясы бойынша ажыратады.	1. Қарапайым әдеби мәтіндерді түсініп тыңдайды. 2. Аудио және бейне таспаға жазылған сөйлемдердің түрін интонациясы бойынша ажыратады және түрін атайды.
	Тыңдалым материалдары бойынша жауап беру	1. Тыңдаған мәтін мазмұны бойынша қойылған сұрақтарға қысқаша жауап береді. 2. Басты кейіпкерлердің сипатына және іс-әрекетіне қатысты сұраққа жауап береді.	1. Тыңдаған мәтін мазмұны бойынша қойылған сұрақтарға жауап береді. 2. Басты кейіпкерлердің сипатына және іс-әрекетіне қатысты сұрақ қояды, сұраққа жауап береді.	1. Тыңдаған мәтін мазмұны бойынша қойылған сұрақтарға толық жауап береді. 2. Басты кейіпкерлердің сипатына және іс-әрекетіне қатысты сұрақ қояды, сұраққа жауап береді, өз пікірін білдіреді.
Айтылым				
Оқылым				
Жазылым				
Тілдік бағдар				

Кесте 57 – «Тасымал» тақырыбының технологиялық картасы

Сабақ саны	
Оқу мақсаттары	Тақырыпқа байланысты мұғалімнің нұсқауын, сыныптастарының сөздерін түсіну Оқушылардың буын және буын түрлері туралы білімін тексеру. Сөздерді буындық талдау дағдысын жетілдіру. Буын үндестігі заңы туралы білімдерін бекіту Сөздерді тасымалдауға үйрету. Тасымалдаудың маңызы туралы түсінік беру Дұрыс тасымалдау дағдыларын қалыптастыру Тасымалданатын және тасымалданбайтын сөздердің айырмашылықтарын түсіндіру Сөздікпен және басқа да ақпарат көздерімен жұмыс істеу икемділіктерін жетілдіру Қазақ тілін үйренуге деген қызығушылығын тудыру
Тыңдалым	Тақырыпқа байланысты сөздер мен сөз тіркестерінің мағынасын түсіну Мәтіндегі тасымалданбайтын сөздерді атуып түсіндіру Мәтінді түсініп оқу, мәтінде кездесетін жаңа сөздердің мағынасын анықтау, мазмұны бойынша сұрақтарға үлгі бойынша өздігінен жауап беру
Айтылым	Қарым-қатынастық дағдыларды дамыту Буын құрамындағы жуан және жіңішке дауысты дыбыстардың маңызы туралы білу. Тасымалданбайтын сөздерді тауып, айтып беру. Сыныптастарының жауабының дұрыстығын тексеру Тақырып бойынша сөздерді қатыстырып диалог ұйымдастыру
Оқылым	Мәтінді түсініп оқу. Күрделі сөздерді буынға бөліп оқу Мәтіндегі сөздердің тасымалдануын түсіндіру Мәтіндегі тасымалданбайтын сөздерді тауып түсіндіру Суретке қарап, үлгі бойынша сөйлем құрастыру
Жазылым	Сөздерді буынға бөлу, буын түрлерін ажырату. Берілген сөздерді тасымалдап жазу. Сөздің буындық құрамын талдау. Буын түрлерін топтастыру. Сөздерді тасымалдауға берілген тапсырмаларды орындау. Көшіріп жазу, есту бойынша жазуды жетілдіру. Сөздерді тасымалдауға берілген тапсырмаларды тақтада орындау.
Тілдік бағдар	Мәтіндерде буын үндестігі заңын сақтап оқу және берілген тапсырмаларды орындау.

Кесте 58 – «Тасымал» тақырыбы бойынша үлгілік бақылау тапсырмалары

Жетістіктер деңгейі	Тапсырмалар мазмұны
<p>Күрделіліктің төмен деңгейі</p> <ol style="list-style-type: none"> сөздерді үлгі бойынша дұрыс құрастыру. <p>Құрастырған сөздерін оқу.</p> <ol style="list-style-type: none"> сөздерге дыбыстық талдау жасау. 	<p>Оқушының алдында әріптер және тұтас сөздер жазылған карточкалар жатыр. Мұғалім: «Алдыңдағы әріптерді оқы. Дауыссыз және дауысты дыбыстарды көрсет. Үлгідегі сөзді оқы. Әріптерден осы сөздерді құрастыр. Оқы. Бұл сөздердің қандай дыбыстардан құрылғанын айт», - деп сұрайды.</p>
<p>Күрделіліктің орташа деңгейі</p> <ol style="list-style-type: none"> сөздерді дұрыс құрастыру. Құрастырған сөздерін оқу. сөздерге буындық талдау жасау. 	<p>Оқушының алдында әріптер және тұтас сөздер жазылған карточкалар жатыр. Мұғалім: «Алдыңдағы әріптерден үлгідегі сөздерді құрастыр. Шыққан сөзі дұрыс оқы. Енді осы сөзді буынға бөл. Неше буын шықты?» - деп сұрайды.</p>
<p>Күрделіліктің жоғары деңгейі</p> <ol style="list-style-type: none"> сөздерді құрастыру. Сөздерге буындық талдау жасау. Буын түрлерін ажырату. сөздерді тасымалдау үлгілерін орынлау. 	<ol style="list-style-type: none"> оқушының алдында әріптер және тұтас сөздер жазылған карточкалар жатыр. Мұғалім: «Алдыңдағы әріптерден үлгідегі сөздерді құрастыр. Шыққан сөзді дұрыс оқы. Енді осы сөзді буынға бөл. Неше буын шықты? Буын түрлерін ата», – деп сұрайды. мұғалім: «Құралған сөздерді тасымалда. Бұл сөздерді неше нұсқада тасымалдауға болады? Тасымалданбайтын қандай сөздерді білесің? Ата», - деп сұрайды.

Кесте 59 – «Тасымал» тақырыбы бойынша оқу жетістіктері

... сынып оқушысы, тегі мен аты

Күрделіліктің төмен деңгейі	Жетістік туралы белгі	Күрделіліктің орташа деңгейі	Жетістік туралы белгі	Күрделіліктің жоғары деңгейі	Жетістік туралы белгі
1.Сөздерді үлгі бойынша дұрыс құрастырады. Құрастырған сөздерін оқиды. 2.Сөздерге дыбыстық талдау жасайды.		1.Сөздерді дұрыс қарастырады. Құрастырған сөздерін оқиды. 2.Сөздерге буындық талдау жасайды.		1.Сөздерді құрастырады. Сөздерге буындық талдау жасайды. Буын түрлерін ажыратады. 2.Сөздерді тасымалдау үлгілерін орындайды.	

Кесте 60 – Сабақтың ақпараттық картасы

Тақырыбы:

Мақсаты:

Білім беру:

Түзете-дамытушы:

Құралдары:

Көрсететін құралдары:

Үлестірілген материал:

Сабақтың кезеңі	Мұғалім мен оқушылардың сараланған тәсілді есепке ала отырып бірлескен жұмысының мазмұны				Ескертулер
	1-топ	2-топ	3-топ	4-топ	

Төменде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбына арналған жұмыс дәптерінен «Менің туған өлкем» тақырыбы бойынша тапсырмалар үзінділері келтірілген [63].

Төмендегі кестеде 8-сыныпқа арналған «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін «Қазақ тілі» пәнінің оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау келтірілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 61 – 1 тоқсан, Қазақ тілі, 8 сынып

Бағдарламаның бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
Тыңдалым	8.1.1.1 мәтін тақырыбы, тірек сөздер, иллюстрациялар арқылы көтерілетін мәселені болжау; 8.1.5.1 тірек сөздер, автор көзқарасы мен көңіл күйі арқылы негізгі ойды анықтау.	8.1.1.1 етістіктің шақтары мен, есімдіктің жақтарының мағынасын түсіну («жақ», «шақ» терминдері қолданылмайды); 8.1.1.2 қос сөздердің мағынасын түсіну; 8.1.2.1 сөз таптары: зат есім, есімдік, етістік, сан есім, сын есім туралы қарапайым түсінік алып, анықтамасы, сұрақтары бойынша ажырату; 8.1.3.1 мәтіннің мазмұны бойынша сұрақ қою.
Айтылым	8.2.1.1 тұрақты тіркестер мен көркемдегіш құралдарды қолданып, ауызша мәтіндер құрау; 8.2.4.1 идеялық жағынан ұқсас мәтін-дердегі оқиғалар желісіне бақылау жасай отырып, мазмұнның дамуын салыстыру және талдау	8.2.1.1 қатынас мақсатын (хабарлау, түсіндіру, сұрау, ой бөлісу) ескере отырып, әңгімеге, диалогке қатысу; 8.2.2.1 әртүрлі жағдайларда өздерін дұрыс ұстап, сыпайы қатынас жасау дағдысын меңгеру; 8.2.3.1 өтілген және кім туралы? не туралы? не істедің? не істеп отырсың? не істейсің? не істедіңдер? сұрақтарына дұрыс жауап беріп, диалогке қатысу; 8.2.4.1 сурет және әңгіменің басы бойынша сын есімдерді кіріктіріп отырып әңгіме құрастыру; 8.2.5.1 қойылған сұрақтарға жауап беру. Себеп салдарын анықтау.

Кесте 61 – жалғасы

Оқылым	8.3.2.1 публицистикалық стильдің (интервью) тілдік ерекшеліктері арқылы мәтіндердің жанрын анықтау; 8.3.4.1 мәтіндердің түрлерін, тілдік ерекшеліктерін салыстырып, талдау жасау.	8.3.1.1 оқу техникасын жетілдіру; 8.3.1.2 оқу барысында қазақ тілінің орфоэпиясын сақтау; 8.3.2.1 энциклопедия, сөздік, балаларға арналған газет-журналдардан қажетті ақпараттарды алу; 8.3.3.1 дауыстап, түсініп оқу.
Жазылым	8.4.1.1 мәтіндердің жанрлық және стильдік ерекшелігін сақтап, интервью жазу; 8.4.3.1 жазба жұмыстарында символ мен кейіптеу түрлерін қолданып жазу.	8.4.1.1 құрамында қазақ тіліне тән дыбыстары бар сөздерді атау, оқу, жазу; 8.4.2.1 сөздік диктант жазу, сөздікті пайдаланып бір-бірін тексеру; 8.4.4.1 тақырып бойынша сөздердің маңызды бөліктерін дұрыс жазу.
Тілдік бағдар	8.5.1.1 болжалдық сан есімдерді жазба, ауызша жұмыстарда орынды қолдану.	8.5.1.1 қос сөздердің мағынасын түсіну; 8.5.1.2 қаратпа сөздердің мағынасын түсіну; 8.5.2.1 тасымал туралы білімді дұрыс қолдану; 8.2.2.1 ауызекі сөйлеуде үлгі бойынша қалыптасқан етістіктердің шақтарын дұрыс қолдану; 8.5.4.1 өтілген сөз таптарын қолданып сөйлем құрап айту.

Төмендегі кестеде 9-сыныпқа арналған «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін «Қазақ тілі» пәнінің оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау келтірілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 62 – 1 тоқсан, Қазақ тілі, 9 сынып

Бағдарламаның бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
Тыңдалым	<p>9.1.1.1 тыңдалатын мәтіндегі фразалар мен дәйексөздерді талқылай отырып, тақырып пен көтерілетін мәселені болжау;</p> <p>9.1.4.1 орта көлемді прозалық, поэзиялық шығармалардан үзінді тыңдау, көтерілген (тұрмыстық, әлеуметтік, қоғамдық) мәселені анықтап, өз пікірін білдіру.</p>	<p>9.1.1.1 біріккен сөздердің анықтамасын, мағынасын түсіну, мысалдар келтіру, аудармасын білу;</p> <p>9.1.2.1 басылымдардағы (газет, журнал) мақалаларды түсіну;</p> <p>9.1.3.1 мәтіннің әр бөлігі бойынша сұрақ қою.</p>
Айтылым	<p>9.2.1.1 берілген тақырыпқа сай сөздерді орынды қолдана отырып, мақсатты аудиторияға арналған ауызша мәтіндер құрау;</p> <p>9.2.3.1 коммуникативтік жағдаятқа сай сөйлеу тіліндегі интонация, кідіріс, логикалық екпіннің мәнін түсініп, өз ойын жеткізу</p>	<p>9.2.1.1 мәтінмен жұмыс істеу барысында әңгіменің негізгі құрылымын сақтау (кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды);</p> <p>9.2.2.1 әртүрлі жағдайларда өздерін дұрыс ұстап, сыпайы қатынас жасау дағдысын меңгеру;</p> <p>9.2.3.1 тақырыптық диалогтер құру;</p> <p>9.2.4.1 оқыған шығармалардың мазмұнын айту;</p> <p>9.2.5.1 мәтіннің мазмұны бойынша қойылған сұрақтарға жауап беру.</p>

Кесте 62 – жалғасы

<p>Оқылым</p>	<p>9.3.2.1 ғылыми стильде (мақала) жазылған еңбектердің тілдік және жанрлық ерекшелігін анықтап, талдау жасау; 9.3.6.1 мәтінде көтерілген мәселені ғаламдық мәселелермен байланыстыра отырып сыни тұрғыда баға беру.</p>	<p>9.3.1.1 қазақ тілінің орфоэпиялық нормаларын және негізгі ерекшеліктерін сақтап әдеби шығармаларды оқу; 9.3.1.2 жоспар құру, жоспар бойынша мазмұнын айту 9.3.2.1 ғаламтор, энциклопедия, газетжурналдар, оқулықтардан алынған деректерді алу (мұғалім, ата-аналар көмегімен); 9.3.3.1 жүгіртіп оқу.</p>
<p>Жазылым</p>	<p>9.4.2.1 эссе құрылымы мен дамуын сақтап, мәселе бойынша ұсынылған шешімнің артықшылығы мен кемшілік тұстарын салыстыра отырып, өз ойын дәлелдеп жазу; 9.4.4.1 тақырып бойынша түрлі стильдегі мәтіндер құрауда мәліметтерді жинақтап, дереккөздеріне сілтеме көрсетіп жазу.</p>	<p>9.4.1.1 дыбысталуы ұқсас дыбыстарды ажырата білу (а-ә; о-ө; ү-ұ; у-ү; ы-і). Жазылу емлесін салыстырмалы түрде мысалдар арқылы түсіну; 9.4.2.1 шығарманың кейбір жеңіл абзацтарының мазмұнын жазу; 9.4.4.1 тақырып бойынша сөздердің маңызды бөліктерін дұрыс жазу (жеке сөздер, бірге, бөлек және дефис арқылы жазылатын сөздер).</p>
<p>Тілдік бағдар</p>	<p>9.5.1.1 өздік етістің қызметін білу, ауызша және жазба жұмыстарда орынды қолдану.</p>	<p>9.5.1.1 біріккен сөздердің мағынасын меңгеру; 9.5.1.2 күрделі зат есімдерді тану, ажырату; 9.5.2.1 қазақ тіліндегі дыбыстарды әртүрлі позицияда айту, ажырату; 9.2.2.2 сұрақтар бойынша сөз таптарын ажырату; 9.5.4.1 сөйлем мүшелерін анықтау.</p>

Негізгі білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлігілік оқу бағдарламасы (оқыту қазақ тілінде)

Оқу бағдарламасы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес әзірленген.

Қазақ әдебиеті бағдарламасының мақсаты – білім алушыларды креативті ойлауға бағыттау. Олардың ойларын ауызша еркін жеткізуіне және жаза білуіне қолдау көрсету, дәлелдер келтіру, салыстыру және анализ жасау, бағалау дағдыларын қалыптастыру, білім алушыларға жанрларды меңгерту.

Қазақ әдебиеті пәнін оқу арқылы білім алушылар:

1) қазақ әдебиетінің құндылық ретіндегі болмысын, ұлттық мәдениеттегі маңызды орнын құрметтейді және бағалайды;

2) қазақ әдебиетінің мәдениетаралық қарым-қатынастағы рөлін, қазақ халқының қалыптасқан тарихын, алға қойған міндеттерін, жеңістерін, мәселелерін, қарама-қайшылық пен қиындықтарын анықтайды және түсінеді;

3) түрлі жағдайларға бейімделе білу және өздігінен шешім қабылдау дағдыларын қалыптастырады;

4) заманауи, ғылыми және қоғамдық дамуға сәйкес дүниетанымын дамытады.

Төмендегі кестеде 5-сыныпқа арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған «Оқу және тіл дамыту» пәнінің оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау келтірілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Бағдарламаның бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
<p>Түсіну және жауап беру □</p>	<p>5.1.1.1 әдеби шығарманың жанрына қарай фабуласы мен сюжеттік дамуын сипаттау; 5.1.2.1 әдеби шығарманың тақырыбы мен идеясын анықтау; 5.1.3.1 көркем шығармадағы кейіпкерлер портреті мен іс-әрекеті арқылы образын ашу; 5.1.4.1 көркем шығармалардан шағын көлемді үзінділерді мәнерлеп оқу, жатқа айту.</p>	<p>5.1.1.1 жеңіл мәтіндердің жалпы мазмұнын түсіну; 5.1.2.1 мәтіннің мазмұны бойынша негізгі сұрақтарға жауап беру; 5.1.3.1 мұғалімнің көмегімен көркем шығарманың негізгі ойын анықтау; 5.1.4.1 мұғалімнің көмегімен әдеби шығарманың кейіпкерін бейнелеу.</p>
<p>Анализ және интерпретация</p>	<p>5.2.1.1 әдеби шығармадағы екі нәрсені салыстыра суреттеулер мен қарама-қарсы суреттеулерді табу; 5.2.2.1 эпикалық шығармадағы автор бейнесін анықтау; 5.2.3.1 шығармадағы тілдік бейнелеу, суреттеу құралдарының (теңеу, эпитет, ауыспалы мағынадағы сөздер, қайталау, өлең құрылысы) мағынасын анықтау;</p>	<p>5.2.1.1 әдеби сөздің нормаларын сақтай отырып саналы түрде тұтас сөздермен дауыстап дұрыс оқу; 5.2.3.1 білім алушылардың оқырман дербестігін қалыптастыру; 5.4.2.1 мұғалімнің көмегімен сөздіктен қажетті ақпаратты ала білу.</p>

Кесте 63 – жалғасы

	5.2.4.1 көркем шығармадан алған әсерін сипаттап авторға хат, өлең жазу.	
Бағалау және салыстыру	5.3.1.1 шығармадағы эпизодтар арқылы тарихи құндылығын бағалау; 5.3.2.1 кейіпкерлерді шынайы өмірмен салыстырып бағалау; 5.3.3.1 шығармадағы кейіпкерді өзіндік құндылығы тұрғысынан талдап, әдеби эссе жазу	5.3.1.1 мәтін, суреттердің мазмұны бойынша қойылған: сұрақтарға қарапайым үлгілерді пайдаланып жауап беру, сөйлесу.

Түзету педагогикасының Ұлттық ғылыми-практикалық орталығы сайтында «Учебники и учебно-методические комплексы (УМК) для специального образования» бөлімінде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқу-әдістемелік кешендер берілген. Мысалы, «Оқу және тіл дамыту» 5 сынып бөлімінде зерде бұзылыстары бар білім алушыларға арналған арнайы мектептің 5-сыныбына арналған оқулық, жұмыс дәптерлері және әдістемелік құрал берілген.

Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 5-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құралда деңгейлік мақсаттар жүйесі берілген [64].

Кесте 64 – Деңгейлік мақсаттар жүйесі

Бағдарлама тараулары	Оқу мақсаттары (күтілген нәтижелер)		
	күрделіліктің төмен деңгейі	күрделіліктің орташа деңгейі	күрделіліктің жоғары деңгейі
Халық ауыз әдебиеті	<p>1. Мысық, қасқыр, қоян сияқты аңдар туралы біледі, қайталайды, айтады.</p> <p>2. Мысық, қасқыр, қояндардың немен қоректенетіні туралы біледі, көрсетеді, сәйкестендіреді, айтады.</p> <p>3. Оқушылар берілген мәтінді дұрыс түсініп оқиды.</p> <p>4. Ертегі оқиды.</p> <p>5. «Ерлік», «көрсеқызар» сөзінің мағынасын түсінеді, айтады.</p>	<p>1. Мұғалімнің басқаруымен мәтіндердегі суреттерге сүйеніп әңгіме мазмұнын дайын жоспар бойынша орындап айтады.</p> <p>2. Тақырып бойынша берілген жаңа сөздерді, сөз тіркестерін белсенді сөздік қорларына енгізіп, мұғалім қойған сұрақтарға дұрыс, толық жауап береді.</p> <p>3. Сөздікте берілген сөздерді тұтас дауыстап оқиды, мағынасын ашады.</p> <p>4. «Ақымақ қасқыр» ертегісіндегі кейіпкерге мұғалімнің қойған сұрақтары бойынша мінездеме береді.</p>	<p>1. Мәтіндерде кездесетін жаңа сөздердің мағынасын толық ашады.</p> <p>2. Таңдау бойынша мақалдар, жұмбақтарды (ең кемінде 1-2) жатқа айтады.</p> <p>3. Өлеңді жатқа айтады.</p> <p>4. Берілген сөздермен сөйлем құрай алады.</p>

Кесте 65 – Тақырыптардың технологиялық картасы

«Халық ауыз әдебиеті» тарауы бойынша

Сабақ саны	
Микромақсаттар (сабақтың мақсаттары, күтілетін нәтижелері)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оқушылардың халық ауыз әдебиеті жанрлары туралы, оның түрлерін, алған білімдерін қайталау, анықтау, толықтыру, белсендіру; тақырыпта кездесетін жаңа және қиын сөздердің мағынасын түсіндіру. 2. Оқылған тақырыптар бойынша кейіпкерлерді атау. 3. Жағымды, жағымсыз кейіпкерлерді салыстыру, сипаттау; оқушылардың ақыл-ойын және сөз қорын дамыту. 4. Жағымды кейіпкерлерден үлгі алу, өмірде пайдалану, мысалдар келтіру. 5. Мақал-мәтелді оқуда оқушылардың білімін, білігін тереңдету, салыстыру, ажырата білу дағдыларын қалыптастыру.
Тіл дамыту	<p>Жаңа сөздерді оқу барысында буындарға бөліп, екі-үш рет дауыстап, тұтас оқыту. Сөйлемдерді құрастырғанда жаңа сөздерді енгізіп, дұрыс, толық жауап беру. Мәтіндердің мазмұнын суреттерге қарап әңгімелеу, мәтінге сүйеніп жауап беру. Кейбір мәтіндерді әрі қарай жалғастырып әңгімелеңдер.</p>
Сөздік және сөз тіркестері	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бөлімдегі жаңа сөздердің мағынасын ашу, сөйлем ішінде жаңа сөздердің дұрыс оқылуы. 2. Жаңа сөздерді мағынасы жағынан ұқсас сөздермен алмастырып түсіндіру. 3. Қиын жаңа сөздерді қолдана отырып сөйлем құрау.
Пәнаралық және пән ішіндегі байланыстар	<ol style="list-style-type: none"> 1. Айналадағы әлем пәнімен байланыс. 2. қазақ тілі және сурет пәнімен байланыс; жұмыс дәптеріндегі тапсырмаларды орындау барысында. 3. Әдеп пәнімен байланыс: үлкендерге көмектесіп, бір-бірімен тату-тәтті ойнау.
Құралдар	Суреттер, сюжетті суреттер.

Төменде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 5-сыныбына арналған «Оқу және тіл дамыту» пәні бойынша жұмыс дәптерінен «Халық ауыз әдебиеті» тақырыбы бойынша тапсырмалар үзінділері келтірілген [65].

ХАЛЫҚ АҒЫЗ ӨДЕБИЕТІ

Мақал-мәтелдер

- Оқулықтағы мақал-мәтелді оқып, суретпен сәйкестендір, өз таңдауың бойынша мағынасын аш.

1. Ас атасы – нан.

1. Отан отбасынан басталады.
2. Отан – оттан да ыстық.

- Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді сәйкестендір, мақалды түсіндір.

1. Еңбек етсең ... , Тояды қарның	міндет ет
2. Еңбек ет те,	ерінбей тіленбей

- Түстеріне сәйкес мақалады жинастыр және оқы.

Дәнді шашпа,

Отанды сүй

Отбасынан басталады.

Наңды баспа.

4

Қыз бен аю

- Мына топтамалық суреттер бойынша «Қыз бен аю» ертегісін айтып бер.

- «Қыз бен аю» ертегісін мұқият оқып, кішкентай қызға сипаттама бер. Жаз.

- Мына сөздердің мағынасын тауып, сәйкестендір және түсіндір.

гүж еткен –

қорықты –

селк ете түсті

қатты шыққан, естілген
дауыс

5

Төмендегі кестеде 6-сыныпқа арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған «Оқу және тіл дамыту» пәнінің оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау келтірілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 66 – 1-тоқсан, Қазақ әдебиеті, 6 сынып

Бағдарламаның бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
Түсіну және жауап беру	6.1.1.1 әдеби шығарманың жанрын, фабуласын, сюжетін анықтау; 6.2.2.1 әдеби шығармада көтерілген әлеуметтік-қоғамдық мәселені идеясы арқылы түсіндіру; 6.3.3.1 әдеби туындыдағы кейіпкердің типтерін тек тұрғысынан сипаттау; 6.3.4.1 көркем шығармалардан орта көлемді үзінділерді мәнерлеп оқу, жатқа айту.	6.1.1.1 мәтіннің негізгі мағынасын түсіну; 6.1.2.1 мәтіндегі жаңа сөздерді тауып, мағынасын түсіну; 6.1.3.1 шығарманың және оның бөліктерінің негізгі ойын анықтау; 6.1.4.1 мұғалімнің көмегімен әдеби шығарманың кейіпкерін бейнелеу.
Анализ және интерпретация	6.2.1.1 шығарма композициясындағы белгілі бір эпизодтың алатын маңызына негіздеме жасау; 6.2.2.1 эпикалық, поэзиялық шығармалардағы автор бейнесін анықтау;	6.2.1.1 шағын ертегі, тақпақ, мәтіндерді мәнерлеп, дұрыс, интонациясын сақтап, тыныс белгілеріне тоқтап оқып, негізгі мазмұнын түсіну; 6.2.2.1 мұғалімнің көмегімен шығарманың түрін анықтау және өз таңдауын дәлелеу;

Кесте 66 – жалғасы

	<p>6.2.3.1 шығармадағы көркем ауыстыруларды (троптарды: метафора, кейіптеу, метонимия, гипербола, литота, аллегория, антитеза, градация, арнау) анықтау;</p> <p>6.2.4.1 әдеби көркемдегіш құралдарды пайдаланып шығармадағы табиғат көрінісін, оқиға орнын, кейіпкер бейнесін сипаттап жазу.</p>	<p>6.2.3.1 балалар көркем әдебиетін, балаларға арналған газет, журналдарды жүйелі түрде оқу.</p>
<p>Бағалау және салыстыру</p>	<p>6.3.1.1 шығармадағы кейіпкерлерді өзара салыстыра отырып, тарихи және көркемдік құндылығына баға беру;</p> <p>6.3.2.1 кейіпкерлер жүйесінің заманауи жаңашылдығын өзара салыстырып баға беру;</p> <p>6.3.3.1 шығармадағы кейіпкерлер қарым-қатынасын отбасылық құндылық тұрғысынан талдап, әдеби эссе жазу;</p> <p>6.3.4.1 шығармада көтерілген мәселенің әлеуметтік рөлі туралы сыни хабарлама жасау.</p>	<p>6.3.1.1 мәтін, сурет, ертегі, ісәрекеттер бойынша үлгілерді пайдаланып сұрақтарға жауап қайтару, әңгімелесу.</p>

Төмендегі кестеде 7-сыныпқа арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған «Оқу және тіл дамыту» пәнінің оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау келтірілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 67 – 1-тоқсан, Қазақ әдебиеті, 7 сынып

Бағдарламаның бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
Түсіну және жауап беру	7.1.1.1 әдеби шығарма сюжетінің құрамдас бөлшектерін талдау; 7.1.2.1 әдеби шығармадағы тұлғалық болмысты гуманистік тұрғыдан талдау; 7.1.3.1 көркем шығармадағы кейіпкерлердің типтерін жасалу тәсілдері тұрғысынан анықтау; 7.1.4.1 көркем шығармадағы кейіпкер бейнесін ашып, үзінділерді жатқа айту.	7.1.1.1 қарапайым әдеби мәтіндерді тындау, түсіну; 7.1.2.1 басты кейіпкерлердің сипатын, іс-әрекетін тауып, көрсету; 7.1.3.1 шығарманың негізгі ойын анықтау; 7.1.4.1 әдеби шығарманың кейіпкерін бейнелеу.
Анализ және интерпретация	7.2.1.1 шығармадағы эпизодтар мен бейнелерді салғастыру; 7.2.2.1 эпикалық, поэзиялық, драмалық шығармадағы автор бейнесін анықтау;	7.2.1.1 әдеби шығармаларынан қысқа үзінділерді интонацияларын сақтап, мәнерлеп саналы түрде оқу; 7.2.2.1 мұғалімнің көмегімен шығарманың түрін анықтау және өз таңдауын дәлелдеу;

Кесте 67 – жалғасы

	7.2.3.1 шығармадағы көркемдегіш құралдардың (символ, синекдоха, қайталау түрлері: эпифора, анафора, аллитерация, ассонанс, риторикалық сұрақ) қолданысын талдау; 7.2.4.1 шығармадағы оқиға желісін өзіндік көзқарас тұрғысынан дамытып жазу.	7.2.3.1 жазушылардың өмірінен негізгі ақпараттарды білу; 7.4.2.1 мұғалімнің көмегімен балаларға арналған газетжурналдардан, сөздіктерден қажетті ақпараттарды алу.
Бағалау және салыстыру	7.3.1.1 кейіпкерлердің іс-әрекеті мен автор берген портреттік мінездемені салыстырып, тарихи және көркемдік құндылығына баға беру; 7.3.4.1 әдеби шығарманың эстетикалық құндылығы туралы шағын сыни шолу жазу.	7.3.1.1 көрнекілік, рөлдік ойындар, жағдаяттар бойынша сұрақтарға, үлгілерге сүйеніп, диалогтік сөйлеуге қатысу.

Түзету педагогикасының Ұлттық ғылыми-практикалық орталығы сайтында «Учебники и учебно-методические комплексы (УМК) для специального образования» бөлімінде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқу-әдістемелік кешендер берілген. Мысалы, «Оқу және тіл дамыту» 7 сынып бөлімінде зерде бұзылыстары бар білім алушыларға арналған арнайы мектептің 7-сыныбына арналған оқулық, жұмыс дәптерлері және әдістемелік құрал берілген.

Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құралда деңгейлік мақсаттар жүйесі берілген [66].

Кесте 68 – Оқу мақсаттары (күтілген нәтижелер)

Бағдарлама тараулары	Оқу мақсаттары (күтілген нәтижелер)		
	күрделіліктің төмен деңгейі	күрделіліктің орташа деңгейі	күрделіліктің жоғары деңгейі
Атадан қалған асыл мұра	<p>- кейіпкерлерді таниды, суреттен көрсетеді; мұғалімнің сұрақтары бойынша мәтінге талдау жүргізеді;</p> <p>- сұраққа толық сөйлеммен жауап береді.</p>	<p>- кейіпкерлерді атайды, оларға сәйкес әрекеттерді анықтайды;</p> <p>- оқу дағдыларын пайдаланып (тез, мәнерлеп, дауыстап, түсініп), өздігінен мәтінді оқиды;</p> <p>- кейіпкерлерге тән ерекшеліктері бойынша топтастырады.</p>	<p>- мәтінді өздігінен іштей оқиды;</p> <p>- рөлге бөліп оқиды;</p> <p>- жоспар бойынша мазмұндайды;</p> <p>- мұғалімнің көмегімен шығарманың жанрын анықтайды.</p>

Кесте 69 – «Халық ауыз әдебиеті» тарауы бойынша технологиялық картасы

Сабақ саны	
Микромақсаттар	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оқушылардың халық ауыз әдебиеті жанрлары туралы, оның түрлерін, алған білімдерін қайталау, анықтау, толықтыру, белсендіру. Тақырыпта кездесетін жаңа және қиын сөздердің мағынасын түсіндіру. 2. Оқылған тақырыптар бойынша кейіпкерлерді атау. 3. Жағымды, жағымсыз кейіпкерлерді салыстыру, сипаттау; оқушылардың ақыл-ойын және сөздік қорын дамыту. 4. Жағымды, жағымсыз кейіпкерлерді салыстыру, сипаттау; оқушылардың ақыл-ойын және сөз қорын дамыту. 5. Шешендік сөздерді оқу арқылы еңбекқорлыққа, адалдыққа, әділдікке баулу. 6. Мақал-мәтелді оқуда оқушылардың білімін, білігін тереңдету, салыстыру, ажырата білу дағдыларын қалыптастыру.

Кесте 69 – жалғасы

Тіл дамыту	<ol style="list-style-type: none"> 1. Жаңа сөздерді оқу барысында буындарға бөліп, екі-үш рет дауыстап, содан кейін тұтас оқыту. 2. Сөйлемдерді құрастырғанда, жаңа сөздерді енгізіп, дұрыс, толық жауап беру. 3. Мәтіндердің мазмұнын суреттерге қарап әңгімелеу, мәтінге сүйеніп жауап беру. 4. Кейбір мәтіндерді әрі қарай жалғастырып әңгімелеу.
Сөздік және сөз тіркестері	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бөлімдегі жаңа сөздердің мағынасын ашу, сөйлем ішінде жаңа сөздерді дұрыс оқыту. 2. Жаңа сөздерді мағынасы жағынан ұқсас сөздермен алмастырып түсіндіру. 3. Қиын жаңа сөздерді қолдана отырып сөйлем құрастыру.
Пәнаралық және пән ішіндегі байланыстар	<ol style="list-style-type: none"> 1. География пәндерімен байланыстыру; картамен жұмысты жалғастыру. Шығармаларда (Қазақстан жерлерін) картадан көрсету. Табиғатпен байланыс: жыл мезгілдерінде болатын табиғат құбылыстарын анықтау және салыстыру. Еңбек пәнімен байланыстыру. 2. Мәтіннің мазмұны арқылы еңбексүйгіштікке, еңбекқор бооуға тәрбиелеу. 3. Қазақ тілі мен бейнелеу пәндерімен байланыс (жұмыс дәптеріндегі тапсырмаларды орындау барысында).
Құралдар	суреттер, портреттер, сюжетті суреттер.

Төменде зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбына арналған «Оқу және тіл дамыту» пәні бойынша жұмыс дәптерінен «Халық ауыз әдебиеті» тақырыбы бойынша тапсырмалар үзінділері келтірілген [67].

ХАЛЫҚ АҒЫЗ ӨДЕБИЕТІ

Қайталау

1. Жаағы демалыс кезінде оқыған ертегідегі кейіпкерлерді жаз. Өзіңе ұнаған кейіпкердің суретін сал. Не үшін ұнағанын түсіндір.

2. Бесік жырының ауысқан сөздерін орнына қойып оқы. Ұйқас сөздерді тап.

Бөпем әй-әй, әй, бөпем.
Ән айтайын, бөпем бал.
Ән тыңдағың келсе егер,
Және айтайын көкем жан.

 3. «Жыр» сөзіне берілген қосымшаларды жалғап, алынған сөздердің мағынасын түсіндір.

Алынған сөздердің біріне сөйлем құра.

4

Тұрмыс-салт жырлары

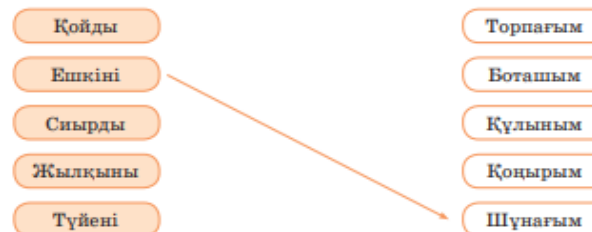
1. Төмендегі төрт түлік малдың пірлерін ретімен орналастыр.

Қой _____ Сиыр _____

Жылқы _____ Түйе _____

Ойсылқара Шопаната Зеңгібаба Қамбарата

2. Оқулықтағы мәтінге сүйеніп сөйкес сөздерді тап.

3. Суреттегі малдарға төп қасиеттерді жаз.

шөлге төзімді, _____, _____, _____.

жүйрік, _____, _____, _____.

сүтті, _____, _____, _____.

момын, өсімтал _____, _____, _____.

5

Сурет 16 – Жұмыс дәптері

Төмендегі кестеде 8-сыныпқа арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған «Оқу және тіл дамыту» пәнінің оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау келтірілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Кесте 70 – 1-тоқсан, Қазақ әдебиеті, 8 сынып

Бағдарламаның бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
Түсіну және жауап беру □	8.1.1.1 әдеби шығарманың жанрына байланысты сюжеттік желілерін, эпилог, прологтарды анықтау; 8.1.2.1 әдеби шығарманың идеясы мен пафосын ұлттық мүдде тұрғысынан ашу; 8.1.3.1 көркем шығармадағы кейіпкерлерді сомдауда тура және жанама мінездеулерді жіктеу; 8.1.4.1 көркем шығармалардан алған үзінділерді өз көзқарасын дәлелдеу үшін орынды қолдану.	8.1.1.1 мәтіннің негізгі мағынасын түсіну, анықтау; 8.1.2.1 мәтіндегі сөз мағынасының ерекшеліктерін ажырату; 8.1.3.1 шығарманың негізгі идеясын анықтау; 8.1.4.1 әдеби шығармалардағы кейіпкерлердің сөздерін рөлге бөліп оқу.
Анализ және интерпретация	8.2.1.1 композицияны тұтастан бөлшекке, бөлшектен тұтасқа қарай талдау; 8.2.2.1 автор бейнесі мен кейіпкерлер қарым-қатынасының тілдік көрінісін талдау;	8.2.1.1 қазақ тілі орфоэпиясының нормаларын сақтай отырып оқу; 8.2.2.1 қазақша ауызекі сөйлеу этикеттері мен көркем сөйлеудің құрылымдық және жанрлық ерекшеліктерін ажырату; 8.2.3.1 балаларға арналған кітаптарды, газет, журналдардан мақалаларды өзбетімен оқу; 8.4.2.1 мұғалімнің көмегімен энциклопедия, сөздік, балаларға арналған газет-журналдардан қажетті ақпараттарды алу.

Кесте 70 – жалғасы

	8.2.3.1 шығармадағы көркемдегіш құралдардың (психологиялық параллелизм, перифраз, сатира, ирония, гротеск, эллипсис) қолданысын талдай отырып, автор стилін анықтау; 8.2.4.1 шығармадан алған үзінділерді қайта өңдеп креативті жазу.	
Бағалау және салыстыру	8.3.1.1 шығарманың тақырыбы мен идеясын осы тектес басқа шығармалармен салыстырып, тарихи және көркемдік құндылығын бағалау; 8.3.2.1 шығармадағы материалдық және рухани құндылықтарды заманауи тұрғыда салыстырып, жаңашылдығына баға беру; 8.3.3.1 шығарманың көркемдік- идеялық құндылығын гуманистік тұрғыдан талдап, әдеби эссе жазу.	8.3.1.1 қатынас мақсатын (хабарлау, түсіндіру, сұрау, ой бөлісу) жағдайын (көңілді, көтеріңкі, сабырлы) ескере отырып, әңгімеге, диалогке қатысу.

Төмендегі кестеде 9-сыныпқа арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінің типтік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған «Оқу және тіл дамыту» пәнінің оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелерге салыстырмалы талдау келтірілген. Бұл материал мұғалімдерге ЕБҚ бар балаларға арналған қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде әдістемелік құрал ретінде ұсынылады.

Бағдарламаның бөлімі, бөлімшесі	Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер	Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған оқу бағдарламасы бойынша күтілетін нәтижелер
<p>Түсіну және жауап беру □</p>	<p>9.1.1.1 әдеби шығармаға сюжеттік-композициялық талдау жасау; 9.1.2.1 әдеби шығармадағы психологизмді анықтау; 9.1.3.1 көркем шығарманың идеясына сай кейіпкерлер жүйесін анықтау; 9.1.4.1 көркем шығармалардан алған үзінділерді шығармашылық жұмыстарда қолдану.</p>	<p>9.1.1.1 басылымдардағы шағын (газет, журнал) мақалаларды түсіну; 9.1.2.1 жаңа сөздердің мағынасын меңгеру; 9.1.3.1 шығарманың негізгі мағынасын түсіну; 9.1.4.1 өз бетімен әдеби шығармалардағы кейіпкерлердің сөздерін рөлге бөліп оқу, сахналау.</p>
<p>Анализ және интерпретация</p>	<p>9.2.1.1 эпикалық, поэтикалық, драмалық мәтіндердегі композициялық амалдарды талдау; 9.2.2.1 автор бейнесінің идеялық-стилистикалық тұтастырушы ретіндегі рөліне талдау жасау; 9.2.3.1 шығармадағы әдеби тілді құбылту мен айшықтаудың (троп пен фигура) түрлерін талдай отырып, автор стиліне баға беру; 9.2.4.1 автор стиліне сүйене отырып, шығармашылық жұмыс жазу.</p>	<p>9.2.1.1 орфоэпиялық норманы және негізгі ерекшеліктерді сақтап әдеби шығармаларды оқуын жетілдіру; 9.2.2.1 қазақша ауызекі сөйлеу этикеттері мен көркем сөйлеудің құрылымдық және жанрлық ерекшеліктерін ажырату; 9.2.3.1 балаларға арналған кітаптарды, газет, журналдардан мақалаларды өз бетімен оқу; 9.4.2.1 ғаламтор, энциклопедия, газет-журналдар, оқулықтардан деректерді алу.</p>

Кесте 71 – жалғасы

<p>Бағалау және салыстыру</p>	<p>9.3.1.1 шығарманы басқа өнер түрлеріндегі осы мазмұндас туындылармен салыстырып, тарихи және көркемдік құндылығын бағалау; 9.3.2.1 шығармадағы ұрпақтар сабақтастығы көрінісін заманауи тұрғыда салыстырып, жаңашылдығына баға беру; 9.3.3.1 шығарманың идеясын ғаламдық тұрғыдан талдап, әдеби эссе жазу; 9.3.4.1 әдеби шығарманы қазақ әдебиеті мен әлем әдебиеті үлгілерімен салыстыра талдап, шағын сын мақала жазу.</p>	<p>9.3.1.1 диалог, монолог құру.</p>
-------------------------------	--	--------------------------------------

Осылайша, оқыту әдістемесі мәселесі білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында ерекше назар аударуды талап етеді, өйткені қазіргі жағдайда педагогтар сабақта білім беру қызметін жоспарлау процесінің тәсілдерін қайта қарастыру қажет. Бұл мәселе инклюзивті білім беру жағдайында, сабақта педагог алдында сыныптың барлық оқушыларын олардың жеке мүмкіндіктері мен ерекше білім беру қажеттіліктерін ескере отырып қамту міндеті тұрғанда ерекше назар аударуды талап етеді.

Бұл ретте жаңартылған бағдарламалардың артықшылығын атап өту қажет, өйткені олардың мазмұны оқушы аудиториясының білім беру қажеттіліктеріне сүйене отырып, оқытудың әдістері мен тәсілдерін іздеуге бағытталған. Демек, инклюзивті білім беру жағдайында жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламалары оқыту процесін саралау және дараландыру қағидаттарын іске асыру үшін кең мүмкіндіктер береді.

Сабақтың мақсатын қою, күтілетін нәтижелерді түсіну, оқытудың тәсілдері мен әдістерін таңдау – бұл жаңартылған білім беру жүйесі бойынша жоспарлаудағы маңызды сәттер. Оқыту мақсаттары мен бағалау нәтижелері арасындағы байланысты түсіну, білім алушылардың рефлексиясы үшін жағдай жасау кәсіби дағдыларды дамыту үшін негіз болуы тиіс.

Заманауи мұғалімге сабақ үшін өлшенетін мақсаттар мен міндеттерді қойып, тиісті оқыту әдістерін іздеуді үйрену керек. Бұл ретте педагогикалық міндеттерді шешудің тиімді тәсілі күтілетін нәтижелерді тұжырымдауға, жұмыстың мақсаттарына жетуді ұғынуға, өзінің даму траекториясына түзетулер енгізуге және анықтауға көмектесетін мұғалімнің рефлексиясы болып табылады. Рефлексия қазіргі мұғалімнің кәсіби қызметінің құралы болып табылады, оның табыстылығын қамтамасыз етеді, өйткені әрбір мұғалім кәсіби салада болып жатқан өзгерістерге бейімделуі тиіс, демек өзін-өзі және қоршаған ортаны түсінуден және үнемі өзін-өзі жетілдіруге дайындықтан тұратын өзін-өзі бағалау дағдысы болуы тиіс [12].

Жаңартылған бағдарламаның мазмұнын әзірлеуде педагогтардың сабақтардың кодталған оқу мақсаттарын таңдай отырып, сабақтарды жоспарлауға мүмкіндігі болады. Мақсаттардың өзінде оқу дағдыларын дамыту үшін бірізді іс-әрекеттер алынған. Мұғалім оқытудың мақсатын оқушының рефлексиясымен байланыстырады және жұмыстың тиімді әдістерін іздеу үшін осы әмбебап тәсілдемелерді қолданады. Педагог мақсаттар мен құндылықтардың саны оқушылардың бағдарламасымен және мүмкіндіктерімен анықталатындығын түсінуі қажет. ЕБҚ бар бала оқитын сыныпта мұғалімнің оқыту әдістерін таңдау мүмкіндігі бар, үнемі сұрақтарға жауап бере отырып: қандай мақсатқа қол жеткізуге болады? ЕБҚ бар баланың қажеттіліктеріне сүйене отырып, мақсаттарды қалай өзгертуге болады? Сабақтың қойылған мақсаттарына жету үшін қандай әдістер мен тәсілдерді қолдану керек? Оқушының жеке бағдарын жүзеге асыру кезінде қойылған мақсатқа қол жеткізгендігінің дәлелі қандай болып табылады? (Бала қандай іс-әрекеттерді

орындайды? Қалай орындайды? Оған не көмектесті? Сәтті өтті ме? Қандай кедергі болды?) [4].

Қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламасын құрастырған кезде педагог меңгерілетін күрделі функцияны құрайтын барлық компоненттерді ескеру керек.

Мысалы, жазба әріптің жаңа графемасын жазуды меңгеру үшін балаға:

- педагог не айтып тұрғанын түсіну (ауызша нұсқауды есту, талдау және есте сақтау);

- графеманың атауын есте сақтау (баспа әріптің бұрыннан таныс бейнесімен салыстыру);

- графеманың көзге көрінетін бейнесін есте сақтау және оны басқа ұқсас графемалардан бөліп алу (графема қандай элементтерден тұратынын және олар өзара қалай байланысатынын талдау және есте сақтау);

- графеманы жазбаша жазып көруді үйрену (қолдың қозғалысымен байланысты алған білімдерін дұрыс тәртіппен, дұрыс бағытта пайдалану, өлшемін жазып көру және графеманы құрайтын элементтер өлшемінің арақатынасын белгілеу);

- тапсырманы толық көлемде орындауға жететіндей, өзінің күшін есепке алу қажет.

Егер қандай да әрекет түрін орындау кезінде бір немесе бір топ балада өзінің өзіндік қиындықтары байқалатын болса, педагог оларға осы психикалық қызметтің әр буынын пысықтауға көмектесуге тиіс. Қалған балалардың осы сәтте, берілген әрекет түрінде, оларға салыстырмалы түрде жеңіл болып келетін өзіндік жұмыс дағдыларын жетілдіруге мүмкіндіктері бар. Негізінен инклюзивті оқыту сыныбымен жұмыс істеу стратегиясы сабақтарды ұйымдастыруда баланың едәуір «күшті» даму жақтарына сүйенетін және біртіндеп жұмысқа «әлсіз» жақтарын тартатын (нейропсихологиялық тәсіл) жұмыс әдістеріне негізделуі тиіс екенін білдіреді. Осындай тәсілді іске асыру үшін әлсіз буынды «күшейтуге» арналған әдістер жүйесі пайдаланылуы мүмкін. Педагог балаларды қандай да дағдыға үйрете отырып, ересек адам – бала қарым-қатынас жүйесін құрады, мұнда ересек адам өзіне әлсіз буынның қызметін алады да, қызметтердің басым көпшілігін біртіндеп балаға береді. Л.С. Выготскийдің идеяларына сәйкес тапсырмалар мынадай өлшемдер бойынша қарапайымнан күрделіге өзгеруі тиіс:

- бірлескен – өзіндік (оқытушының рөлін біртіндеп өз бетінше әрекет етуге дейін қысқарту арқылы оқытушы мен білім алушының арасындағы қызметтерді бөлу);

- сыртқы жанамалау – ішкі (сыртқы материалдық тіректерді, сыртқы бағдарламаларды ішкі, ойша атқарылатын әрекетке тарту);

- өрістету – ықшамдау (іс-әрекетті өрістетін элементтер арқылы орындаудан олардың ықшамдалған формаларына ауысу) [68].

Автордың атап көрсетуі бойынша, әр балаға көрсетілетін көмек тым артық та, жеткіліксіз де болмауға тиіс. Тым асыра көмек көрсетудің ешқандай мәні

жоқ – біз балаға ешқандай пайда келтірмей, ол үшін жұмысты өзіміз жасап береміз. Жеткіліксіз көрсетілетін көмек те мағынасыз – біз балада өзінің үлгермеушілік сезімін қалыптастырып, оның алдына орындалмайтын міндет қоямыз. Топ жұмысының бағдарламасын құрастырған кезде оқу және көрнекі материалды таңдауға ерекше көңіл бөлінуі тиіс. Өз қиыншылықтарын жеңу үшін әрбір балаға өз сүйеніші қажет болғандықтан, есту, көру қабілеттері және тактильді негізде ұсынылған оқу материалдары мен әрекеттің оқыту түрлерін таңдау қажет. Тәжірибе көрсетіп отырғандай, жұмыстың мұндай әдістері әрбір балаға танымдық міндеттерді табысты шешуге және дамудың «әлсіз» жақтарының орнын толтыру үшін өз жолын табуға көмектеседі.

Қорытынды

ЕБҚ бар білім алушылардың білім алуы олардың табысты әлеуметтенуінің, қоғам өміріне толыққанды қатысуын қамтамасыз етудің, кәсіби және әлеуметтік қызметтің түрлі түрлерінде өзін-өзі тиімді жүзеге асырудың негізгі және ажырамас шарттарының бірі болып табылады.

«Барлығына арналған білім» қозғалысының мақсаттарының бірі – оның бастапқы мүмкіндіктеріне қарамастан кез келген баланың жеке басының әлеуетін іске асыру мақсатында білім беру институттарының тұрақты дамуы мен вариативтілігін қамтамасыз ету. Бұл баланың басты құқығы – баланың эмоционалдық жайлылығы мен оның толыққанды психикалық дамуы үйлескен толыққанды өмір сүретін балалық шақ құқығымен айқындалған. Бұл құқық оның жекелеген компоненттерімен емес, ең алдымен бірыңғай білім беру ортасымен қамтамасыз етілуі мүмкін және болуы тиіс. Осылайша, әлеуметтік және білім беру инклюзиясы тек ерекше балаға ғана емес, бірінші кезекте жалпы қоғам мен білім берудің өзіне қажет [32].

ЕБҚ бар балалар жалпы білім беретін ұйымдарда өмір сүруге неғұрлым тиімді бейімделеді: қоғамдық тәжірибе алуда айырмашылық сезіледі; сонымен қатар қоршаған балаларда да оқу қабілеті жақсарады, дербестік, белсенділік және төзімділік дамиды.

Еліміздің білім беру жүйесінде білім беруде инклюзивті көзқарасты дамыту үшін екі бай мазмұнды ресурс бар – арнайы және интеграцияланған білім беру тәжірибесі және білім беру процесіне қатысушыларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың технологиялық тәжірибесі [3].

Жалпы білім беретін мектеп жүйесіне ЕБҚ бар балаларды қосу – бұл өзіндік мақсат емес, баланың дамуы үшін барынша қолайлы жағдай жасау тәсілі. Бірлескен оқытуды ұйымдастыру ЕБҚ бар балаларды білім беру процесіне тартуды ғана емес, сонымен қатар олардың мектеп өміріне белсенді қатысуын көздейді. Оларды жалпы білім беретін мектеп ортасына қосу процесі отбасы мен мектептің күш-жігері тек оқыту мен тәрбиеге ғана емес, сонымен қатар қоғам мүшелерінің ЕБҚ бар балалардың мүмкіндіктері туралы нақты білімдермен, оның өмірінің барлық салаларында нақты практикалық көмекпен ұштасатын адамгершілік қарым-қатынасты қалыптастыруға бағытталғанда ғана тиімді болуы мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III.
2. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан «Об утверждении Типовых правил деятельности организаций образования соответствующих типов» от 30 октября 2018 года № 595.
3. Инклюзивное образование. Выпуск 1. – М.: Центр «Школьная книга», 2010. – 272 с.
4. Об особенностях организации учебно-воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2019-2020 учебном году: Инструктивно-методическое письмо. – Нур-Султан: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2019. – 476 с.
5. Разработка принципов инклюзивной педагогики и системы внедрения в практику организаций образования. Методические рекомендации.– Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2015. – 32 с.
6. Педагогика. Учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей. / Под ред. И.П. Пидкасистый. – М.: Педагогическое общество России, 1998. - 640с., с.129-192.
7. Инклюзивное образование: Стратегии ОДВ для всех детей /Петерс Сьюзен Дж. /Под ред. Т.В. Марченко, В.В. Митрофаненко, В.С. Ткаченко; перевод с англ. Ю. В. Мельник. – Ставрополь: ГОУВПО «СевКавГТУ», 2010. – 124 с.
8. Постановление Правительства Республики Казахстан «Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2016 – 2019 годы» от 24 июля 2018 года № 460.
9. Разработка рекомендаций по организации обучения детей с особыми образовательными потребностями по 8 категориям в условиях инклюзивного образования. Методические рекомендации. – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2016. – 64 с.
10. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования всех уровней образования» от 31 октября 2018 года № 604.
11. Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2018-2019 учебном году: Инструктивно-методическое письмо. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2018. – 388 с.
12. Методические рекомендации по реализации обновленных учебных программ для детей с особыми образовательными потребностями. Методические рекомендации – Нур-Султан: НАО имени И. Алтынсарина, 2019. – 248 с.

13. Разработка методических рекомендаций по изучению учебного предмета «Математика» (5-9 классы) в рамках обновления содержания образования. – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2017. – 120 с.

14. Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2016-2017 учебном году: Инструктивно-методическое письмо. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2016. 278– с.

15. Обновление содержания среднего образования на основе опыта Назарбаев Интеллектуальных школ. Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2014. – 56 с.

16. Методическое руководство по разработке краткосрочного плана по предмету «Русский язык» (Я1) в 10-11 классах. Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2014. – 48 с.

17. <http://zkoipk.kz/ru/smartconf2018/5-section/4247-conf.html>

18. http://www.akorda.kz/kz/official_documents/strategies_and_programs

19. Мониторинг достижений в обучении. Принципы и практический опыт. Казахстанская Ассоциация по Чтению.- Караганда. ИП Жолдак Е.В., 2013.- Серия «Школа профессионального развития».

20. Особенности формирования функциональной грамотности учащихся основной школы при освоении дисциплин общественно-гуманитарного цикла. Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2013. – 40 с.

21. <https://multiurok.ru/blog/estestvenno-matematicheskoe-obrazovanie.htm>

22. Журнал Успехи современного естествознания. – 2008. – № 1 – С. 79-79
<https://www.natural-sciences.ru/ru/article/view?id=9241>

23. file:///C:/Users/CRIO_user/Desktop/moluch_261_ch8.pdf

24. Особенности формирования функциональной грамотности учащихся старшей школы по предметам общественно-гуманитарного цикла. Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2013. – 41 с.

25. Типовые правила проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся в организациях образования, реализующих учебные программы начального, основного среднего, общего среднего образования. Приказ МОН РК от 18 мар 2008 г № 125 с изменениями от 14 июня 2018 г.

26. Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе: метод. рекомендации/ Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. - Алматы: ННПЦ КП, 2019. - 118с.

27. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан «Об утверждении Типовых правил проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся для организаций среднего, технического и профессионального, послесреднего

образования» от 18 марта 2008 года № 125. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 21 апреля 2008 года № 5191.

28. Методические рекомендации по системе критериального оценивания учебных достижений детей с ограниченными возможностями. Астана, 2015.

29. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций» от 3 апреля 2013 года № 115. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 10 апреля 2013 года № 8424.

30. <https://ippk.ru/index.php/2010-06-16-17-09-58/methodhelp/1718-2011-11-17-03-45-20>

31. Когнитивно-продуктивная педагогическая технология в специальной коррекционной школе. Из опыта методической работы школы/ Сост. О.В. Бурдинская., С.В. Трофимова. – Кокшетау: Филиал АО «НЦПК» «Институт повышения квалификации работников по Акмолинской области, 2014 г. – 185 с.

32. Инклюзивное образование для детей с ограниченными возможностями здоровья Алехина С.В. <http://childpsy.ru/lib/authors/id/27518.php>

33. Математика: Методическое пособие для специальных школ (классов) для детей с нарушением интеллекта. 0 класс / Р.А. Сулейменова, И.Г. Елисеева, Ш.Ж. Карипжанова. – Алматы: ТОО «Центр САТР», 2018. – 72 с.

34. Математика: Рабочая тетрадь для 0 класса специальных школ (классов) для детей с нарушениями интеллекта / Р.А. Сулейменова, И.Г. Елисеева, Ш.Ж. Карипжанова. – Алматы: ТОО «Центр САТР», 2018. – 108с.

35. Математика. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 5-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құрал / Р.А. Сүлейменова, И.Г. Елисеева, Ш.Ж. Карипжанова. – Алматы «ӘБЕО» орталығы ЖШС, 2019. – 152б.

36. Математика. Зерде бұзылыстары бар оқушыларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 5-сыныбына арналған жұмыс дәптері / Р.А. Сүлейменова, И.Г. Елисеева, Ш.Ж. Карипжанова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 60 б.

37. Математика. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құрал / Р.А. Сүлейменова, И.Г. Елисеева, Ш.Ж. Карипжанова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 72 б.

38. Математика. Зерде бұзылыстары бар оқушыларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбына арналған жұмыс дәптері / Р.А. Сүлейменова, И.Г. Елисеева, Ш.Ж. Карипжанова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 58 б.

39. Жаратылыстану. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құрал / А.А. Айдарбекова, Н.Ю. Юлдабаева, Т.Н. Даутова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 68б.

40. Жаратылыстану. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбына арналған жұмыс дәптері / А.А. Айдарбекова, Н. Ю. Юлдабаева, Т. Н. Даутова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 56 бет.

41. Слостенин В.А. Междисциплинарность содержания социально-гуманитарного образования: социокультурные основания // Высшее образование в России. – 2009. - № 4. – С. 98 – 103.

42. Хотунцев Ю.Л. Образовательная область «Технология»: направления совершенствования. // Стандарты и мониторинг. - 2004. - №3.

43. Миролубов А.А. Коммуникативная компетенция как основа формирования общеобразовательного стандарта по иностранному языку. // Стандарты и мониторинг. - 2004. - № 2.

44. Боголюбов Л.Н. Компетентностный подход к отбору содержания образования на примере формирования компетенции избирателя. // Стандарты и мониторинг. - 2004. - № 2.

45. Савенков А. Аспекты компетентности. // Директор школы. - 2004. - № 6.

46. Особенности формирования функциональной грамотности учащихся старшей школы по предметам общественно-гуманитарного цикла. Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2013. – 41 с.

47. В.В. Давыдов. Теория развивающего обучения. М., 1996 г.

48. Сауат ашу: Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 0-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құрал / Б.С. Халыкова, Г.Ж. Есенжолова, А.Қ. Биисова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2017. – 48б.

49. Сауат ашу: Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 0-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған №1 жұмыс дәптері / Б.С. Халыкова, Г.Ж. Есенжолова, А.Қ. Биисова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2018. – 68 б.

50. Сауат ашу: Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 1-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құрал / Өмірбекова Қ.Қ. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2017. – 40 б.

51. Сауат ашу: Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 1-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар

балаларды оқытуға арналған №1 жұмыс дәптері / Қ.Қ. Өмірбекова, Ж.Ж. Нұрсейітова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2018. – 64 б.

52. Қазақ тілі. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 2-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құрал / К.М. Бекмұхамбетова, А.Қ. Биисова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 40 б.

53. Қазақ тілі. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 2-сыныбына арналған жұмыс дәптері / К.М. Бекмұхамбетова, А.Қ. Биисова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 52 б.

54. Қазақ тілі. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептердің (сыныптардың) 2-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құрал / Р.А. Сүлейменова, Г.Ж. Есенжолова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 48 б.

55. Қазақ тілі. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептердің (сыныптардың) 2-сыныбына арналған жұмыс дәптері / Р.А. Сүлейменова, Г.Ж. Есенжолова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 48 б.

56. Қазақ тілі. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 5-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құрал / К.М. Бекмұхамбетова, А.Қ. Биисова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 52 б.

57. Қазақ тілі. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 5-сыныбына арналған жұмыс дәптері / К.М. Бекмұхамбетова, А.Қ. Биисова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 48 б.

58. Қазақ тілі. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құрал / К.М. Бекмұхамбетова, А.Қ. Биисова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 52 б.

59. Қазақ тілі. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбына арналған жұмыс дәптері / К.М. Бекмұхамбетова, А.Қ. Биисова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 52 б.

60. Қазақ тілі. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептердің (сыныптардың) 5-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құрал / Р.А. Сүлейменова, Г.Ж. Есенжолова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 40 б.

61. Қазақ тілі. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептердің (сыныптардың) 5-сыныбына арналған

жұмыс дәптері / Р.А. Сүлейменова, Г.Ж. Есенжолова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 48 б.

62. Қазақ тілі. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құрал / Р.А. Сүлейменова, Г.Ж. Есенжолова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 40 б.

63. Қазақ тілі. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбына арналған жұмыс дәптері / Р.А. Сүлейменова, Г.Ж. Есенжолова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 48 б.

64. Оқу және тіл дамыту. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептердің (сыныптардың) 5-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құрал / К.Б. Бектаева, А.А. Иманова, Э.Т. Мукажанова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 68 б.

65. Оқу және тіл дамыту. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептердің (сыныптардың) 5-сыныбына арналған жұмыс дәптері / К.Б. Бектаева, А.А. Иманова, Э.Т. Мукажанова. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 48 б.

66. Оқу және тіл дамыту. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбындағы жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқытуға арналған әдістемелік құрал / К.Б. Бектаева, Қ.А. Каменова, Ә.Ы. Ермағамбет. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 48 б.

67. Оқу және тіл дамыту. Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған оқыту орыс тілінде жүретін арнайы мектептердің (сыныптардың) 7-сыныбына арналған жұмыс дәптері / К.Б. Бектаева, Қ.А. Каменова, Ә.Ы. Ермағамбет. – Алматы: «ӘБЕО орталығы» ЖШС, 2019. – 48 б.

68. Выготский Л.С. Собрание соч.: В 6 т. - Москва, 1982, Т

5-форма

№___ жалпы білім беретін орта мектеп КММ

ӘППҚ шешімімен қабылданған

№ ЖББМ директоры

«__»_____ 20..

«Бекітемін»

№ ЖББМ директоры

**20.. оқу жылына
... сынып оқушысын
Психологиялық-педагогикалық қолдаудың
ЖЕКЕ БАҒДАРЛАМАСЫ**

1. Оқушы туралы жалпы мәлімет

Т.А.Ә.	Туған күні:	Класс:
Ата-ананың ТАӘ:		
Баланы дамыту мен оқытуда ата-ананы не мазалайды: Ата-ана сұрауы:		
Сынып жетекшісінің ТАӘ:		
ПМПК қорытындылары мен ұсынымдары:		
Қолдау қызметі мамандарының ТАӘ: Дефектолог мұғалім: Психолог: Логопед:		
Оқыту формасы: қарапайым класта, арнайы класта, психологиялық-педагогикалық қолдау кабинетінде (оқу уақытының %-ы), үйде (қажеттісінің астын сызу).		
жеке және топтық тапсырмаларға қатысу кестесі: логопедпен - дефектолог педагогпен - психологпен -		

2. Білім алушының жиынтық мінездемесі

(командалық талқылау және материалдарды жалпылау нәтижелері бойынша: бастапқы бақылау, мұғалімдерді педагогикалық зерттеу, мамандармен терең тексеру, ата-аналармен сұхбаттасу және сауалнама деректері, коммуникативтік төлқұжат мазмұны)

Оқудағы қиындықтардың пайда болуы және себептері	Мықты жақтары, мүдделері, қызығушылықтары	Психологиялық (эмоциялық, мінез-құлықтық) ерекшеліктері

Ескертпелер:

Оқытуда қиындықтардың пайда болуы – мұғалімдер тарапынан ата-аналармен сұхбат немесе сауалнама процестері негізінде, баланы сабақта бақылау, оның қызметінің нәтижелерін (дәптерлерін, суреттерін және т.б.) зерттеу негізінде анықталады.

Оқытудағы қиындықтардың себептері оқытудағы қиындықтар себептерін жүйелендіру негізінде тереңдетілген психологиялық-педагогикалық тексеру көмегімен мамандармен анықталады.

3. Білім алушының ерекше білім беру қажеттіліктері ТА..... сыныбы

Бірінші (екінші) жартыжылдық

<p style="text-align: center;">Ерекше білім беру қажеттіліктері</p>	<p style="text-align: center;">Ерекше білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қажетті оқытудағы арнайы жағдайлар (қарастырылып жатқан жағдайға сәйкес келетін тармақтарға ғана белгіленеді, қажетті деректер қоса жазылады)</p>
<p>1. Оқу жоспарын өзгерту (қажеттісінің астын сызу).</p>	<p>1. Талап етілмейді 2. Талап етіледі</p>
<p>2. Пән бойынша оқу бағдарламаларының өзгеруі (қажеттісінің астын сызу)</p>	<p>1. Талап етілмейді 2. Талап етіледі а) МЖМБС-ға бағдарланған, бейімделген немесе қысқартылған; б) арнайы/жеке бағдарламалар</p>
<p>3. Оқыту әдістері</p>	<p>1) 2) 3) 4)</p>
<p>4. Оқыту нәтижелерін (оқушы жетістіктерін) бағалау амалдары</p>	<p>1) бақылау тапсырмалары санын азайту, 2) нұсқаулықтарды тапсырмаға қарай жеңілдету, нұсқаулықтарды бірнеше бөлікке бөлу 3) жұмысты орындауға кететін уақытты көбейту 3) тапсырмаларды ауызша/жазбаша орындау формаларын таңдау 4) көрнекі және басқа да тірек материалдарын (ескертпе, алгоритмдер, жоспар) пайдалану 5) педагог көмегі (нақты неден көрінеді) 6) дараландырылған мазмұнның бақылау тапсырмалары 7)Басқа:...</p>

Кестенің жалғасы

5. Оқулықтарды, оқу құралдарын таңдау, жеке оқу материалдарын дайындау	1) Оқулықтар: ... 2) Жұмыс дәптерлері: ... 3) Арнайы дидактикалық материалдар: ...
6. Оқу орнын бейімдеу және оқыту ортасын бейімдеу	1) Бірінші парта 2) Жұмыс үстелінде жалғыз өзі 3) Мұғалім көмекшісінің және т.б. жанында 4) Сабақтың бір бөлігін конторкада тұрып жұмыс істейді 5) Сабақтың бір бөлігін ресурстық бөлмеде жұмыс істейді 6) Басқа: ...
7. Техникалық құралдарға қажеттілік	Оқушы қандай техникалық құрылғыларға мұқтаж және сыныпта оған арналған қандай құрылғылар бар екенін көрсету (мысалы: планшет, компьютер, дыбысқұшейткіш аппаратура және т.б.).
8. Арнайы педагогтың көмегі	Жартыжылдықтың негізгі мақсаттары мен міндеттері. Аптасына арнайы педагогпен өтетін сабақтар жиілігі, сабақтар ұзақтығы, сабақтар формасы (жеке, шағын топтық).
9. Логопедтің көмегі	Жартыжылдықтың негізгі мақсаттары мен міндеттері. Аптасына арнайы педагогпен өтетін сабақтар жиілігі, сабақтар ұзақтығы, сабақтар формасы (жеке, шағын топтық).
10. Педагог-ассистенттің көмегі	Мұғалімнің көмекшісі тарапынан оқушыға көмек көрсету шаралары мен қызметтері. Қажет болған жағдайда осы көмекті өзгерту ерекшеліктері.
11. Психологиялық көмек	Жарты жылға арналған негізгі мақсаттар мен міндеттер. Аптасына сабақ жиілігі, сабақтың ұзақтығы, психологпен сабақ түрі (жеке, шағын топта, топтық).
12. Әлеуметтік-педагогикалық көмек	Жартыжылдықтың негізгі мақсаты мен міндеттерін көрсету.

4. Мұғалімге ұсыныстар

Оқушыларға сабаққа белсенді қатысуға не көмектеседі (оқыту әдістері мен тәсілдері, жұмыс орнын бейімдеу, қарым-қатынас тәсілдері, тапсырмаларды орындау және бағалау және т. б.)	Не қиындық тудырады?

5. Ата-аналарға ұсыныстар

Мүмкін болар іс-шаралар (денсаулық, күн тәртібі, үй қызметінің түрлері, отбасында бос уақытты өткізу, үй тапсырмаларын дайындау қосымша білім беру сабақтарына қатысу және т.б.)	Қол жеткізілген нәтижелер

6. ... оқу жылының бірінші жартыжылдығында (тоқсан) ... сынып оқушысы Т.А. жеке оқу жоспары

Оқу жоспары пәндерінің тізімі	Жалпы бағдарлама	МЖМБС негізінде қысқартылған / бейімделген бағдарлама	Жеке бағдарлама (МЖМБС-ға бағдарланбаған)

Ескерту: оқушының оқу жоспарының әрбір пәні бойынша оның мүмкіндіктеріне сәйкес таңдап алынған оқу бағдарламасының түрі «+» белгісімен белгіленеді.

7. ... оқу жылының бірінші жартыжылдығында (тоқсан) ... сынып оқушысы ... Т.А. қысқартылған/жеке бағдарламасы

Бағдарламаның бөлімдері, бөліктері	Күтілетін нәтижелер	Жарты жылдың соңына қарай нақты нәтижелер (+, - , комментарийлер)
Ана тілі (қысқартылған/жеке)		
Оқытудың пайдаланылатын әдістері (қажеттісін белгілеу, басқаларын қосуға болады)		
<ul style="list-style-type: none"> ☐ оқушыға ұсынылатын тапсырмалар саны азаяды ☐ оқу тапсырмасының көлемі азаяды ☐ оқу тапсырмасының мазмұны жеңілдетіледі ☐ оқу тапсырмасы оқушыға мұғалімнің кезең-кезеңмен бақылауымен бөлім бойынша ұсынылады ☐ оқулықтағы тапсырмалар мұғалім жасаған тапсырмалармен ауыстырылады ☐ тапсырмаларды орындау үшін қысқа және анық нұсқаулықтар беріледі ☐ оқушыға жазғанын дауыстап немесе сыбырлап айтуға рұқсат етіледі ☐ оқу бойынша тапсырмалар саны азаяды ☐ сынып алдында қатты дауыстап оқу қажет етілмейді ☐ қайталау үшін көп уақыт беріледі ☐ теориялық материал саны азаяды ☐ дерексіз ақпарат нақты сөздермен, суреттермен, заттармен түсіндіріледі ☐ құралдарды (қарындаш, сызғыш, сызықтың трафареті және т.б.) пайдалана отырып, мәтінді оқу ретін қадағалайды ☐ қызмет түрлері өзгереді 		

Кестенің жалғасы

- жатқа үйрену керек ақпарат саны азаяды
- оқуға арналған мәтін абзацтарға бөлінеді, негізгі ақпараттың асты сызылады
- оқылған немесе тыңдалған мәтінге сұрақтар жеңілдетіледі

САБАҚ КЕЗІНДЕ ҚОЛДАНУҒА РҰҚСАТ ЕТІЛЕДІ:

- жинақтар ережесі
- ұқсас жаттығулар мысалдары
- диктанттың бір бөлігін ғана жазады
- диктанттың әрбір екінші сөйлемін жазады.

НАЗАР АУДАРУ ҮШІН

- арасында орындалатын тапсырманың мақсатына назар аударылады
- арасында тапсырманы орындау кезеңдеріне назар аударылады
- жетістіктері байқалады
- көтермелеудің әртүрлі әдістері қолданылады

Екінші тіл (қысқартылған/жеке)

Қолданылатын оқыту әдістері (қажеттісін белгілеу, басқаларды қосуға болады)

- оқушыға ұсынылатын тапсырмалар саны азаяды
- оқу тапсырмасының көлемі азаяды
- оқу тапсырмасының мазмұны жеңілдетіледі
- оқу тапсырмасы оқушыға мұғалімнің кезең-кезеңмен бақылауымен бөлім бойынша ұсынылады
- оқулықтағы тапсырмалар мұғалім жасаған тапсырмалармен ауыстырылады
- тапсырмаларды орындау үшін қысқа және анық нұсқаулықтар беріледі
- оқушыға жазғанын дауыстап немесе сыбырлап айтуға рұқсат етіледі
- оқу бойынша тапсырмалар саны азаяды
- сынып алдында қатты дауыстап оқу қажет етілмейді

- қайталау үшін көп уақыт беріледі
- теориялық материал саны азаяды
- дерексіз ақпарат нақты сөздермен, суреттермен, заттармен түсіндіріледі
- құралдарды (қарындаш, сызғыш, сызықтың трафареті және т.б.) пайдалана отырып, мәтінді оқу ретін қадағалайды
- қызмет түрлері өзгереді
- жатқа үйрену керек ақпарат саны азаяды
- оқуға арналған мәтін абзацтарға бөлінеді, негізгі ақпараттың асты сызылады

САБАҚ КЕЗІНДЕ ҚОЛДАНУҒА РҰҚСАТ ЕТІЛЕДІ:

- жинақтар ережесі
- ұқсас жаттығулар мысалдары
- диктанттың бір бөлігін ғана жазады

НАЗАР АУДАРУ ҮШІН

- арасында орындалатын тапсырманың мақсатына назар аударылады
- арасында тапсырманы орындау кезеңдеріне назар аударылады
- жетістіктері байқалады
- көтермелеудің әртүрлі әдістері қолданылады

Кестенің жалғасы

Математика (қысқартылған/жеке)
Қолданылатын оқыту әдістері (қажеттісін белгілеу, басқаларды қосуға болады)
<ul style="list-style-type: none">☐ оқу тапсырмасының мазмұны жеңілдетіледі☐ оқушыға ұсынылатын тапсырмалар саны азаяды☐ оқу тапсырмасының көлемі азаяды☐ тапсырмалармен нақты нұсқаулықтар тұжырымдалады, нақты сұрақтар қойылады☐ оқу тапсырмасы оқушыға мұғалімнің кезең-кезеңмен бақылауымен бөлім бойынша ұсынылады☐ сынып алдында жауап беру қажет етілмейді☐ жатқа үйрену керек ақпарат саны азаяды☐ тапсырмаларды немесе жаңа материалдарды түсіндіру үшін иллюстрациялар, нақты заттар, арнайы дидактикалық материалдар қолданылады☐ схемалар, графикалық суреттер, формулалар қосымша түсіндіріледі.☐ мұғалім арнайы дайындаған тапсырмалар қолданылады☐ оқушы қате жебруі мүмкін орындар белгіленеді (оқушы мұқият болу үшін) <p>САБАҚ КЕЗІНДЕ ҚОЛДАНУҒА РҰҚСАТ ЕТІЛЕДІ:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ ережелер, үлгілер☐ көбейту кестелері; салмақты, ұзындықты, уақытты өлшеу кестелері және т. б.☐ калькулятор☐ алгоритмдік нұсқама, жаднама <p>НАЗАР АУДАРУ ҮШІН</p> <ul style="list-style-type: none">☐ арасында орындалатын тапсырманың мақсатына назар аударылады☐ арасында тапсырманы орындау кезеңдеріне назар аударылады☐ жетістіктері байқалады☐ көтермелеудің әртүрлі әдістері қолданылады

Кестенің жалғасы

БАҚЫЛАУ ЖҰМЫСЫН ЖАЗАДЫ

- жеке;
- минималды көмекпен;
- арнайы педагог көмегімен;
- тапсырмалар саны азаяды;
- мазмұнды мұғалім оқушы үшін жеке тандайды;
- кез келген қосымша материалдарды пайдалануға рұқсат етіледі.

Өзге пәндер (қажет болған жағдайда)

Жарты жылда қол жеткізген оқу нәтижелерін жинақтау (әрбір оқу пәні шеңберінде):

Ары қарай оқу үшін ұсыныстар:

- жалпы бағдарлама бойынша оқуды жалғастыру
- мұғалімнің жеке көзқарасымен жалпы бағдарлама бойынша оқытуды жалғастыру (оқыту әдістері, тәсілдері, жетістіктерді бағалау тәсілдері)
- мұғалімнің жеке көзқарасымен бейімделген бағдарлама бойынша оқытуды жалғастыру (оқыту әдістері, тәсілдері, жетістіктерді бағалау тәсілдері)
- бағдарламаны қайта қарау талап етіледі
- басқа

Ескертулер, комментарийлер:

20..-20.. оқу жылының 1 тоқсанында ... сынып оқушысы Т.А. психологтың жеке және шағын топтағы сабақтарының бағдарламасы

Жеке, топтағы, шағын топтағы сабақтар (қатысушылар құрамы)	Жұмыс бағыттары. Мақсаты – күтілетін нәтижелер	Жетістіктер туралы белгі	Ескертпе (нәтижеге қол жеткізбеу себептері)

2. 20..-20.. оқу жылының 1 тоқсанында ... сынып оқушысы Т.А. логопед мұғалімнің жеке және шағын топтағы сабақтарының бағдарламасы

Жеке, топтағы, шағын топтағы сабақтар (қатысушылар құрамы)	Жұмыс бағыттары. Мақсаты – күтілетін нәтижелер	Жетістіктер туралы белгі	Ескертпе (нәтижеге қол жеткізбеу себептері)

10. 20..-20.. оқу жылының 1 тоқсанында ... сынып оқушысы ... Т.А. арнайы педагогтың жеке және шағын топтағы сабақтарының бағдарламасы

Жеке, топтағы, шағын топтағы сабақтар (қатысушылар құрамы)	Жұмыс бағыттары. Мақсаты – күтілетін нәтижелер	Жетістіктер туралы белгі	Ескертпе (нәтижеге қол жеткізбеу себептері)
--	---	--------------------------	---

Психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің басшысы:

Психолог

Арнайы педагог

Логопед

Ата-аналар (оларды алмастыратын тұлғалар)

6-форма. Ата-аналардың келісім формасы

Ата-анасының біреуінің (қамқоршысының) аты-жөні

Ата-аналардың (қамқоршылардың) мекенжайы мен телефоны

(№9 ЖББМ психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі)

Келісім

Мерзімі: _____

_____ (құру орны)

Мен _____ ұлымның (қызымның) оқу кезіндегі жетістіктері мен қиындықтарына бағалау жүргізуге және олардың себептерін анықтауға келісім беремін.

Мен баламның арнайы білім беру қажеттіліктері туралы мәліметтерінің оқушылардың деректер базасына берілуіне келісім беремін.

Ата-анасының (қамқоршысы) бірі _____ (қолы) _____ (аты, жөні)

7-форма. Мұғалімге арналған сауалнама

Мұғалімге қойылатын сұрақтар	Мұғалім жауаптары
1. Оқушыда оқу процесі кезінде қиындықтар неден туындайды деп ойлайсыз? - оқу материалын игеруде; – оқу қызметі дағдыларын иеленуде; - қиын мінез-құлықтан.	
2. Оқу тапсырмаларын орындау кезінде оқушы нақты неден қиналады? (қиындықтар тудыратын нақты әрекеттерді атаңыз)	
3. Оқушы қиындықтарға қалай төтеп береді?	
4. Оқушының қандай қасиеттері оған қиындықтарды жеңуге көмектеседі деп ойлайсыз?	
5. Оқушының қандай қасиеттері қиындықтарды жеңуге кедергі келтіреді деп ойлайсыз?	
6. Оқушы өз бетінше қандай тапсырмалар мен жұмыс түрлерін орындайды?	
7. Оқушыны оқу қызметінің қай түрінде неғұрлым табысты деп ойлайсыз?	
8. Сіз оқушыға қандай көмек түрін ұсынасыз? - жалпы қолдау: «Сенің қолынан келеді».	

Кестенің жалғасы

- жетекші сұрақ «Бұл тапсырма қандай ережеге берілген?» - Әрекеттің басталуын көрсету - Барлық шешімді көрсету «Мен қалай істеу керектігін көрсетемін, ал сен дәл солай қайтала»	
9. Сіз оқушымен жеке жұмыс істейсіз бе? Сабақта жеке жұмыс жасайсыз ба? Сабақтан кейін ше?	
10. Жеке көмекті қалай жүзеге асырады? - тапсырманы қайтадан түсіндіресіз - толығырақ, ашып.	
- баланың меңгергенін анықтайсыз, қиналған тұсын бақылайсыз.	
- тапсырмаларды орындауына бақылау жасау үшін баланы сабақтан кейін қалдырасыз.	
(басқа)	
11. Осы оқушымен жұмыс істеу кезінде Сізді мазалайтын мәселені қорытыңыз.	

Ескерту. Форма мұғалім психологиялық-педагогикалық қолдау қызметіне көмек көрсету туралы өтініш жасаған кезде қолданылады.

Оқытудағы қиындықтардың түрлері (себептері)

Төмен жұмыс қабілеттілігі	Еркін реттеу, жоспарлау және бақылау қиындықтары	Көзбен қабылданатын ақпаратты өңдеу қиындықтары	Көру-кеңістіктік ақпаратты өңдеу қиындықтары	Есту-сөйлеу ақпараттарын өңдеу қиындықтары
<p>1. Жұмысқа баяу қосылу; сабақта немесе күн бойы жұмыс істеу қабілеттілігінің тез сарқылуы немесе ауытқуы.</p> <p>2. Шаршаған кезде: - қызмет қарқыны бәсеңдейді, әлсіздік, пассивтілік артады (партада жатады);</p>	<p>1. Жоғары алаңдатушылық, қимыл-қозғалыс мазасыздығы және импульсивтілік;</p> <p>2. Тапсырмаға қосылу, оның жағдайында бағдарлау және мақсатты жоғалтпау (оны жоғалту, басқасына ауысу, бастаған істі аяғына дейін жеткізбеу)</p> <p>3. Өзін-өзі бақылау қиындықтары: жұмысты үлгімен салыстырмайды, қателіктерді байқамайды;</p>	<p>1. Заттардың, әріптердің, сандардың суреттерін түсіну қиындықтары: заттардың суреттерін ұзақ қарайды, бірден біле алмайды.</p> <p>2. Нашар көру жады: әріптер мен сандардың графикалық бейнесін қиын есте сақтайды және меңгереді.</p>	<p>1. Кеңістіктегі бағдарлаудың және кеңістіктік қатынастарды білдіретін сөздерді түсінудің қиындықтары: оң-сол, алдыңғы-артыңғы; үстіңгі-астыңғы және т.б.</p> <p>2. Парақты бағдарлау, азат жолды анықтау және жолды сақтаудағы қиындықтар.</p>	<p>1. Толық және жылдам сөйлеуді баяу қабылдау. Мәселені түсіну үшін уақыт қажет. Жиі мұғалімнен қайта сұрайды.</p> <p>2. Есту жүктемесіндегі әлсіреу – есту зейінін төмендеуі – сөйлеуді түсіну қиындықтары.</p> <p>3. Нашар есту-сөйлеу жады.</p>

	4. Қателердің көп болуы:			
--	--------------------------	--	--	--

<p>- қозғалу мазасыздығы пайда болады: орындыққа отырмайды, тыпырлайды, жанама тітіркендіргіштерге алаңдайды;</p> <p>- жазуда, оқуда, есептеу операцияларында қателер пайда болады;</p> <p>- жазуы: әріптердің мөлшері, басып жазылуы, көлбеуленуі өзгереді. Жазбаша жұмыстар жиі аяқталмаған күйде қалады. Қателердің пайда</p>	<p>- әріптерді, буындарды, сөздерді тастап кету, қосып жіберу;</p> <p>- сөздерді қосып немесе керісінше бөліп тастап жазу, сөйлемнің шектерінің болмауы.</p> <p>- көптеген қатемен болжап оқу;</p> <p>- есеп операцияларындағы, есеп шешудегі қателер.</p> <p>- түсінгенін айтуда қателесу: мәтіннің мазмұндық бөліктерін тастап кету, орнын ауыстыру, қосымша қосу.</p>	<p>3.баяу, болжап оқу.</p>	<p>3. Әріптердің, сандардың теріс жазылуы, мысалдарды теріс оқу.</p> <p>4.Санның разрядтық құрылысын меңгеру қиындықтары; көп мәнді сандарды жазудағы қателер, разряд арқылы өту арқылы мысалдарды шешу.</p> <p>5.Логикалық-грамматикалық құрылымдарды түсіну қиындықтары (математикалық есептер мәтідерінде).</p>	<p>4. Сөздердің мағынасын түсіну, грамматикалық формалар мен сөйлемдердің мағынасын, математикалық есептерді ажырату қиындықтары.</p> <p>5.Хатта: дыбысталуы бойынша жақын әріптердің орнын ауыстыру, тастап кету, диктанттардағы сөздерді, бөліктерді тастап кету.</p> <p>6.Сөздік қор жұтаңдығы. Аграмматизмдер. Мазмұнын айту</p>
--	--	----------------------------	--	--

<p>болуы жұмыс істеу жағдайына байланысты болады. - тітіркеніп, мазасыз болуы мүмкін.</p>	<p>Төмен оқу мотивациясы, оқу жетістіктеріне қызығушылық болмауы мүмкін.</p>			<p>қиындықтары. 7. Психологиялық ерекшеліктері: тежелу бар және білмейтін бала болып көрінеді.</p>
---	--	--	--	--

Әртүрлі қиындықтары бар балаларды оқыту бойынша мұғалімдерге берілетін ұсыныстар			
Төмен жұмыс қабілеттілігі	Еркін реттеу, жоспарлау және бақылау қиындықтары	Көру және көру-кеңістіктік ақпаратты өңдеу қиындықтары	Есту-сөйлеу ақпаратын өңдеу қиындықтары
<p>1. Оқу тапсырмаларының көлемін мөлшерлеу.</p> <p>2. Сабақ жұмысының қарқыны мен қызмет түрлерін өзгерту.</p> <p>3. Оқушы шаршамаған және жұмысқа қабілетті болған кезде негізгі материал мен бақылау жұмысының тапсырмаларын беру.</p> <p>4. Сабақ кезінде қатты шаршаған кезде демалу үшін қысқа үзіліс беру.</p> <p>5. Физминуттар</p>	<p>1. Оқушыны мұғалімге жақын жерге отырғызу және ұйымдастырушы және бағыттаушы – нені және қалай істеу керектігі жөнінде көмек көрсету, жеке нұсқау беру.</p> <p>2. Тапсырмаларды шағын мөлшерде, қадамдық нұсқаулықпен және сыртқы бақылаумен беру.</p> <p>3. Оқушыға сыртқы тіректер арқылы өз қызметін жоспарлауға көмектесу: (жоспар, схема, жаднама) және тапсырмалардың орындалуын бақылау.</p>	<p>1. Дәптер парағындағы кеңістікті бағдарлау үшін жеке көмек көрсету.</p> <p>2. Дәптерде азат жолдарды қанық қарындашпен, жолдың басын нүктемен ерекшелеу, үлкен торлы, кең жолды дәптерлерге жазу</p> <p>3. Ауызша суреттерге, иллюстрацияларға, графикалық бейнелерге түсініктеме беру.</p>	<p>1. Бірінші партада отыру. Ауызша ақпаратты жеткілікті түрде баяу және анық беру.</p> <p>2. Ауызша нұсқаулар мен түсініктемелерді түсінбесе, сұрауды ынталандыру.</p> <p>3. Дерек жауапты талап етпеу. Жауап беру үшін уақыт беру.</p> <p>4. Қарапайым фразаларды пайдалана отырып, қысқа, анық сөйлеу.</p> <p>5. Ауызша түсініктемелерді көрнекі материалдармен (суреттер,</p>

<p>ы өткізу.</p> <p>6. Мақтау арқылы, ойын формасындағы тапсырмаларды арттыру арқылы ынталандыру.</p>			
	<p>4. Оқушының сыныпта өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын біртіндеп дамыту.</p> <p>5. Ынталандыруды арттыру және жетістіктерін атап көрсетіп тұру.</p>	<p>4. Көрнекі ақпаратты құрылымдау (кестелер, графиктер, жоспарлар және т.б.), қою қаріппен, басқа түспен беру.</p>	<p>схемалар, жоспарлар және т.б.) толықтыру.)</p> <p>6. Шамадан тыс есту жүктемесінен аулақ болу: шаршаған кезде жазбаша тапсырмалар беру.</p> <p>7. Диктант кезінде бірнеше рет сөйлемді қайталаңыз.</p>
<p>Оқыту қиындықтары бар балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау мамандарына берілетін ұсыныстар</p>			
<p>Психолог</p> <p>1. Психофизикалық тонус пен жұмысқа қабілеттілікті арттыру: тыныс алу, дене және қозғалыс жаттығулары, зейіннің</p>	<p>Психолог</p> <p>1. Ойындар мен жаттығулар:</p> <p>- мпульсивтілікті жеңу, ерікті зейінді дамыту;</p>	<p>Психолог</p> <p>Кеңістіктік бағдарды дамыту: дене схемасында; қоршаған кеңістікте;</p> <p>- жазықтық</p>	<p>Психолог</p> <p>- есту зейінінің және есту-сөйлеу жадының дамуы</p> <p>Логопед</p> <p>- есту қабылдауын және</p>

<p>тұрақтылығы н дамытуға арналған ойындар мен тәсілдер.</p>		<p>а (парақта)</p>	<p>фонематикалық есту қабілетін дамыту;</p>
<p>2. Мұғалім мен ата- аналарға көмектесу</p> <p>Сабақта және үйде бала үшін қолайлы режим құруда.</p>	<p>- сыртқы тіректердің көмегімен, сөйлеуді реттеумен және ішкі жоспармен моторлы деңгейде жоспарлау дағдысын дамыту;</p> <p>- өзін-өзі бақылау дағдыларын қалыптастыру</p> <p>2. Мұғалім мен отбасына баланың сабақта және үйде мінез-құлқын ұйымдастыруға көмек көрсету.</p>	<p>Логопед</p> <p>- кеңістіктік қатынастар ды, логикалық- грамматика лық құрылымда рды білдіретін сөздердің мағынасын түсіну бойынша жұмыс</p> <p>- жазудағы спецификал ық кателерді игеру (оптикалық дисграфия).</p>	<p>- өз тілін түсінуді дамыту – жазуда спецификалық қателерді игеру (акустикалық дисграфия)</p>

**Нұр-Сұлтан қаласы әкімдігінің «№2 арнайы мектеп» КММ тәжірибесі
Зерде бұзылысы бар балаларға арналған арнайы мектепте сабақтарда
сараланған және жеке тәсілді жүзеге асыру**

Бұзушылықтарды түзету жолдарын анықтау мақсатында білім алушыларды топқа бөлуде В.В. Воронкованың жіктемесі негізге алынды (1972).

Ақыл-ой кемістігі бар оқушылар үшін білім алудың негізгі көрсеткіштері – ойлау қызметінің жалпылануы, оның ішінде білім мен іскерлікті салыстырмалы жаңа жағдайларға көшіру, ойлау қызметінің ауызша-логикалық және практикалық компоненттерінің арақатынасымен анықталатын ұғыну, сондай-ақ тапсырмаларды шешудегі дербестік. Оқушылардың көмекті қажет етуі, олардың үлкендер тарапынан көмектің сипаты мен көлеміне реакциясы айтарлықтай көрсеткіш болып табылады.

Ақыл-ой кемістігі бар балалар үшін оқыту бірінші дәрежелі мәнге ие, өйткені оның барысында танымдық іс-әрекет пен жалпы жеке тұлға қалыптасады, даму кемшіліктерін түзету жүзеге асырылады. Оқыту барысында әр баланың даму ерекшеліктері ғана емес, сонымен қатар мүмкіндіктері де ескеріледі. Түзету әсері ең алдымен оқушылардың танымдық мүмкіндіктерін арттыруға бағытталуы тиіс.

Жүргізілген зерттеулер негізінде оқушылардың орыс тілі, математика, еңбек бойынша оқу материалдарын меңгеру мүмкіндіктеріне байланысты топтары бөлінді, білім алу процесіне кедергі келтіретін ерекше қиындықтар анықталды. Бұл оқушылардың типологиялық ерекшеліктерін анықтауға және оларды топтарға бөлуге негіз болды.

Оқыту мүмкіндіктері бойынша ақыл-ой кемістігі бар оқушылар жоғарыда көрсетілген параметрлерге сәйкес төрт топқа бөлінеді.

I топты фронтальды оқыту процесінде бағдарламалық материалды неғұрлым табысты меңгерген оқушылар құрайды. Барлық тапсырмаларды олар, әдетте, өз бетінше орындайды. Олар өзгертілген тапсырманы орындау кезінде үлкен қиындықтарға тап болмайжы, жаңа жұмысты орындай отырып, бар тәжірибені дұрыс қолданады. Өз іс-әрекеттерін сөзбен түсіндіре білу осы оқушылардың бағдарламалық материалды саналы меңгергенін көрсетеді. Оларға жалпылаудың кейбір деңгейі қолжетімді келеді. Осындай оқушылар алған білімдері мен іскерліктерін басқаларға қарағанда сәтті қолданады. Салыстырмалы түрде күрделі тапсырмаларды орындау кезінде оларға үлкендердің аз ғана белсендендіретін көмегі қажет.

II топ оқушылары да сыныпта жақсы оқиды. Оқу барысында бұл балалар I топ оқушыларына қарағанда көп қиындықтарға тап болады. Олар негізінен мұғалімнің барлығына бірдей түсіндіргенінен түсінеді, оқылатын материалды жақсы есте сақтайды, бірақ қарапайым қорытынды жасауда және жалпылауда көмекті қажет етеді.

Олар жұмыстың барлық түрлерін орындауда кішігірім дербестікпен ерекшеленеді, олар мұғалімнің белсендіруші, сондай-ақ ұйымдастырушы көмегін қажет етеді. Білімді жаңа жағдайларға көшіру негізінен қиынға соқпайды. Бірақ оқушылар жұмыс қарқынын төмендетіп, кішігірім көмек арқылы түзетілуі мүмкін қателіктерге жол береді. II топ оқушыларының өз іс-әрекеттерін түсіндіруі жеткілікті деңгейде нақты емес, жалпылау дәрежесі де толыққанды болмайды.

III топқа әртүрлі көмек түрлерін (ауызша-логикалық, көрнекі және пәндік-практикалық) қажет ететін бағдарламалық материалды қиын игеретін оқушылар жатады.

Білімді меңгерудің табыстылығы, ең алдымен, балалардың хабарды түсінуіне байланысты. Бұл оқушыларға жаңадан хабарланған материалды (ережелер, теориялық мәліметтер, фактілер) жеткіліксіз түсіну тән. Оларға зерттеу барысында ең басты мәселені анықтау, бөліктердің логикалық байланысын орнату, екінші дәрежені бөлу қиын. Оларға фронтальды сабақтар кезінде материалды түсіну қиын, олар қосымша түсіндіруді қажет етеді. Олардың дербестігі төмен. Бұл оқушылардың материалды меңгеру қарқыны II топқа жататын балаларға қарағанда айтарлықтай төмен. Материалды меңгеру қиындықтарына қарамастан, оқушылар негізінен алған білімдері мен іскерліктерін жоғалтпайды, осыған ұқсас тапсырманы орындау кезінде оларды қолдана алады, бірақ әр өзгертілген тапсырманы олар жаңа деп қабылдайды. Бұл аталған топ оқушыларының алған білімдері мен біліктерінің сомасынан қажеттісін таңдау және қойылған міндетке барабар қолдану қабілетінің төмендігін көрсетеді.

III топ оқушылары оқу процесінде кейбір дәрежеде инерттілікті женеді, оларға ең бастысы тапсырманы орындау басында көмек қажет болады, одан кейін олар жаңа қиындықтармен кездеспейінше өз бетінше жұмыс істей алады. Бұл топ оқушыларының қызметін зерттелетін материалда негізгі мәселені түсінбейінше үнемі ұйымдастыру қажет. Содан кейін оқушылар тапсырмаларды сенімді орындап, ол туралы ауызша есеп береді. Бұл қиын болса да, белгілі бір дәрежеде меңгерудің саналы процесі туралы хабар береді.

IV топқа көмекші мектептің оқу материалдарын ең төмен деңгейде меңгерген оқушылар жатады. Бұл ретте олар үшін фронтальды оқыту жеткіліксіз. Олар жаттығулардың көп санын орындауды, оқытудың қосымша тәсілдерін енгізуді, жұмысты орындау кезінде үнемі бақылау мен кеңестерді қажет етеді. Өз бетімен қорытынды жасау, өткен тәжірибені пайдалану мүмкін болмайды. Оқушыларға кез келген тапсырманы орындау кезінде мұғалімнің бірнеше рет нақты түсіндіруі талап етіледі. Бір оқушы тікелей көмек ретінде мұғалімнің көмегін дұрыс қолданады, ал басқалары бұл жағдайда қателіктер жібереді. Бұл оқушылар жұмыста қателерді көрмейді, оларға нақты нұсқау және түзету түсініктемесі қажет. Әрбір келесі тапсырманы олар жаңа деп қабылдайды. Білім таза механикалық тұрғыда сіңіріледі, тез ұмытылады. Олар көмекші мектеп бағдарламасында көрсетілген көлемге қарағанда білім мен іскерліктің едәуір аз көлемін игере алады.

Сабақтың ақпараттық картасы

Пән: Математика **Сынып:** 8 «Б» **Мерзімі:** 21.11.19

Мұғалім: Тукушева Айнур Нургазиновна

Тізім бойынша барлық қатысушылар саны: 10. **Сабаққа қатысқандары:** _____

Сабақтың тақырыбы: Шамаларды өлшеу кезінде алынған сандарды қосу және азайту.

Сабақтың мақсаты: шамаларды өлшеу кезінде алынған сандарды қосу және азайту дағдыларын бекіту және пысықтау.

Қойылатын міндеттер:

Білім беру: шамаларды өлшеу кезінде алынған сандарды қосу және азайту кезінде оқушылардың есептеу дағдыларын жетілдіру.

Түзетуші-дамытушы: логикалық ойлауды, жылдамдықты, салыстыра және қорыта білуді дамыту; мысалдарды шешу арқылы зейінді және есте сақтауды түзету, кеңістіктік түсініктерді дамыту, талдау, салыстыру, қорыту процестерін дамыту, ауызша сөйлеуді дамыту, бейнелік ойлауды дамыту.

Тәрбиелеуші: пәнге деген қызығушылықты тәрбиелеу, топта жұмыс істей білу, дербестік, өзгенің пікірін тыңдай білу, техникаға ұқыпты қарау.

Сабақ типі: өткенді бекіту.

Көрнекілік және жабдық: интерактивті тақта, компьютерлік презентация, флипчарт, оқулық, жұмыс дәптері, топтық және жеке жұмыс үшін карточкалар, компьютерлер, ұялы телефондар.

Қолданылатын технологиялар: оқу және жазу арқылы сыни ойлауды дамыту, тұлғаға бағдарланған, денсаулықты сақтайтын, АКТ, сандық білім беру ресурстары, ойын, сыни бағалау элементтері.

Пәнаралық байланыс: информатика, ӨТБ

Сабақ барысы

Сабақ кезеңдері	Мұғалім қызметі	Білім алушылар қызметі		Жеке жұмыс (А., Н.)	Нәтиже
		2-3 группа	4 группа (К.)		
I. Ұйымдастыру-дайындық кезеңі					
1. Оқу қызметін ұйымдастыру	Ұйымдастыру сәті. Өзара сәлемдесу. Сабаққа психологиялық көңіл-күй орнату. <i>Балалар, сабақта біз еңбек етеміз, ал ол үшін бүгін бізге: сіздің мұқият көздеріңіз, сезімтал құлақтарыңыз, епті қолдарыңыз және ақылдарыңыз қажет. Және, әрине, жақсы көңіл-</i>	Сәлемдесу. Табысты жұмыс істеуге психологиялық тұрғыда дайындала			

	<p><i>күй қажет! Сізге сабақта сәттілік тілеймін!</i></p> <p>Тактильді жаттығу. «Барлығыңызға шексіз жақсылық тілеймін»!</p>	<p>Әр оқушы жанында отырған оқушыны саусағымен жанап, тілек білдіреді.</p>	
<p>2.Материалды қабылдауға дайындалу</p>	<p>Балалар, мақал-мәтелдерді оқып, өздеріңізге ұнағанын таңдаңыз.</p> <p>* Білім инемен құдық қазғандай.</p> <p>* Көңіл кең болса, үйдің тарлығы білінбес.</p> <p>* Математика – ақыл гимнастикасы •</p> <p>-Бұл мақалды неге таңдадыңыз? Ол сізге не ұнады? Оның мағынасы?</p> <p>- Ал мен Сіздің назарыңызды соңғы мақалға аударғым келеді. Математика – ақылға арналған гимнастика, өйткені ол бақылауға, ойлауға, қорытынды жасауға, «ақыл-ойды ретке келтіруге» үйретеді. Бүгін біз білетін нәрселерді ретке келтіруге тырысамыз және сабақтың соңына қарай бөлек топтастыруға тырысамыз.</p>	<p>Мақал-мәтелдерді оқиды, ұнағанын таңдайды.</p> <p>Өз таңдауын, мақал-мәтел мағынасын түсіндіреді.</p>	<p>Дәптерге сандарды жазады</p> <p>10, 15</p>
<p>3. Бұрын оқылған материалды қайталау (білімдерді өзектілендіру)</p> <p>«Блум кубигі» оқу және жазу арқылы сыни ойлауды дамыту амалын қолдану</p>	<p>Оқылған тақырып бойынша оқушылардың білімін өзектілендіру.</p> <p>- Қай түс үлкен екенін анықтауға бола ма, өз пікіріңді түсіндір: қара немесе ақ? Жасыл немесе сары?</p> <p>(Қандай күн ұзақ: кеше, бүгін, ертең?)</p> <p>- Ұзындықтың (масса, құн, уақыт) өлшем бірліктерін ата.</p> <p>(Массаның ең кішкентай өлшем бірлігін атаңыз?)</p> <p>- Неге піл тоннамен өлшенеді, ал адам килограммен өлшенеді?</p>	<p>Кезек-кезек кубик лақтырып, кезіккен сұраққа жауап береді.</p> <p>- Жоқ, түс көлем емес!</p> <p>- 24 сағат болғандықтан бірдей.</p> <p>- Мм, см, м, км; (г, кг, ц, т); (тн, тг) (сек., мин., с., тәу., апта, ай, жыл, ғасыр.)</p> <p>- грамм</p> <p>- Піл ауыр және адамға қарағанда салмағы көп.</p> <p>- Олар тең.</p> <p>- Заттың массасын өлшеу үшін; (ұзындықты</p>	<p>- санды, фигураны ата немесе көрсет ...)</p>

<p><i>Постановка темы и цели урока</i></p>	<p>- Бір ғасыр көп пе немесе 100 жыл көп пе? (2 кг немесе 1000 г?)</p> <p>- Таразы не үшін қажет? (сызғыш? сағат?)</p> <p>- Сынып тақтасы қандай формаға ие екенін сипатта.</p> <p>- Фигураның периметрін есептеу алгоритмін, оны қалай табуға болатынын айт. (шама деген не?)</p> <p>Сабақтың тақырыбы мен мақсатына жету бойынша жұмысты ұйымдастыру.</p> <p>- Қалай ойлайсыз, неге мен шамаларды өлшеу кезінде үйренген сандармен тапсырма алдым?</p> <p>- Біз осы сандармен не істей аламыз? Ал одан әрі біз осындай сандарды көбейту және бөлу әрекеттерін орындайтын боламыз. Бірақ бұл келесі сабақтарда болады.</p> <p>- Ал бүгінгі сабақтың тақырыбы: «Шамаларды өлшеу кезінде алынған сандарды қосу және азайту».</p> <p>-Бұл тақырып бойынша 1-сабақ емес, сондықтан бүгінгі сабақта алдымызға қандай мақсат қоя аламыз?</p> <p>-Бұл білім бізге не үшін қажет?</p> <p>- Аталған сандарды қосу және азайту үшін бізге</p>	<p>өлшеу үшін; нақты уақытты анықтау үшін)</p> <p>- тібұрышты форма;</p> <p>- фигураның барлық қырларын өлшем, есептеу қажет.</p> <p>- <i>Өлшем</i> – өлшеуге және санмен беруге болатын зат.</p> <p>- Бұл біздің соңғы сабақтарымыздың тақырыбы.</p> <p>- текшелеу және есептеу.</p> <p>Бүгін біз сабақта өлшеу кезінде алынған сандарды қосу және азайту ережесін бекітеміз.</p> <p>- Қызметтерді төлеу кезінде, дүкенде, жөндеуде, басқа сабақтарда ...</p> <p>- Атаулы сандарды қосу және азайту алгоритмі, өлшем арақатынасы кестесі Қосу және азайту алгоритмі қайталанады BILIM land сайтында, Заттар →Математика→Шамалар →Шамалар операциялары / «Шамалар операциялары» бейнесін көру/ бөлімінде</p>		
--	--	--	--	--

	<p>қандай білім қажет?</p> <p>Шаралардың арақатынасын еске түсіруді ұсынамын (флипчарт):</p> <p>3 топ: $1\text{ м} = \dots\text{ см}$; $1\text{ кг} = \dots\text{ г}$; $1\text{ тг.} = \dots\text{ тн.}$; $1\text{ см} = \dots\text{ мм}$, $1\text{ км} = \dots\text{ м}$</p> <p>2 топ: $1\text{ т} = \dots\text{ ц} = \dots\text{ кг}$; $1\text{ км} = \dots\text{ м} = \dots\text{ дм}$</p> <p>- Шаралар арақатынасының кестесін жатқа білмегендер шаралар кестесін пайдалана алады.</p>	 <p>https://bilimland.kz/ru/subject/matematika/4-klass/velichiny-operaczii-nad-velichinami?mid=eb98c2e7-9ee4-11e9-a361-1f1ed251dcfe</p> <p>тақтаға шығып, шаралардың тиісті арақатынасын табады. $1\text{ м} = 100\text{ м}$; $1\text{ кг} = 1000\text{ г}$; $1\text{ тг.} = 100\text{ тн.}$; $1\text{ см} = 10\text{ мм}$, $1\text{ км} = 1000\text{ м}$. $1\text{ дм} = 10\text{ см}$</p> <p>$1\text{ т} = 10\text{ ц} = 1000\text{ кг}$ $1\text{ км} = 1000\text{ м} = 10\,000\text{ дм}$</p> <p>өлшеу арақатынасының кестесін пайдаланады</p>		
II. Негізгі кезең				
<p>4. Саусак гимнастикасы</p>	<p>Қолдың барлық саусақтары біртіндеп үлкен саусақты жанады, темп біртіндеп арта бастайды.</p>	<p>Кезекпен қолдың барлық саусақтарын біртіндеп үлкен саусақты жанады, темпті біртіндеп арттырады.</p>		
<p>3. Оқылғанды жүзеге асыру және қолдану 1-тапсырма <i>(тақтада және дәптерде жұмыс істей)</i></p>	<p>Оқушылар жұмыс дәптерінен тапсырмаларды орындауы керек:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● №7, 34-бет ● №6, 34-бет ● 4 топ – Bilim land ресурсынан карточка бойынша жеке тапсырма <p>https://bilimland.kz/ru/courses/nachalnaya-matematika/5-klass/4-izmerenie/lesson/4-07-1-zaklyuchenie-vvedenie</p>	<p>Тапсырмаларды тақтада және жұмыс дәптерінде кезекпен орындайды.</p>	<p>Bilim land ресурсынан карточка бойынша тапсырмаларды орындайды.</p> <p>https://bilimland.kz/ru/courses/nachalnaya-matematika/1-klass/4-chisla-ot-10-do-16</p>	

	 <p>Білім алушыларды формативті бағалау</p>	Оқушылар «Үш шапалақ» әдісімен бағалайды	10 және 16 шегінде қосу және азайту.
4. Сергіту минуты	https://www.youtube.com/watch?v=SAWr-KZhD0E	Экрандағы әрекеттерді қайталай отырып, қозғалысты орындайды.	
5. Алған білімдерді ауыстыру және оларды іскерлікті қалыптастыру үшін қолдану Жұппен жұмыс істеу «Топтық жұмысты көрсет»	<p>Тапсырманы орындау бойынша түсінік беру, қажет болған жағдайда шамаларды өлшеу және мысалдар мен міндеттерді құрастыру кезінде көмек көрсету.</p> <p><i>Практикалық тапсырмалар</i></p> <p>1 жұп <i>Ангелина мен Лера</i>: тапсырманы құрастыру (электронды таразы, көкөністер, жемістерді қолдану)</p> <p>2 жұп <i>Алаберген мен Жақсылық</i>: есеп құру (өз бойын өлшеу және А-ның Ж-дан қаншалықты жоғары екенін есептеу)</p> <p>3 жұп <i>Люда және Роман</i>: есеп құру (парта бетінің периметрін есептеу)</p> <p>4 жұп <i>Валентин және Кариана</i>: мысал жасау (сынған сызықтың ұзындығын өлшеу және есептеу)</p> <p>Әр адам өз жұмысын бағалайды: жеңе алды-алақанды көрсетіңіз, жеңе алмады-жұдырықты көрсетіңіз.</p>	<p>Оқушылар жұбы тапсырманы алады, өлшеулерді орындайды және қарапайым және құрамдас арифметикалық есептерді (мысалдар) құрайды.</p> <p>Шарт пен шешімді құрайды, жазады, есептің шешу барысын түсінеді, салыстырады.</p> <p>«Алақан-жұдырық» әдісімен бағалайды</p>	
III. Қорытынды кезең			
6. Жалпылау Викторина – Шама тақырыбына тест	Сандық білім беру ресурстарын қолдану – Каһоотты пайдалану. Оқушыларға ұялы телефондар немесе компьютер арқылы тест тапсыру ұсынылады.	Тест қорытындысы экранға шығарылады. «Қол шапалақтау» әдісімен бағаланады	

	ФБ. Бір-бірінің жұмысын бағалаңыз (қол соғыңыз).		
8.Рефлексия (қорытындылау) «Шабадан», «Ет тартқыш», «Қоқыс шелегі» әдістерін пайдалану	- Балалар, сабақ туралы өз пікірлеріңізді білдіріңіздер: бүгінгі сабақтан «Шабаданға» не салар едіңіздер, «Ет тартқыш» арқылы өңдеу қажет тұсты анықтаңыз, нені «Қоқыс шелегіне» лақтырар едіңіз?	Жауап береді, өз пікірімен және көңіл-күйімен бөліседі. «Шабаданға» – сабақта алған білім, жақсы көңіл-күй... «Ет тартқышқа» – өлшем бірліктерін және олардың ара қатынасын, шамалар мен т.б. операциясын орындау алгоритмін қайталау... «Қоқыс шелекке» – қателер, сәтсіздіктер, қорқыныштар...	
7. Үй тапсырмасы Оқушыларды бағалау	Үйге тапсырма: №21 (2-1 баған), 57 бет. Ережелерді қайталау. Оқушылардың жұмысына түсініктеме беру.	Тапсырманы жазады. Мұғалімнің түсініктемесін тыңдайды.	

Информационная карта урока

Класс: 8 Б (1 отделение)

Учитель: Темиралина Алмагуль Капышовна

Предмет: Русский язык

Тема урока: «Изменение прилагательных по родам и числам»

Цель: закрепить знания учащихся об изменении имён прилагательных по числам и по родам.

Задачи:

Образовательные: совершенствовать умение определять род и число имен прилагательных, закрепить навыки правильного написания родовых окончаний имён прилагательных;

Коррекционно-развивающие: корригировать внимание, орфографическую зоркость, мышление через разнообразные формы работы, связную устную речь через вопросно-ответную форму, письменную речь через составление предложений, упражнения при работе с текстом

Воспитательные: воспитывать интерес к предмету.

Тип урока: урок закрепления изученного.

Методы организации обучения: словесные, наглядные, практические

Форма организации обучения: фронтальная, индивидуальная, работа в парах

Применяемая технология: адаптированные приемы технологии «Развитие критического мышления через чтение и письмо» - «Кластер», «Лови ошибку!».

Оборудование: компьютер, интерактивная доска, презентация, учебник, индивидуальные карточки, опорная схема «Родовые окончания имен прилагательных» смайлы.

Словарь: арбуз

Ход урока

Этапы урока	Деятельность учителя	Деятельность учащихся		Индив. работа	Результат
		2-3 группа	4 группа		
I. Организационно-подготовительный этап					
1.ППН <i>Эмоциональное вхождение в урок.</i> <i>Создание рабочего</i>	Настроить детей на плодотворную работу. - <i>Ребята, давайте подарим друг другу хорошее настроение. Улыбнемся друг другу и с хорошим настроением начнём урок.</i> - <i>А сейчас прочитаем с экрана стихотворение и настроимся на плодотворную работу.</i> - <i>Откройте тетради, запишите</i>	Встают, садятся. Читают хором с экрана, настраиваются на плодотворную работу. <i>Настроение у нас – отличное, А улыбки – дело привычное, Пожелаем друг другу добра, Ведь урок начинать нам пора!</i>			

<i>настроя</i>		<i>число, классная работа.</i>	Открывают тетради, записывают число.	
2.Подготовка восприятию материала	к	Провести словарную работу через отгадывание загадки с именами прилагательными. <i>Я зелёный, полосатый, Круглый, чуть продолговатый. А внутри зернистый, красный, Сочный, сладкий и прекрасный. И приятен я на вкус, А зовут меня...</i>	Читают с экрана загадку и отгадывают ее.	Работают по карточке – прописывают в тетради словарные слова <i>арбуз</i>
<i>Минутка чистописания</i>		<i>А внутри зернистый, красный, Сочный, сладкий и прекрасный. И приятен я на вкус, А зовут меня...</i>	Записывают отгадку - словарное слово <i>арбуз</i> в тетрадь	яблоко
<i>Работа над деформированным предл.</i>		Организовать работу по подведению к теме и целям урока.	2 группа - придумывает предложение с данным словом, 3 группа – работает над деформированным предложением. Выделяют главные и второстепенные члены предложения.	<i>горох салат</i>
<i>Постановка темы и цели урока</i>		- <i>Ребята, скажите, какие слова помогли вам отгадать загадку?</i> - <i>Какого рода эти прилагательные?</i> - <i>Что помогло определить род прилагательных?</i> - <i>А в каком числе стоит слово <u>арбуз</u>?</i> - <i>Поставьте слово <u>арбуз</u> во мн. ч. и измените прилагательные.</i> Сформулировать тему урока по ответам учащихся. - <i>Значит, о чем мы будем говорить на уроке?</i> - <i>Тема нашего урока. «Изменение прилагательных по родам и числам».</i> Подвести к определению цели урока - <i>Как вы думаете, что мы будем делать на</i>	Нам помогли прилагательные: <i>зелёный, полосатый, круглый, продолговатый. зернистый, красный, сочный, сладкий, прекрасный.</i> Эти прилагательные мужского рода. Имя существительное <i>арбуз</i> Слово <i>арбуз</i> стоит в ед. числе Арбузы (какие?) зелёные, полосатые, круглые, продолговатые. зернистые, красные, сочные, сладкие, прекрасные. Мы будем говорить на уроке о прилагательных и как они изменяются по родам и числам Мы на уроке будем продолжать учиться:	

	уроке? Начните так: Мы на уроке будем продолжать учиться... Находить... Определять... Правильно писать...	Находить: имена прилагательные Определять: род и число прилагательных Правильно писать: окончания прилагательных		
3. Актуализация знаний об имени прилагат. Составление кластера (приём РКМЧП)	Актуализировать знания учащихся по изученной теме. - <i>Имя прилагат. это часть речи или часть слова?</i> - <i>Что обозначают имена прилагательные?</i> - <i>На какие вопросы отвечают им. прил.?</i> - <i>Как изменяются имена прилагательные?</i> - <i>Какого рода бывают им. прилагательные?</i> - <i>Назовите окончания прил. в муж. роде.</i> <i>Пример</i> - <i>Назовите окончания прил. в жен. роде.</i> <i>Пример</i> - <i>Назовите окончания прил. в ср.роде.</i> <i>Пример</i> - <i>Назовите окончания прил. во мн.ч. Пример</i> - <i>Какого числа бывают имена прилагательные?</i> - <i>Назовите окончания прилагательных во множественном числе. Приведите примеры.</i>	Отвечают на вопросы учителя. Имя прилагательное – это часть речи Им. прил. обозначают признак предмета Какой? Какая? Какой? Какие? Им. прил. изм-ся по числам и по родам Мужского, женского, среднего -ый, -ой, -ий (приводят примеры) -ая, -яя (приводят примеры) -ое, -ее (приводят примеры) -ые, -ие (приводят примеры) единств. и множест. числа -ие, ые (приводят примеры) (ответы графически оформляются в кластер)		
II. Основной этап				

<p>4. Пальчиковая гимнастика с использованием имен прилагательных для развития мелкой моторики пальцев рук</p>	<p>Демонстрировать движения пальчиковой гимнастики совместно с учащимися <i>Здравствуй, солнце золотое!</i> <i>Здравствуй, небо голубое!</i> <i>Здравствуй, вольный ветерок,</i> <i>Здравствуй, маленький дубок!</i> <i>Мы живем в одном краю –</i> <i>Всех я вас приветствую!</i> Дать задание по нахождению имен прилагательных и определению их рода.</p>	<p>Выполняют пальчиковую гимнастику сопровождая словами.</p> <p><i>Пальцами правой руки по очереди «здороваются» с пальцами левой руки, похлопывая друг друга кончиками.</i></p> <p>Называют имена прилагательные: <i>золотое, голубое, вольный, маленький, определяют род.</i></p>			
<p>5. Перенос приобретенных знаний и их применение для формирования умений <u>Задание 1</u> -Работа по тексту (работа у доски и в тетрадях)</p>	<p>Продемонстрировать на экране текст, дать разъяснения по выполнению задания.</p> <p>2-3 группа: <i>в тексте на доске вставить нужные окончания, определить род и число прилагательных, затем полученный текст записать в тетради, в последнем предложении найти главные и второстепенные члены предл.</i></p> <p>4 группа: <i>выполнить задание по карточке, подобрать к существительным имена прилагательные из текста и записать в тетради.</i></p>	<p><i>Пришла холодн... зима. Выпал пушист... снег. Деревья оделись в бел... шубы. Льдом покрылось лесн... озеро.</i></p>	<p><i>Зима (какая?)- Снег (какой?)- Шубы (какие?)- Озеро (какое?)-</i></p>	<p>Вставляют пропущ. буквы в слова: <i>арб_з</i> <i>_блоко</i> <i>гор_х</i> <i>сал_т</i></p>	
<p><u>Задание 2</u> Устная работа по флипчарту «Найди лишнее»</p>	<p>Объяснить алгоритм выполнения задания:</p> <p>2-4 группа - <i>дописать окончания, найти «лишнее» сочетание в цепочке и пояснить, почему так считают.</i></p>	<p><i>Дождлив... погода, жарен... картофель, бел. снег</i> <i>Вкусн. мороженое, молод. дерево, летуч. корабль</i> <i>Красив... платье, сладк.. конфеты, нов.. тетради</i> <i>Золот... кольцо, горяч... вода, детск... комната</i> <i>Осенн... лес, смел... решение, смел... поступок</i> <i>Золот.. часы, интересн.. книги, мягк.. диван</i> <i>Добр... утро, голуб... небо, ясн... погода</i></p>			

		Дописывают окончания, находят «лишнее» сочетание в цепочке и поясняют, почему так считают.		
6. Физминутка	<p>Организовать физминутку</p> <p><i>Горы – высокие</i> <i>Реки – длинные</i> <i>Моря глубокие</i> <i>Озера широкие</i> <i>Спортсмены – сильные</i> <i>Дружба крепкая</i></p> <p>Выяснить умение определять род и число имен прилагательных.</p>	<p>Выполняют разминку, внимательно следят за прилагательными, которые называет учитель.</p> <p>(руки вверх) (левая рука вперед, правая - назад) (наклон вперед, руки опущены вниз) (руки в сторону) (имитация подъема рук с гантелями) (пожимают друг другу руки)</p> <p>Называют прилагательные: высокие, длинные, глубокие, широкие, сильные, крепкая, определяют род (<i>если есть</i>) и число.</p>		
<u>Задание 3</u> <i>Работа в парах у доски и в тетрадях по составлению словосочетаний</i>	<p>Дать разъяснения по выполнению задания, при необходимости оказывать помощь при составлении словосочетаний.</p> <p>2-3 группа - <i>составьте сочетания имен прилагательных с именами существительными: например, ваза из хрусталя – хрустальная ваза. Определите род и число прилагательных, выделите окончания.</i></p> <p>4 группа – <i>работает по карточке: записывает сочетания слов, дописывая окончания прил., определяет род и число прилагательных.</i></p>	<p><i>Дом из кирпича –</i> <i>Варенье из яблок –</i> <i>Топор из железа –</i> <i>Полка для книг –</i> <i>Сервиз для чая –</i> <i>Сапоги для зимы –</i> <i>Сережки из золота –</i></p> <p>Составляют сочетания, записывают в тетради.</p>	<p>Записывают 3-4 сочетания слов, дописывая окончания прил., оконч. выделяет.</p>	<p>Записывают предложения с данными словами с рукописного образца.</p>

III. Заключительный этап				
<p>7. Обобщение <i>Задание 4</i> <i>Устная работа по флипчарту «Лови ошибку!» (приём РКМЧП)</i></p> <p><i>Формулирование задач прошедшего урока</i></p>	<p>Дать инструкцию по выполнению задания.</p> <p>– Вам нужно внимательно прочитать, найти ошибки и исправить их.</p> <p>-Чему мы научились на уроке? Оценивание (отметить учащихся по их активности)</p>	<p>Задание выполняется только на интерактивной доске – читают, находят ошибку, исправляют.</p> <p><i>Верная друг</i> <i>Лесные озеро</i> <i>Голубой небо</i> <i>Хороший книга</i> <i>Интересный фильмы</i> <i>Нарядный платье</i> <i>Любимый предметы</i> Работают по слайду. Мы научились: Находить: <i>имена прилагательные</i> Определять: <i>род и число прилагательных</i> Правильно писать: <i>окончания прилагательных</i></p>		
8. Рефлексия	<p>-Возьмите в руки смайлики, которые лежат на ваших столах.</p> <p>- Теперь дорисуйте нос:</p> <p>- Теперь дорисуем рот:</p>	<p>! – если вы хорошо поняли тему и справились с заданиями.</p> <p>? – если вы не совсем хорошо поняли тему и у вас есть вопросы.</p> <p>☺урок понравился, было интересно.</p> <p>☹урок не понравился, было не интересно.</p>		
9. Домашнее задание	<p>Озвучить домашнее задание: упр. 89 стр. 36 (записать текст, поставив прилагательные в нужном роде и числе)</p>	<p>Записывают задание.</p>		

Мұғалім: *Воронко Татьяна Геннадьевна*

Т.А.Ә. _____

Мерзімі _____

Баға	1-2 топ оқушыларына арналған тапсырмалар									
	<p>1. Гигиена ғылымы нені зерттейді?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Жануарлар туралы ғылым • Денсаулықты сақтау және нығайту туралы ғылым • Адамның дене мүшелері туралы ғылым <p>2. Терінің түрі мен оның сыртқы сипаттамасы арасындағы сәйкестікті көрсетіңіз.</p> <table border="1" data-bbox="363 562 1356 741"> <tr> <td data-bbox="363 562 619 633">Майлы</td> <td data-bbox="619 562 751 741"></td> <td data-bbox="751 562 1356 633">Қабыршақтануға, әжімнің пайда болуына бейім.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="363 633 619 705">Құрғақ</td> <td data-bbox="619 633 751 705"></td> <td data-bbox="751 633 1356 705">Сау, жағымды түрге ие.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="363 705 619 741">Қалыпты</td> <td data-bbox="619 705 751 741"></td> <td data-bbox="751 705 1356 741">Майлы, жылтырайды.</td> </tr> </table> <p>3. Безеулер мен бөртпелер неден пайда болуы мүмкін:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дұрыс тамақтану; • теріге кір қолмен жанасу; • теріні мұқият тазалау; • оларды сығу; • жуынғанда көбік, гель, сүт пайдалану. <p>4. Тер иісін жоятын гигиена құралы қалай аталады?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Дезодорант – антипреспирант. • Духи. • Одеколон. <p>5. Қайызғақ пайда болғанда не істеу керек?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Арнайы шампунь немесе қайнатпа пайдалану • Кесіңіз • Шашты фенмен құрғатыңыз <p>6. Температураны төмендету үшін қандай дәрі ішеміз?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сутегі тотығы. • Йод. • Парацетамол. <p>7. Жараны зарарсыздандыру құралы қалай аталады?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сутегі тотығы. • Дәке. • Парацетамол. <p>8. Медициналық мекемелердің қайсысы дәрі-дәрмектер сатады?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Аурухана • Емхана • Дәріхана <p>9. Дәрі-дәрмек сатып алу үшін дәрігер жазып беретін құжат қалай аталады?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Анықтама • Сенімхат • Рецепт <p>10. Жедел жәрдем қызметіне қоңырау шалу телефонын таңдаңыз.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 102 • 103 • 101 	Майлы		Қабыршақтануға, әжімнің пайда болуына бейім.	Құрғақ		Сау, жағымды түрге ие.	Қалыпты		Майлы, жылтырайды.
Майлы		Қабыршақтануға, әжімнің пайда болуына бейім.								
Құрғақ		Сау, жағымды түрге ие.								
Қалыпты		Майлы, жылтырайды.								

Баға	3-4 топ оқушыларына арналған тапсырма
	<p>1. Тер иісін жоятын гигиена құралын танданыз.</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div> <p>2. Тері күтімі үшін пайдалану керек ...</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div> <p>3. Шашты таза ұстауға қандай құрал көмектеседі?</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div> <p>4. Дәріханада не сатып алуға болады?</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div> <p>5. Температураны қандай дәрі-дәрмекпен төмендетуге болады?</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div>

**«Әлеуметтік тұрмыстық бағдарлау» пәні бойынша тексеру жұмысы,
«Тамақтану» бөлімі, 7-сынып, «Өнімдерді бастапқы өңдеу. Дастархан
жаю»**

Мұғалім: Воронко Татьяна Геннадьевна
Т.А.Ә. _____

Мерзімі _____

Баға	1-2 топ оқушылары үшін тапсырма																														
	<p>1. Иә немесе жоқ</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th align="center">Ереже</th> <th align="center">Иә</th> <th align="center">Жоқ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Арнайы киімде тамақ дайындаңыз (алжапқыш)</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Тамақ дайындау алдында қолды жуыңыз</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Мерекелік киімде тамақ дайындаңыз</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Тағамды дайындағанда ескі өнімдерді қолданбаңыз</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Азық-түлік және дайын тағамдарды тоназытқышта қалаған уақытқа сақтай беріңіз</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Тамақ дайындағаннан кейін ыдысты жуу қажет емес.</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>2. Балықты алғашқы өңдеу дегеніміз не?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Балықты қайнату • Балықты қуыру • Балықты тазарту <p>3. Жас етке басқанда не болуы керек?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Шұңқыры қалады • Шұңқыры жоқ болып кетеді <p>4. Ыдыс пен оны қай өңдеу түрінде пайдаланытынын бағдармен байланыстыр.</p> <table border="1"> <tbody> <tr> <td>Кастрюль</td> <td rowspan="4"></td> <td>Қуыру</td> </tr> <tr> <td>Қазан</td> <td>Бұқтыру</td> </tr> <tr> <td>Таба</td> <td>Пісіру</td> </tr> <tr> <td>Противень</td> <td>Қайнату</td> </tr> </tbody> </table> <p>5. Үш тағамнан тұратын ас: бірінші, екінші және үшінші?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Таңғы ас • Түскі ас • Кешкі ас <p>6. Әрбір жолда артық сөзді сызып тастаңыз:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бірінші тағам: борщ, бұршақ көжесі, қарақұмық ботқасы. • Екінші тағам: палау, сорпа-лапша, макарон. • Үшінші тағам: шай, компот, котлет. <p>7. Асханалық құралдарды түскі ас үстеліне қою кезінде дұрыс орнатыңыз (құралдар санын тәрелкенің жанына қойыңыз). 1 2 3</p> <div align="center"> </div>	Ереже	Иә	Жоқ	Арнайы киімде тамақ дайындаңыз (алжапқыш)			Тамақ дайындау алдында қолды жуыңыз			Мерекелік киімде тамақ дайындаңыз			Тағамды дайындағанда ескі өнімдерді қолданбаңыз			Азық-түлік және дайын тағамдарды тоназытқышта қалаған уақытқа сақтай беріңіз			Тамақ дайындағаннан кейін ыдысты жуу қажет емес.			Кастрюль		Қуыру	Қазан	Бұқтыру	Таба	Пісіру	Противень	Қайнату
Ереже	Иә	Жоқ																													
Арнайы киімде тамақ дайындаңыз (алжапқыш)																															
Тамақ дайындау алдында қолды жуыңыз																															
Мерекелік киімде тамақ дайындаңыз																															
Тағамды дайындағанда ескі өнімдерді қолданбаңыз																															
Азық-түлік және дайын тағамдарды тоназытқышта қалаған уақытқа сақтай беріңіз																															
Тамақ дайындағаннан кейін ыдысты жуу қажет емес.																															
Кастрюль		Қуыру																													
Қазан		Бұқтыру																													
Таба		Пісіру																													
Противень		Қайнату																													
	<p>Практикалық</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Шикі және пісірілген көкөністерді тазалау 2. Түскі ас дастарханын әзірлеу 																														

Баға	3-4 топ оқушыларына арналған тапсырмалар												
	<p data-bbox="363 275 1098 315">1. Қандай киімде тамақ дайындау керек?</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div> <p data-bbox="547 571 1236 611">2. Балықты алғашқы өңдеу дегеніміз не?</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div> <p data-bbox="395 958 1305 999">3. Тағам мен ол дайындалатын ыдысты қос.</p> <table border="1" data-bbox="403 1003 1396 1691" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td data-bbox="403 1003 734 1171" style="text-align: center;"></td> <td data-bbox="734 1003 1061 1171"></td> <td data-bbox="1061 1003 1396 1171" style="text-align: center;">ПАЛАУ</td> </tr> <tr> <td data-bbox="403 1171 734 1339" style="text-align: center;"></td> <td data-bbox="734 1171 1061 1339"></td> <td data-bbox="1061 1171 1396 1339" style="text-align: center;">СОРПА</td> </tr> <tr> <td data-bbox="403 1339 734 1507" style="text-align: center;"></td> <td data-bbox="734 1339 1061 1507"></td> <td data-bbox="1061 1339 1396 1507" style="text-align: center;">КОТЛЕТТЕР</td> </tr> <tr> <td data-bbox="403 1507 734 1691" style="text-align: center;"></td> <td data-bbox="734 1507 1061 1691"></td> <td data-bbox="1061 1507 1396 1691" style="text-align: center;">БӘЛІШ</td> </tr> </table> <p data-bbox="400 1727 1125 1769">4. Тәрелке жанына қасықтың суретін сал.</p> <div style="text-align: right; margin-top: 10px;"> </div>			ПАЛАУ			СОРПА			КОТЛЕТТЕР			БӘЛІШ
		ПАЛАУ											
		СОРПА											
		КОТЛЕТТЕР											
		БӘЛІШ											
	<p data-bbox="352 1852 778 1892">Практикалық тапсырма</p> <ol style="list-style-type: none"> <li data-bbox="352 1897 1077 1937">1. Шикі және пісірілген көкөністерді тазалау <li data-bbox="352 1942 726 1982">2. Дастарханды әзірлеу 												

Проверочная работа по предмету «Русский язык», раздел «Слово», 10 класс, «Сложные и сложносокращенные слова»

Учитель: *Воронко Татьяна Геннадьевна*

Ф.И. _____

дата _____

Отметка	Задания для учащихся 1-2 группы									
	<p>1. Подчеркните известные тебе части слова. Союз, корень, знак, окончание, предлог, запятая, речь, приставка, слово, текст, суффикс, предмет.</p> <p>2. Выбери верное утверждение</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сложные слова сложно читать • Сложные слова образованы сложением нескольких корней слов • Сложные слова состоят из одного корня и приставки <p>3. Какие буквы могут соединять корни?</p> <ul style="list-style-type: none"> • а • о • и • е <p>4. Подчерки в ряду однокоренных слов только сложные слова</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Рыба, рыбак, рыболов. 2. Пылесос, запылил, пыль. 3. Землетрясение, земля, подземный. <p>5. Запиши сложные слова – существительные и выдели корни, которые образуются из слов: снег, падать - _____ сам, варить - _____ мясо, рубить - _____ пар, ходить - _____</p> <p>6. Вставь пропущенные буквы: Земл__трясение, мор__плаватель, экскурс__вод, письм__носец, книг__хранилище, корабл__строитель, сам__вар, пар__воз.</p> <p>7. Отгадай и запиши сложное слово:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. вид бытовой техники для очищения пыли с ковров и паласов - _____ 2. вид водного транспорта для прохождения во льдах - _____ 3. вид воздушного транспорта - _____ <p>8. Соедини аббревиатуру и расшифровку сложносокращенного слова</p> <table border="1" data-bbox="352 1877 1469 2007"> <tbody> <tr> <td data-bbox="352 1877 571 1921">РК</td> <td data-bbox="571 1877 874 1921"></td> <td data-bbox="874 1877 1469 1921">персональный компьютер</td> </tr> <tr> <td data-bbox="352 1921 571 1966">НЛО</td> <td data-bbox="571 1921 874 1966"></td> <td data-bbox="874 1921 1469 1966">Республика Казахстан</td> </tr> <tr> <td data-bbox="352 1966 571 2007">ПК</td> <td data-bbox="571 1966 874 2007"></td> <td data-bbox="874 1966 1469 2007">неопознанный летающий объект</td> </tr> </tbody> </table>	РК		персональный компьютер	НЛО		Республика Казахстан	ПК		неопознанный летающий объект
РК		персональный компьютер								
НЛО		Республика Казахстан								
ПК		неопознанный летающий объект								

	СШ №2		Театр юного зрителя
	ТЮЗ		Специальная школа №2

9. Вставь пропущенные буквы.
 Перепиши текст, сокращая выделенные словосочетания.
 Подчеркни главные члены во втором предложении.

1) **Министерство по чрезвычайным ситуациям** предупредило о возможной оп_сности. 2) Я продолжу уч_бу в **профессионально-техническом к_лледже**. 3) В к_бинете информатики у каждого уч_ника свой **персональный комп_ютер**. 4) К **средствам массовой информации** относятся г_зеты, тел_видение, интернет.

Ф.И. _____

дата _____

Отметка	Задания для учащихся 3 группы		
	1. Соедини название части слова и её обозначение		
	приставка		
	корень		
	суффикс		
	окончание		
	2. Выбери верное утверждение		
	<ul style="list-style-type: none"> • Сложное слово – это КОРЕНЬ+КОРЕНЬ • Сложное слово – это КОРЕНЬ+ОКОНЧАНИЕ • Сложное слово – это ПРИСТАВКА+КОРЕНЬ 		
	3. Какие буквы могут соединять корни?		
	<ul style="list-style-type: none"> • а • о • и • е 		
	4. Подчерки в ряду однокоренных слов только сложные слова		
	1. Рыба, рыбак, рыболов.		
	2. Пылесос, запылил, пыль.		
	3. Землетрясение, земля, подземный.		
	5. Запиши сложные слова – существительные и выдели корни,		

которые образуются из слов:

снег, падать - _____

сам, варить - _____

мясо, рубить - _____

6. Вставь пропущенные буквы:

Земл__трясение, мор__плаватель, экскурс__вод, пар__воз.

7. Отгадай и запиши сложное слово:

1. вид бытовой техники для очищения пыли с ковров и паласов - _____

2. вид воздушного транспорта - _____

8. Соедини аббревиатуру и расшифровку сложносокращенного слова

РК		персональный компьютер
НЛО		Республика Казахстан
ПК		неопознанный летающий объект
СШ №2		Театр юного зрителя
ТЮЗ		Специальная школа №2

9. Вставь пропущенные буквы.

Перепиши текст, сокращая выделенные словосочетания.

Подчеркни главные члены (подлежащее и сказуемое) во втором предложении.

1) **Министерство по чрезвычайным ситуациям** предупредило о возможной оп__сности. 2) Я продолжу уч__бу в **профессионально-техническом к__лледже**. 3) В к__бинете информатики у каждого уч__ника свой **персональный комп__ютер**. 4) К **средствам массовой информации** относятся г__зеты, тел__видение, интернет.

Ф.И. _____

дата _____

Отметка	Задания для учащихся 4 группы		
	1. Соедини части сложных слов		
	лист	О или Е	ход
	пеш		пад
	пыл		лёт
	сам		сос
	Запиши получившиеся слова. Выдели корень.		

Подчеркни соединительную гласную

2. Перепиши предложения, сокращая выделенные словосочетания – возьми первые буквы и напиши их заглавными.

1) **М**инистерство по **ч**резвычайным **с**итуациям предупредило о возможной опасности. 2) Я продолжу учёбу в **п**рофессионально-**т**ехническом **к**олледже. 3) В кабинете информатики у каждого ученика свой **п**ерсональный **к**омпьютер. 4) К **с**редствам **м**ассовой **и**нформации относятся газеты, телевидение, интернет.

**Проверочная работа по «Чтение и развитие речи»
по теме «Биография Александра Сергеевича Пушкина» 7 класс**
Учитель: Темиралина Алмагуль Капышовна
Ф.И. _____ дата _____

Задание для 1-2 группы

Александр Сергеевич Пушкин -
2. В каком году он родился?
Кто занимался воспитанием Александра?
Как звали няню Александра Сергеевича Пушкина?
5. Что с детства слышал Пушкин от бабушки и няни?
6. Чего было много в доме Пушкиных?
7. С какого времени Пушкин стал много читать?
8. Каким мальчиком рос Пушкин?
Как назывался лицей, в который отдали учиться Пушкина?
Сколько лет было Пушкину, когда его отдали учиться в Царскосельский лицей?
Возле какого города находился Царскосельский лицей?
12. Кого в лицее было много у Пушкина?
13. За что друзья любили Александра?
14. Когда Пушкин начал писать стихи?
15. Чем были проникнуты стихи Пушкина?
16. Что отражается в творчестве Пушкина?
17. Сколько лет было Пушкину, когда он погиб?
18. Кто первым перевел рассказы Пушкина на казахский язык?
19. О ком помнил Пушкин, где бы он не жил?
20. Как называл Пушкин свою няню?
21. Кем была няня Пушкина Арина Родионовна для Пушкина?
22. Что посвятил Пушкин своей няне?

Ф.И. _____ дата _____

Задание для 3 группы

1. **Александр Сергеевич Пушкин -великий русский ...?**
 - Поэт
 - Певец
 - Богатырь
2. **В каком году он родился?**
 - 1999 году
 - 1899 году
 - 1799 году
3. **Кто занимался воспитанием Александра?**
 - Дедушка и бабушка
 - Бабушка и няня
 - Мама и папа
4. **Как звали няню Александра Сергеевича Пушкина?**
 - Арина Родионовна
 - Мария Алексеевна
 - Зауре Шахмановна
5. **Что с детства слышал Пушкин от бабушки и няни?**
 - Смешные истории про животных
 - Анекдоты про царя
 - Интересные истории, народные песни и сказки
6. **Чего было много в доме Пушкиных?**
 - Книг
 - Конфет
 - Игрушек
7. **Каким мальчиком рос Пушкин?**
 - Застенчивым и обидчивым
 - Сообразительным и смышлёным
 - Непослушным и грубым
8. **Сколько лет было Пушкину, когда его отдали учиться в лицей?**
 - 10 лет
 - 11 лет
 - 12 лет
9. **Возле какого города находился Царскосельский лицей?**
 - Петербург
 - Москва
 - Нур-Султан
10. **Кого в лицее было много у Пушкина?**
 - Детей
 - Друзей
 - Собак
11. **За что друзья любили Александра?**
 - За смешной вид
 - За то, что у него много денег
 - За искренность, весёлость, преданность дружбе
12. **Сколько лет было Пушкину, когда он погиб?**
 - 37

- 36
- 38

13. Кто первым перевел рассказы Пушкина на казахский язык?

- Абай Кунанбаев
- ИбрайАлтынсарин
- ШакаримКудайбердиев

14. Как называл Пушкин свою няню?

- Умелая рассказчица
- Подруга дней моих суровых
- Любимая няня

15. Что посвятил Пушкин своей няне?

- Несколько стихотворений
- Много песен
- Роман в стихах

Задание для 4 группы

Посмотрите и подпишите иллюстрации

(А.С.Пушкин, няня Арина Родионовна, дом Пушкина в Москве, лицей в Царском селе).

«Құн шаралары: теңге: тиын» 7 сынып тақырыбы бойынша тексеру жұмысы

Мұғалім: Тукушева Айнур Нургазиновна

Күрделіліктің төмен деңгейі

1. Қағаз ақшаларды ата (оқушы алдына қағаз ақшалар беріледі): 200тг, 500тг, 1000тг, 2000тг, 5000тг, 10000тг, 20 000тг.

2. Шағын шамалармен бер. Ірі шамалармен бер.

68 тг = _____ тн, 24 тг = _____ тн, 3 9 тг = _____ тн.

500тн = _____ тг, 400 тн = _____ тг, 900 тн = _____ тг.

(Оқушыға түрлендірулерді орындау үлгісі ұсынылады, бағыттаушы көмек көрсетіледі, калькуляторды пайдалануға болады)

3. Есепті шеш:

30 000 тг + 500 тг = 35 000 тг + 5 000 тг = 42 000 тг + 20 тг =

64 500 тг – 500 тг = 80 000 тг – 40 000 тг = 58 040 тг – 40 тг =

(Оқушыға қосу және азайту үлгісі ұсынылады, бағыттаушы көмек көрсетіледі, калькуляторды пайдалануға мүмкіндік береді)

Күрделіліктің орташа деңгейі

1. Оқушыға тиындар мен қағаз ақшалар беріледі. Мұғалім ұсынады: «10 000 тг ал, басқа қағаз ақшалармен (2 000 тг, 5000 тг, 20000тг) айырбаста». «2000 тг екі қағаз ақшаны 1000 тг бір қағаз ақшаны ал. Бұл ақшаларды қандай қағаз ақшамен айырбастауға болады?»

2. Шағын шамалармен бер. Ірі шамалармен бер.

40 тг = _____ тн, 50 тг = _____ тн, 70 тг = _____ тн.

8 000тн = _____ тг, 7 000тн = _____ тг, 6 000тн = _____ тг

3. Есепті шеш:

6 000тг + 300тг = 2 000тг + 800тг = 4 000тг + 12 тг =

7 300тг – 300тг = 26 800тг – 800тг = 23 007тг – 7 тг =

(Оқушыға қосу және азайту үлгісі ұсынылады)

Күрделіліктің жоғары деңгейі

1. Шағын шамалармен бер. Ірі шамалармен бер.

47 тг 35 тн = _____ тн 78 тг 74 тн = _____ тн

4 500 тн = _____ тг, 7 800 тн = _____ тг

2. Есепті шеш:

60 000тг 37 тн + 6000 тг 20 тн = _____

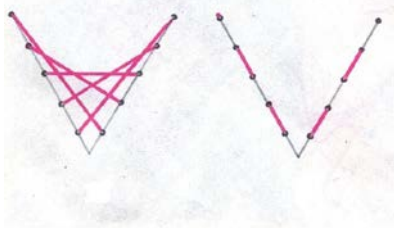
71 000тг 62 тн – 1 000 тг 60 тн = _____

13 000тг 15 тн + 4 000 тг 12 тн = _____

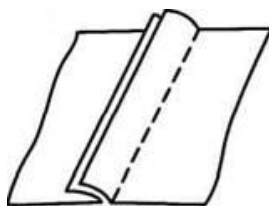
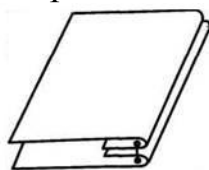
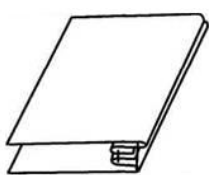
83 000тг 81 тн – 3 000 тг 31 тн = _____

5-сынып
«Жалпы еңбекке дайындық» пәні бойынша №5-1 тест тапсырмасы
I вариант (1 -2 топ)

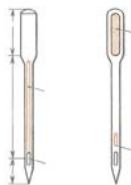
1. Суреттегі жіптің беткі және ішкі жағын анықта.

2. Қайым тігісті көрсет.

3. Машина инесінің бөліктерін жаз.

4. Матаның беткі және ішкі жағын анықта.

Басылған суреті бар мата	Жылтыр беті бар мата	Түкті мата
--------------------------	----------------------	------------

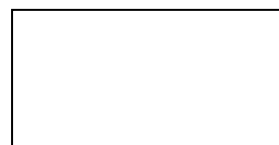
беткі жағы

беткі жағы

беткі жағы

сыртқы жағы

сыртқы жағы

сыртқы жағы

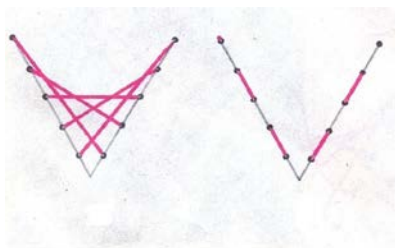

«+» - біледі, ауызша нұсқау бойынша өз бетінше орындайды
 «O» - мұғалімнің бағыттаушы көмегімен орындайды, қиналады
 «-» - мұғалімнің басым көмегімен жұмысты орындайды, қиналады

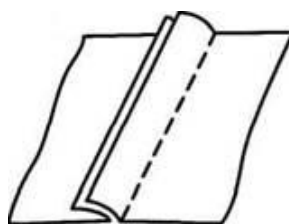
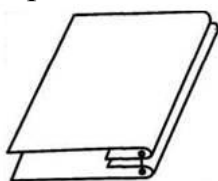
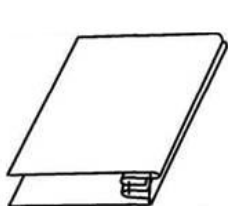
«Жалпы еңбекке дайындық» пәні бойынша тест тапсырмасы

(3 топ)

1. Суреттегі жіптің беткі және ішкі жағын анықта.

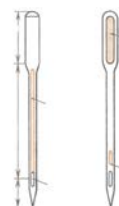

2. Қайым тігісті көрсет.

3. Бағдармен машина инесінің бөліктерін көрсет.

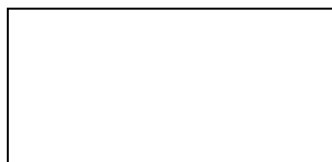
Жұмыр шыны Жүз Ұш
Қасқалша Құлақша
Қысқа науаша
Ұзын науаша

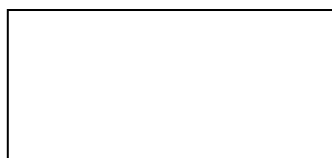
4. Матаның беткі және ішкі жағын анықта

Басылған суреті бар мата	Жылтыр беті бар мата	Түкті мата
--------------------------	----------------------	------------

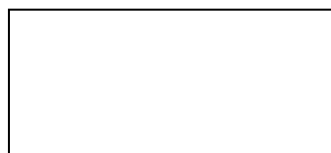
беткі жағы

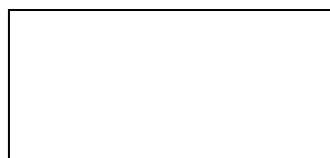
сыртқы жағы

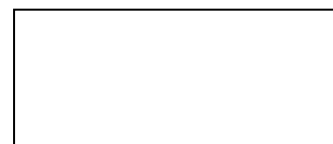
беткі жағы

сыртқы жағы

беткі жағы

сыртқы жағы

«+» - біледі, ауызша нұсқау бойынша өз бетінше орындайды
 «О» - мұғалімнің бағыттаушы көмегімен орындайды, қиналады
 «-» - мұғалімнің басым көмегімен жұмысты орындайды, қиналады

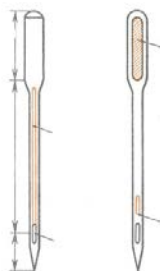
**«Жалпы еңбекке дайындық» пәні бойынша тест тапсырмасы
(4-топ)**

1. Үлгідегідей жіпті жаса, жабыстыр.

2. Бағдармен машина инесінің бөліктерін көрсет.

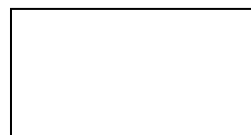
Жұмыр шыны
Жүз
Ұш

3. Басылған суреті бар матаның беткі және ішкі жағын анықта.

беткі жағы

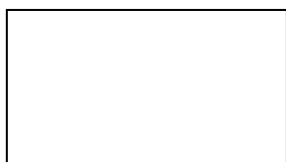
сыртқы жағы

4. Жылтыраған беті бар матаның беткі және ішкі жағын анықта.

беткі жағы

сыртқы жағы

5. Түгі бар матаның беткі және ішкі жағын анықта.

беткі жағы

сыртқы жағы

«+» - біледі, ауызша нұсқау бойынша өз бетінше орындайды

«О» - мұғалімнің бағыттаушы көмегімен орындайды, қиналады

«-» - мұғалімнің басым көмегімен жұмысты орындайды, қиналады

«№ 27 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ

«БЕКІТІЛДІ»
№ ЖББОМ педагогикалық кеңесінің
шешімі
« ____ » _____ 2019 ж.

«БЕКІТЕМІН»
№ ЖББОМ КММ директоры
Касымканова С.Е.
« ____ » _____ 2019 ж.

4 «Ә» сынып оқушысы

(аты-жөні)

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУДЫҢ

ЖЕКЕ БАҒДАРЛАМАСЫ

2019-2020 оқу жылы

Оқушы туралы жалпы мәлімет

Т.А.Ә. Туған жылы 16.10.2009 жыл		Сыныбы: 4 «Ә»	
Ата-аналарының Т.А.Ә.			
Мекен жайы/ телефон:			
Ата-аналарды баланың оқуы мен дамуында не алаңдатады:		Оқушының негізгі қиындықтары оқу материалын меңгере алмауында. Мақсатты жұмыс істеу, іс-әрекетін ұйымдастыру дағдысы нашар қалыптасқан. Тапсырмаға нұсқауды толық түсінбейді, түсіндіруді қажет етеді. Тапсырманы мұқият орындай алмайды, зейін белсенділігі төмен. Оқуға қызығушылығы тұрақсыз. Үлкендердің көмегін қажет етеді. Баяу есте сақтайды, тапсырма күрделенген есте сақтау көлемі азаяды.	
Ата-аналардың сұраныстары:		Нұрболат шағын мәтіндерді оқып, сұрақтарға жауап беріп оқуды, санауды меңгеріп шықса, сауатты жазуын, ойын еркін айта алатын, ашық, өмірге белсенді оқушы болғанын қалайды.	
Сынып жетекшінің Т.А.Ә.		Тумарбаева Меиз Зарыкбековна	
ПМПК қорытындысы мен ұсынымдары:		4-ші сыныптың жалпы білім беру бағдарламасы бойынша, оның ішінде жеке жоспар немесе қысқартылған оқу бағдарламасы бойынша оқыту. Сабақтар: дефектологпен және логопедпен.	
Оқыту формасы: жай сыныпта , арнайы сыныпта, психологиялық-педагогикалық қолдау кабинетінде (оқу уақытының %), үйде (астын сызу)			
Жеке және топтық сабақтарға қатысу кестесі: Мұғалім-дефектологпен - Мұқан Ақерке Тлеуханқызы Мұғалім-логопед – Ахметова Шынар Амантаевна			
Жеке және топтық сабақтарға қатысу кестесі: Мұғалім-дефектологпен - аптасына 2 рет - 30 минуттан Мұғалім-логопед - аптасына 2 рет - 30 минуттан			

2. Оқушының жиынтық мінездемесі

(келесі материалдарды командалық талқылау және қорытындылау нәтижесі бойынша: алғашқы бақылау, мамандардың тереңдетілген зерттеуі, ата-аналардың сауалнамасы мен сұхбаттасу мәліметтері, коммуникативтік төлқұжаттын мазмұны)

Оқуда қиындықтардың туындауы және себептері	Әлді жақтары қызығушылықтары, әуесқойлығы	Психологиялық (эмоционалды, мінез-құлық) ерекшеліктері
<p>- Мұғалімнің сөздік қатынасын қиындықпен түсінеді, сұраққа жауап бермейді, айтылған сөзді қайталауды және қосымша түсіндіруді талап етеді.</p> <p>- Оқуға қажетті дағдылар мен білім көлемі жеткіліксіз.</p> <p>-Берілген мәтінді оқығанымен, мағынасын түсінбейді. Ондағы негізгі ойды таба алмайды. Автордың ойын мәтін деректерінен келтіре отырып дәлелдей алмайды. Мәтін түрлерін ажырата алмайды, ұмытып қалады.</p> <p>- Берілген материалды қабылдау, бағдарлау деңгейі төмен, зейін көлемі жеткіліксіз, логикалық есте сақтау деңгейінің төмендігі.</p> <p>- Жалқаулығы басым, алға қойған мақсатқа жетуге деген ынтасының жоқтығы.</p> <p>-Тез шаршайды, жылдам басқа жаққа назар аударады, бірақ бір тапсырмадан екінші тапсырмаға қиындықсыз ауысады.</p> <p>- Үйде үй тапсырмасын орындағысы келмейді, ал анасы тапсырманы балаға орындата алмайды.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Егер тапсырма қолжетімді болса, тырысады және ынталанады. 2. Мұғалімнің мадақтауын оңды қабылдайды және оның көңілін аударуға ынталанады. 3.Қимыл дағдылары мен кеңістік туралы түсініктері жақсы қалыптасқан. 4. Сабақта дұрыс отыру ережесін орындайды, тәртіпті, кеңпейіл, сабырлы. 5. Әр нәрсеге қызыға қарайды, адамдар мен тез тіл табысады, спорттық ойындарды, қимыл-қозғалыс ойындарын жақсы көреді. 6.Сурет салғанды, қол өнерімен айналысқанды ұнатады. 	<p>Нұрболат – ақкөңіл, үлкендерді сыйлайтын, ақылын тыңдайтын, іс – қимылы ширақ оқушы.</p> <p>Мұғаліммен және оқушылармен қақтығысы жоқ, мінезі ашық.</p> <p>Қоғамдық тапсырмаларға белсене араласпайды.</p> <p>Егер оны мадақтап, қолдау көрсетсе,өзіне сенімді және белсенділігі артып, жетістікке жете алады.</p>

3. Оқушының ерекше білім беру қажеттіліктері

Ерекше білім беру қажеттіліктері	Ерекше білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған оқытудың арнайы жағдайлары (қарастырылатын жағдайға сәйкес тармақтар ғана толтырылады, қажетті мәліметтер жазылады)
1. Оқу бағдарламасының өзгеруі (керектісінің астын сызу)	1. Қажет етілмейді 2. <u>Қажет етіледі</u> (жалпы сыныпта ақыл кемістігі бар бала оқыған жағдайда)
2. Пәндер бойынша оқу бағдарламадарының өзгеруі (керектісінің астын сызу)	1. Қажет етілмейді 2. Қажет етіледі а) МЖМББС бағытталған бейімделген/қысқартылған б) <u>жеке/арнайы бағдарлама</u>
3. Оқыту әдістері	1) формативті бағалау тапсырмалары, жұмыс дәптері, оқулықтағы тапсырмаларға нұсқаулықтарды жеңілдету және қысқарту; 2) жұппен және топта жұмыс істеу (көшіріп алмауына ескерту жасау); 3) берілетін білімді түсіндіріп айту, оңтайландыру, сұраққа толық жауап алу; 4) мәтінді оқу бойынша жеке тапсырмалар; 5) оқу тапсырмаларының мәнін түсінуді жеңілдету үшін жұмысты орындаудың суреттік жоспарын, үлгілер мен көрнекі құралдарды қолдану; 6) оқу бойынша жеке тапсырмалар.
4. Оқу нәтижесін (оқушының жетістіктерін) бағалау тәсілдері	1) бақылау тапсырмалары санының өзгеруі 2) жұмысты орындау уақытының ұлғаюы 3) тапсырманы орындаудың ауызша/жазбаша түрін таңдау 4) көрнекті және басқа тірек материалдарын қолдану 5) мұғалімнің көмегі (нақты неде көрінеді) 6) жеке мазмұнды бақылау тапсырмалары 7) басқа

5. Оқулықтар, оқу құралдарын іріктеу, жеке оқу материалдарын дайындау.	1) Оқулықтар: математика,(Ә. Б. Ақпаева, Л.А. Лебедова, М.Ж. Мыңжасарова, Т.И. Лихобабенко) қазақ тілі Ә.Е Жұмабаева, Г.И. Уайсова, Г.Т Сәдуақас) әдебиеттік оқу (З. Мүфтибекова, Ә. Рысқұлбекова) дүниетану (Б. Тұрмашова, С. Салиш, В. Пугач) жаратылыстану (П.К. Бигазина, А.Ж Жаманкулова , Э,А. Кажекенова) 2) Жұмыс дәптерлері: 3) Арнайы дидактикалық материалдар: суреттер, дидактикалық материалдар, карточкалар
6. Оқу орнының бейімделуі және оқу ортасын ыңғайлау	1) <u>бірінші парта</u> 2) жұмыс орнында жалғыз отырады 3) мұғалімнің көмекшісімен қатар 4) сабақтың бір бөлігінде конторкада тұрып жұмыс істейді 5) сабақтың бір бөлігінде ресурстық бөлмеде жұмыс істейді 6) <u>мұғалімнің көмегі</u>
7. Техникалық құралдардың қажеттілігі	Оқушының қандай құралдарды қажет ететінін және ол үшін сыныпта қандай құралдардың бар екенін көрсету (мысалы: <u>планшет, компьютер.</u>)
8. Арнайы педагогтің көмегі	Жартыжылдықтың негізгі мақсаты мен міндеті: қоршаған орта туралы білім мен түсінік қорын кеңейту, тиісті сөздік қорын жинақтау; мәтіннің мазмұны бойынша баяндау, әңгімелеу, сипаттау және пайымдау дағдыларын қалыптастыру, көптаңбалы сандар нумерациясы, оларға амалдар қолдану және бір таңбалы санға көбейту және бөлу амалдарын қалыптастыру. Арнайы педагогпен сабақты өту жиілігі - аптасына 2 рет, сабақтың ұзақтығы – 30 минуттан, сабақтың формасы (жеке).
9. Логопедтің көмегі	Жартыжылдыққа қойылған негізгі мақсат және міндеттер: 1) оқушының жалпы тіл дамуының деңгейін көтеру Аптасына мұғалім-логопедпен өткізілетін сабақтардың жиілігі, сабақтардың ұзақтығы, сабақтың түрі (жеке)

4. Мұғалімге арналған ұсыныстар

<p>Оқушыға сабаққа белсенді қатысуға не көмек береді? (оқытудың әдістері мен тәсілдері, оқу орнын бейімдеу, қарым-қатынас, тапсырмаларды орындау және бағалау тәсілдері және т.б.)</p>	<p>Не қиындық туғызады</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Нұрболатқа қысқаша нұсқаулықтар беру: <ul style="list-style-type: none"> - Айтып көр (көрсет, жаз) мына сандарды.... - Үлгіні оқы (жауабы).... - Суретті сал... - Кәне айтшы, не жаздың (не істедің, қалай салдың) ... 2. Нұрболатқа қойылған сұрақтан кейін жауапты алу үшін кідіріс жасау. 3. Жұмысты орындаудың барысында көрнекілік құралдарын, үлгі, суреттер пайдалану. 4. Нұрболатты бірнеше бала тапсырманы орындағаннан кейін, тақтаға тапсырмаларды орындауға шақырғаныңыз жөн. Нұрболат тапсырманың мәнін түсіну оңай болады. 5. Тапсырма түсінікті болуы керек, сөйлеу даму деңгейіне сәйкес болуы керек. 6. Жұппен және топта жұмыс істеу. Нұрболат басқа балалардан үлгі алады (Басқа оқушылардың жұмысы ол үшін үлгі. Ол басқа балалардың не істеп жатқанын бақылайды. Бұл оған сабаққа қатысуға көмектеседі. Бұл ретте Нұрболатқа көршісінің жұмысын көшіруге тыйым салу керек. Ол әрбір оқушы оқу тапсырмасын өзі орындауы тиіс екенін түсінуі керек). 7. Сабақ жоспарында, бөлімдерде, мысалы: ескертпелер, Нұрболат үшін жеке тапсырмалардың мазмұнын көрсету керек. 8. Математика сабағында Нұрболат сыныптастары қандай тапсырма орындайды негізінен дәл соны да орындайды, ал оқу мен жазу сабақтары үшін тапсырмаларды логопедпен келісіп жасау керек. 9. Нұрболаттың тақтаға міндетті түрде шақыру керек, орнынан 	<ul style="list-style-type: none"> - Сынып оқушыларына арналған көрнекі материалмен бекітілмеген көп сөзді нұсқаулықтар; - Тек ауызша түрде берілетін оқу тапсырмасы; - Терминдер мен өрнектерді түсіну (қазақ тілі мен математика сабақтары); - Заттармен әрекет ету, суреттермен, иллюстративті картинкаларсыз мәтіндік арифметикалық тапсырмаларды, логикалық есептерді шешу қиындық тудыртады;

<p>жауап беруді сұрау, шыдамдылық таныту.</p> <p>10. Нұрболаттың жетістіктерді бағалау үшін тапсырманы ұсына отырып, нұсқаулықты тұжырымдауды оңайлату қажет. Ол анық және нақты болуы керек. Екі сөйлемнен тұратын нұсқауға жол берілмейді.</p> <p>11. Оның назарын оның өзін-өзі бағалауын және өзіне деген сенімділігін арттыра отырып, басты назар аудару маңызды.</p>	
--	--

5. Ата-аналарға арналған ұсыныстар

<p align="center">Мүмкін іс-шаралар</p> <p>(Денсаулыққа, күн тәртібіне, үй іс-әрекетіне, отбасыда бос уақытты өткізуге, үй тапсырмаларын дайындауға, қосымша білім беру сабақтарына қатысуға қатысты және т.б.)</p>	<p align="center"><i>Қол жеткізілген көрсеткіштер</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> - Үй тапсырмаларын және өз міндеттерін орындауына ынталандыру; - Баламен жиі әңгімелесу. Ынталандырушы әдістемесін жиі қолдану. (мадақтау, мақтау, 15 минут өзіне ұнайтын компьютерде, гаджеттерде ойыннауы рұқсат беру). Жауапкершілігін, дербестігін айтып көтермелеу. - Отбасымен бірге серуендеу, оқушының қызығушылығы бойынша спорттық секциялар мен әр түрлі үйірмелерге қатысу. - Ата-аналардың балаға өз қарым-қатынасын оның мүмкіндіктеріне сенімділікпен қарау, табысқа сену, оптимист болу . 	

6. 2019-2020 оқу жылының бірінші жартыжылдығына арналған жеке оқу жоспары

Оқу жоспары бойынша пәндер тізімі		Жалпы бағдарлама	МЖМББС негізінде бейімделген/қысқартылған бағдарлама	Жеке бағдарлама (МЖМББС бағытталмаған)
1	Математика		+	
2	Әдебиеттік оқу		+	
3	Қазақ тілі		+	
4	Жаратылыстану		+	
5	Дүниетану		+	
6	Орыс тілі		+	
7	Ағылшын тілі		+	
8	Музыка	+		
9	Өзін өзі тану	+		
10	Көркем еңбек	+		
11	Дене тәрбиесі	+		

Аталмыш оқушы үшін оның мүмкіндіктеріне сәйкес анықталған оқу жоспарының әр пәніне арналған бағдарламаның типі шартты белгімен (+) көрсетіледі.

Жеке бағдарлама
2019-2020 оқу жылының I жартыжылдығына қысқартылған/арнайы жеке бағдарламалар

Қазақ тілі 4 сынып

Бағдарламаның тараулары, бөлімшелері	Жеке бағдарлама бойынша күтілетін нәтижелер	Жартыжылдықтың соңындағы шынайы нәтижелер (+,-, түсіндірме)
<p>1 тоқсан</p> <p>«Менің Отаным – Қазақстан»</p> <p>«Құндылықтар» ортақ тақырыптары аясында</p>	<p>Тыңдалым және айтылым:</p> <p>4.1.1.1 тыңдаған материал бойынша негізгі тұсын түртіп алу және солардың негізінде мәтіннің мазмұнын айту</p> <p>4.1.2.1 мәтіннің тақырыбы мен берілген диаграмма, сызба, кесте бойынша мәтіннің мазмұнын болжау және өз ойын дәлелдеу</p> <p>4.1.4.1 тірек сөздер мен жоспарды пайдалана отырып монолог құрау</p> <p>Оқылым:</p> <p>4.2.1.1* әңгімелеу/ сипаттау/ пайымдау мәтін түрлерін және олардың құрылымдық бөліктерін анықтау</p> <p>4.2.3.1 мәтін мазмұны бойынша шешім табуға бағытталған сұрақтар құрастыру және жауап беру</p> <p>Жазылым:</p> <p>4.3.6.1 каллиграфиялық нормаларды сақтау және жазу техникасын жетілдіру</p> <p>4.3.7.1 құрмалас сөйлемнің тыныс белгісін қою.</p> <p>Қорытынды:</p> <p>Менің Отаным Қазақстан тақырыптары бойынша сұхбаттасының</p>	<p></p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">+</p>

	<p>жасын, жай-күйін ескере отырып, белгілі бір тақырып аясында тілдік нормаларды сақтап әңгімелесуді білмейді. Берілген мәтіннің тақырыбы мен мазмұнының өзара сәйкестігін анықтау және ондағы негізгі ойды тұжырымдауды мұғалімнің көмегімен орындайды. Берілген тірек сөздерді пайдаланып эссе жаза алмайды.</p> <p>Дереккөздерден (мәтін, сөздік, сызба, кесте, карта, диаграмма) қажетті ақпараттарды табу, кездескен жаңа сөздердің мағынасын мәнмәтін бойынша анықтап, ақпаратты қорытындылап, баға бере алмайды, ақпаратты анықтауда сызба, кестенің көмегімен орындайды.</p> <p>Жазба жұмысын пунктуациялық орфографиялық, грамматикалық нормаларға сәйкес өз бетінше қорытынды редакциялауды білмейді.</p>	
<p>II тоқсан</p> <p>«Мәдени мұра», «Мамандықтар әлемі» ортақ тақырыптары аясында</p>	<p>Тыңдалым және айтылым:</p> <p>4.1.2.1 мәтіннің тақырыбы мен берілген диаграмма, сызба, кесте бойынша мәтіннің мазмұнын болжау және өз ойын дәлелдеу.</p> <p>4.1.3.1 сұхбаттасының жасын, жай-күйін ескере отырып, белгілі бір тақырып аясында тілдік нормаларды сақтап әңгімелесу</p> <p>4.1.4.1 тірек сөздер мен жоспарды пайдалана отырып монолог құрау</p> <p>Оқылым:</p> <p>4.2.2.1 тұрақты сөз тіркестері мен көп мағыналы сөздерді ажырата білу, мағынасын түсіну, сөйлеу барысында қолдану</p> <p>4.2.3.1 мәтін мазмұны бойынша шешім табуға бағытталған сұрақтар құрастыру және жауап беру</p> <p>4.2.4.1 мәтіннің тақырыбы мен мазмұнының өзара сәйкестігін анықтау және ондағы негізгі ойды тұжырымдау</p> <p>Жазылым:</p>	<p>+</p> <p>+</p> <p>+</p> <p>+</p> <p>+</p> <p>+</p>

4.3.1.1* берілген тақырып бойынша әңгімелеу, сипаттау және пайымдау элементтері бар мәтін құрап жазу

4.3.6.1 каллиграфиялық нормаларды сақтау және жазу техникасын жетілдіру

4.3.7.1 құрмалас сөйлемнің тыныс белгісін қою.

Қорытынды:

Берілген тақырып бойынша аудио-бейнежазба мазмұнына өзіндік баға беру қиындық туғызады.

Мәтінде кездескен жаңа сөздердің мағынасын мәнмәтін бойынша анықтап, ақпаратты қорытындылау, бағалауды түсінбейді. Белгілі бір тақырыпта берілген мәтіннің түрлерін, жанрын, стилін салыстырып, ұқсастықтары мен айырмашылықтарын анықтауды мұғалімнің көмегімен орындайды.

Оқыған, тыңдаған және аудиовизуалды материалдар бойынша жоспар құрып мазмұндама/ тірек сөздерді пайдаланып эссе жазу қиындық туғызады бірақ суретпен берілген әңгімелерді мұғалімнің көмегімен орындайды.

Жазба жұмысын пунктуациялық, орфографиялық, грамматикалық нормаларға сәйкес өз бетінше қатесін мұғалімнің көмегімен таба алады..

+

+

+

Жеке бағдарлама

2019-2020 оқу жылының I жартыжылдығына қысқартылған/арнайы жеке бағдарламалар

Математика 4 сынып

Бағдарламаның тараулары, бөлімшелері	Жеке бағдарлама бойынша күтілетін нәтижелер жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушылар үшін	Жартыжылдықтың соңындағы шынайы нәтижелер (+,-, түсіндірме)
<p>1 тоқсан</p> <p>«Менің Отаным – Қазақстан»</p> <p>«Құндылықтар» ортақ тақырыптары аясында</p>	<p>1А-бөлім – Көптаңбалы сандар нумерациясы және оларға амалдар қолдану</p> <p>4.1.1.1 көптаңбалы сандардың құрылу жолын түсіну, натурал сандар қатарындағы</p> <p>1 000 000 көлеміндегі санның орнын анықтау</p> <p>4.1.1.3 көптаңбалы сандардың разрядтық, кластық құрамын және разрядтық бірліктердің жалпы санын анықтау, разрядтық қосылғыштар қосындысына жіктеу</p> <p>4.1.2.5 көптаңбалы сандарды ондық құрамы негізінде ауызша қосу және азайтуды орындау; микрокалькулятордың көмегімен есептеулер жүргізу</p> <p>4.1.3.4 ұзындық : мм, см, дм, м, км/ масса : г, кг, ц, т/ аудан : мм², см², дм², м², га, ар/ көлем : мм³, см³, дм³, м³ / уақыт : сек, мин, сағ, тәул., жыл, ғасыр өлшем бірліктерін олардың арақатысына сүйеніп түрлендіру</p> <p>4.1.3.6 10 000, 20 000 тг купюраларды және түрлі мемлекеттің валюталарын</p>	<p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p>

(рубль, евро, доллар) ажырату және түрліше төлем жасау.	+
1В бөлім – Бір таңбалы санға көбейту және бөлу	+
	+
4.1.2.3 көптаңбалы сандармен есептеулер жүргізгенде қосу және көбейтудің қасиеттерін қолдану	
4.1.2.4 2-ге, 5-ке, 10-ға бөлінгіштік белгілерге сүйеніп, натурал сандарды топтастыру	+
	+
4.1.2.5 көптаңбалы сандарды ондық құрамы негізінде ауызша қосу және азайтуды орындау; микрокалькулятордың көмегімен есептеулер жүргізу	
4.1.2.6 10, 100, 1000 сандарына қалдықсыз және қалдықпен бөлу	+
4.1.2.7 екі таңбалы/үш таңбалы сандарды бір таңбалы санға ауызша көбейту мен бөлуді орындау	+
	+
1С бөлім – Жылдамдық, уақыт, арақашықтық	
4.2.1.8** бірқалыпты түзу сызықты қозғалыстағы арақашықтық формуласын $s=v \cdot t$, $t=s: v$, $v=s:t$ шығарып алу және қолдану	
4.5.1.2** есептерді шығаруда жылдамдық, арақашықтық, уақыт шамаларының өзара тәуелділігін пайдалану	

	<p>1D – бөлім Геометриялық фигуралар</p> <p>4.3.1.3 тікбұрышты параллелепипед көлемінің формуласын $(V=a \cdot b \cdot c)$ қорытып шығару және қолдану</p> <p>4.5.2.3 текшені, тікбұрышты параллелепипедті латын алфавитінің бас әріптерімен таңбалау, оларды таңбалануы бойынша оқу</p> <p>4.3.1.4 суретте бейнеленген 4.5.1.2** есептерді шығаруда биіктік, ені, ұзындық, көлем шамаларының өзара тәуелділігін пайдалану</p> <p>Қорытынды:</p> <p>Көптаңбалы сандар нумерациясы және оларға амалдар қолдану тарауы бойынша көптаңбалы сандарды оқу, жазу және салыстыру, сандарды берілген разрядқа дейін дөңгелектеуді түсінбейді;</p> <p>мм³, см³, дм³, м³, га, ар өлшем бірліктерін қолданып өлшеуде көп қателіктер жібереді.</p> <p>Шамалар мәндері: ұзындық : мм, см, дм, м, км/ масса : г, кг, ц, т/ аудан : мм², см², дм², м², га, ар / көлем (сыйымдылық) : л, мм³, см³, дм³, м³ өлшем бірліктерін салыстыруды ұқпайды.</p> <p>Уақыт өлшем бірлігінің үлесін табу ($1/60$ сағ =1 мин; $1/2$ сағ=30мин; $1/7$ апта= 1 күн) ды түсінбейді.</p>	<p>+ + + +</p>
--	--	----------------------------

<p>«Мәдени мұра», «Мамандықтар әлемі» тақырыптары аясында</p>	<p>1 000 000-ға дейінгі сандар/ бөлімдері немесе алымдары бірдей жай бөлшектер тізбектерінің заңдылықтарын анықтауды білмейді Жиындар арасындағы қатынастың (тең, қиылысатын, қиылыспайтын жиындар, ішкі жиын) сипатын анықтай білмейді. Есептерді, теңдеулер мен теңсіздіктерді шешуде жиындардың қиылысуы мен бірігуінің ауыстырымдылық және терімділік қасиеттерін қолдануда мұғалімнің көмегімен орындай алады. Көптаңбалы сандарды бір таңбалы/ екі таңбалы /үш таңбалы сандарға қалдықпен бөлуді орындауда қиындықтар туғызады;</p> <p>II тоқсан</p> <p>2А бөлім – Көбейту мен бөлу</p> <p>4.1.2.9 санды қосындыға көбейту, санды көбейтіндіге көбейту және бөлу ережелерін қолдану; 4.1.2.12** нөлмен аяқталатын көптаңбалы сандарды бір таңбалы санға жазбаша көбейту және бөлу алгоритмін қолдану 4.1.2.11** екі таңбалы санға жазбаша көбейту және бөлу алгоритмін қолдану 4.1.2.12** нөлмен аяқталатын</p>	<p>+</p>
---	---	----------

	<p>көптаңбалы сандарды екі таңбалы санға жазбаша көбейту және бөлу алгоритмін қолдану</p> <p>2В бөлім– Есеп шығару</p> <p>4.5.1.9 **бір-біріне кездесу және қарама-қарсы бағыттағы қозғалысына берілген есептерді арифметикалық және алгебралық әдіспен шешу.</p> <p>Қорытынды:</p> <p>Шамалар арасындағы тәуелділікке; пропорционал бөлуге, белгісізді екі айырым бойынша табуға берілген есептерді талдау және шығаруды білмейді.</p> <p>Жиындар арасындағы қатынастың (тең, қиылысатын, қиылыспайтын жиындар, ішкі жиын) сипатын сурет арқылы анықтай алады.</p> <p>Есептерді, теңдеулер мен теңсіздіктерді шешуде жиындардың қиылысуы мен бірігуінің ауыстырымдылық және терімділік қасиеттерін қолдануды мұғалімнің көмегімен орындайды.</p> <p>Есептерді шығаруда жұмысқа жіберілген уақыт, атқарылған жұмыс; өнімділік шамаларының өзара тәуелділігін пайдалану туралы түсінбейді. .</p>	
--	---	--

Жеке бағдарлама
2019-2020 оқу жылының I жартыжылдығына қысқартылған/арнайы жеке бағдарламалар
Әдебиеттік оқу 4 сынып

Бағдарламаның тараулары, бөлімшелері	Жеке бағдарлама бойынша күтілетін нәтижелер жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушылар үшін	Жартыжылдықтың соңындағы шынайы нәтижелер (+,-, түсіндірме)
<p>«Менің Отаным – Қазақстан»</p> <p>«Құндылықтар» ортақ тақырыптары аясында</p>	<p>1 тоқсан</p> <p>Тыңдалым және айтылым:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4.1.1.1 шығарманың мазмұнын толық түсіну, кейбір тұстарын нақтылау, оқиғаның себеп-салдарын анықтау үшін сұрақтар қою және жауап беру • 4.1.3.1 шығарманың тақырыбы және қорытынды бөлімі негізінде сюжеттің дамуын болжау, оның себепін түсіндіру <p>Оқылым:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4.2.1.1 шығарманы дауыстап түсініп, рөлге бөліп, мәнерлеп, теріп, шапшаң оқу; • 4.2.4.1 аңыз, шешендік сөз, батырлар жыры, фантастикалық әңгімелердің жанрлық ерекшеліктерін анықтау • 4.2.8.2 көркем шығарманы басқа үлгідегі (иллюстрация, музыка (күй), мультфильм, кинофильм) нұсқасымен салыстыру <p>Жазылым:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4.3.1.1 оқылған шығармадағы оқиға жүйесін анықтап, оны бөліктерге бөлу, әр бөлікке ат қойып жоспар құру • 4.3.4.1 мұғалімнің көмегімен шығарманың құрылымын, стилін жетілдіру, және лексикалық, орфографиялық, пунктуациялық қателерді тауып түзету 	<p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">+</p>

<p>«Мәдени мұра»,</p> <p>«Мамандықтар әлемі»</p>	<p>Қорытынды: Бірінші бөлім бойынша өз ойын, сезімін, көзқарасын өмірде болған, өзге шығармадағы ұқсас оқиғалармен салыстыра отырып пікірлесуді мұғалімнің көмегімен орындайды. Жазылым дағдысын дамытуда әртүрлі тақырыпта мәтін құрастырып жаза алмайды, тілдік қоры аз. Шығарманы іштей саналы түрде түсініп, көз жүгіртіп, түртіп алып, қажетті ақпаратты тауып, белгі қойып оқу дағдылары қалыптаспаған. Туған жердің табиғаты туралы ойларын ортаға салады. Бөлімде Отанға деген құрмет, сүйіспеншілік, қазақстандық патриотизм құндылықтары қалыптасқан, ол туралы түсінеді.</p> <p>2 тоқсан</p> <p>Тыңдалым және айтылым:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4.1.2.1 шығарма мазмұнын түрлі баяндау тәсілдерін (I немесе III жаққа өзгертіп, жағдаяттар қосып, оқиғаларды өрбітіп, т.б.) қолданып, шығарманы қысқаша, толық, ішінара мазмұндау • 4.1.3.1 шығарманың тақырыбы және қорытынды бөлімі негізінде сюжеттің дамуын болжау, оның себебін түсіндіру <p>Оқылым:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4.2.3.1 шығарманың тақырыбы және негізгі ойды анықтау, автордың ойын мәтін деректерінен келтіре отырып дәлелдеу • 4.2.5.1 мұғалімнің көмегімен шығарманың композициялық құрылымын (сюжеттің басталуы, дамуы, шиеленісуі, шарықтау шегі, шешімі) анықтау • 4.2.6.1 кейіпкердің, кейіпкерлердің іс-әрекеті, мінез-құлқының өзгеру себептерін мәтіннен тауып, салыстырып бағалау <p>Жазылым:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4.3.1.1 оқылған шығармандағы оқиға жүйесін анықтап, оны бөліктерге бөлу, әр бөлікке ат қойып жоспар құру 	<p>+</p> <p>+</p> <p>+</p> <p>+</p> <p>+</p> <p>+</p>
--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • 4.3.3.1 шығармашылық жұмысын сызба, диафильм түрінде ұсыну • 4.3.4.1 мұғалімнің көмегімен шығарманың құрылымын, стилін жетілдіру, орфографиялық, пунктуациялық қателерді тауып, түзету <p>Қорытынды: Бұл бөлімде оқу мақсатына сәйкес дауыстап, түсініп, іштей, мәнерлеп, көз жүгіртіп оқу дағдылары жетілмеген. Оқыған мәтіннің мазмұнын толық болжай алмайды, мұғалімнің көмегімен орындайды. Материалды өңдеу және тұжырым жасау мен себеп-салдарлық байланысын сызба түрінде көрсете алу әрекеттері қалыптаспаған. Шығарманың әр түрлі стильде жазылған анықтайды, өз бетінше орфографиялық, пунктуациялық қатені табу және түзетудің жолдарын мұғалімнің көмегімен табады.</p>	
--	---	--

Дүниетану 4 сынып I жартыжылдық

Бағдарламаның тараулары, бөлімшелері	Жеке бағдарлама бойынша күтілетін нәтижелер	Жартыжылдықтың соңындағы шынайы нәтижелер (+, -, түсіндірме)
<p>«Менің Отаным – Қазақстан»</p> <p>«Құндылықтар» ортақ тақырыптары аясында</p>	<p>1 тоқсан</p> <p>4.1.3.1 түрлі дәрежедегі әкімшілік-аумақтық бірліктерді (округ, аудан, облыс) ажырату</p> <p>4.1.3.2 түрлі дереккөздерге негізделе отырып, өз аймағының экономикалық қызмет атқаратын субъектілеріне сипаттама беру</p> <p>4.2.3.1 өз өңіріндегі және Қазақстан аймақтарындағы адамдардың табиғи</p>	<p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p>

<p>Менің отбасым</p> <p>Құқық және міндет</p>	<p>жағдайларға (жер бедері, климат, өсімдік және жануарлар әлемі, су нысандары) байланысты шаруашылық іс-әрекетін талдау</p> <p>2 тоқсан</p> <p>4.1.1.1 отбасының қоғам өміріндегі маңызын дәлелдеу</p> <p>4.1.1.2 отбасы мүшелерінің функционалдық рөлін талдау</p> <p>4.1.1.3 отбасы бюджетінің негізгі кіріс-шығыстарын талдайды</p> <p>4.1.2.2 оқушылар арасындағы көшбасшыға тән тұлғалық қасиеттерді анықтау</p> <p>4.1.5.1 Конституцияның қоғам өміріндегі маңызы туралы қорытындылар жасау</p> <p>Қорытынды:</p> <p>Бастапқы сабақта қазақ халқының қалыптасу тарихын түсінеді. Сақтар, ғұндар, түркілер мен қазақтар арасындағы байланысты графикалық түрде бейнелейді. Тарихи кезеңдердегі технологиялық прогресті мұғалімнің көмегімен анықтайды. Қазақстанның жетістіктерімен танысып, шамасы келгенше түсіндіре түсіндіреді. Шығармашылық және еңбек салаларындағы көрнекті қайраткерлердің өмірбаяндық мәліметтеріне сүйене отырып, елімізге сіңірген еңбегі туралы қорытынды жасай алмайды.. Тарихи мұражайлардың қызметін түсіндіре алмайды.</p>	<p>+</p> <p>+</p> <p>+</p> <p>+</p> <p>+</p>
--	--	--

Жаратылыстану 4 сынып I жартыжылдық

Бағдарламаның тараулары, бөлімшелері	Жеке бағдарлама бойынша күтілетін нәтижелер жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушылар үшін	Жартыжылдықтың соңындағы шынайы нәтижелер (+,-, түсіндірме)
<p>«Менің Отаным – Қазақстан» 1-бөлім. Мен зерттеушімін Ғылым мен зерттеушілердің рөлі 2-бөлім. Жанды табиғат Өсімдіктер. Жануарлар</p> <p>(«Мәдени мұра» ортақ тақырыбы аясында) 3-бөлім. Заттар және олардың қасиеттері.</p>	<p>1 тоқсан 4.1.1.1 зерттеудің өзекті бағытын өз пайымдауы негізінде анықтау 4.1.2.2 алынған нәтижені оқушы таңдаған формада ұсыну 4.2.1.2 өсімдіктің тіршілік циклін сипаттау; 4.2.1.4 тұқым таралу жолдарын сипаттау; 4.2.1.5 төменгі және жоғарғы сатыдағы өсімдіктерді ажырату; 4.2.1.6 өсімдіктерді қорғау жолдарын ұсыну 4.2.2.1 өз өлкесіндегі жануарларды жіктеу; 4.2.2.3 өсімдікқоректі және жыртқыш жануарларды ажырату; 4.2.2.5 қоректік тізбектің құрылымын түсіндіру; 4.2.2.6 белгілі бір тіршілік ортасындағы қоректік тізбектің моделін құрастыру; 4.2.2.7 жойылу шегінде тұрған жануарларға мысал келтіру; 4.2.2.8 ұлттық саябақтар мен қорықтарды құру мақсатын түсіндіру</p> <p>2 тоқсан 4.2.3.1 зәр шығару жүйесі мен оның адам ағзасындағы рөлін сипаттау; 4.2.3.2 жүйке жүйесі мен оның адам ағзасындағы рөлін сипаттау</p>	<p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p> <p align="center">+</p>

Заттардың типтері. Ауа.	<i>(«Мамандықтар әлемі» ортақ тақырыбы аясында)</i>	
Су.	4.3.1.2 құрылған эксперимент жоспарына сәйкес жаңа зат алу	+
	4.3.2.1 адам тіршілігінің түрлі салаларында ауаны қолдану жолдарын анықтау;	+
	4.3.2.2 ауаның ластану көздерін анықтау;	+
	4.3.2.5 желдің пайдасы мен зияны туралы мысал келтіру	+
	4.3.3.1 табиғаттағы су айналымын сипаттау;	+
	4.3.3.3 судың ластану көздерін анықтау;	+
	4.3.3.5 түрлі заттардың судағы ерігіштігін зерттеу	+
	Қорытынды:	
	<p>«Менің Отаным – Қазақстан» ортақ тақырыбы мәнмәтінінде еліміздің өсімдіктері, жергілікті жердің өсімдіктері туралы білімін тереңдетеді. Өсімдіктерді сақтаудың маңызын, жанды табиғаттың адам өмірі үшін қаншалықты құнды екенін мұғалімнің көмегімен айта алады. Жанды және жансыз табиғат құбылыстарын зерттеу арқылы өзінің танымын кеңейтті, зерттеу бағытын, әдісін таңдау себебін негіздей алмайды,</p> <p>Жануарлардың өсімдікқоректі және жыртқыш болатынын, қоректік тізбек жасауда шатысады. Тұрғылықты жердегі жануарлар туралы білімі жеткіліксіз.. Жануарлардың табиғаттағы орнын түсінеді және оларды сақтаудың жолын білмейді.</p> <p>Тұрғылықты жердегі жануарлар туралы көп білуге ынталанады бірақ ойлау дәрежесі төмен. Ауаны қолданудың тәсілдерін, желдің маңызын, пайдасы мен зиянын мұғалімнің көмегі арқылы айта алады.</p>	

2019-2020 оқу жылының I тоқсанына арналған

мұғалім-логопедтің _____ жеке өткізетін сабақтарының бағдарламасы

<p align="center">Жеке, топтық, шағын топтық сабақтар (оқушылар тобының құрамы)</p>	<p align="center">Жұмыстың бағыты</p> <p align="center">Мақсаты – күтілетін нәтиже</p>	<p align="center">Жетістік туралы белгі</p> <p align="center">+ немесе -</p>	<p align="center">Ескерту (қорытындыға қол жеткізбеу себептері)</p>
<p>Жеке сабақтар</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Дыбыстарды дұрыс айтылуын қалыптастыру • Фонематикалық есту қабілеттерін жетілдіру (дыбыстарды ажырата білуге, есте сақтауға үйрету, артикуляциялық дағдыларды және фонематикалық қабылдауын дамыту, дыбыстық талдау және жинақтау қабілетін дамыту) • Ауызша сөйлеуде немесе мәтін оқуда сөйлеушіні немесе мұғалімді аяғына дейін зейін қоя тыңдай білу. Тыңдау барысында ақпаратты дұрыс қабылдау, ондағы негізгі ойды түсіну, тиісті жауап қайтару; • Сөйлеу кезінде сөздерді, дыбыстарды анық, дұрыс айту. Сөздердің мағынасын дұрыс түсініп, орынды 		

	<p>қолдану. Тілдік қарым-қатынасқа, диалогқа қатыса білу, сөйлеу барысында айтатын ойының мақсатына және жағдаятқа сәйкес тілдік құралдарды тиімді таңдау. Оқу міндетіне (суреттеу, баяндау, пікір айту) сәйкес монологтік (ауызша) сөйлеуді меңгеру, өзі жайында, ата-анасы, үй-іші жайлы, достары туралы айтып бере алу. Мектептегі және күнделікті өмірдегі түрлі жағдаяттарға сәйкес сөйлеу мәдениеті (сәлемдесу, қоштасу, кешірім сұрау) нормалары мен орфоэпиялық нормалар туралы түсінік қалыптастыру. Дауыс ырғағын дұрыс қою. Айтылуы ұқсас л – р, н – ң, с – з, с – ш, ж – ш, п – б дыбыстарын дұрыс айтуға дағдыландыру: жаңылтпаштар, жұмбақтар, санамақтар жаттату;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) сөйлемге қатысты берілген білімді қайталау; 2) синтаксис туралы түсінік беру. Синтаксистік талдау жасауға үйрету; 3) сөйлемнің дара және күрделі мүшелері; 4) сөйлемнің бірыңғай мүшелері. Сөз тіркесі туралы түсінік. Сөйлемдегі сөз тіркестерін табуға жаттықтыру; 5) жай сөйлем және құрамалас сөйлем; 6) құрамалас сөйлемнің тыныс белгісі; 7) қыстырма сөз, олардың тыныс белгісі т.б.. 		
--	--	--	--

**2019-2020 оқу жылының I тоқсанына арналған
арнайы педагогтің _____ жеке сабақтарының бағдарламасы**

Жеке, топтық, шағын топтық сабақтар (оқушылар тобының құрамы)	Жұмыстың бағыты Мақсаты – күтілетін нәтиже	Жетістік туралы белгі + немесе -	Ескерту (қорытындыға қол жеткізбеу себептері)
Жеке сабақ	<p>Оқу әрекетін қалыптастыру</p> <p>Қалыптастыру:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оқу қызметіне қызығушылығын ояту; - берілген оқу тапсырмаларының соңына дейін мақсатты түрде жұмыс жасауын қалыптастыру және өз қызметін жоспарлай білу; - көркем шығарманы басқа үлгідегі (иллюстрация, музыка (күй), мультфильм, кинофильм) нұсқасымен салыстыру орындаудың дайын жоспарын ұстана білу; - диаграмма, сызба, кесте бойынша мәтіннің мазмұнын болжау және өз ойын дәлелдеу білу; - сюжетті шығармалардың дамуын болжау барысында өзіне тиімді және қолайлы дағдылар мен іскерлікті оңтайлы қолдана білу; -шығарманы дауыстап түсініп, рөлге бөліп, мәнерлеп,теріп, шапшаң оқуын қалыптастыру; - шығарма мазмұнын түрлі баяндау тәсілдерін қолданып, 		

	<p>шығарманы қысқаша, толық, ішінара мазмұндауын қалыптастыру.</p> <p>Түсініп оқу мен өздігімен жазу дағдысын қалыптастыру</p> <p>Қалыптастыру:</p> <ul style="list-style-type: none"> - мәтін түрін (әңгімелеу/ сипаттау/пайымдау) және олардың құрылымдық бөліктерін анықтай білу; - материал бойынша негізгі тұсын түртіп алу және солардың негізінде мәтіннің мазмұнын айтуға үйрету; - үлгі, тірек сөздер мен жоспарды пайдалана отырып монолог құрау; - каллиграфиялық нормаларды сақтау және жазу техникасын жетілдіру; - мәтін мазмұны бойынша шешім табуға бағытталған сұрақтар құрастыру және жауап беруін қалыптастыру; -мәтіннің тақырыбы мен мазмұнының өзара сәйкестігін анықтау және ондағы негізгі ойды тұжырымдау білу; <p>Көптаңбалы сандар нумерациясы, оларға амалдар қолдану және бір таңбалы санға көбейту және бөлу</p> <p>Үйрету:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Көптаңбалы сандар нумерациясы және оларға амалдар 		
--	---	--	--

	<p>қолдану білу;</p> <ul style="list-style-type: none"> - көптаңбалы сандардың разрядтық, кластық құрамын және разрядтық бірліктердің жалпы санын анықтау, разрядтық қосылғыштар қосындысына жіктеуді түсіндіру; -көптаңбалы сандарды ондық құрамы негізінде ауызша қосу және азайтуды орындау; микрокалькулятордың көмегімен есептеулер жүргізуді үйрету; - есептеулер жүргізгенде қосу және көбейтудің қасиеттерін қолдануға үйрету; -2-ге, 5-ке, 10-ға бөлінгіштік белгілерге сүйеніп, натурал сандарды топтастыра білу; - екі таңбалы/үш таңбалы сандарды бір таңбалы санға ауызша көбейту мен бөлуді орындай білу; - есептерді шығаруда жылдамдық, арақашықтық, уақыт шамаларының өзара тәуелділігін пайдалануын қалыптастыру. 		
--	---	--	--

Психологиялық-медициналық қолдаудың жетекшісі

Психолог

Арнайы педагог

Логопед

Ата-аналар (оларды алмастыратын тұлғалар)

Мазмұны

Кіріспе	3
1 Инклюзия аспектісінде жаратылыстану-математикалық және гуманитарлық білім беру оқу жоспарларының ерекшеліктері	11
2 Жалпы білім беру үдерісінде ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалар үшін жаратылыстану-математикалық білім берудің жеке бағдарламаларын әзірлеу бойынша әдістемелік ұсыныстар	37
3 Жалпы білім беру үдерісінде ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалар үшін гуманитарлық білім берудің жеке бағдарламаларын әзірлеу бойынша әдістемелік ұсыныстар	135
Қорытынды	233
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	234
Қосымша	240

**Инклюзия жағдайында жаратылыстану-математикалық
және гуманитарлық білім берудің жеке бағдарламаларын құрастыру бойынша
әдістемелік ұсынымдар**

Басуға 10.12.2019 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 40,08.